11

1.

TRACTATVS

MORALIS [illegible]

[illegible]

OPVS

[illegible]

1

TRACTATUS

MORALIS DE RESTITUTIONE IN IUOI IN 2ª 2ª DOCTORIS ANGE-
lici quæstione 62.

OPUS

B.

BMæ V.i Mæ IN Vª SUE Oceptiois INSTI AB ADAMICA LABE PRORSUS IMMUNI.

NECNON IESUANE MILITIE STRENUISSIMO MILITI, FORTISSIMO DUCI.

DIVO AOISIO GONZAGA

INTER SAPIENTIÆ, VIRTISQUE

Fulgentia Siderea Fulgentissimo lumini hominum sub invicto Jesuanæ Palladis vexillo militantium Protectori.

Augusto toto corde sacratum,

Et elucubratum a Rmo P. M. GASPARE DE BAENA Moralium Cathedræ celeberrimo moderatore in hoc Collegio Hispalensi D. Hermenegildi S. J. et scriptus a Dño MARTINO DE VILLEGA.

Anno Dñi M.DCC.XXX.

Auditoribus.

Ingredior (Auditores mei) per depositum Theologiae moralis tractatum, de omnibus fere, quidquid facultas ista disputandum suscipit ultimum, quis enim nesciat, quod solvere sit pro genere, ut unus alteri reddat, iniuria tolleret, quae alterius sunt auferat, et alia eiusdem generis, quorum ratio ad tractatum de restitutione pertinet. Tum quia mea tenuitate tibi tradendum seligo, et quod in hisce scholis raro inculcatum, et quod valde utile Theologiae moralis candidatis. Ardenti quidem ac in effusissimum restitutionis oceanum ingeniorum vela pandere: te enim ingenia sit [illegible] disseminatum fluctibus, afflante numine ab ipsis feliciter declinaturo.

In hoc tractatu agendum nobis de natura, et necessitate restitutionis: de causis unde restitutionis obligatio nascitur: de obligatione restituendi ratione cooperationis, et participationis: de loco, tempore, et modo restitutionis, ac denique de causis [illegible] ad ipsum a restitutione excusantibus. Hoc ordine per plures disputationes, Deo favente digestabimus. Tractatio unica. De restitutione in communi. Disp. 1a. De natura, et necessitate restitutionis. Sect. 1a. Brevis natura iustitiae praemittitur.

Tractatio Unica.

De Restitutione in communi.

Disp. 1a.

De natura, et necessitate restitutionis.

Sect. 1a.

Brevis natura Iustitiae praemittitur.

1 Iustitia multipliciter accipitur a Theologis. 1° pro collectione omnium virtutum iuxta illud Matth. 3°: sinite nos implere omnem iustitiam, et cap. 5° Beati, qui esuriunt, et sitiunt iustitiam. Unde D. Chrysostomus hom. 12 in Matthaeum ait, iustitia, nihil aliud est, quam omnium mandatorum plena custodia. Ratio huius est: quia iustitia sonat adaequationem cum debito; collectio autem omnium virtutum sicut aequat ad [illegible]

hoc cg regula iuris. Accipitur 2°, pro quolibet iure credere iuxta illud
Mat. 6° attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus ubi Xptus Dnus
loquitur de Eleemosina iuxta interpretationes D. Thadmah. Ratio huius
,,acceptionis constat ex D. Aug° lib. 19 de Civit. Dei cap. 45; quoniam sicut
,,per iustitiam ius suum unicuique tribuimus, sic per iustitiam coram Deo
,,obedientiam, ad quam ius tenetur, exhibemus.

2 Accipitur 3°, pro gratia sanctificante iuxta
,,illud Apostoli ad Romanos 3°: iustitia Dei, per fidem Jesu Xpti in omnes,
,,et super omnes, qui credunt in eum. Ratio huius acceptionis desumitur ex D.
Augo. loco citato: quia per gratiam sanctificantem ad ... obedientiam Deo praestan-
dam ordinamur permanenter. 4° accipitur pro charitate, quae ad Aliquo un-
dum perfectior, per illam voluntas reddit unicuique ton legi divinae, et in ipsa re-
lucet quidem aequitas cum tota lege. Unde D. Augus. lib. de nat. et
,,gratia cap. 38 dixit, charitas Dei, qua una iustitia est, quicumque iustus
,,est. et cap. ultimo, charitas inchoata, inchoata iustitia est; charitas mag-
,,na magna iustitia est; charitas perfecta, perfecta iustitia est.

3. Accipitur 5° pro
quadam virtute particulari, una ex quatuor Cardinalibus, in qua acceptione
hic loquimur de iustitia, quae ab Ulpiano lege iustitia ff de iustitia sic
definitur: constans, et perpetua voluntas ius suum unicuique tribuendi. Praedicta
,,definitio inquit D. Thomas 2a 2ae quaest. 58 art. 1° est completa defin. iustitiae,
,,nisi quod actus ponitur pro habitu, qui per actum specificatur. Unde in debito
sensu sic eam reducit Angelicus Dr: habitus secundum quem aliquis constanti, et perpetua
voluntate ius suum unicuique tribuit.

4 Ex quibus quidem infertur Rae sic iustitiam defini-
tur virtus, quae unicuique tribuit ius suum. Iustitia est virtus: nam operantem
aptum laude dignum reddit. Insuper est virtus moralis, et non intellectualis, quia non versatur
circa bonum respicit honestum videlicet, quod relucet in eo quod est reddere unicuique
ius suum conferendo in actibus, quibus homines inter se coincant, debitum proprium, et
aequalitatem. Praedictum honestum intendit iustitia per constantiam, et perpetuam voluntatem, quae
sane exprimitur per nomen virtutis, quia quamdiu firma, ac stabilis non est, neque
ex parte dictorum perpetuitas tenet, hoc est, perpetuam indemnitatem iuris alieni,
non meret nomen virtutis.

5\. Iustitia dividitur in legalem, distributivam, et commutativam. Legalis est, quae ordinat cives ad procurandum bonum Reipublicae, sive publicum, ratione debiti, quo obstringit pars ad procurandum bonum totius. Haec iustitia dicitur legalis, quia indemnitatem, utilitatemque Reipublicae intendit per legum observantiam. Distributiva est, quae ordinat Rempublicam, sive caput ad partes ipsius, ut servet proportionis aequalitatem ita ut nemo plus commodi accipiat, quam meretur, aut plus gravetur, quam gravari potest. Distributiva dicitur, quia in distributione bonorum communium, et onerum impositione exercetur. Commutativa est, quae ordinat unum civem ad alium, ut inter ipsos servet aequalitatem, et unusquisque tantumdem habeat ab altero, quantum sibi debitum est. Dicitur commutativa, quia in commutationibus, et contractibus exercetur.

6\. Pro intelligentia huius explanationis advertendum est, quod in Republica triplex habitudo considerandum est. 1a partis ad totum, sive uniuscuiusque civis ad totam Rempublicam. 2a totius ad partem, sive Reipublicae ad unumquemque civem. 3a partis ad partem, sive civis ad civem. 1a pertinet ad iustitiam legalem; 2a ad distributivam; et 3a ad commutativam. Inter iustitiam commutativam, et distributivam assignant communiter hoc discrimen, quod videlicet commutativa respicit aequalitatem rei ad rem, quae dicitur aequalitas Arithmetica, ut aequalitas quae datur inter pretium, et rem emptam: distributiva autem respicit aequalitatem proportionis ad proportionem, quae dicitur Geometrica. Haec tunc datur, quando attenditur ordo personarum, quibus fit distributio, et eadem fit proportio inter res, quae distribuuntur, quae est inter personas illas, quibus distribuuntur. Sit exemplum: quantitas centum aureorum distribuenda inter aliquos 2º duorum dignitatum; si ei, cuius dignitas est ut duo conferantur decem; ei, cuius dignitas est ut quatuor conferendi sunt viginti, et sic de aliis, servata eadem proportione inter aureos, qui distribuuntur, quae est inter dignitates personarum, quibus distribuuntur.

7\. Contra Theoriam hanc, cum P. Lessio lib. 2º de Iustitia, et iure cap. 1 dubit. 3a assignat discrimen inter iustitiam commutativam, et distributivam per ordinem ad praedictas diversas aequalitates Arithmeticam, et Geometricam. At P. Lorius in opusculo disp. de iustitia Dei sect. 3a a n. 8º in aspirat hunc discurrendi modum; et quae assignando discrimine inter iustitiam commutativam, et distributivam recurrit ad diversa iura, quae ab utraque respiciunt. Et sane

cujus sit dom. iustae, hujus diversitas ex iuris diversitate desumenda est. Itaque iustitia commutativa respicit ius, quod verè, et proprie est tale, quale est dominii, seu paternitatis, l. equivalens. Iustitia vero distributiva non respicit ius adeo strictum, et solum ius, quod habet pars communitatis, quatenus pars illius est, in bona communis distribuenda, ut aliquod ex predictis bonis sua dignitati proportionatum ipsi conferat.

8. Ius hoc non est dominii; nam predicta bona numquam fuerunt talis personae, sive partis communis; neque ipse debenti tale proprie domini, aut absentis ren proprio, in qua haec sunt fuerit. Inde fit, ut longe majus sit debitum, quod nascitur ex iure respecto a iustitia commutativa, quam quod nascitur ex iure respecto a distributiva; magis enim debet dicitur id, quod est proprie suum, quam id, quod est commune; Tu ad hoc habet aliquod ius proprie dignitate perfecte, aliquando satis proportionate. Hinc fit, quod de priori debito omnes Theologi afirment ex illius defectione nasci obligationem restituendi; de posteriori vero praescribe Scoto (verba sunt D. Thomae) quae plures et fortasse, qui melius sentiunt ignorant. Sic discurrit Lessius. Ego vero modo non sum desto, quod authorum placita vobis propono, ut aliqualem notitiam utriusque iustitiae habeatis.

9. Praeter assignatas iustitiae species est alia iustitia, quae vindicativa dicitur, et est, qua superior imponit malefactori penam proportionatam suo delicto. Hanc iustitiam reducit Angelicus D. ad commutativam, Subtilis ad distributivam, alii cum Patribus Molina et Lugo docent esse ab utraque distinctam. Docent infuper non esse propriam, et distinctam speciem iustitiae. Ratio est, quia iustitia dat alteri, quod ipsi debet, et ad quod habet ius aliquod: malefactor autem per delictum meretur penam, quae haec non est ipsi debita, neque ad illam habet ius aliquod: aliter, si de illo non sumeret vindictam, ipsi faceret aliquatenus injuriam. Sect. 2.a Circa Restitutionis exponitur.

SECT. 2.a

Circa Restitutionem exponitur

10. Restitutio multipliciter accipitur. 1.o pro reductione rei in pristinum statum, sive sit ex iustitia, sive ex liberalitate. Sic dicitur aliquis restitui in

passivus dignitas, a qua excidebat, quamvis ad eas gratuito revocet. Sed acceptio haec latissima est. 2° accipitur pro traditione rei, quam quis ex iustitia pro foro tenet. In hac acceptione restitutio non dicitur gratuita exhibitio alicuius rei, attamen nomen restitutionis obtinet non solum redditio, aut expensatio eius, in quo quis gravatus est, de ero solum pretii pro re empta, redditio depositi, mutui, commodati, et similium, tempore statuto, et absque ulla mora, atque adeo antequam iniusta fiat, tamen solutio quae mandatur in praedictarum rerum detentione.

11. 3° accipitur pro redditione rei alienae iniuste ablatae, sive in qua quis iniuste fuit laesus. Hoc acceptio stricta est, et iuxta illam restitutio non est redditio mutui, commodati, et similium, quae iuste accepta sunt, debentur ex aliquo contractu. De restitutione in hac 3° acceptione loquimur in praesenti. Divus Thomas hic art. 1. sic illam explicat: restitutio nihil aliud esse videtur, quam iterato aliquem statuere in possessionem, seu dominium rei suae. Et art. 2° ait: restituere importat redditionem illius rei, quae iniuste ablata est.

12. Aliqui dixerunt hanc D. Thomae explicationem non comprehendere expensationem cuiuscumque damni iniuste dati; quia qui domum alterius vel incendit, aut alterius equum occidit, non potest reddere eamdem rem, sed solum aliquid aequivalens. Sed hac ratione non infirmant explicationem D. Thomae; ut enim notavit Dnus Bañez in commentario art. 1. nomine rei suae venit intelligendum id, ad quod quis tenetur. Et sic ille cuius domus fuit incensa, aut equus occisus, non potest quidem eamdem domum, aut equum reddere, tenetur tamen ius ut ipsi reddat aequivalens.

13. Restitutio igitur sic apte definitur: actus iustitiae commutativae, quo damnum alicui iniuste datum reparatur. Dicitur actus iustitiae, quia per restitutionem tribuitur ei, cui restitutio fit, id, ad quod ius habet; actus autem per quem unicuique tribuitur ius suum, actus iustitiae est. Deinde dicitur commutativae, tum quia id expresse docet a Divo Thoma art. 1 citato, quem sequuntur fere omnes Doctores, tum ergo quia restituit ius alterius rei, et servat talem iuxta doctrinam D. Thomae ibi ad 3°, et 8° per explicando discernit iustitiam commutativam a distributiva. Iuxta communem Theologorum sententiam cum P. [illegible], quia respicit aequalitatem rei ad rem inter damnum, et expensationem, quod proprium est iustitiae commutativae. Per praedicta verba convenit restitutio cum redditione mutui, commodati, pignoris, et depositi; a quibus differt per reliqua verba.

14. Circa datq defiog notandy e, qd in illa usurpat verby illud iniuste, ita ut oprehendat damny daty iniuste tu te, quq maat. Inde qui ignorans emit, l accipit & fure ry furtiva, tenet iure dm̃ proprio domino restituere, tr damnu datū proprio dno per talis rei acceptioe sbi maatz iniuste daty fit. Notatio restituog differre a solutioe; ng hec n debet supponere damny daty, secus vero restiu. Insuper solvere dicit prestare id, quod ex voto, iuramto, missa, aut charite, quis prestare tenet; n tamen dicit restituere. Notabis praterea restituog differre a satisfaoe; hec enj latius patet, quq restio. Sic satisfao ovenit cuicumq obseruaci pacti, cui n ovenit nomen restitutois: et cy quis satisfacit f pena Purgatorij in hac vita to ff se, quq f alijs, n dicit restituere.

15. Dices o dato defiog: iniustus distributor otrahit ex iniusta distriuoe obligaog restituendi; ɔ restio, ad quq tunc obligat, n e actus iustitz omiuz, ɔ distriuoi: ḡ stat restao, que n sit actus iustitie omiuz, ɔ distriuoe, et osquent restituo n bene defit spea ee acty iustit omiuz. Insuper prob maz; q spea iniusta distriuog violat distributor iure, quod quis het, ut res sibi spea iusta distriuog assigr: & tollit aliquid alteri debity, et osquent otrahit obligaog restituendi. Mo prob min: restao, ad quq tunc obligat e actus illius virtus, qua reparat virty iniuste distriuois, et osquent e actus virtus otrarie vitio iniuste distriuois; o actus virtus otrarij vitio iniustz distriuois e actus iustae distriuoe: ḡ

16. Vi huius argi motus Paus Navarra lib. 4 de restioe cap. 2o dubio 2o ait, quod tt coi seq maxime probet, nt tn existimat ee omo reprehendy eos, qui dicerent, aliquq restituog ee spees iustitie distriuo. Sed a nobis famit dicendy e, quamcumq restiog ee acty iustitie omiuz. Et argo reddy e (omissis alijs solutionibus) iuxta coiong seq cy Lugo, et Lesio oquendo maz: iniustus distributor otrahit ex iniusta distriuoe obligaog restituendi, si quod distribuit n sit stricto iure debity, no maz: si sit stricto iure debity, subdistinguo: otrahit obligaog restituendi, quatenus talis iniusta distriuo e violao iustitie omiuz, oo; quatenus praecise e violao iustitz distriuz, no maz.

47 Itaq. quando quod distruit est stricto iure debitum, iniustus distruitor trahit ex iniusta distrib.e obligaonem restituendi, quia laedit ius strictum alterius, et consequenter violat iustitiam commutativam, quae tale ius debet servare illaesum; tunc autem iniustus distruitor trahit obligaonem restituendi ex iniusta distribuone, quatenus haec est violao iustitiae commutivae. At vero quatenus eiusmodi iniusta distribuo est praecise violao iustitiae distributivae non inducit obligaonem restituendi; quia sub hac praecisa consideraone nullum ius strictum supponit in iis, quibus fit distribuo, sed solum ius congruitatis, quod non est sufficiens ad inducendam obligaonem restituendi.

48. Ut solutio data melius intelligatur, notandum est ex P.e Lessio, interdum iustitiam distributivam includere in sua functione commutivam; quando videlicet fit distribuo rerum, quae stricto iure debentur. Hoc accidit, quando quis v.g. relinquit centum aureos distribuendos studiosis alicuius collegii pro cuiusque inopia, vel eruditione. Tunc distributor leges iustitiae commutivae obligatur erga singulos, quamvis erga omnes teneatur servare leges iustitiae distributivae, ut ea sit proportio eleemosynae ad eleemosynam, quae est inopiae ad inopiam. Unde si alicui pauperiori minus dederit, tenebitur ex iustitia commutiva ei restituere ad iustam proportionem, non secus ac si donator ei in particulari reliquisset v.g. decem aureos, et distributor solum dedisset quinque. Et ratio est, quia hoc ipso, quod donator velit talem proportionem servari, ipse assignat singulis certam summam iuxta proportionem inopiae, quam summam singulis debet lege iustitiae commutivae.

49 Constat ex citato P.e Lessio: quia si pro uno solo facta fuisset assignao, illi deberet ex iustitia commutiva: ergo etiam debet, quando fit pro pluribus, consideratione proportionis paupertatis, vel doctrinae; nam hinc aequale ius acquirit quisque ad illam summam, quae ei obtingit, ac si illi soli assignao facta esset. Itaque quando res, quae distruit stricto iure debentur in eo casu actu concurrunt iustitia commutiva, et distributiva: haec quatenus respicit, ut cuique detur consideratione proportionis suae dignitatis; illa vero quatenus respicit, ut cuique detur aequale iuri, quod habet, quod ius ortum est ex lege, vel consuetudine, vel donantis dispositione. Unde si minus det alicui, quam quod iuri suo correspondet, simul violat iustitiam utramque: distributivam, quia illi non dat consideratione proportionis dignitatis, quam habet respective ad alios, commutivam, quia non dat aequale iuri stricto, quod ipse acquisitum est. Quando vero fit distribuo rerum, quae stricto iure non debentur

Q3 idiq peccatum ex iniusta detractione ñ oriri obligao restituendi. Sect. 3a. De necessitate restitutionis.

SECT. 3a

De necessitate restitutionis.

20 Guido Carmelita in opere de erroribus Graecorum, et ex ipso Alphonsus de Castro in opere de haeresibus verbo restitutio refert inter errores Graecorum numerari, quod ipsorum Sacerdotes ñ iubebant restituere ablata per furtum, et rapinam, d fures ac raptores absolvebant aliqua solum ablatorum rei portione de pecunia ipsis Sacerdotibus tribuita absque ulla alia restitutione, et consequenter indicabant restitutionem ñ esse ad salutem necessariam. Hunc errorem secutus e Erasmus in annotationibus in Evangelium Lucae cap. 19 in quatuor prioribus editionibus sic dicens illud
" adnotandum, cum prius fecerit rapinam, in remedio ñ facit mentionem restitutionis,
" d tantum pollicetur eleemosyna data omnia fieri munda. Postea vero in 5a editione, ut notam effugeret, l a veritate ipsa spiritus, verbis forme relatis
" addidit: d qui iubet dare quibus nihil debet multo magis iubet redde-
" re si quid cui debet.

21 Sed Di Catholici unanimiter asserunt restitutionem ee necessariam ad salutem l in re quando facultas superest, l in voto, sive proposito restituendi, quando ñ superest restituendi facultas. Constat veritas haec ex variis
" Scripturae testimoniis. Ezechielis. 33 dicitur: si dixero impio morte morieris, et
" egerit poenitentiam a peccato suo, feceritque iudicium, et iustitiam, et pignus resti-
" tuerit ille impius, rapinamque reddiderit in mandatis vitae ambulaverit, nec
" fecerit quidquam iniustum vita vivet, et ñ morietur. Ubi inter requisita ad iustificationem impii restitutio male ablatorum, iniusteque retentorum recensetur. Hinc Sanctus ille senex Tobias cum audivisset vocem vitulae haedi, quam uxor attulerat inquit
" cap. 2o. videte ne forte furtivus sit. Reddite eum dominis suis: quia ñ licet nobis,
" aut edere ex furto aliquid, aut attingere.

22. Insuper D. Paulus ad Rom. cap. 13 ait: reddite omnibus debita; et post pauca nemini quidquam debeatis. Acce-
" dit D. Augustinus epist. 54, quae e ad Macedonium ubi dicit: si res aliena, propter
" quam peccatum, reddi potest, et ñ redditur, poenitentia ñ agitur, d simulatur. Si autem

ꝯversacio̅ agit n̄ remittit peccaꝫ nisi restituat ablatum, sicut ut dictum ē, restituē poss.

23 Ratio enim ꝓbat veritas Catha; q̄ n̄ restituere, cum possit ē voluntarie nocere, et facere iniuriā proximo: nam ē illud iniuste impedire a possessione, et usu rei sue, ꝗ debitus; ꝯ necessarium ē ad salutem neminem voluntariē nocere, aut iniuriā facere: ḡ necessarium ē ad salutem restituere. Confirmatur: q̄ā necessarium ē ad salutem n̄ auferre aliena ꝯ voluntatem dn̄i: ḡ et restituere. Ratio est; q̄ n̄ minor iniustitia committitur n̄ restituendo, quam auferendo aliena ꝯ voluntatem domini; nam n̄ restituere iniuste ablata ē continuare, et perseverare in iniusta ablatione. Confirmatur iterum: si restituere n̄ eēt necessarium ad salutem neque eēt necessarium implere contractus ad quos implendos quisque tenetur ex iustitia v.g. accepta mercede emptor n̄ teneret, ꝯferre pretium, et sic de aliis, quod pugnat cum ipso naturae lumine.

24. Ratio huius ē; q̄ n̄ ē maior iniustitia retinere pretium accepta mercede, quam retinere alienum iniuste ablatum imo hec maior ē quam illa, quia ille, cui res iniuste ablata ē retinet dominium in re, quod n̄ habet vendens in pretium mercedis, ꝯ solum ius ad rem. Et ratio, quod si facultas restituendi n̄ superat, atque adeo restitutio externa impeditur, sit enim necessarium absolute salutem propositum restituendi. Ratio; q̄ā ad salutem necessaria ē remissio peccati commissi per iniustam ablationem rei alienae; ꝯ ad hanc necessarium ē propositum restituendi; n̄ enim remittitur peccatum nisi per contritionem, ꝗ attritionem cum sacramento: et in utraque ꝯtinetur propositum restituendi, cum ꝯtineat propositum emendationis, et n̄ peccandi: ḡ.

25. Sed ꝯ hanc Catholicam veritatem dices 1°: Christus Dn̄s postquam Luc. 11 Pharisaeos de rapina reprehenderat, subdit: verumtamen quod superest date eleemosinam, et ecce oīa munda sunt vobis: ergo significabat illis eleemosinam et n̄ requirebat restitutio, ut a peccato rapinae liberarentur. Sed hoc argumentum instat in deficientes: q̄ā ex illo ꝓbatur, poenitentiam n̄ ē necessariam. sufficit, n̄ enim fit mentio poenitentiae in allato textu, sicut nec restitutionis.

26. Duplex respondeo possit argumento: 1° cum P. Molina, illa verba Christi Dn̄i dicta fuisse per ironiam sicut et illa Dei ad Adam Gen. 3°. ecce Adam quasi unus ex nobis factus est sciens bonum, et malum. Sensus ḡ ē: ecce post vras rapinas date eleemosinam, et statim videte, vos mundos, et sic ce

cũ vere suo raptores, et inqui.= Resp. 2°. per illa verba Dni Jacobi eleemosyna n tamquam mediũ necessarium ad eg munditiã, & tamquam satisfactio p pena debita post debitũ remissũ, et restituos.

27. Dice 2°: qui retinet rẽ alienã domino irrationabiliter invito n peccat; & qui n restituit rẽ injuste ablatã eng. sic illã restituere posset retinet rẽ alienã dno irrationabiliter invito: ergo. Suadet mea: q'cumque ex eadẽ lege, et ordine charitatis tenet postponere bonũ proprium temporale bono spirituali proximi: ergo ex eadẽ lege, et ordine tenet n ee invitus in retentione, ne ille, qui retinet, lethaliter peccet; immunitas enim a peccato lethali ẽ maximũ bonũ spirituale proximi: ergo si invitus sit in retentione, erit irrationab. Hoc ergo probat eng. justũ n ee peccatũ, q̃a dominus rei deberet illã donare volens juvare ad vitandũ peccatũ proximi: ergo rẽ n auferret invito dno.-

28. Resp. ad argumentum omissa maiori, nando minorem, et ad rationem, qua suadet dico, quod lege, et ordine charitatis tenemur postponere bonũ proprium temporale bono spirituali proximi, quando bonũ spirituale proximi n impedit ex sua malitia; quando vero ipse ex sua malitia vult damnari cũ iactura bonorum temporalium alterius, hic n tenet cedere iuri suo, et eiusmodi iacturã permittere; n enim debet ipsi nocere malitia ac depravata voluntas alterius.

29. Adde, licere eng. defendere n solũ proprio vitã, & eng. propria bona externa magni momenti usque ad occisionẽ aggredientis eripere predicta bona eng. si hic ex sua malitia damnandus sit teste cautatorum, ut tenet Soto, Caietanus, Navarro, Cobarruvias, et D. Molina tomo 3° de iustitia tract. 2° disp. 16.= Tharg argũ omisso: q̃a universalitas prob. falsa ẽ; nã ut pauper in extremã indigentia occupare possit, ac retinere res divitis n invito, quod equitas, ratio, et charitas id postulent; imo, et quod sub praecepto obligent divitem ut consentiat: et enim dives peccet n consentiendo; pauper tamen iniustẽ dimittit eius invitũ spoliando bonis suis.

30. Suppono restitutionem ẽe necessariam ad salutem; rogat me an sit necessaria necessitate medij, an solũ necessitate praecepti? Juanus, et

et Gabriel in 3° dist. 15 quaest. 2ª dixerunt esse restitutionem necessitate medii ut refert P. Turrianus de restitutione, et vide disp. 2ª Dubio 2°. Sed jam omnes Theologi fatentur non esse restitutionem necessitate medii, sed solum necessitate praecepti. Valde dissident Doctores in explanatione necessitatis medii, prout distincta a necessitate praecepti. Videatur si placet Doctor Acutissimus in 3ª parte tomo 2° disp. 120 cap. 3°, et tomo 3° disp. 160 cap. 5. ubi ad longum refert, et impugnat plures explicationes. Mei instituti non est hanc difficultatem tractare; sed aliqua explicatione supra praemissa dubium resolvere. Supono quod juxta sententiam P. Joannis de Lugo disp. 3ª de Eucharistia sect. 4ª illud esse necessarium ad salutem necessitate medii in re, vel in voto quod aliquando se ipso, aliquando vero per suum votum causat id, sine quo nemo salvari potest. Sic baptismus aliquando se ipso, aliquando per suum votum causat gratiam, sine qua nemo potest salvari.

31\. Sed ad dubium respondeo, restitutionem non esse necessariam ad salutem necessitate medii, sed solum necessitate praecepti. Ratio juxta explicationem immediate datam, quia etsi restitutio aliquando per suum votum, seu desiderium existens in actu contritionis causet dispositive [illegible] gratiam, ipsa tamen restitutio realis numquam illam causat. Et quod aliquando per votum restituendi non disponatur remote, et de congruo ad impetrationem veniae peccati; ad hoc per accidens se habet, quod ponatur in restitutione: quia etiam bona esset illa voluntas, si restitutio non possent poni: quod non est necessaria necessitate medii, sed solum praecepti, sicut et alia quae sub gravi obligatione praecepta sunt, quorum observatio requiritur ad non peccandum. Sect. 2ª. De natura praecepti restitutionis.

SECT. 2ª

De natura praecepti restitutionis.

32\. Circa magis [illegible] restitutionis 1ª sententia docet, ejusmodi praeceptum esse naturale. Ita Medina, Canus, Suarez, P. Vasquez, et Turrianus, quos citat, et sequitur P. Joannes de Lugo tomo 1° de justitia, et jure disp. 8 sect. 2ª n. 17. Fundamentum 1m hujus sententiae est: quia quod per praeceptum restitutionis prohibetur, est alieni rei detentio, quae est actio prava; sed praeceptum, quod [illegible] prohibet, est naturale, sicut apparet, quia actio prava praecipitur. Fundamentum 2m est: quia de ratione praecepti affirmativi est ut etiam non obligat semper,

aut eius obligat. cessare ab aliqua actione positiva illius, qui per illud obligat; sed obligatio restituendi rem alienam potest cessare absque actione aliqua illius, qui per eiusmodi praeceptum ad restituendum obligat, illius videlicet, qui rem alienam abstulit: ergo praeceptum restitutionis non est affirmativum, sed negativum.

33 Thesis sic discursus sic probant: obligatio restituendi rem alienam, quam habet, qui illam abstulit, cessat per hoc, quod res aliena redeat ad suum dominum; sed potest ad illum redire absque actione aliqua illius, qui per praeceptum restitutionis obligat: ergo. Thesis constat in casu, quo brutum furatum ablatum, suo instinctu, ad suum dominum reverteretur. In contrarium huius sententiae primum Scotus in 4 dist. 15 quaest. 2a hanc ponit: qui alienam uxorem detinet, peccat contra negativum praeceptum non adulterabis: ergo qui retinet rem alienam invito domino peccat contra negativum praeceptum non furtum facies.

34 2a sententia tenet, praeceptum restitutionis esse affirmativum. Ita Scotus, et P. Lessius lib. 2o de iustitia et iure cap. 7o dub. 10, quos sequuntur aliqui alii. Fundamentum primum huius sententiae est: praeceptum, quo actus positivus praecipitur positivum est; sed per praeceptum restitutionis praecipitur rem alienam reddi suo domino; sed redditio haec est actus positivus: ergo. Fundamentum 2um est: praeceptum negativum obligat semper, et pro semper; sed praeceptum restitutionis non obligat semper, et pro semper: ergo non est negativum: ergo est positivum. 3a ea docet praeceptum restitutionis esse affirmativum involvens negativum. Ita sentire videtur Caietanus in summa verbo restitutio, Navarrus in summa cap. 17 n. 52, et alii aliqui.

35. Thesis ostenditur in 2a sententia, quae probatur authoritate D. Thomae. Sequitur 3a sententia, quae probatur ex Angelico Doctore 2a 2ae quaest. 62 art. 8 ad 1um dicente, "quod praeceptum de restitutione facienda quamvis secundum formam sit affirmativum, implicat tamen in se praeceptum negativum, quo prohibemur rem alterius retinere." unde sic arguitur: praeceptum, quod secundum formam est affirmativum, implicat tamen negativum, praeceptum in se est praeceptum affirmativum involvens negativum; sed tale se habet praeceptum restitutionis: ergo est affirmativum involvens negativum.

36. Ratione probatur prima pars: praeceptum quod iubet actionem positivam, et aliam actionem pravam prohibet est praeceptum affirmativum, et negativum; sed ita se habet praeceptum restitutionis: ergo. Minor probatur quoad 1am partem: per praeceptum restitutionis iubetur actio reddendi rem alienam suo domino tempore, et circumstantiis debitis; sed praedicta actio est actio positiva: ergo. Probatur eadem minor quoad 2am partem: per praeceptum restitutionis prohibetur iniusta detentio rei alienae; sed talis detentio est actio prava: ergo. Ita iniusta ablatio rei alienae prohibetur praecepto

navo, itaet pribet eiusd. multa detentio, qua ē quodd. damno iniuste ablatio.

33. Sed instantia D. Tho. p nobis adducta est quaedam [illegible], qui acut [illegible] D. Tho. soliy docere, pp. restitutio gravi quoad externa vero, qua est [illegible] et in se soly ee navy [illegible] ē: q. iuxta D. Tho. pp. restitutio [illegible] in se gravi [illegible], et in se [illegible], qua navy pp. [illegible] in se navy pp. [illegible] ē ergo gravy.

„Probatur hoc ex eod. D. Tho. [illegible] quaest. [illegible] art. [illegible] Avarus m. et aliena rapit,

„quod ē pecc. omiss. et sua n̄ dat quibus dare debet, quod ē pecc. omiss.

Ex quibus sic argor: avarus peccat pecc. omiss., q. sua n̄ dat, quibus dare debet: ergo solus peccat pecc. omiss., qui aliena n̄ dat, quibus dare debet; ē qui aliena n̄ dat, quibus dare debet peccat ō pp. restitu.: ergo ō hoc peccans pest pecc. omiss. ergo ē pp. gravy, et n̄ soly navy.

38. Hinc ad 1. fundamentum [illegible] non, quod ex authoribus nus [illegible] aly dicunt, pp. restitutionis ee praelativ navy, et minus gravi gravy; aly vero ē ō. Sed hoc [illegible] mere vocale [illegible] ab aliis, qui absolute aiunt, ee gravy, et navy, quin descendant ad extendendy de principalitate int. utrumq. Ego vero si de praedicto principale [illegible], appellans pp. restitutione praelativ gravy, quod mihi videtur magis accedere ad locum D. Tho. dicentis, ee 2. pp. gravy, implere in in se navy pp. Sed hoc praetermisso dico, quod sicut, quod per pp. restituo prat [illegible], ē aliena rei detentio, ita et prat [illegible] eiusdem rei redditio.

39. Ad 2. fundamentum dico, verū ee n̄ posse satisfieri pp. gravo absq. actione aliqua [illegible] illius, qui per tale pp. obligabatur; falsū tn ee n̄ posse cessare obligao absq. tali actione. Ratio ē, q. cessare pest obligao pp. gravi per hoc [illegible], quod cesset obj. formaa pp.; ē hoc pest cessare absq. actione aliqua [illegible] illius, qui per pp. obligabatur. ē. Ther [illegible] in pp. gravo dandi eleemosinam, cuius obligao cessat cessante [illegible] pauperis absq. actione aliqua [illegible] illius, qui per talē pp. obligabatur. Hoc mo deficeret obligao restituendi in casu argi.

40. Ad partem pog. n. 33 dico, ey, qui alieng uxorem detinet, peccare per adulterium ō pp. navy n̄ adulterabis: ac per iniustam detentionem peccare ō pp. gravy reddendi illi [illegible] [illegible].= Ad 1. fundamentum 2. [illegible] pog. n. 34 dico, ex illo optime probari pp.

restituo ie ahaq, quod plane 3do. = Ad 2^m. fundam^m dico mins: propter restituo n debeat semper, et semper, quatenus iubet actio, per quam restituendi, 3do: quatenus habet iniustam retentionem rei alienae, ne mir. = Disp. 2a. De causis unde restituo obligatio nascat. Sect. 1a. Radices obligationis restituendi exponunt.

DISP. 2a.

De causis unde restitutio obligatio nascat.

SECT. 1a.

Radices obligationis restituendi exponunt.

21. Exposuimus n. 10. et 11 varias acceptiones restitutionis, ubi monuimus nos loqui in hoc tractatu de restitutione in 3a acceptione; in hoc sic duae tantum radices obligationis restituendi recenseri, videlicet res accepta, et iniusta acceptio; si autem restitutionem late accipiat videlicet pro traditione rei, quae quis ex iustitia praestare tenet, addenda erit alia radix videlicet contractus, aut titulus alius ex quo teneat aliquis ad rem reddendam. Hoc late explicat P. Molina tomo 3o de iustitia, et iure tract. 2o disp. 719. 1a restitutionis radix videlicet res accepta, locum habet quando possessor bonae fidei rem alienam habet ut quando quis bona fide emit a fure rem furtivam, vel per inadvertentiam rem alienam cum propriis asserit. Tunc possessor bonae fidei advertens rem esse alienam tenet illam vero domino restituere. Et in hoc casu obligatio restituendi oritur ex re accepta.

22. 2a radix videlicet iniusta acceptio locum habet non solum in furto, et rapina, de ratione in omni actione, qua iniuste alicui damnum infertur, nulla emolumento damnificatori adveniat: atque adeo acceptio nunc late sumitur pro quacumque damnificatione etiam sine lucro utilitate. = Sic dicitur teneri ad restitutionem ex iniusta acceptione, qui alterius domum, aut segetes iniuste. Oritur ex hac 2a radice obligatio restituendi manifestum est; oritur etiam ex 1a, quatenus quod habet rem alterius, etiam si bona fide illam habuerit, habet plus quam suum, et verus dominus habet minus, quam suum, unde ut fiat aequalitas iustitiae, per quam suum cuique tribuitur debet dolo restitui.

23. Dices: quando aliquis bona fide accipit, aut habet rem alienam etiam datur acceptio iniusta, ut manifestum: ergo non solum tenet ad restitutionem ex re accepta, seu habita, de ratione ex iniusta acceptione: ergo numquam obligatio restituendi oritur ex re accepta, quin etiam oriatur ex iniusta acceptione. Resp. in hac duplici radice

obligaois restituendi, quę apparet cao Theoriq oio, nomine iniustę acceptionis solu intelligi eq, in qua intervenit iniusta fraus; in casu autq quo quis acciperet bona fide rę alienq, illa acceptio solu ē iniusta materi: n̄ q tenetur ad restituēdq ex iniusta acceptione, d̄ solu ex re accepta.

44. Inter has duas radices dat magnu discrim: nā in multis casibus excusat a restitue, qui solu tenebat ex re accepta, in quibus n̄ excusat, qui tenet ex iniusta acceptione, ut ex dicendis ostabit. Hinc notabis 1º, qd quamvis res iniuste accepta postea pereat apud illu, qui eā accepit, absq ipsius culpa, adhuc tenet ad restituoq ex iniusta acceptione, loquor in casu, quo res iniuste ablata n̄ sit eodē mo peritura apud dnu, si ablata n̄ fuisset. Notabis 2º, quod quando obligao restituendi solu oritur ex re accepta, si hęc pereat apud posessorq bonę fidei, hic n̄ tenet ad restitueq, nisi aliqua in parte ex re accepta factus sit ditior, tunc enī hoc restituere debet.

45. Ita expresse ostat ex lege Itq venio § plt. hoc, et ex lege. d̄ ersi lege. § 2º ff de petione hęreditatis; ipsę autq leges explanant, quid sit in quo quis factus ē ditior, dicentes eē id, quod quis expendisset de suo, si rē alienq n̄ habuisset. Notabis 3º, quod si posessor bonę fidei rē alienq vendidit, debet restituere pretium, quod loco rei succedit, si res ipsi donata fuit. Debet insuper restituere lucrq ex re ipsa acquisitq; ē enī fructus, aut quasi fructus ipsius rei v.g. pecunia ex locaoe domus. Atn n̄ debet restituere fructus industrię ipsius posessoris. Hęc oīa lucq accipient ex dicendis Sect. 2ª. Vtq obligao restituendi nascat ex damno illato absq propria culpa extra oficiq, et otractq?

SECT. 2ª

Vtrum obligao restituendi nascat ex damno illato absque propria culpa extra oficiu, et otractu?

46. Quoad primu attinet, taculi accidere pest, ut alicui damnu inferat. 1º si ex oficio tenet quis illud impedire, et n̄ impedit. 2º si illud n̄ impedit quando ex

stractu tet impedire. 3° quando extra dictum, et stractum absque culpa sui damnum infertur ipso, et hoc dupliciter accidere potest. Vel si ipsius bona fide heri is ipsi, qui donare, vel emptione a iure accepit, et tunc certe ad restitutionem teneri ex re accepta, saltem si stractum rescindere negarit: vel quia servus, aut aliquid brutum sui damnum intulit pro absque culpa sui, et in hoc ultimo sic primo quaestio instituta.

47. Et cuius clarior resolutione supponendum est, iure positivo statutum esse, quod si mancipium absque omni prorsus culpa domini damnum aliquod intulit dominus mancipii teneatur vel ad damnum resarciendum, vel ad tradendum mancipium ei, qui damnum passus est. Constat ex Instituta de noxalibus actionibus, et ff eodem titulo ubi domino mancipii optio datur ad eligendum unum e duobus praedictis. Si autem eligat mancipium tradere dicitur in iure dare noxam pro noxia; noxa enim dicitur ipsum mancipium et damnum ab ipso illatum dicitur noxia ut constat ex Instituta loco citato ubi dicit: noxa autem est ipsum corpus quod nocuit, id est servus; noxia ipsum maleficium, veluti furtum, damnum, rapina, iniuria.

48. Sed advertendum est, quod dominus mancipii non tenetur damnum datum a mancipio resarcire, neque ipsum mancipium tradere damnum passo, si damnum datum sit absque omni culpa mancipii; et neque hoc, neque eius dominus ex damno facti sunt ditiores: si enim mancipium, si sui iuris esset, ad nihil teneretur in tali casu, ita neque eius dominus hoc damnum praedicto modo illatum.

49. Supponendum est insuper ergo statutum esse iure positivo, quod si aliquid brutum damnum aliquod inferat v.g. segetes alicuius pascendo, vestem aut librum dilacerando, vel aliud animal occidendo, absque omni prorsus culpa domini, hic teneatur vel ad damnum resarciendum, vel ad tradendum animal ei, qui damnum passus est. Constat ex Instituta si quadrupes pauperiem fecisse dicatur et lege 1a ff eodem titulo. Ad hoc autem supponitur, quod animal immediate damnum inferat v.g. per plaustrum evertendo aliud corpus, quod damnum dedit. Constat ex lege 1a § sive autem ff titulo citato. Unde si unum animal irritaverit aliud, et animal irritatum damnum intulit, actio erit contra dominum irritantis, et non contra dominum alterius, ut constat ex dicta lege

1ª § ejsi alia tibi in 5 cum aureo notat quod si ut tuus meus ut agrediar tu tenearis de damno, si vero meus ut invasorem occidat, ego ad nihil teneor.

50\. Supponendum denique est in iure civili triplicem dari actionem ei, qui damnum passus est. 1ª dicitur actio noxialis, quae competit ei, qui damnum passus est adversus dominum servi, qui damnum intulit absque omni proprio culpa domini. 2ª dicitur actio de pauperie contra dominum ..., quod ... damnum intulit absque culpa domini; 3ª dicitur actio legis achiliae, quae competit damnum passo adversus damnificantem, quando ex huius culpa damnum illatum est, 3ª haec actio pertinet ad quaestionem postea tractandam; duae aliae ad praesentem, in qua ... dicunt dominum servi, aut alium ... damnum inferentem teneri in conscientia post sententiam iudicis ad id, quod legibus citatis statuitur. Solum dubitatur an teneatur in foro conscientiae ante omnem sententiam iudicis.

51\. 1ª sententia affirmat, et addit esse obligationem iuris naturalis, ita ut ante omnem legem humanam positivam ex ipsa rei natura sit talis obligatio restituendi. Stant pro hac sententia Paludanus, Gabriel, Angelus, Pater Vazquez opusc. de restitutione cap. 2º § 2º dub. 4, ex ... Tuscianus disp. 14 dub. 4. 2ª sententia docet, talem obligationem non esse iuris naturalis, esse tamen iuris positivi etiam pro foro conscientiae, et ante omnem sententiam iudicis. Stant pro hac sententia plures Doctores ... nomine citati a Pater Lesio lib. 2º de iustitia, et iure cap. 3 dubit. 13. 3ª sententia docet dominum servi, aut alium neque ex iure naturali, neque ex iure positivo humano teneri ad restitutionem ante sententiam iudicis. Hanc sententiam tenet cum multis aliis Pater Molina citato to 3º disp. 243 Joannes de Lugo de iustitia, et iure disp. 8, sect. 3ª nº 41. Lesius loco citato, et De Castillo lib. 2º tract. 2º disp. 3ª dubit. 1ª

52\. Cum 3ª sententia sit vera conclusio, quae probatur 1º quoad 1ª partem, videlicet, dominum servi aut alium non teneri ad restitutionem iure naturali ante sententiam iudicis: si dominus servi, aut alius teneretur ad restitutionem iure naturali, talis obligatio oriretur, vel ex re accepta, vel ex iniusta acceptione, vel si vis etiam ex contractu; sed neque oritur ex re accepta, quia supponimus ex damno dato nihil remanere apud dominum servi aut alium: neque oritur ex iniusta acceptione, quia nulla praecessit culpa domini: neque etiam oritur ex contractu cum nullus praecesserit: ergo dominus servi aut alius etc.

53 Obedio, tale obligaōg oriri quasi ex re accepta, quatenus servus ipse, l. at obnoxiū manet ei, cui damnū intulerat; quare eorū dnus dū eos possidet, het obligaōg restituendi raōe reī accepti. = Dāe 1ª, et loquor de damno illato a servo: ideo eius dnus iure nō teneret ad restiōg quasi ex re accepta, q. servus ipse manet obnoxius ei, cui damnū intulit; d hoc n sufft ut dnus servi teneat ad restiōg predicto mo: g. Pbo min: quod servus ipse manet obnoxius ei, cui damnū intulit, solū pbat dari in servo obligaōg persalē reparaōe eius, qui damnū accepit, fundamentumq ius ad rē; d hoc n sufft, ut dnus servi teneat ad restiōg predicto mo: g. Pbo min: qª illa obligao persalis servi, et illud ius ad rē, quod cpetit damnificato ē posteriori ad ius in re, et dominiū, qd het in servū eius dnus: g huic nequit illud prejudicare; nā dnus servi ē quasi creditor anterior cū iure in re, et vero dominio, qui creditor debet preferri creditori persali, et solū ius ad rē hēnti: a

54 Dāe 2ª, et loquor de damno illato ab aīali: si tuus servus absq sua culpa damnū inferat, n manet ex iure nali obnoxius ei, cui damnū intulit: g neq tuū aīal manet obnoxiū ei, cui damnū intulit; n enī ē magis imputabile aut tibi, aut aīali damnū illatū a tuo aīali, quā sit imputabile aut tibi, aut servo damnū illatū a tuo servo: cfirmat, q attento iure nali n apparet raō, cur tuū aīal sit magis obnoxiū ei, cui damnū intulit, quā sit obnoxia tua arbor, aut tua columna, quæ absque tua culpa cadens damnū intulit vicinis tectis; d hæc obnoxia n manet: g neq tuū aīal.

55 Obedis ex P. Tuzziano diversā ēē raōg in rebus sensitivis, ac in n sensitivis eo qd sensitiva movent ex agente, et sponte, et facilius possit, quā ab illis damnū pati, quā a n sensitivis: et ideo mirū n ē, quod ex iure nali hēnda sit raō cpensaōis pro damno illato a sensitivis, et n pro damno illato a n sensitivis: sic etiā legislatores hūni aliq in uno, ac in alio casu disposuerunt ppt eamdē raōg. = Dāt ē; qª ex diversitate assignata n pbr tuū aīal attento iure nali manere obnoxiū ei, cui damnū intulit, et n manere obnoxiā tuā arborē, aut tuā columnā.

56 Ratio est: quia ex eo quod res sensitivae moveant ex appetitu, et cognitione, faciliusque damnum inferant, quam non sensitivae, solum probatur res sensitivas facilius esse obnoxias ei cui damnum intulerint, et non ita facile res non sensitivas; sed ex hoc non probatur, quod attento iure naturali mere obnoxium ei, cui damnum intulit, et non mere obnoxium tamquam arbor, aut columna: ergo. Itaque ratio data ad summum suadet expediens fuisse quod lex aliqua poenalis fieret obligans dominum ad aliquam restitutionem faciendam post sententiam iudicis ut sic dominus vigilaret circa suas res sensitivas videlicet servos, et alia.

57 Probatur 2° secundo quoad 2am partem: attento iure naturali non magis tenetur ad compensandum damnum illatum per alienam operationem servi, aut alterius absque propria culpa quam teneatur ad compensandum damnum illatum per propriam operationem; sed attento iure naturali non tenetur ad compensandum damnum illatum per propriam operationem absque omni culpa (ut quia dormiens erat, vel amens quando illud intulit): ergo neque tenetur ad compensandum damnum illatum per alienam operationem servi, aut alterius absque propria culpa.

58 Probatur modo 2a pars conclusionis, videlicet dominum servi, aut alterius non teneri iure positivo humano ad restitutionem ante sententiam iudicis. Nullum fundamentum sufficiens datur ad probandum fuisse legislatorum intentionem per tales leges obligare dominum servi aut alterius ad aliquid refundendum ante sententiam iudicis: ergo. Dices: sufficiens fundamentum esse, quod tales leges non sunt poenales eo quod non supponant culpam in domino. Contra, hoc non sufficere; sunt enim quasi poenales. Sicut autem leges poenales statuunt in poenam delicti aliquid fieri post sententiam iudicis, quod non est debitum ante sententiam; ita praedictae leges quasi poenales statuunt aliquam restitutionem fieri post sententiam iudicis de pace publica. Confirmatur ex P. Molina: quia praedictae leges [illegible] sunt vel usu receptae nisi ut post sententiam iudicis obligantes; sed non aliter obligant nisi in quantum usu receptae sunt: ergo.

Argumentum 1 ex P. Vazquez:

59 Postquam introducta est rerum possessio, et divisio per appropriationem, non est sublatum ius naturale, quod unusquisque habet ad recuperandum damnum, quod passus est ab alio sive bruto, sive servo, sive libero: ergo si passus est damnum a bruto, hoc [illegible] sui valoris debet iure naturae manere illi obnoxium, et similiter servus

ut inde illatu damnu reparet: ergo et dnus debet iure nat. l servu, aut bonu tradere, l illatu damnu reparare. Ita, o s anti, nando cog. Soluo hunio aag. hes n. 53, et segh. Quibus addo, quod ista obligao specialis servi, et illud quo ad eg, quod spectit damnifato ligant servu ut si liberty aliquando asequat, aut si bona aliqua heat, eorg uty servus e, quo sint ipsius, et n dni damnu ab ipso illatu satisfaciat.

60. Pbg. 2o quidquid servus, aut ol afert utilitatis e dni: ergo et quidquid afert damni: ergo ex damno a servo, l ab illato tenet iure nat dnus. Spar ex P. Tusiano: si lex natis n obligaret dny ad predicta restitus, in iuste et sine caa eet lex huna illg ad eg obligans sine ulla eius culpa: g. Ita ad arg. o s anti disquendo asquens: et quidquid afert damni, quo posit prejudicare iuri dni, odo; quo n posit iuri dni prejudicare, no cog. stag damny mo dicto illatu a servo prejudicare nequit iuri dni; ng ibi tribuit damnifato ius ad eg a servy: at iura hunc ad eg prevalet iure in se, et dominy ipsius dni.

61. Ad spaog no ano; et eni lex natis n obliget dny ad predicta restitus, iuste tn, et raoabili ex caa lex huna obligat dny ad taly restitug: sic eni dni cautiores erunt ut pea suos servos, aut alia damny n inferat: et sic eorg prodet coi bono. Ad hunc aute fine n requirit, qd dnus servi, aut alis, teneat restituere ante seg iudicis: d sufic, quod teneat post seg iudicis. His adde, que diximus in spaog 2i parto nat. iesis.

62. Pbg. 3o p 2a fea; ng Gregorius

„ IX cap. ultimo de iniuris sic ait: qd si alia tua nocuisse pponas;
„ nihilominus ad satisfaog teneris, nisi ea dando pateris damny, velis liberare te ipsy. Ubi aperte (inquiunt adversari) insinuat obligaog restituendi ante seg iudicis. Resi post ex P. Lesio predicta verba intelligi posse de obligaoe restituendi in foro externo, qd satis indicant illa verba nisi velis liberare te ipsy videlt ab impetio e actionis. Ita alij, predicty decry intelligendy ee de obligaoe restituendi in foro externo, et post seg iudicis; ei n alia usu receptiy e. Sect. 3a Qualis culpa sufiat ut teneat aliquis ad restituog extra cny, et stractu?

SECT. 3ª

Qualis culpa sufficiat ut teneat aliquis ad restitutionem extra peccatum, et contractum?

63. Culpa aliquando sumitur a Jurisperitis, et aliquando a Theologis. Apud Theologos culpa idem est ac peccatum, sive mortale, sive veniale. Apud Jurisperitos est idem ac omissio alicuius diligentiae unde sequitur aliquod incommodum. Culpa haec juridica multiplex est; nam alia est latissima, alia lata, alia levis, et alia levissima. Culpa latissima est dolus apertus, et culpa lata est dolus praesumptus. Est autem dolus quaevis calliditas, fallacia, et machinatio ad circumveniendum, fallendum, et decipiendum adhibita. Calliditas fit tacendo, fallacia mentiendo, machinatio arte verborum. ut tradit glosa ff de dolo.

64. Culpa lata est omissio eius diligentiae, quam homines eiusdem status solent communiter adhibere; ut si quis libros sibi commodatos relinquat extra cubiculum. Culpa levis est omissio diligentiae, quam diligentiores, et prudentiores adhibent; ut si quis libros sibi commodatos posuit intra cubiculum, et ostium non clausit. Culpa levissima est omissio diligentiae, quam prudentissimi, et diligentissimi adhibent; ut si quis libros intra cubiculum clausit, et postea non tentavit, ut pateret an vere clausum esset. Sic explicant praedictas culpas P. Lugo, cuius explicationem admittunt ab omnibus, tamen P. Molina tomo 2º de iustitia disp. 293 dicit, non esse damnandum culpae, etiam levissimae eum, qui postquam ostium cubiculi clausit non tentavit an vere clausum esset, nisi forte expertus esset clavem non esse fidelem.

65. Observandum est, culpam iuridicam posse esse sine culpa Theologica; hocque intelligendum est non solum de culpa iuridica levi, aut levissima, sed etiam de lata: nam si omittat ea diligentia, quam homines eiusdem status solent communiter adhibere, incurrit culpam iuridicam latam: et tamen ea omissio accidere potest omnino inadvertenter, aut ex oblivione: et consequenter sine culpa Theologica; haec enim sine advertentia, et deliberatione esse non potest.

66. His praemissis quaeritur, qualis culpa sufficiat ut teneatur quis ad restitutionem extra peccatum, et contractum? Non loquimur de obligatione restituendi ratione rei acceptae; haec enim dari potest absque culpa ut certum est. Loquimur

Jely de obligao restituendi ag. iniuste acceptum, sive ex delicto, ex quo nullum emolumentum damnificanti resultavit. 1ª sea docet, sufficere, ut quis teneatur ex iniusta acceptione ad restituendum in foro conscientiae ante seg. iudicis, quod libet culpam iuridicam etiam levem, aut levissimam. Ita Angelus, Adrianus, Barbatius, Panormitanus, Covarruvias, et alij citati a P.e Molina tom. 3 de iustitia disp. 698 n.o 2.o ubi observat, Panormitanum postea mutasse seg.

67. 2ª sea docet, ad obligaonem restituendi ex delicto, sive ex iniusta acceptione in foro conscientiae, et ante seg. iudicis requiri culpam iuridicam latam. Ita Silvester, Antonius Gomesius, Gabriel, et Theodoro citati a P.e Vazquez opusc. de restitutione cap. 8, et dubio 2.o n.o 14. Ita etiam P.e Molina disp. citata, Lessius lib. 2.o cap. 7.o dubit. 6, et Lugo disp. 8ª sect. 2ª ubi addit ex citatis Vazquez, Molina, et Lessio quod tn. requiratur culpa iuridica lata non sit sine culpa Theologica; si tn. sine hac eet non resultaret obligao restituendi ex iniusta acceptione ante seg. iudicis.

68. Sit 1.a nra. concl.o: in foro conscientiae, et ante seg. iudicis non tenetur quis ad restitutionem ex iniusta acceptione nisi damnum illatum sit culpa Theologica iniustum. Prob.: quia in foro conscientiae, et ante seg. iudicis non tenetur quis ad restitutionem nisi ex re accepta, aut ex iniusta acceptione; sed quando damnum illatum est sine culpa Theologica iniustum non tenetur ex re accepta, ut supponimus: deinde neque ex iniusta acceptione: ergo in foro conscientiae, et ante seg. iudicis non tenetur quis ad restitutionem quando damnum illatum est sine culpa Theologica iniustum: ergo. Prob. mi. quoad 2.m partem: non tenetur quis ad restitutionem ex iniusta acceptione quando nulla commisit iniustam; sed quando damnum illatum est sine culpa Theologica iniustum, nullam commisit iniustam: ergo.

69. Prob.: quia damnum illatum sine culpa Theologica iniustum non sit moraliter a damnificatore, neque illi est imputabile: ergo propter damnum sic illatum non tenetur quis &c.ª Roborat conclusio authoritate D. Augustini tomo 2.o epist. 154 dicentis: absit, ut ea quae ... facimus, aut habemus, si quid per haec praeter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit nobis imputentur. = Colliges ex dicto, quod si quis ex eodem cubiculo, ubi alteriius pecuniae asservabant, aliquod non clausit ex oblivione nali, et ex inde occasio fuit, quod fures pecunias illas furarent, non tenetur ad restitutionem. Insuper:

stravit lucernam accensam prope locum periculosum et sollicite ne posset incendium causare, si tamen postea aliquid interveniat, quo absque culpa obdormivit, et in somnum incidit, et excitat incendium non tenetur ad restitutionem ex iniusta acceptione.

30 Sit 2ª nostra conclusio: in foro conscientiae, et ante sententiam iudicis, tenetur per se loquendo ad restitutionem ex iniusta acceptione ille, qui damnum infert culpa iuridica lata, non vero si illud inferat levi, aut levissima. Dixi in conclusione per se loquendo: quia regulariter culpa iuridica lata non stat absque culpa Theologica iniustitiae: si autem in aliquo casu sine hac inveniatur dicendum esset iuxta 1ª conclusionem non teneri in foro conscientiae, et ante sententiam iudicis ad restitutionem ille, qui damnum inferret etiam culpa iuridica lata.

31. Probatur modo conclusio quoad 1ª partem videlicet teneri ad restitutionem quando damnum illatum est culpa iuridica lata: quia in foro conscientiae tenetur quisque praestare eam diligentiam in actibus periculosis, quam homines eiusdem conditionis communiter praestare solent: ergo si haec non adhibeatur tenebitur in foro conscientiae ad resarciendum damnum secutum ex tali omissione. Ratio huius consequentiae: quia tunc illud damnum censebitur voluntarium illi, qui non adhibet illam diligentiam. Probatur sic: et tunc datur culpa iuridica lata, quae in omissione praedictae diligentiae consistit: ergo in foro conscientiae et ante sententiam iudicis tenetur ad restitutionem etc.

32. Probatur modo conclusio quoad 2ª partem, videlicet non teneri ad restitutionem quando damnum illatum est culpa iuridica levi, aut levissima: in foro conscientiae non tenetur quis ad restitutionem quando damnum secutum est ex omissione illius diligentiae, quam non tenetur adhibere; et damnum illatum culpa iuridica levi, aut levissima est damnum secutum ex omissione illius diligentiae, quam non tenetur adhibere: ergo. Ratio maioris est, quia nemo tenetur in suis operationibus adhibere diligentiam, quam prudentiores, et diligentiores adhibent: et multo minus quam prudentissimi, et diligentissimi adhibent, in quarum omissione stat culpa levis, aut levissima; et sufficit, quod adhibeat diligentiam, quam diligentes, et prudentes adhibere solent.

33. Ita Vásquez 2ª 2ae quaestione nostra 2ª conclusione: Gregorius nonus cap. ultimo de iniuriis, et damno dato inquit: Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, aut haec imperitia tua, sive negligentia eve

,, rerunt iure super his satisfacere oportet: nec ignorantia te excu-
,, sat, si scire debuisti, ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iac-
,, turam. Et in fine capitis ait: secus est in de illo dicendum, qui ut in accidentibus de agentibus nihil omisit: ergo non solum oritur obligatio restituendi ex culpa lata, verum etiam ex imperitia, et negligentia, hoc est, ex levi, et levissima: et solum ille excusatur, qui nihil omisit de agentibus, hoc est qui neque levissimam culpam admisit.

34. Huic argumento respondet P. Molina in praedicto textu declarare Gregorium nonum solum obligationem post datam sententiam: quasi dicat legem positivam iniustam non esse, ac proinde obligare in conscientia ad id, quod praecepit, hoc est, ad solvendum post sententiam. Sed alii respondent cum P. Vazquez et aliis in praedicto textu sermonem esse de culpa iuridica lata, quae per se loquendo semper affert culpam theologicam. Unde nomine imperitiae, seu negligentiae intelligit peccatum; ideo enim dicit nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere. Tamen id, quod addit ex fine capitis intelligendum est de iis agentibus, quae ut prudens tenebatur providere, non autem de aliis; nam alias teneretur etiam de casu fortuito, quod apud omnes falsum est.

35. Arg. 2o ex cap. Consuluisti 2a quaest. 5a ubi
,, Stephanus 5us sic ait: monendi sunt, et protestandi parentes, ne tam
,, tenelos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet praeveniente su-
,, ffocent, et opprimant unde ipsi rei homicidii inveniantur: ergo parentes rei homicidii inveniuntur ex culpa levi, et levissima. Respondeo Stephanum loqui de negligentia, quae sit peccatum, quae facile omittit magnum periculum opprimendi parvulum, quod quilibet prudens praevenire, et vitare tenetur. Pro aliis solvendis nota, plures leges civiles, quas adversarii afferunt ad probandam obligationem in foro conscientiae restituendi damnum illatum solum culpa levi, aut levissima, intelligendas esse de culpa lata: et si aliqua intelligatur de culpa levi, obligatio restituendi non est nisi post sententiam iudicis, ut in scholis dicimus sectione ante.

36. Arg. 3o contra primam partem: quia ex illo sequitur, quod si quis accenderet segetes putans invincibiliter videns tales segetes esse proprias sui inimici, ad nullam restitutionem teneretur, quod hoc falsum est.

q. Pet mar: nq n tet restruere pro, qa ut afective voluerit illi nocere in re vera illi n nocuit: solus aute afectus carens efectu n inducit obligaoq restruendi. Deinde: nec tenet restruere pto, qa illi damny inferret ex invincibili ignoraa: q. Reo nando maris, ad cuno spoder dico, in tali casu tenere restruere pto, cui re ipsa damny intulit, iuxta seq P. Thq Sanchez, et Bonacina, quos citat P. Lacroix lib. 3o pte 2a n 400; tt enim invincibilis ignoraa damni dati excuset ab obligaoe restruendi, ab hac n excuset invincibilis ignoraa persa, cui damny infert.

17. Rao e; qa obligao restruendi n oxit ex persa, cui damny datq e, d ex ipso damno dato. Cy autq in casu argi, tt ignoraverit persa, cui damny dedit n tamen ignoraverit damny daty hoc fuit illi perfecte voluntay: unde ad illius restruoq tenet. Quod autq teneat restruere plq ostat; qa cy teneat restruere, et n pro, cui damny n intulit, debet restruere pto cui re ipsa damny illaty e. Sect. 2a. Qualis culpa Theoca requirat ad obligaoq restruendi ex delicto damny grave extra cotcy, et otracty?

SECT. 2a.

Qualis culpa Theoca requirat ad obligaoq restruendi ex delicto damny grave extra cotcy, et otracty?

18. Stat ex dictis sectioe anti ad obligaoq restruendi ex delicto requiri culpa Theocq; d cy hec levis, l gravis ee possit, restat nunc examinandy an requirat culpa Theoca gravis, l sufat levis. Ut ante resoluoe supponendy e, culpa Theocq levq posse ee tali ex dupli capite: 1o ex levitate mae, quamvis omitat cy plena advertea, et deliberaoe. 2o ex defectu plene advertee, et deliberaois, quamvis maa sit in se gravis. Certy e enty authorq, qd quando culpa Theoca omissa in maae damni levis e ex levite mae, inducit obligaoq levq restruendi. Sed dubitat an quando damno grave illato e sola culpa Theoca levi ex defectu plene advertee, et deliberaois resultet obligao restruendi ex delicto.

19. Pa sea docet, ad obligaoq restruendi ex delicto damny grave requiri culpq Theocq gravq;

atq adeo n. resultare obligaoz restituendi ex delicto damnu grave illato sola culpa theoca levi ex defectu plene advertae, et deliberaois. Ita Soto, Navarra, Henriquez, Emmanuel Sà, Lessius, et alij citati à Lugo ipsoz sequente disp. 8a sect. 5a 2a sen docet sufficere culpa theocā levi ad obligaoz restituendi ex delicto damnu grave. Ita Diana, Cordoba, Rebellus, Bonacina, P. Vazquez, Molina, et alij.

80. Ut in intj hoc

2a aliqd discum; nq aliqui dicunt dari obligaoz restituendi totu damnu. Ita P. Vazquez, et alij, quos citat Laczoni. Alij vero tent, dari obligaoz n. ad totu, d ad parte damni restituenda p quante culpe. Hanc limitaoe ipse refert, et sequit P. Molina disp. 698. Illa eag amplectit P. Laczoni lib. 3o pte 2a n. 131. Si autē quaeras ab autoribus 2i sen, an obligao restituendi orta ex culpa theoca levi sit sub gravi, an sub levi pecco, diversimē rebuht, nq docentes dari obligaoz restituendi totu damnu com. docet, hanc obligaoz eē sub pecco gravi.

81. Alij vero, qui docent, dari obligaoz n. ad totu, d ad pte damni p quanti culpe, aliqui tent, qd si pars damni restituenda sit levis, obligao restituendi erit sub pecco levi; si autē sit gravis in se tt levis aliquomo comparaoe ad totu damnu datu obligao restituendi erit sub pecco gravi. Ita sentiunt Rebellus, Bonacina, et alij, quoz sen laudat noster Pratelli citatus a Laczoni. Alij tent, qd sive pars damni restituenda sit levis, sive gravis in se, dummo damnu datu sit sola culpa theoca levi, ex defectu plene advertae, et deliberaois, obligao restituendi tale parte damni solu e sub levi pecco, et ita sentit citatus Laczoni.

82. Dico 1o nra sclo: n. dari obligao gravis restituendi ex delicto damnu grave illatu sola culpa theoca levi ex defectu pleno advertae, et deliberaois. Prob: obligao restituendi ex delicto debet eē proportata cu damno illato, et culpabili [illegible] [illegible], sed dari obligaoz [illegible] [illegible] ex delicto damni [illegible] sola culpa theoca levi ex defectu plene advertae, et deliberaois [illegible] [illegible] restituendi ex delicto [illegible] [illegible] ex damno illato; d ex hoc ut culpabilis sufficit: si eni damno inculpabile sit in [illegible] [illegible] obligao; [illegible] [illegible] culpa

[illegible] ultra [illegible] videt[illegible] ut [illegible] Theor[illegible] [illegible] Angela[illegible] et [illegible]. Unde [illegible] [illegible] et [illegible] ex [illegible] [illegible], et effectu.

83\. [illegible]: obligao gravis refruend[illegible] ex [illegible] [illegible] culpa Theor[illegible] [illegible] ex defectu plene advertentiae, et deliberationis. [illegible] quia obligao gravis [illegible], et culpa Theorica levis est actus imperfectus: [illegible] [illegible] inducere levi obligao gravem; [illegible] effectus est perfectior in suo ordine, quam [illegible] a qua procedit. Dpat[illegible]: [illegible] [illegible] Theorica culpa Theorica levis [illegible] offensa, nec injuria, [illegible] imperfecte, et [illegible] quia [illegible] ex injuria imperfecta, et [illegible] quid non [illegible] obligao gravis, [illegible] absoluta et perfecta est: [illegible] ex culpa Theorica levi non oritur obligao gravis: ergo non datur obligao gravis [illegible].

84\. [illegible] 2a [illegible] [illegible]: neque datur obligao levis refruendi ex defecto damnum grave illatum [illegible] culpa Theorica levi ex defectu plene advertentiae, et deliberationis. [illegible] quia obligao [illegible] refruendi ex [illegible] damni gravis [illegible] esset obligao gravis: [illegible] ut constat ex [illegible]: ergo nulla datur [illegible]. [illegible] maior, quia obligao nata in materia gravi debet esse obligao gravis: [illegible] explicatur, et simul [illegible]: quia obligao tendet ex materia gravi: unde [illegible] [illegible] in [illegible] ex materia gravi inferunt obligaonem gravem, et ex levitate obligaonem levem. Sic ergo [illegible] [illegible] sua sive ex se sit peccatum grave, tamen ex levitate materiae sit leve, et est grave, quando materia gravis respicit.

85\. Nec dicas, quod obligao legis, aut praecepti [illegible] circa materiam gravem potest esse obligao levis. Etenim hoc verum sit, quod a pla[illegible] [illegible] in tract. de legibus) ideo verum est, quia obligao eiusmodi per[illegible] ex voluntate legislatoris, aut praecipientis, qui pro suo libito potest velle obligare solum sub levi, quamvis materia sit gravis. At obligao refruendi nata est, et ex natura rei materiae, sive [illegible] gravi [illegible] obligao gravis, et materiae levi obligao levis: quia obligao nata in materia gravi debet esse obligao gravis: [illegible] si aliqua obligao daretur [illegible].

86\. Dpat[illegible]: [illegible] omissio sine plena advertentia, et deliberatione non solum non inducit obligaonem gravem, [illegible] neque levem [illegible] [illegible] Theoriam [illegible]: ergo neque damnum grave illatum [illegible] inducit ullam [illegible] im- admitte[illegible] [illegible] obligao [illegible]

Spat vera: adsony é, ex naa rei dari obligaoq levq restituendi ex de-
licto decq millia aureorq vq: q. Obt ans: adsony é, ex naa rei da-
ri obligaoq gravq restituendi ex delicto unicq pomy: q. Ipraq q eet
(ait citatus Lessius) hoq sub veniali dumtaxat obligari ad restitq de-
cq millia aureorq; nec posse ab hoc pecco liberari nisi restituat quanto
gravq, qua privaret ob peccq leve. Colliges ex dictis, neq dari obli-
gaoq restituendi partq damni; quod suadet parte vori. Colliges insuper
ad obligaoq restituendi ex delicto damnq gradue extra officiq, et strahq re-
quiri culpq Theocq gravq. Sect. 5.ta Adversaorq arga solvunt.

SECT. 5.a

Adversaorq arga solvunt.

87 Argq 1o.a

1o arg: stat obligao gravis restituendi ex delicto damny soly levie: q er sta-
re potest obligao gravis restituendi ex delicto damny illatq cq sola culpa
levi. Coa infert; qa si obligao gravis restituendi ex delicto potest correre,
et ee pparata damno levi, etiq culpq levi pparata ee potest. Obt ans, et
supponamus quatuor regalia v g ee mag gravq furti vraut mia quantas
gravis n sit. Spo sic: qui furatus eet quatuor soly regalia soly heret o-
bligaoq gravq restituendi partq aliquq levq talis quantis vq unq regale:
q stat obligao gravis &c.

88 Obt ans: tali parte levi restituta n peccaret gravitq,
d soly levitq redduq n restituendo: st n peccaret gravitq, d soly levitq illud
vumitas auferendo: q soly heret obligaoq gravq restituendi taq partq levq.
Ipsa: qui furatus e pdicta quantq soly het obligaoq gravq restituendi id,
quo restituto eq n het obligaoq gravq restituendi; d restituta parte aliqua levi
talis quantis, v g uno regali, eq n het obligaoq gravq restituendi: q soly het
obligaoq gravq restituendi ptq aliquq levq talq quantis: q stat obligao gra-
vis ad restituendq mag levq: q stare potest obligao gravis ex culpa levi.
89 Ta-
delicti stat, et eadq sa arguendi sbt, qd quantas gravis debita, ante quq
restitueret unq regale, n e nisi unq regale, quod restituit: q uno regali re-
stituto e n het quantas gravis antea debita q nec n e nisi unq regale, qd res-

tur. = Sed restat ratio: solum est quantitas gravis debita ad, quo restituto iam non met eiusmi quantitas; et restituto uno regali iam non met quantitas gravis debita: ergo solum est quantitas gravis debita uni regale = Directe resp. nando ans argi, ad cuius spaci, no ans, et ipso anti spacio, no cog.

90\. Itaq verum est, quod restituta illa parte levi, sua non peccaret graviter, et solum levi residui non restituendo; non quia solum heat obligaonem gravem restituendi illam partem levi; sed quia id, qd tunc retinet, et non restituit, est quantitas levis, quae non inducit obligaonem gravem restituendi. Obligao autem gravis, quae in iure daret est in quantitate gravis; an ferretur eiusmi obligao ablata quante gravi, quae re ipsa auferret uno regali restituto. Sicut ergo restituto uno regali auferat quantitas gravis antea debita, quin ex hoc inferat, qd quantitas gravis antea debita sit solum uni regale; sic ex eo, qd uno restituto non maneat obligao gravis non inferat, qd obligao gravis sit solum ad illud ultimum restituendum.

91\. Solvo explat hoc exemplo: supponamus, primum imponenti elevare pondus ut octo, potenti vero elevare pondus ut quatuor: auferat a pondere ut octo pondus ut quatuor. Tunc sic: ex eo qd ablato pondere ut quatuor iam prius non sit impotens, et potens elevare pondus residuum non infert, qd solum sit imporens elevare pondus, qd aufert; nam supponimus illum potentem elevare pondus ut quatuor: ergo similiter ex eo, qd restituta illa parte levi iam non det in iure obligao gravis non infert, qd obligao gravis sit solum ad illius quantitatis levis. Stat ex dicto ad ratione, cuius mas nanda est.

92\. Arg. 2º: qui gemmam alienam valentem mille projicit in mare credens valere solum centum, tenet restituere mille: ergo si valeat centum, et existimet valere solum duo, ac pro consequens non esse mag. gravis, tenetur restituere centum: ergo stat cum sola culpa theologica levi obligao gravis restituendi ex delicto damni gravis. Coa vª pbt: ignorantia valoris ut mille non excusat a restituendo mille: ergo nec ignorantia valoris ut centum a restituendo centum. = Ans argi, quod ad adversarios non pbt, valde pbabilis nat a Diana, Pontio, et Dicastillo, Spada, et aliis, quos citat, et sequitur P. Lacroix lib. 3º parte 2ª nº 432. Ratio apud citatum Lacroix est, quia ad illud, quod non cognovit non tenet ex lege naturali, ut satis ostendi non potest: neque ex lege naturali, quia non fuit causa moralis illius excessus, quem non cognovit, nec quidem culpabiliter, ut supponitur: quia non post ille moraliter im-

pétam: q de tunc non teneret illam restituere.

93. Sed omisso anno reo cum De Lugo nando cog, et ad huius rebus dicendo ano: ignorata sola valoris ut mille non excusat Ma. 2do: ignorata iuncta cum carea iniuria gravis non excusat Ma, no ano, et cog: qua ignorata valoris ut centum iuncta cum carea iniuria gravis. Ignorata valoris ut mille iuncta e cum iniuria gravi; hanc autem sequitur obligao resarciendi totum damnum, quod inde sequitur illi, qui iniuriam patitur, quodcumque illud sit. Et ergo ignoraret valor mai gemme, tamen, qui illam proiceret in mare, vellet destruere tota eius valore, quicumque esset, et hoc vellet per iniuriam gravem, que illum redderet dignum restitutione totius valoris, que e quasi pena malitiæ consequuta ad id, quod facit, illamque implicite acceptaret per illam actionem. Unde servaret proo intus obligaoque gravis restituendi, et culpæ, ex qua orit talis obligao. Non ita eveniret in casu sequenti.

94. Arg. 3o: et si pena Purgatorii gravis sit, in obligao alicuius orit ex culpa levi, et e obligao spoata culpe levi: q et si obligao restituendi damnum gravioris alicuius gravis sit post in orui ex culpa levi, et erit obligao spoata culpe levi. Spat: excomunicao mia e pena gravis, et tamen contrahere post pecco veniali: q et obligao restituendi mag gravis post contrahere pecco veniali. Reo ad argum penam purgatorii esse levem spectato foro alterius vitæ, et respectove ad penam inferni; esse in gravem spectato foro huius vitæ: et sic solum in foro alterius vitæ post ex pecco veniali oriri obligao eiusmi pene.

95. Itaque aliud iudandum e circa levitatem, et gravitatem penam in foro huius vitæ, et in ordine ad hanc nostram rempublicam temporalem, ac in foro alterius vitæ, et in ordine ad rempublicam rang: non pena illa, que in foro huius vitæ, et in ordine ad hanc nostram rempublicam temporalem gravis reputatur, merito censet levis in foro alterius vitæ, et in ordine ad rempublicam rang: et sic peccatum veniale in alia vita levem punit in Purgatorio attenta pena in illius foro, et spatione facta ad penas fori huius vitæ pena illa gravis censenda sit.

96. Itaque, a confessario tenetur surgere, fatere: quia fateri debent, non posse nunc hunc ex acervo poena ob uno mendacio levi imponere. Ad confessarios vel majores; quod excitatio mea est minor quid leve in rare peri[culo] formalis, ut fert cum aliis P. Lacroix. Observavit tum cum P. Lugo excitationem meam non esse purum poenam, sed simul medicinam, et ex hoc capite si esset gravis, posset juste imponi pro culpa levi, semper at pia Mater Ecclesia, ornatus illos illuminaret, ut filius lapsus ab errore resipisceret, et ne in deterius rueret.

97. Arg. 2º: Non expugnat magis, quod oriatur obligatio restituendi damnum grave ex damnificatione, quando in hoc praecessit culpa Theologica levis, quam quando nulla culpa Theologica praecessit; sed quando nulla culpa Theologica praecessit, potest ex illa oriri obligatio restituendi damnum grave: ergo et quando in illa praecessit culpa Theologica levis. Prob. min. in eo, qui praevisi ex aliquo suo opere periculo gravis damni alieni, adhuc tale opus exequitur, cum animo resarciendi totum damnum alienum, si quod ex tali opere sequatur: rare enim talis animi contingit, quod damnificatio operetur sine peccato, eo quod saepe dominus non sit invitus in eo, quod quis ex tali actione, et cum periculo nocendi illi operetur. Tunc sic: ergo si nulla culpa Theologica in ejusmodi damnificatione praecesserit, oritur ex illa obligatio restituendi damnum grave illatum: ergo.

98. Resp. ad arg. concessa majori, negando minorem, et ad hujus probationem dico, quod in casu argumenti daretur obligatio resarciendi damnum grave illatum: sed obligatio haec non oritur ex damnificatione, sed ex quasi contractu interpretativo damnificantis cum damnificato: in tantum enim damnificans non peccabit contra justitiam, in quantum ratabitur praesumebat, dominum non esse invitum, quod cum illo actu operaretur; atque adeo tunc habuit Domini consensum, licet quasi interpretativum, et implicitum sufficientem ad vitandam injustitiam.

99. Eodem modo, quo consensum interpretativum domini habuit, habuit etiam acceptationem interpretativam domini, qua acceptavit voluntatem resarciendi damnum grave, si quod ex illo opere sequeretur. Sicut ergo virtute illius licet interpretationis operaretur damnificans sine culpa injustitiae; ita etiam virtute acceptationis interpretativae obligaret ad resarciendum damnum: unde obligatio restituendi exit ex contractu, vel quasi contractu. At in casu nostro delictum non dat situs contractus, vel quasi contractus, sed tota obligatio restituendi oriri debet ex delicto, quod cum non sit grave; sed leve, inducere nequit obligationem gravem.

Vo. Itaq. 5. haerit furatus est rē gravē per peccū solum phocū advertens postea id displicere Deo teneri ex injusta acceptione sub mortali rē illā restituere: similiter si furatus fuisset rē illā per peccū veniale, advertens postea id esse mortale teneret ex injusta acceptione sub mortali tal. rē restituere. Hanc sequuntur pariter recentiores phoci, quā post alios novam vocat Curiel, Thoz Thatrum, et eos sequitur Candatus, Palavicinus, P. Antonius Perez, Sparza, Franca, et Thazin tract. de bonitate et malitia disp. 5 a 1 § 3.

Vo. Sed omisso ante dicti, no cog. Rao disparitas est: qā siquis furatus est rē gravē per peccū pure phocū, esset vero dare viri cū plena advertentia ad gravē dispositum estimi oppositio cū recta rāoe. Et eadē recta rāo dictat, ēe obligaōē gravē reparandi rei alienæ lesiō, ne continuet illa 1a actio lesiva, quæ ab initio cognoscebat ēe gravē dispositam rectæ rāoni; atq. adeo contra gravitē legis Dei, quæ prescribit recti illi rectæ rāoni contraria. Et id non evenit in casu opposito; nā si furatus est rē illā per peccū veniale ex defectu plenæ advertentiæ n. cogeret gravitē o. rectæ rāoi: unde neq. Theoca, neq. phoca gravitē contraheret: q. n. teneret sub mortali ad restituē.

Vo 2. Itaq. 6. pest, prius in tantū cedere rei suo iur velit, qd si plus aliquo alius auferat, tantū veniale peccet; teneat tn sub mortali ad illā restituendū, quamvis postea casu pereat; qa in hoc casu daret in plo obligaō gravis restituendi equū ex ablaōe tantū veniali peccaminosa; et ex ablaōe tantū veniali peccaminosa pest oriri obligaō gravis restituendi. Neo ptā non tamen nando mira: qī in predicto casu, si innotesceret sto illa cessio iuris facta a pro, h n. Si 2y, ablao erit n. veniali, q. venialit peccosa. Si vo, dabit in plo obligaō gravis restituendi equū, quæ obligaō n. ex ablaōe, q. ex quasi contractu cū pro inito oriret.

Vo 3. Itaq. 7o: qui pluribus ablaōbus levibus, infert proximo damnū grave tenet sub gravi obligaōe ad illud refaciendū, quamvis res ablatæ n. existent, neq. ex illis factus sit ditior; q. pest stare, qd n. det culpa mortalis in singulis ablaōbus, etiā in illa, qua obtat quantas gravitatis, si videlt quando illa ponit n. habet advertentia ad ablaōes præcedentes, et unioē moralē illarū: q. pest stare obligaō gravis refaciendi damnū grave ex injusta ablaōe nulla stante culpa mortali, q. solū veniali. = Huic ar-
(Castro) go ret quidā Ingeniosus Rs. cōis firmitate distinguendo assumens sic: pest stare obligaō gravis refaciendi damnū grave Cōe in eo, qui cū plena advertentia

sibi liberè imponit obligaōem resarciendi damnū grave, adv. in eo, qui n̄ imponit sibi cū plenâ advertentiâ talē obligaōem, nat. cog.

No4. Et ex hac responsione colligit nihil inferri 2ª seq., et nrā dectā, in qua diximus, n̄ stare obligaōem resarciendi damnū grave in eo, qui n̄ peccavit graviter ex defectu plenæ advertentiæ, et deliberaōis, et consequenter qui sibi n̄ imponit cū plenâ advertentiâ obligaōem illud resarciendi. At in casu arg. qui pluribus ablaōibus levibus damnū grave infert, cū per quamlibet imposuerit sibi liberè et cū plenâ advertentiâ obligaōem restituendi quantū levitas, eo quod cū plenâ advertentiâ illud damnū leve intulerit; proinde per oēs illas ablaōes, seu per numerū ex illis imposuit sibi liberè, et cū plenâ advertentiâ obligaōem resarciendi totū damnū grave; et ideo mirū n̄ ē, qd graviter obliget ad illud damnū grave restituendū. Ita citatus Rᵃ.

105. Sed aliū resp. Jos. primitus, distinguendo consequens: q. restare Rᵃ nulla stante culpâ mortali, d. solū veniali in ultᵃ ablaōe, ddo: d. solū veniali tq in ultᵃ ablaōe, quā in retentione reī gravis ablatæ per quantitates leves, nō cog. Itaq. adendū ē, illū qui pluribus ablaōibus levibus damnū grave intulit proximo teneri sub gravi obligaōe ad resarciendū damnū, quamvis res ablata n̄ existent, neq. ex illis factus sit ditior, d. quamvis in illis ablaōibus n̄ intercesserit culpa mortis, nam. ē oriri talē obligaōem gravem ex culpâ, aut culpis venialibus; q. et docemus in præcedenti dicto, quia talis n̄ ē proprie culpa gravis. Oritur a eivm obligaō gravis immediate ex iniustâ detentione tantū damni gravis, qd resarcire tenet.

106. Neq. obstat, qd illud damnū grave solū illatū sit per solas culpas leves; q. hoc solū probat, oriri immediate ex solâ culpa obligaōem gravem. At cū res coalescant in unā quantitatem gravem, illi per has species leves, qui adverterit rem illam quantitatem gravem, graviter peccaret in retentione talis quantitatis; et ex hac iniustâ detentione oritur immediate gravis restituendi obligaō. Hoc solutio mihi videtur valde solida, quam sequuntur authores nrī, licet dominee ... per illas destruunt solutionibus, quibus arg. solvere conant.

107. Si dicas veriꝰ adhuc dicere aeque factū dictū illū qui pluribus ablaōibus levibus infert proximo damnū grave, n̄ teneri ad grave

tenetur ad illud restituendum, si neque in ultima ablatione advertit ad praecedentes, et illarum unionem moralem, de ultima tantum immemor procedens. Solutio: in inferente praedicto mea damnum dabant plures obligationes leves restituendi plures quantitates leves: at in illo, cum damnum illarum esset, dabant tantum rura levia in inferente. Illae autem obligationes leves coalescere nequeunt in unam gravem; sicut ita peccata levia coalescere nequeunt in unum grave.

108. Sed dices, videtur stare hanc doctrinam cum damnata propositione 38 ex damnatis ab Innocentio XI, „quae sic se habet: Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere, quod abla„tum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis. Resp. doctrina nostra vero esse falsissimam vero et scandalosam propositionem damnatam. Primus ostendo falsitatem damnatae propositionis, et postea constabit, quantum ab illa distet doctrina nostra. Itaque propositio damnata procedit per modum regulae generalis, et propositio „universalis negativa, quae hunc sensum reddit: numquam tenetur quis sub poena pec„cati lethalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit mag„na summa totalis. Haec propositio falsissima est; multoties enim quis tenetur sub poena peccati mortalis restituere quod abstulit per pauca furta, si magna sit summa totalis.

109. Constat hoc in 1.o casu quo id, quod per pauca furta abstulit, extet apud furem; nam tunc tenetur omne illud sub mortali restituere debet. Deinde id adstabit non durat apud furem, ex illo tamen factus sit ditior in quantitate gravi, etiam tenetur sub mortali ad restituendum id, in quo factus est ditior. Insuper, si pauca illa furta descendant ab una intentione furandi paullatim usque ad quantitatem gravem, in 1.o parvo furto erat peccatum mortale; tenebiturque sub mortali ad summam totalem restituendam. Denique, si ultimum furtum adintegrans quantitatem gravem fuerit immemor praecedentium, et advertens eo se devenire ad quantitatem gravem, in illo ultimo furto mortaliter peccat; et ad restitutionem gravem obligat.

110. Hinc apparet iure damnatam esse praedictam propositionem: nam iuxta illam in nullo casu ex enumeratis est aliqua obligatio sub poena peccati mortalis ad restituendum, ut falsissimum est. Et hinc etiam constat quantum distet doctrina nostra a propositione damnata: fatemur enim obligationem gravem restituendi in casibus enumeratis, et simul affirmamus, ubi, qui acceperit ablationes leviores inter parvas

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] ad illud [illegible], neq
m[illegible] ultima [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] morālg, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nec [illegible], vera
[illegible] damnato, nec salvo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] a dam-
natio [illegible] [illegible] [illegible].

VII [illegible] Ex. 8° [illegible] [illegible] damnificatio [illegible] in qua
nulla culpa [illegible]; nulla [illegible] obligatio [illegible] et in qua [illegible] [illegible]
[illegible] gravis aut obligatio gravis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex
[illegible] plenæ advertentiæ, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Itaq [illegible]-
tat in voto circa [illegible] [illegible], quando [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ple-
na advertentia; tunc enim [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] leve
[illegible], ad [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]; [illegible] [illegible] n. 84 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]; nec [illegible] [illegible] nulla: [illegible] [illegible]
in citato [illegible] [illegible] illud damnum grave [illegible] [illegible] culpa [illegible] ex
defectu plenæ advertentiæ, censendus est quasi fortuito [illegible] eo quod illa
semiplena advertentia quasi nulla [illegible] in ordine ad obligationem [illegible]-
tuendi. Constat hoc a [illegible] [illegible].

VIII. Ratio demum: [illegible] iniuria [illegible], et dam-
nosa inducit inæqualitatem, quæ debet reduci ad æqualitatem per restitutionem; [illegible]
damnificatio facta cum sola culpa veniali ex defectu plenæ advertentiæ est
iniuria [illegible], et damnosa: [illegible] inducit inæqualitatem, quæ debet reduci
ad æqualitatem per restitutionem; [illegible] per restitutionem debitam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible] debita sub veniali. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iniuria [illegible] [illegible]
[illegible] inducit inæqualitatem [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] quod [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Damnificatio facta cum sola culpa
veniali ex defectu plenæ advertentiæ [illegible] [illegible] iniuria [illegible] [illegible] talis, neq
actio moralis [illegible] [illegible]: unde [illegible] obligationem moralem [illegible] [illegible] (qualis
est obligatio [illegible]), [illegible] [illegible]. Damnificatio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quasi
fortuito [illegible] censeretur.

VIIII. [illegible] Dices: damnificatio facta cum sola culpa veniali ex
defectu plenæ advertentiæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], neq actio
moralis [illegible] talis; [illegible] [illegible] [illegible] obligationem [illegible] satisfaciendi [illegible]

Deo per penitentiam, dolorem, et satisfaciendi per illa in Purgatorio: quia et post inducere obligationem moralem restituendi. Ratio disparitatis assignanda est; quia praedicta damnificatio apud homines reputatur aequaliter fortuita, et nulla adver-tentia facta: non ita reputatur apud Deum: et ideo inducere post obligationem la-tisfaciendi Deo, non vero obligationem restituendi. Sect. 6.ª Ex qua culpa in officio omissa oriatur obligatio restituendi.

SECT. 6.ª

Ex qua culpa in officio omissa oriatur obligatio restituendi.

114. Resolvenda est praesens difficultas juxta dicta a n.º 63 usque ad 72. Et pro resolutione advertendum est, quod in praesenti loqui-mur de officio ostiarii, judicis, advocati, procuratoris, medici, chirurgi, cus-todis, et tutoris, et similium, qui culpa omissa in proprio officio exercendo requisita, an oriatur restituendi obligatio. Prima sententia docet sufficere culpam levem, aut levissimam in officio omissam ut oriatur obligatio restituendi. Ita videtur sentire Adrianus apud D. Rodriguez [illegible] de restitutione cap. 2.º § 2.º [illegible] 5.ª 2.ª Ratio est, quia ille, qui officium exercet, [illegible] et [illegible] facere [illegible] obligationem restituendi ex culpa levi, aut levissima, [illegible] ex culpa lata; si vero in exercendo officio accipiat stipendium, duodecim [illegible], tunc oritur obligatio [illegible] ex culpa levi, non vero ex levissima. Ita Pater Navarra, Pater Azor, Laiman, et Di-Castillo tr. 2.º tract. 2.º disp. 3.ª quaest. [illegible] ubi [illegible] se citat [illegible] Molina.

115. 3.ª Sententia docet non sufficere culpam levem, aut levissi-mam, [illegible] requiri culpam latam in officio omissam ut oriatur obligatio restituendi, et [illegible] si damnum [illegible] sit grave, requiritur, quod talis culpa [illegible] sit gravis [illegible]. Ita [illegible], et alii Pater Haunoldus, Sousa, Lessius [illegible] 2.º cap. 7.º dub. 5, et [illegible] disp. 8 sect. 7.ª Pro hac sententia, quatenus asserit, requiri cul-pam latam ut oriatur obligatio restituendi citat etiam Pater Salazar loco supra ci-tato. [illegible] 1.ª probatur: non tenetur quis ad restituendum damnum secutum ex culpa levissima omissa in officii executione. Probatur ratione posita n.º 72: non tenetur quis ad restituendum dam-num secutum ex omissione illius diligentiae, quam non tenetur adhibere; sed damnum secutum ex culpa levissima omissa in officii executione est secutum ex omissione illius diligentiae quam non tenetur adhibere: ergo. [illegible] constat ex n.º citato.

116 Sit 2.a dico: neq tenet ex culpa levi omissa in dicti executione. Ratio huius patet eadem est, ac pro praecedenti; quia omnio illius diligentiae, quam diligentiores, et prudentiores adhibent (in qua omissione stat culpa levis) est omnio diligentiae, quam non tenetur adhibere; nemo enim tenetur in suis operationibus, esse ex genere ut prudentes, et diligentes, et sufficit, quod faciat ut diligens, et prudens: ... [illegible] ... nemo obligatur ex officio ad adhibendo illa maiori diligentia: ergo neq tenetur restituere ex omissione talis diligentiae (quae est culpa levis, aut levissima) habita in dicti executione.

117. Hic notant cum D.o hac doctrina non procedendi casu, in quo quis ... non mediocris, et prudentissimus, et diligentissimus artifex se offert ut talis, hic enim tenetur ad restituendum damnum secutum ex culpa levi, aut levissima. Ratio est, quia tunc intervenit stipulatio per quam artifex obligat ad adhibendam illam maiorem, aut maximam diligentiam. At ... limitat hanc doctrinam dicens, quod si damno secuto aequivaleat excessivo stipendio, ... prudentiori, et diligentiori artifici alias debitum esset tunc non tenetur ad restitutionem: ... pictor ... se obtulit depingendo imaginem ad quod ... et ... imago ... valet non tenet ad restitutionem, si ... feciset.

118. ... Sit 3.a dico: tenetur ... restituendi damnum secutum ex culpa lata omissa in dicti executione. Probo huius dicti constat ex dicto n.o ... in dicti executione tenetur quis adhibere eam diligentiam, quam ... adhibent: ergo si ... non adhibeat tenebitur ad restituendum damnum secutum ex tali omissione, quia talis omissio est culpa lata omissa in dicti executione. ... intelligendo esse iuxta dicta ... unde ... culpa lata ... obligatio restituendi. ... Vasquez, ... et alios, quod si culpa lata omissa in dicti executione iuncta sit cum culpa Theologica ... gravi, ... obligatio gravis restituendi damnum grave. Constat ...

hoc ex dicto qq. ant.
119. D.a 39 sectione nil speale obiicit, ac solvi n. po-
sit ex dictis locis citatis 1.a 19 et 2.a 29 arg. v.: qui ex officio aliquid
agit accepto stipendio tenetur in re facienda adhibere majorem diligentiam, quam
si gratis, et nullo accepto stipendio, aut proprio commodo faceret: hoc enim
aequitas, et recta ratio postulare videntur: ergo qui officium exercet accepto sti-
pendio tenetur ad restituendum damnum secutum ex culpa levi in officii executione
omissa. Prob. cons.: quia ille, qui officium exercet gratis, et nullo accepto stipendio,
aut aliquo proprio commodo tenetur ad adhibendam communem diligentiam, ac proinde tenetur
ad restitutionem ex culpa lata omissa in officii executione: ergo si ille, qui officium
exercet accepto stipendio, tenetur adhibere majorem diligentiam, tenetur ad restitutionem
ex culpa levi.
120. Huic argumento dupliciter respondetur: 1.o dato ant., negando cons., et ad huius
probationem dato ant., negatur cons. Verum est quod ille, qui ex officio aliquid agit accep-
to stipendio tenetur adhibere majorem diligentiam, quam si gratis et nullo accep-
to stipendio faceret; ad hanc majorem diligentiam requiritur ad evitandam culpam latam, non
vero levem. Neque obstat, ac omnino dubius maneo diligentiam esse culpam levem in illo,
qui officium exercet gratis, et sine stipendio; quia ut constat ex dictis, et a-
liis notat P. Viva parte 5.a disp. 4.a de justitia quaest. 5.a n. 42, aliquan-
do eadem omissio diligentiae potest in uno casu esse culpa levis, et in alio culpa lata.
121. 2.o
... nando ant.: quia non est necessarium ut qui ex officio se facit (nisi pactum aliquod
intercedat) accepto stipendio adhibeat majorem diligentiam, quam si gratis illud fa-
ceret. Ratio est, quia quando ob exercendum officium datur stipendium aliquod, eo ipso
non exigit ab illo, nisi ut praestet id, quod in re illa praestare solent boni,
ac diligentes personae considerata praescriptae ratione talis officii: unde si id
praestiterit, ac proinde culpa lata non commiserit, satisfacit suae obligationi, et
ad restitutionem non tenetur. Et quidem durum videtur asserere, judices, advocatos,
medicos, et alios, qui in republica talia officia exercent accepto stipen-
dio teneri ad restitutionem ex culpa levi omissa in suis officiis, cum adeo facile
sit eiusmodi culpam incurrere.
122. Arg. 3.o: tutores, et curatores tenentur ad resti-
tutionem ex culpa levi omissa in suis officiis, si eorum curam pupilli, ac minores

damnum patiant, vel pro ex iure civili. Similiter apud P. Vasquez loco cita- to: a fortiori culpa levis omissa in officio ad damnum restituendum. Resp. iam, in- quam ex foro dicitur, et attenta praesenti iure, nec nulla datur specialis ratio in officio tuto- ris, et curatoris, obligans illos ad restitutionem ex culpa levi, qui ratio non est in aliis officiis. Quod si in iure civili talis obligatio imponitur tutori, et curatori, hoc solum videtur pro foro externo, et post sententiam iudicis.

123. Rogatio, an qui imperitus, et insufficiens est ad dandum consilium in aliquo negotio teneatur ad restitutionem damni a secuti ex suo consilio. Resp. 1°, si imperitia, et insufficientia nota est accipienti consilium, et illa non obstante, eum ille dans consilium illam manifestat, tunc dans consilium ~~non manifestat~~ non tenetur ad restitutionem damni ex suo consilio secuti ei, qui consilium accipit. Doctrina haec communis est, et ratio illius est, quod tunc, qui petit, aut accipit consilium, sibi imputare debet, quod damnum patiatur, scienti enim, et volenti non fit iniuria. Resp. 2°, si imperitia, et insufficientia prae- bentis consilium non erat nota, neque ipse de illa alterum admonuit, tunc dans consilium tenetur ad restitutionem damni ex suo consilio secuti ei, qui consilium petit, aut accipit. Ratio est, quia tunc praebens consilium decipit alterum, estque causa damni, quod patitur.

124. Resp. 3°, si ex consilio dato ab hoc imperito redundet aliquod dam- num alicui 3ae personae distinctae ab ea, cui consilium datur, tunc praebens consilium tenetur ad restitutionem talis damni, saltem in defectu ipsius accipientis consilium, sive illius im- peritia nota, sive ignota ipsi fuerit. Ratio est, quia eiusmodi dator consilii est vera causa damni, quod in illam 3am personam refundit. Quod intelligendum est dum- modo is, cui consilium datur, motus eo fuerit ad agendum id, ex quo damnum refun- dit in illam 3am personam.

125. Notandum 1°, ad hoc ut ille, qui insufficiens, et imperitus est ad dandum consilium obligetur ad restitutionem damni secuti ex suo consilio, sive illi, cui consilium datur, est, sive alteri 3°, requiri quod per tale consilium ipse commiserit peccatum theologicum tamquam iniustus damnificator: haec enim restituendi obligatio pertinet ad illam ra- dicem restitutionis, quae iniusta acceptio, seu damnificatio dicitur; ad quam requiritur, quod peccatum theologicum intercedat iuxta explicationem datam sectionibus praecedentibus. Notandum 2°, dicta intelligenda esse, sive qui imperitia laborat sese ingerat consilium dando, sive non, sed rogatus illud praebeat; hic enim differentia non est, si sufficiens ut in 1° casu, non vero

in 2° teneat ad restitutionem ut vult Medina citatus, et impugnatus a P. Vasquez dub. 5° citato, qui mus discurrendi satis impugnari potest ex dicto. Ce-

126\. Ucitur ex dicto, quod si confessarius perperam dicat penitenti vere obligato ad restitutionem, eum non teneri ad restitutionem, et penitens hac persuasione ductus restitutionem praetermittat, ad hanc tenetur confessarius. = Ratio est: quia in tali casu confessarius non se habet mere negative, sed positive concurrit ad damnum, quod patitur illa 3a persona, cui penitens non restituit. Idem dicendum est, si confessarius dicat penitenti, ut solvat alicui, quod ei non debet; tunc enim tenetur confessarius compensare damnum, quod inde passus fuerit, sive ipse penitens, sive alia persona, cui potius facienda erat restitutio. Haec intelligenda sunt dummodo confessarius id dicat culpabiliter culpa Theologica iuxta dicta.

127\. Quae diximus circa confessarium communia sunt omnibus DDes, inter quos est grave dissidium circa ipsum confessarium, quando ex sua culpa lata, vel crassa ignorantia, aut negligentia morali, vel etiam ex malitia non admonet, aut praecipit penitenti ut restituat, cum tamen ipse penitens restituere debeat. Aliqui enim absolute obligant confessarium ad restituendum ei, cui penitens restituere debebat. Ita censent Gabriel, Navarro, Angelus, Rosella, et Summistae communiter apud Lugo D. loco citando. Alii distinguunt inter confessarium proprium ex officio, et delegatum, qui voluntarie id facit, et asserunt, priorem teneri ad restitutionem ex gravi, vel lata culpa, posteriorem vero teneri etiam ex levissima, quia ipse se immiscuit. Sed haec distinctio (ait Lugo) sine fundamento est.

128\. At D. Lugo tom. 2° in 3a parte disp. 32 sect. 6a n° 9, quem sequitur P. Thomas Sanchez lib. 1° operis moralis cap. 6° n° 5°, iudicat in praedicto casu confessarium non teneri ad restitutionem; quia in tali casu peccatum confessarii non fuit contra iustitiam erga illam 3am personam, cui penitens restituere debebat; sed contra religionem sacrum ministerium negligenter exercendo: quia non tenetur restituere. Probatur hoc: quia obligatio officii confessarii solum est erga penitentem, ad procurandum videlicet bonum spirituale ipsius, non vero erga alias personas, quarum penitens est debitor, quasi eadem bonis temporalibus debeat confessarius ex vi sui officii consulere: quamvis confessarius ex suo officio teneatur monere penitentem de obligatione restituendi, ideoque omittendo peccet contra tale officium; non tamen ad eiusmodi monitionem tenetur ex obligatione officii erga 3am personam, quae est creditor penitentis: quare huic non tenetur restituere. Libenter supponere hanc D. Lugo doctrinam, quia aliquando vobis deservire potest.

SECT. 7ª

Qualis culpa sufficiat ut oriat obligao restituendi ex contractu.

129. Non loquimur in praesenti de restitutioe illius rei, ad quam contrahendo se obligavit contrahens, v.g. dandi librum, quem vendidit, l pretium, quod promisit &c.; sed loquimur de restitutioe damni, quod res aliena passa est ex culpa contrahentis, ut si liber tibi commodatus ex tua culpa pereat. Neq loquimur de contractu, per quem transfertur dominium rei, quale est v.g. mutuum; sed loquimur de contractu, in quo rei dominium non transfertur, sed solum res utenda aut custodienda traditur, ut in locatioe, commodato, pignore, et similibus. Nec denique loquimur de contractu assecuratiois: in hoc enim in pactum deducitur obligao restituendi quocumque modo res pereat, unde etiam omnino inculpabiliter, et fortuito pereat, restitui debet.

130. Ante resolutionem difficultatis suppono 1º, contractum posse esse talis naturae, ut cedat in utilitatem solius dantis rem, quale est depositum, l ut cedat in utilitatem solius accipientis rem, quale est commodatum; l ut cedat in utilitatem utriusque contrahentis, quales sunt locatio, societas, et similes. Hac diversitate supposita docent communiter DD. quod quando contractus cedit in utilitatem solius dantis, accipiens rem non tenetur ad restitutionem damni secuti ex culpa levi, aut levissima, sed solum damni secuti ex dolo, aut culpa lata. Ratio est: quia ratione depositi v.g. non debet quis adhibere majorem diligentiam in custodia rei depositae, quam communem, et ordinariam: unde solum ex defectu talis diligentiae et consequenter solum ex dolo, et culpa lata, non vero ex levi, aut levissima tenetur ad restitutionem ratione talis contractus.

131. Hinc stat, difficultatem praesentem solum procedere de contractu cedente in utilitatem solius accipientis rem, l in utilitatem utriusque contrahentis. = Suppono 2º, precarium esse contractum, quo dominus patitur rem utendam non ad certum tempus ut accipit in commodato, sed usque dum concedens repetat. Contractus iste cedit in utilitatem solius accipientis, qui non tenetur ad restitutionem nisi ex dolo, et culpa lata. Ita statuitur in lege * quae sit 2ª §. eum quoque ff de precario, et lege contractus ff de regulis juris.

132. Suppono 3º, quod si res fortuito, et sine ulla culpa tenentis illam pereat, ad nullam obligat restitutionem, quia res

redeat, sive illo periret ex stractu cedente in solius illius utilitatem, sive ex stractu cedente in utilitatem utriusque, quod expresse constat ex cap. unico de commodato, ut notat P.e Lessius lib. 2.o cap. 27 dubit. 8.a ubi n.o 33 advertit, in tribus casibus expressis in citato capite teneri commodatarium ad restitutionem de eventu fortuito. Primo est, si interveniat pactum de restituenda re quocumque modo periret, quod pactum semper potest exigi a commodante, si gratis commodat; non vero quando iusto precio commodat, quia supra iustum precium nihil potest exigi precio estimabile. 2.o est, si sit in mora restituendi, ut si ante statuto non restituat, et postea pereat; si enim restituisset, forte non periisset. Est autem in mora, qui potest restituere, et non restituit, cum restituere teneat. 3.o est si ex culpa data sit occasio casui fortuito; ut si rem non utaris eo loco, quo conventum est, sed alio, ubi erat periculum maius, quod res periret, et re ipsa perit: vel si vas argenteum accepisti utendum domi tuae, et foras extulisti, ubi illud furatum est. Haec ex citato Lessio.

153. In praesenti difficultate 1.a sententia docet ad obligationem restituendi ex stractu tantum cedente in utilitatem solius accipientis rem, quod cedente in utilitatem utriusque stradentis requiri culpam latam, quae sit peccatum mortale, non vero sufficere culpam levem aut levissimam. Ita Soto lib. 4.o de iustitia quaest. 7.a art. 2.o, Emmanuel Sa verbo commodatum, Enriquez de irregularitate cap. 15, Ledesma, Filiucius tomo 2.o tract. 32 cap. 2.o n.o 23 et alii, quos sequitur Diana citatus a P.e Lugo disp. 8.a sect. 8.a Hanc sententiam videtur probabilem P.e Lessius lib. 2.o cap. 7.o dubit. 8.a = 2.a sententia, quae communissima est docet ad obligationem restituendi ex stractu cedente in utilitatem utriusque stradentis sufficere culpam levem, non vero levissimam; at vero si stractus cedat in utilitatem solius accipientis rem, hanc levissimam culpam sufficere.

154. Hanc 2.o sententiam tenent Navarrus, Silvester, Angelus et Gabriel, quos citat et sequitur P.e Tannerus disp. 4 dub. 5.o Eandem sententiam tenent P.e Vasquez de restitutione cap. 2.o § 2.o dub. 6, P.e Molina tomo 2.o de iustitia disp. 295, et P.e Amicus tomo 5 disp. 36 sect. 5.a = Est tamen diversitas inter authores huius 2.e sententiae; nam aliqui videntur, praedictam obligationem inesse stractibus ex natura sua, sive ex rei natura: et ita videtur sentire P.e Vasquez loco citato n.o sub 2.o, et sequenti. Alii autem docent,

hanc diligen̄ n̄ vnee contractus attento præcisse iure naē, o ipso adveniē ex dispone iuris positiuī humi. Ita docent Silvest, Lessius, et Tholina locis citatis

133. Sit 1.a nra scdo: præcisse attento iure naē n̄ dat obligao restituendi damni secuti in re accepta ex contractu nisi ex culpa lata de quor. de contractu ta cedente in utilit. utriusqe, qui cedente in utilit. solius accipientis rs. Pbr scdo: præcisse attento iure naē nemo tenet in custodia rei acceptæ ex contractu adhibere aliā diligēq nisi illā, que sufficit, ut in tali custodia se exerceat, ut prudens, et diligens; o diligea, que sufficit, ut in tali custodia se exerceat ut prudens, et diligens, ē diligea, que excludit per culpā latā; q præcisse attento iure naē nemo tenet in custodia rei acceptæ ex contractu adhibere aliā diligēq nisi illā, que excludit per culpā latā: q præcisse attento iure naē n̄ dat obligao &.a

136. Dicitur 1.a præcisse attento iure naē n̄ debet adhibere maiorē diligēq in custodia rei, qui hanc ex precario het, quā qui illā het ex comodato; o qui illā het ex precario n̄ tenet adhibere nisi diligēq eor, itaut n̄ teneat ad restitub. damni secuti in prædicta re nisi ex dolo, et culpa lata, ut cstat ex n.º 134: q qui illā het ex comodato n̄ tenet adhibere nisi diligēq eor: q n̄ tenetr ad restituo nisi ex dolo, et culpa lata. Rao maioris ē; q to precarium, quā comodatum ē contractus cedens in solā utilitē accipientis rs. solum q differunt in eo, qd res precario data pest repeti a dno quandocumqs voluerit: comodata autē repeti n̄ pest usqs ad determinatū tpus.

137. Dicitur 2.o Pl. Leugo: præcisse attento iure naē famulus in rebus sui domini custodiendis n̄ tenet ex culpa levi, aut levissima, o solū ex lata: et similiter medicus, advocatus, artifex, et siles, de quibus sect. anti: q similiter conductor, depositarius, quando in sui etiā utilitē depositū accepit ob stipendium, quod hac de caā recipit. Rao est; qa sicut depositarius in eo casu accepit depositū in sui utilitē ob stipendium, et in utilitē deponentis; ita famulus, advocatus, locat suā operā in utilitē sui ob stipendium, et in utilitē dni, clientis; q sicut hic n̄ obstante, famulus, advocatus præcisse atento iure naē n̄ tenent ex culpa levi, o ex lata ut tenet sene ces

adversar; ita neq depositarius in eo casu tenet ex culpa levi, et ex lata: q
vel si depositarius in eo casu requisite atento iure non tenet ad restitos ex
culpa levi, qa contractus e in utilitr utriusq; adq dicendum eit de famulo, et
advocato, qui nant cum adversar.

438. Sit 2a scto: neq attento iure posivo hu-
no dat in oscia ante seq iudicio obligao restituendi damny secuty in re
accepta ex contracte, nisi ex dolo, et culpa lata. Loquor in hac, et in prae-
denti scte de contracte 49. cedente in utilitr utriusq, quq cedente in ut-
ilitr solius accipientis 29. Phe scto: nulla dat iuriis fundamentr ad sta-
tuendy leges statuentes obligaoq restituendi damnis secutu ex culpa le-
vi, aut levissima in re accepta ex contracte obligare in oscia ante seq
iudicio: q neq atento iure posivo huno dat &c. Ostat: q praedicte leges
si vident ipsa recepta ut obligantes in oscia ante seq iudicio: q n obli-
gant hoc mo; qa n alet obligant, nisi quatenus ipsa recepta

439. Praet. prae-
dicte leges si alet, siguant obligaoq restituendi damny secuty ex culpa
levi, aut levissima, quq leges citate nl 2o, et 2o obligaoq dnj resar-
ciendi damny illaty a mancipio, l alt absq culpa dnj; d hec n obligent
in oscia ante seq iudicio, ut cy cor seq diximus nl 58: q neq illae.

440. Ob-
„ tabis, quod quamvis cap. unico de comodato dicat cy glossa sap. tantum
„ quis comodaty accepit, de levissima eiq culpa tenet, hoc n e intellu-
gendy ita ut teneat in oscia ante seq iudicio, d solu post seq. iuxta
dicta. Sibi intelligende sunt alie leges, quae ab adversario citant, videlt.
§ creditor institutae, quibus mo [illegible] contrahit obligao, et lege in rebus como-
datis ff comodat, l 5, et lege contractus, ff de regulis iuris. Notabis
praeterea cy P. Lugo, q iuxta leges eiusdes depositarius solu tenet ad
restituos ex dolo, et culpa lata; mandatarius vero tenet ex culpa levi
et levissima, ut ostat lege a procuratore, cuncta glosa ibi, et lege
in re mandata in fine codicis mandati

441. Ex quibus deducit, citatus Lu-
go in favorq nrae 2 scto, obligaoq restituendi iudicio praedictis legibus
n ee ex iure nrq, nq hoc praecepe atento n magis videt obligandus

mandatum, quia deposuerat; ut nemo agat in suo utilitate, deponens, cuius
pecunia custodiri, vel negotium gerere. Vel si utrasque stipendium accepit ex hoc
munere, utrasque tenetur obligari iuxta adversarios ex culpa lata levi.
Notabis denique, quod leges civiles non unicuique statui videntur circa hanc o-
bligationem restituendi: nam alijs doctoribus minoribus Gregorius Lopez ostendit
[illegible] de mandato, et de [illegible] circa obligationem
restituendi. Vide P. Molina tomo 2o. disp. 129 n. 6, ubi sic con-
cludit: utrumque vero tot iura unica statua, quae lucibus fomenta prae-
bent, mala alia moverunt, abscindant, paulisque sequitur perspicuus hoc,
et his similia disponerent.

122. Ita [illegible] celebrant, intendunt se obligare iuxta
leges; et leges statuunt obligationem restituendi ex culpa levi in habito ex contractu cedente
in utriusque utilitatem; et ex culpa levissima in habito ex contractu cedente in solius utilitatem ac-
cipientis: ergo qui contractus celebrant, intendunt eandem obligationem; atque obligatio, quia contrahentes sic intendunt, est in conscientia
ante seu iudicium: ergo talis obligatio datur in conscientia, et ante seu iudicium. Probo [illegible] [illegible] maior.
Leges statuunt obligationem restituendi in foro externo, et post seu iudicium
ex culpa levi [illegible], ergo obligationem restituendi in foro interno ante seu iudi-
cium, [illegible] maior. Probatur distinctio ex dictis. Itaque [illegible]: nam si contrahentes ex-
presse dicant nolle se obligare pro culpa levissima, aut levi; stabit contractus,
et qui illum celebrant non intendunt se obligare iuxta leges.

123. Ita 2o. qui rem
accipit ex contractu cedente in utriusque utilitatem maiorem diligentiam tenetur adhibe-
re circa illam, quam qui rem accipit ex contractu cedente in solius dantis u-
tilitatem; et hic tenetur solum ad diligentiam ordinariam, itaut ex culpa lata ad re-
stitutionem obligetur: ergo ille obligatur ex culpa levi: et ut ad maiorem adhuc diligentiam
teneatur, qui rem accipit ex contractu cedente in utilitate sua accipientis, hic
obligabitur ex culpa levissima [illegible] [illegible], medicus, advoca-
tus, et similes tenentur etiam ad restitutionem ex culpa levi [illegible] in executione
suorum officiorum; nam si medicus non curet infirmum pro stipendio maiorem
diligentiam tenetur adhibere, quam si illum curaret omnino gratis; et si illum
curaret omnino gratis teneretur solum ad diligentiam ordinariam, itaut ex culpa
lata ad restitutionem obligaretur: ergo si curet infirmum pro stipendio obligatur ex
culpa levi, quod et advocatis [illegible], contra quos P. Vazquez, cuius est argumentum.

144. Resp. 1° ad arg. distinguendo maj: qui
rem accipit ex contractu cedente in utilitatem utriusque majorem diligentiam tenetur ad-
hibere ob titulum contractus, quam qui rem accipit &c.ª, Cedo; tenetur ex iusti-
tia, nego maj. Itaque ille, qui rem accipit ex contractu cedente in utilitatem
utriusque majorem diligentiam adhibeat non illam adhibet, quia videt se teneri ex iusti-
tia ad illam diligentiam, quod requirebatur ut obligaretur ad restituendum; sed quia illam gra-
titudo postulat propter commodum, quod ex re alterius percipit.
145. Resp. 2° distinguendo
eamdem maj: qui rem accipit ex contractu cedente in utilitatem utriusque majorem
moralem diligentiam tenetur adhibere &c.ª, Cedo: majorem physicam diligentiam tenetur adhibere
&c.ª, nego maj. Solutio haec indicata est num. 120 ubi notavimus ex P. Rua,
et aliis, quod aliquando eadem omnino diligentia possit in uno casu esse culpa levis,
et in alio culpa lata: sunt enim culpae aliquae, quae in secularibus reputantur le-
ves in Religiosis, vel Episcopis ratione status reputantur graves. Verum est, quod acci-
piens rem ex contractu cedente in utilitatem utriusque majorem diligentiam tenetur adhibere
circa illam, quam qui rem accipit ex contractu cedente in solius domini utilitatem.
146. Sed
hanc majorem diligentiam voco majorem moralem, non vero physicam; quia licet illa diligentia in
contractibus cedentibus in solius domini utilitatem esset diligentia adhiberi solita a diligen-
tibus, et prudentibus, et consequenter eius omissio esset culpa levis in talibus contrac-
tibus; at in contractibus cedentibus in utilitatem utriusque esset diligentia a diligentibus, et
prudentibus adhiberi solita, et eius omissio solum esset culpa lata in talibus con-
tractibus. Et ob hanc rationem illa major diligentia non esset major physica. Hanc so-
lutionem late explicat P. Lugo sect. 9ª disputationis citatae. Sect. 8ª Quaes-
tiunculae aliquae.

SECT. VIII.

Quaestiunculae aliquot.

147. Primo quaeres, an habens ex contractu rem alienam debeat res proprias illi prae-
ferre, quando utramque salvare non potest? Communis sententia docet, quod habens rem ex contrac-
tu in quo tenetur de culpa lata possit res proprias etiam viliores praeferre a-
lienis; quia non tenetur adhibere nisi diligentiam communem: habens autem rem ex contractu, in
quo tenetur de culpa levi possit res suas, quae pretiosas praeferre alienis; quia

sic non facit contra id, quod prudentes faciunt: et denique hinc res ex contractu in quo tenet de culpa levissima, pot res proprias tanti pretiosiores praeferre alienis; nec enim non est contra maximam diligentiam ad hoc prudentissimo requisitam. Sic discurrunt Silvester, Gabriel, Angelus, Tabiena, et P. Vasquez citati a P. Lugo sect. 12.

148 P. Thoma tomo 2. disp. 226 huic sententiae non acquiescit, et aliter discurrit, docetque quod si res commodata vel pretiosior sit quam propria, debet praeferri commodata sive contractus sit in solius commodantis, sive in solius commodatarii, sive in utriusque utilitate, quia quivis prudens in communi periculo praefert pretiosius viliori. Docet praeterea quod si commodatum fuit in utilitate solius commodatarii, huic non posse compensare sibi aliquid pro iactura rei propriae vilioris, quae incendio vel periit; imo nec quando res propria aeque pretiosa perdidit, ut alienam liberaret; quia tunc nihil facit, ad quod ex vi contractus non teneatur, cum vi beneficii accepti, et contractus teneatur ad custodiam diligentissimam rei commodatae. Haec, et alia, quae apud ipsum videri possunt docet P. Thoma, qui favet sua sententia non esse iuxta communem aliorum, sed commune magis rationi ac aequitati naturali consona.

149 In hac narratione sententiarum supponendum est 1. quod quando aliquis in communi periculo res proprias liberavit relictis alienis in foro externo contra ipsum praesumitur de dolo, et ad damni restitutionem cogitur, sive res alienas teneret ex contractu cedente in solius sui utilitatem, sive in utilitatem utriusque. In hoc fere omnes conveniunt, constatque ex lege, quae, Nerva ff depositi cap. bona fide de deposito, et lege si ut certo § nunc videndum ff commodati.

150. Supponendum est 2. commodatarium, et depositarium, licet depositum sit etiam in eius utilitate, non teneri ad sumptus extraordinarios circa rem commodatam, aut depositam, sive expensas faciendas solum ad rem, et ordinarias; unde si equus commodato ex expensis extraordinariis indiget ut curetur a morbo, quem contraxit, vel si ad servitium ad aliud impedimentum sit, id non ad commodatarium, sed domini expensis faciendum est. Observanda tamen est differentia quae datur inter commodatarium, et depositarium, nam commodatarius tenetur ad sumptus eius ordinarios nisi tantum usus habeat rei depositae, quae ipsius his sumptibus aequivaleat et idem dicendum de eo, quod praecario habet,

comodatarius autem tenetur ad sumptus ordinarios: qui enim equum, vel servum comodatum petit, & simpliciter obligat ad alendum illum quamdiu in suo usu est comodatarius manet.

451. His suppositis dico 1.º qui rem habet ex contractu sive cedente in utilitatem utriusque, sive in sola utilitate habentis rem non tenetur præferre rem alienam suæ rei pretiosiori, et multo minus suæ vitæ. Ita P. Lugo sect. 4. n. 453. Ratio, quia in prædicto casu non ageret magis utilitatem negotii domini præferendo rem alienam, quam non præferendo: & ratio animi si vellet rem propriam expendere, ut alienam liberaret posset a Domino exigere valorem rei suæ tamquam sumptus extraordinarios faciendos ad eius rei conservationem: unde si res consumpta erat æqualis valoris cum conservata, æqualem jacturam fecisset Dominus cum teneretur ad solvendum toto valorem suæ rei conservatæ. &.

452. Dico 2.º cum eodem Lugo: si comodatarius, vel quivis alius habens rem alienam ex contractu, sciat non recepturum se a Domino rei pretiosi valorem suarum rerum viliorum, quas ob rem alienam conservandam perire permiserit, non tenetur in conscientia aliquid restituere Domino, tametsi res viliores proprias conservaverit, et pretiosa aliena perire permiserit, quando rerum viliorum jactura notabile detrimentum sibi attulisset. Ratio huius est, quia nec comodatum, nec alius contractus, ex quo res aliena habeatur obligat ad custodiendam rem alienam cum notabili detrimento proprio.

453. Constat ex citato Lugo: non minus e sumptus extraordinarius permittere jacturam rerum propriarum viliorum, ob rei alienæ conservationem quando illa necessaria est ad hunc finem, quam expendere res proprias ad curandum servum alienum infirmum, & ad hoc non tenetur comodatarius, nec quivis alius habens rem alienam ex contractu, ut constat ex 2.º supposito: ergo neque ad illud. Probatur major: quia si infirmitas tendit ad mortem servi, et ob hanc vitanda, et consequenter ob vitanda servi jacturam, comodatarius expenderet res proprias; sic incendium v. g. tendit in destructionem rei pretiosæ alienæ, quam ut evitaret expenderet etiam, seu permitteret perire res suas viliores: &.

454. Observandum tamen est quod sufficere notabile detrimentum in rebus propriis, ut qui habet ex contractu rem alienam, excusetur a

obiisse illius, d. sequitur, qd. sit detrimentum notabile. Unde non est mandy illis teneri ad detrimentum atque eorum, et cadaver subeundi, qd. quando sumptibus cadaver sepultum, ad hoc enim tenetur, et custodire, ad quam se obligavit. Ad aliud vero detrimentum, qd. limites excedit, et cadaver excedat non tenetur, si sciat non receptum se a Dno dispensatum.

155. 2a quaestiuncula est, an qui damnum alicui intulit, qd. alteri imputatur, et ex quo damnum huic obvenit, teneatur ad huius damni restitutionem. Sit exemplum: occidisti occulte aliquem: imponitur homicidium alio, qui propterea damnum patitur in bonis corporis, l. fortunae; quaeritur, an teneatis ad eiusmodi damni restitutionem. Suppono tenetur homicida ad restituendum pro innocente totum id, qd. fuit expulsus a iudice dedit parti, et non in poena, d. pro damno illato, et qd. homicida ipse teneretur parti laesae dare. Ratio est, quia homicida ex se tenetur ad totum id solvendum, et plus expulsus sit pro se solvere, necesse est, qd. homicida teneatur ad hoc compensandum.

156. Unde ipsum, proinde difficultas est versari circa alia damna obvenientia pro eo homicidio sibi imputato, qualia sunt poena pecuniaria ob delictum imposita, lucra sibi cessata ex detentione in carcere, et alia huiusmodi. P. Vasquez opusc. de restitutione cap. 2o § 2. dub. 2. n. 31 docet, qd. si ille, qui damnum intulit potuit scire, et debuit hoc damnum imputandum esse alteri, quia v.g. sciebat esse inimicum illius, qui ipse tunc tenetur ad restituendum praedicta damna, sive illa intenderit, sive non, quia illa fuit culpa lata, si autem non providerit ut probabile damnum esse imputandum alteri non tenetur ad restituendum.

157. Alii autem volunt non teneri ad restituendum praedicta damna etiam si probabiliter provideat delictum alteri imputandum, quando hoc non intenditur a delinquente. Ita docent Soto lib. 4o de iustitia quaest. 6a art. 3o ad 4m, Pedraza in summa supra 5m praeceptum § 6, Cordoba, Ludovicus Lopez, et alii, quos refert, et sequitur P. Thomas Sanchez lib. 1. Decal. cap. 2o dub. 5o. Alii demum qui docent, ad etiam si provideat delictum alteri imputandum, intendatque qd. alteri imputetur, non teneri ad restituenda praedicta damna, dummodo actio exterior talis sit, ut ex ea damnum non sequatur ut plurimum, sed

ex vi talis actionis, et deinde. Ita P. Lessius lib. 2º cap. 9 dub. 16 n. 113, et P. Thomas Sanchez loco citato loquens de irregularitate ab homicidio.

158. Dico 1º: qui damnum alicui infert, quod alteri 3º imputatur, etiamsi hoc provideat non tenetur ad restituendum damna devenientia illi 3º. Probatur ex Patribus Lessio, et Lugo; quia quando ex aliqua actione sequitur damnum 3º non ex natura actionis, sed ut in pluribus, et ex malitia, aut ignorantia alterius, qui se immiscet, talis actio non est injusta, et injuriosa illi 3º; et ideo si fiat damnum alicui illatum, quod alteri 3º imputatur, etiamsi hoc providatur, quia tale damnum, talis actio non est injusta, et injuriosa illi 3º: ergo nunc non tenetur restituere damna devenientia, qui infert alicui damnum, quod 3º imputatur, etiamsi hoc provideat. Tenor ostendere debet, quia damnum, quod sequitur illi 3º, non obvenit ex homicidio, sed ex malitia aut ignorantia iudicis, vel testium.

159. Tamen suadetur exemplis: nam si quis furaretur patri thesaurum providens filium dolore moriturum non censeretur homicida, neque esset irregularis, quia hoc damnum non ex illo furto ut in pluribus, et ex natura ipsius, sed ex voluntario actu sequitur. Insuper: si quis arma militi vendat providens, illum male usurum armis, non ideo talis venditio reputatur injusta, et injuriosa illis, contra quos miles male utitur armis.

160. Tamen quia si tenetur ad restitutionem propter homicidium sibi ipso imputatum, quia esset actio injusta, et injuriosa illi, tenetur etiam ad se manifestandum, ut illum 3º liberaret a morte, ad quam damnatus esset a iudice propter homicidium sibi imputatum, et hoc falsum est: ergo et illud. Ratio maioris: quia injustus damnificator obligatur cum aequali damno suo ad reparandum damnum injuste datum: ergo etiam cum proprie vitae periculo deberet innocentem liberare e vitae periculo, quod incurrit ob eius injuriam.

161. Dico 2º: qui damnum alicui infert, quod alteri 3º imputatur, etiamsi hoc provideat, et intendat, non tenetur ad restituendum damna devenientia illi 3º. Hoc defendit quoque citatus n. 160 P. Suarez tomo 5º cursus Theologici lib. 8 quaest. 35, et non semel videtur a P. Lugo parte 5ª disp. 2ª de iustitia quaest. 5ª, loquens de damno illato per actionem externam, quae talis sit

ut ex ea damnu n̄ sequat ut in plurimu, seu ex naa talis actois, ⁊ aliunde, in quo conveniunt authores citati sup. Differa unica stat in eo, quod oppos. sup. authores tradant sufficere ad obligaoe restituendi inducendā, qd supponens provideat de eo, qd damnu imputatu iri alteri 3°, ponat actio externa. cu intoe de eo, qd illud 3° imputet; qd nos cu authoribus citatis namus.

452\. Ego, qui damnu alteri infere, qd alteri 3° imputetur, etiasi hoc provideat, et intendat n̄ ponit actoe externa iniusta seu illius 3ᵉ; ⁊ qui n̄ ponit actoe externa iniusta qu illius 3ᵉ, n̄ tenet ad restituenda damna obvenia illi 3°. g. Pbr maa: qui predicto mo damnu infert, solu ponit actoe externa, que talis ē, ut ex ea damnu n̄ sequat ut plurimu, seu ex naa talis actois, ⁊ aliunde; ⁊ qui solu ponit actoe predicta n̄ ponit actoe externa iniusta qu illius 3ᵉ. g.

453\. Sbaz ostat ex immediate dictis, et min ex eo, qd ut optime ait P. Thos Sanchez, quando actio externa n̄ ē ex se iniusta, nec inducit obligaoe restituendi, mala volrtas, et nocendi intio n̄ efficit ut sit iniusta, et det obligaoe restituendi. Ostat: mala intio inferentis damnu n̄ pest efficere ut actio externa sit magis damnosa, aut magis violet equitate a iustia intento: g n̄ pest efficere ut actio externa ex se n̄ iniusta sit iniusta; ⁊ actio externa ex se n̄ ē iniusta: g. Non ḡ debet talis actio externa inducere obligaoe restituendi, tt iungat cu illa volte de eo, qd damnu illatu alteri 3° imputet.

454\. Dices V. P. dicto: qui advertit ex suo opere eventuru alteri damnu tenet adhibere debita cautoe ne alteri tale damnu sequat, ⁊ in casu proposito debita cautoe n̄ adhibuit: g. censeri debet vera caa talis damni, ac proinde teneri ad restitu. = Reo distinguendo maior: qui advertit ex suo opere naa proprius operis eventuru alteri damnu &, Dco, qui advertit ex suo opere n̄ naa proprius operis, ⁊ per accidens eventuru &, subdistinguo: tenet ex charite adhibere debita cautoe &, dco; tenet ex iustia, sub maiorem. Quando vero damnu n̄ evenit alteri ex opere, naa proprius operis, hoc n̄ ē iniustu: unde neq ex iustia tenet ad illa cautoe adhibendā.

165. Dices 2º 2ª 2ª dictis: qui vere ē caa iniusta damni alicui illati tenet ad restitut; ō qui damnū alicui infert, qd alteri 3º imputat, quando hoc providet, et intendit, ē vera caa iniusta damni eiusdem 3ⁱ: ē ea ratione tenet ad restitut. Resp. 2ª: in predicto casu illa prava intentio efficit ut, qui damnū infert, sit vera caa moralis damni obvenientis illi 3º; q² efficit ut tale damnū sit vere, et voluntarie causatū ab inferente damnū: ē predicta prava intentio sufficit ad inducendā obligationē restituendi. Resp. 2ª maior; negando minor; q² qui damnū infert predicto modo, n ponit actū externū iniustum qū illius 3ⁱ, ut constat ex probatione maioris: ē n tenet ad restituendū illi 3º.

166. Ita probatur discursu ant. illa prava intentio efficit ut sit vera caa moralis agens contra charitatem, et misericordiā, aliasque virtutes, non vero caa moralis iniuste agens contra iustitiam, ut dicit ant. Illa prava intentio n efficit ut actio externa sit magis damnosa, aut magis violet equalitatem a iustitia intentam, quam si n poneret cū illa intentione; ō si n poneret cū illa intentione n esset damnosa nec violaret equalitatem a iustitia intentam; et consequenter qui illam poneret, n teneretur ad restituendum illi 3º, ut a fere omnibus adversariis dicitur; ē nec quando ponitur cū illa prava intentione violat equalitatem a iustitia intentam, et consequenter n inducit inequalitatem, que debeat reduci ad equalitatem per restitutionem. Hinc constat, qd qui damnū infert predicto modo n ē caa moralis iniuste agens contra iust., q² ipsi deest actio externa iniusta, que ē causalitas, que correspondere debet iniustissimi cae. Constat ergo quid dicendum sit ad vincta probationis antis.

167. Dices 3º: in materia aliarum virtutum sola diversitas intentionis ex parte operantis potest inducere dispares obligationes, v.g. si actio unius alteri fiat animo beneficio, obligat ad gratitudinem; si vero n fiat tali ao, n obligat: et idem apparet in pluribus aliis exemplis aliarum virtutum, que late prosequitur P. Lugo disp. 8ª sect. 6ª. ē idem etiam accidere potest in materia iustitie, et consequenter si quis damnū inferat, quod alteri tertio imputetur, si hoc intendat, tenebitur ad restitutionem respectu huius tertii, ad quam restitutionē n teneretur si abesset illa prava intentio.=

Reo ofo anti nando cog. Distantia stare debet ex discrimine, quod inter iustitiam et alias virtutes morales intercedit.

468. Discrimen est hoc, quod aliae virtutes morales respiciunt medium rationis, iustitia autem respicit medium rei, ut cum D. Thoma 2a 2ae quaest. 58 art. 10 tenent Theologi, a quibus ratione explanatur praedicta differentia, dum eorum iustitiae exponunt. Quae primum supra explicatio, quam tradit ... parte 5a disp. 3a quaest. 3 art. 1, ubi ait, quod medium rationis est, quod praescribit a ratione spectatis circumstantiis, et sic temperantia v.g. respicere debet mediocritatem sibi, quae non est eadem relate ad omnes, nec consistit in indivisibili; et ideo unicuique debet praescribi a ratione relate ad indigentiam operantis, et ad alias circumstantias. At medium rei consistit in indivisibili, nec variatur secundum varietatem circumstantiarum, sed unice attendit ad ius alterius, cum quo commensurari debet.

469. Accedit D. Thomas

„ art. citato 10, ubi ait: materia iustitiae est exterior operatio secundum quod „ ipsa, vel res, cuius est usus, debitam proportionem habet ad aliam personam. Et „ ideo medium iustitiae consistit in quadam proportionis aequalitate rei exterioris „ ad personam exteriorem. Et hanc constat rationem quam in materia aliarum virtutum moralium illa diversitas intentionis ex parte operantis potest inducere diversas obligationes, quia videlicet illa diversitas intentionis potest efficere ut operans recedat a medio rationis, quod respicit a virtute. At vero in materia iustitiae illa prava intentio de qua loquimur efficere nequit ut operans recedat a medio rei, quod respicit a iustitia. Ratio, quia cum hoc medium consistat in indivisibili, sitque exterior operatio secundum quod ipsa, illa intentio efficere non potest, ut exterior operatio quae secundum se inducit inaequalitatem, nec proportionis inaequalitatem rei exterioris ad personam exteriorem, illa inducat rationem talem intentionem. Unde neque inducere potest obligationem restituendi aut illius tertii, cui damnum imputaretur. Disp. 6. De obligatione restituendi ratione cooperationis. Sectio 1a. Quinam dicantur cooperantes ad damnum.

DISP. IIIa

De obligatione restituendi ratione cooperationis.

SECT. Ia

Quinam dicantur cooperatores ad damnum.

1. Non loquimur in presenti de executore iniusto actionis, sive damni iniuste dati, sed de cooperatoribus ad tale damnum de quibus tractant Theologi cum D. Thoma 2a 2ae quaest. 62 art. 7, ubi novem classes cooperatorum numerant, quae hisce versibus continentur:

Iussio, Consilium, Consensus, Palpo, recursus,
Participans, Mutus, non obstans, non manifestans.

Qui pertinent ad 6 primas classes cooperantur positive ad damnum; qui vero pertinent ad tres ultimas cooperantur negative. Nunc quid per singula verba praedictorum versuum denotetur explabimus.

2. Per Iussio significatur ille, qui iubet, aut praecipit ut damnum fiat, si authoritate praecipiendi careat: Per consilium, qui consulit, ut damnum fiat. Per consensum, qui suo suffragio, et authoritate consentit ut fiat damnum. Per palpo, qui adulationibus, laudationibus, vituperationibus, precibus, exprobratione ignorantiae, vel exaggeratione dedecoris, si vindictam non exerceat, inducit alium ad damnum inferendum. Per recursum, qui fures, vel damnificatores receptat, sive quoad eorum personas, sive quoad res furto ablatas, vel illis favorem, aut patrocinium praestat, ex quo audaciores fiunt ad inferendum proximo damnum, vel ob id ipsum non restituant. Per participantem, qui ad damnificationem concurrunt, qualiter se habent simul cum executores, ut etiam mediatores, ut famuli usurariorum, qui contractus celebrant, et pecunias usurarias exigunt; qui vendunt, amovent, extrahunt, ad alios transferunt res furto ablatas, qui claves, aut instrumenta alia ad furandum illis tradunt, qui scalas aplicant, qui damnificatores comitantur ad eos defendendos, et qui ad monendos custodes seu exploratores sunt.

3. Per mutum, qui non loquitur dum loqui tenetur ut damnum non fiat.

Seq. n. obstans, qui auxilium n. praestat ad impediendum damnum alterius sest., et tenet ex iustitia praestare. Seq. n. ministerans, qui a- mittit monere de damnificatore eo, cuius res ablata est. Notandum est 1°, quod ut aliqui ex praedictis cooperatoribus ad restitutionem teneantur, re- quiritur, quod sint causa efficax damni, siue ad illius iustitiam. Concilium 2a. s. eius contrarium, si damnificatio proximi re ipsa n. sequitur, quamuis in eo consenseris, vel de eo scias, aut mandatum dederis, ad restitutionem n. te- neris.

123. Notandum est 2° requiri duas conditiones ut cooperantes nega- tive ad damnum teneantur ad restitutionem. 1a est, quod ex officio, vel contractu teneantur ad n. cooperandum negative ad damnum, siue ad damnum im- pediendum: Alii vero quibus ex officio, aut contractu n. incumbit dam- num alterius impedire, tantum contra charitatem peccent, si damnum alie- num sine proprio incommodo impedire possunt, et n. impediunt, n. tamen tenentur ad restitutionem: quia horum obligatio n. oritur ex virtute commu- tatiuae iustitiae. 2a conditio est, quod damnum alienum impedire possint sine detrimento vitae, honoris, vel rei familiaris tantum, sicut quaeque prae- requisita contra Doctores leg. cum D. Subtili in 4. dist. 15. quaest. 2a. Sed de his ex dicendis stabit. Sect. 2a. An requiratur, ut cooperatores sint causa sine qua damnum n. fieret ut ad restitutionem teneantur.

SECT. II.

An requiratur, ut cooperatores sint caa sine qua damnu n fieret ut ad restuoe teneantur.

124. Sensus est ac quaerere an ut cooperatores teneantur ad restitutionem requiratur, quod ita ad iniustitiam damnificationis concurrant, ut sine illis dam- num n. fieret? 1a sententia affirmat, quia stare videntur Navarrus, Syl- vester, Paludanus, et Ricardus citati a P. Lessio lib. 2° cap. 13 du- bit. 2a. 2a sententia negat, et pro illa stant Caietanus, Sotus, Medina, Pater Vazquez opusc. de rest. cap. 9° dubio 4, P. Molina, et Lessius quos citat, et sequitur P. Lugo disp. 19 sect. 4a.

175. Cx 2ª sea sit nãa ocio: ut cooperatores teneant ad restruõ n̄ requirit, qd sint caa sine qua damny n̄ fieret. Prbt: ut cooperatores teneant ad restruõ n̄ requirit id sine quo stat, qd sint caa moralis inulsta damni, d stat qd sint caa moralis inulsta damni, quin sint caa sine qua damny n̄ fieret: q ut teneant ad restruõ n̄ requirit qd sit caa sine qua damny n̄ fieret. Mar ostat ex eo, qd dt cooperatores ad restruõ teneant fuit qd sint caa moralis inulsta damni, sive qd moralr inulste influant in damny illud: unde id qd n̄ requirit ut, propterea illo influant, neqs requirit ut teneant ad restruõ. Mir pbt: stat qd prius sua infloe, l ocilio moveat furi ad rq auferendg, quin prius sit caa sine qua damny n̄ fieret. q.

176. Rao coi: qi ostulens vq n̄ aliz ē caa moralis inulsta damni, et ad restruõ tener nisi quatenus suo ostio inulste movet executors ad inferendg damny; d stat qd prius suo ostio inulste moveat executoz ad inferendg damni, quin prius sit caa sine qua damny n̄ fieret: q et stat, qd sit caa moralis inulsta &cª. Mir ostat ex eo, qd potest accidere, ut furty v g ita ponat ex ostlio pal, qd tr prius fiat n̄ ostuleret, illud ostuleret prius, et ex huius ostio poneret. Insuper accidere pest, ut tr neqs prius, neqs prius ostulerent furty hoc poneret ex sola detrahe ferio. Illud auta furty, tr prius illud n̄ ostuleret poneret l ex ostlio pli, l ex sola detrahe fiat, n̄ tollit qr prius ipse ad illud moveat suo ocilio, et oquens sit caa moralis inulsta illius, teneat qs ad restruõ. q.

177. D. Acutissimo: qui ex mandato Dni aliqui occidit inulste operat, et ad restruõ tenet tr certo sciat aliz serey occisurq ēē eumdẽ si ipse n̄ occidat ut significe fatet Navarrus apud citaz D. Vasquez: q ut prorsus servus inulste operet, et ad restruõ teneat n̄ requirit, qd sit caa sine qua damny n̄ fieret: q neqz ut cooperatores teneant ad restruõ n̄ requirit, qd sint caa sine qua damny n̄ fieret. = Notandu l, n̄ ēē idẽ aliquig ēē caq sine qua n̄ fit damny, ac ēē

caa sine qua n. fieret damnu. Et sufficit ut ad restituc. teneat, et
2° n. requirat le Notabili 2°, itaque ee vera caa moralis iniusta
damni n. pendere ex eo, qd sine illa damnu fieret, s. n. de ex
eo qd in damnu iniuste moralr influat.

478. Quod ut melius percipias
sciendu e, qd tr in physicis duo caa adequate in actu 2° scurrere n.
possint ad eundem effectu producendu, qd falsu iudico; tn in caa mo-
ralibus, et in mundo theatrisimo e, posse duas caas scurrere, et
etiā duo motivo talia ut uno eoru deficiente adhuc effectus fieret ex
vi alterius. Hoc patet exemplo medici, qui vocatus a duobus
infirmis ad eos curandos ita accipit vero ad eos invisendos, et cu-
randos motus ab utroq, ut quolibet eoru deficiente a altero solo mo-
veret. Patet etia in duobus Sacerdotibus simul deceptibus eam-
dem hostiam, qui vere scurrunt sive physice, sive soly moralr iuxta
varias sectas ad eamdem secrationem; et in altero deficiente idem effectus
fieret. Similr q. potest cooperata ad damnu proximi scurrentiae ita,
ut sit vera caa moralis iniusta damni, et ad restituc. teneat,
quamvis ipso n. scurrente adhuc damnu fieret, et sequentr quam-
vis n. sit caa sine qua damnu n. fieret.

479. Dices 1°: vera caa alicuius
effectus tantu e illa, qua posita ponitur effectus, et qua ablata effectus
n. ponitur; q. ut quis suo consilio, iussione sit vera caa damni
illati, et sequenter ut teneat ad restituc, debet ita cooperari ad
damnu ut tali consilio n. stante n. fieret damnu. Rio negando
2d partem antecedentis; q.a n. requiritur ut aliqua sit vera caa effectus,
qd ipsa n. posita effectus n. ponat, nio effectus idem a pluribus caus pro-
venire possit. Sufficit e ut aliqua sit vera caa effectus, qd hic
ponat ex illius influxu; qd stare potest, quamvis n. sit caa, sine qua
effectus n. fieret.

480. Dices 2°: qui pro consilio e caa ut damnu, qd sine
tali consilio hodie fieret differat in crastinu; et similr qui pu occi-
surus me pluribus rogat, ut illu occidat alio loco, ubi minus scan-
dali dabit n. tenet ad restituc; q. n. alia ratio nisi qa ipse scurrat

ad damnum ut sine illo damnum fieret videtur habere. Un hoc loco: qui ipsa caeat, l. scriptis ad damnum ut sine illo damnum fieret n. tenet ad restituendum. Ratio ista maxi; nando misit: Qui operaret ut damnum n. fieret hodie, d. desperaret in castrum n. esset causa damni, d. dilationes in castrum, quae damnosa n. esset ipsa n. damnum, et ob hoc n. teneret ad restitutionem qui tales dilationes fecerit. Similiter discurrendum est de illo qui suis precibus hoc plus rogat ut illum occidat alio loco ut ab obligatione restituendi liberet.

481. Colliges 1° cooperatores ad damnum dummodo revera in damnum influant n. excusari ab obligatione restituendi ex eo quod ipsis n. cooperantibus alii cooperarentur. Ratio stat ex dictis. Et praeterea; quia si alii cooperarentur incurrerent obligationem restituendi: ergo hanc obligationem subire debent, qui re vera in damnum influunt, te ipsis n. cooperantibus alii cooperarent. = Colliges 2°, quod sequens suo exemplo illum movet ad excessum damni, et nullomodo ad substantiam illius n. tenet ad restitutionem nisi pro solo excessu: v. g. si volenti furari equum suadeas ut illum furaret cum suis ornamentis, quae n. alias ipse ulterius esset, n. teneris ad restitutionem equi, d. solum ad restitutionem ornamentorum.

482. Ratio est quia solum causa moralis mulcta furti ornamentorum n. vero furti equi, ad quem furandum sua n. fuit motiva sua suasione, aut consilio, d. solum ad furandum ornamenta. Colliges 3°, quid dicendum sit ad illum casum, quem ex Adriano, et Medina proponit P. Molina disp. 36 qui vita et quidem comitati fuerunt exercitum ad bellum vacuum praecedente eo ei ab ducere certamina impedirent inimicos, adversarios adveniret. Advenientes vero ii ignorantes, videntesque potius exercitum adeo acriter, et fortiter se posse utrisque resistere terga verterunt, et in fuga graviter damnum passi sunt. Dicendum itaque est eos, qui amico ad veniebant, si adverterunt ad damnum, quod ex illa simulatione sequi poterat suis amicis, debuisse illud praecavere, l. praemonendo, l. aliquo modo et ex omissione in hac praemonitione potuerunt incurrere obligationem restituendi. Si autem id n. adverterunt, ad nihil tenentur; quia peccatum, imo d. causam ipsum inhoc damnum secutum est.

183 Colliges 4.º qd si duo simul conspirent pro furto, quo conspiratio motiva prius furat uterque conspirans ad restitutionem tenet; quia utraque conspiratio motiva fuit, atque adeo utriusque conspiratio influit in furtum, et uterque conspirans est vera causa furti, licet altero solo conspirante prius furaturus fuisset. Colliges 5.º qd si cooperatores suo consilio, mandato &c. non moveant executorem ad damnum inferendum, quia licet illud consulant, vel mandent, executor talis est paratus ad illud inferendum, ut nihil moveat ex consilio, vel mandato, non tenentur ad restitutionem. Ratio est, quia tale consilium, vel mandatum non influit in damnum, cum executor ex ipso non moveatur ad damnum inferendum: unde licet qui ita consulit, aut mandat peccet contra charitatem, non tenet ad restitutionem.

184. Colliges 6.º qd si aliqui volentes furari se obtulerunt vigilis ut ipsos admoneat si adveniat aliquis, ut hoc modo ipsi securiores attendant ad furtum, teneris ad restitutionem, quia te vera tuo auxilio eos confirmavit ut audacius furarent, et sic aliquem influxum praestiti in ipsum furtum. Neque te liberat ab obligatione restituendi, qd necessarium non fuerit eos admonere, quia nullus advenit; neque qd ipsi etiam sine hac securitate, et sine tua vigilantia furaturi erant, quia adhuc verum est, qd tua vigilantia aliquem influxum praestitit in furtum.

185. Rogabis, an teneat ad restitutionem qui suo suffragio concurrit ad damnum injuste inferendum, v.g. ad seq. ministrum, vel ad injustam electionem ad cathedram, praebendam, vel quid simile? Resp. cum com. DD. apud P. Lugo disp. et sect. citato n.º 4), qd qui suffragium tulit quando jam invenit damnum datum, quia praecesserunt suffragia sufficientia, et irrevocabilia ad illud efficiendum, non tenet ad restitutionem. Ratio est, quia hic vere damnum non causat, cum jam praesupponat causam. Si vero non praecesserant suffragia sufficientia licet postea ad alia illius suffragio sufficientia secutura sint, dicendum est teneri ad restitutionem. Ratio est, quia hinc vere damnum causat, et sic est ad damnum, sicut se haberet ad occisionem qui hunc occideret: sciens, qd si ipse non occideret alius occisurus esset. Sicut ergo qui tunc occideret, esset vera causa occisionis, et ad restitutionem teneretur, ita etiam est vera causa damni, et ad restitutionem teneretur, qui praedicto modo suffragium ferret.

186. Addit in Pa Vasquez cap. 3 dub. V n.
10, qd quando suffragia sunt revocabilia, ut quando publicè fecerunt in scilio et perceperint suffragia suspicea, adhuc tenet. ad restitut. qui suum suffragium tulit quando si refragaret, includeret alios ad revocanda sua suffragia; secus vero si sciebat illos non revocaturos. = Displicet hoc additum Pe Lugo, cui insequenti dicendum videtur, qd authores, quos cum Pe Vasquez ita effugiunt, solum excusant ab obligatione restituendi quando idcirco suffragii inveniunt in damnis causam; quod hinc non est causa illius. Sed quotiens suffragia sunt revocabilia, damnum redditur causatum, quod per non solum eo vel pluralia suffragii, d'erga eo perseverantia in illo, qd postea non revocat. Quare quamdiu revocari potest suffragium nondum est efficax suum ad causandum effectum, nec damnum est illatum, et per consequens ipse simul cum aliis ... ad inferendum damnum. Placet hoc doctrina Pe Lugo.

187. Rogabis praeterea quid dicendum sit quando qui suffragium tulit dubitat an suum suffragium fuerit ex prioribus, quibus damnum illatum est, an ex posterioribus, et quod damnum illatum supponebatur. 1a sententia docet, ita dubitantem teneri ad restituendum totum damnum. Ita Thus Navarra lib. 3o de restitutione cap. 2o n. 53, qui in (ut notat Pa Lugo) postea n. 58 stratum docet. 2a sententia docet, qd facto sufficienti examine, et perseverante dubio non tenet ad restituendum, quia in dubio melior est conditio possidentis. Ita Diana tomo 2o tract. 5to resolutione 82, et tomo 3tio tract. 3o de conscientia dubia resolutione 20, et 63, Jacobus Bordonus, Sylvester, Molina, et alii, quos pro hac sententia citat Pa Molina citata disp. 536 n. 6.

188. Huic sententiae videtur favere D. Thomas hic quest. 62 art. 1o in fine corporis dicens, tunc solum teneri obligatum ad restituendum, quando probabiliter aestimat, qd ex suo consilio fuerit iniusta acceptio subsecuta. 3a sententia docet qd facto sufficienti examine, et perseverante dubio tenet ad restituendum solum partem damni pro ratione dubii. Ita Pa Molina, et Lugo locis citatis.

189. Dicendum est cum hac 3a sententia, qd facto sufficienti examine et perseverante dubio

tenet ad restituendum solum partem damni pro ratione dubii. Probatur ex P. Tho-
lino: quia ita dubitat de suo suffragio equiparari debet ei, qui cum
fide dubia incipit rem aliquam possidere; sed hic facta sufficienti exa-
mine, et perseverante dubio debet partem rei restituere pro ratione du-
bii: ergo et qui ita dubitat de suo suffragio &c.a Dicitur 1.o quando con-
stat intulisse damnum unum ex tribus, quorum singuli causa sufficiens po-
terunt, et ignoratur quis ex illis sit, debent singuli restituere plus
minusve pro maiori, vel minori probabilitate, quod ipsi damnum cum effectu intule-
rint: et similiter. Dicitur 2.o quod ut bene notant Caietanus hic quaest.
62 art. 5.o ad 3um, et Sotus lib. 4.o de iustitia quaest. 7.a art. 4,
ad 3um, qui habet aliquid, quod scit esse alienum, et dubitat quis
ex tribus sit dominus, debet restituere inter illos tres dando sin-
gulis plus minusve pro ratione dubii: et similiter qui dubitat an per
suum suffragium damnum intulerit. Sect. 3.a De iubente, seu mandante.

SECT. III.a

De iubente, seu mandante.

Vo. Iu-
bens seu mandans est praecipua causa inter morales ad damnum inferen-
dum cooperantes. Dupliciter potest quis praecipere ut damnum fiat. 1.o
expresse; ut si dicas famulo occide petrum, vel volo ut occidas petrum,
2.o implicite; ut si dicas utinam mihi hoc obsequium quis praestet,
carus mihi erit, qui hoc fecerit. Quo vel ex his duobus modis iu-
bens, aut mandans fieri damnum tenetur ad illius restitutionem; quia est ve-
ra causa moralis iniusta damni, constat insuper ex propositione 39 ex
„ damnatis ab Innocentio XI, quae ita dicit: qui alium movet, aut in-
„ ducit ad inferendum grave damnum 3.o, non tenetur ad restitutionem is-
„ tius damni illati. Nomine autem moventis, aut inducentis non so-
lum intelligitur iubens, seu mandans, sed etiam praeter alii cooperatores,
ut bene notat P. Cardenas citatus a Lacroix, et P. Gu-
tierrez Hurtado in Theologia morali castigata ad dictam propositionem. Probabis
VI.
Q. an qui iubet, ut damnum fiat, si postea revocet, seu mandatum

revocet, et mandatarium debito tempore moneat, liber meat ab obligatione restituendi; quamvis mandatarius postea damnum exequatur. Resp. disparitatem, et ratio est; quia qui non influit in damnum non tenetur ad restitutionem; atqui iubet ut damnum fiat, si revocet mandatum, et mandatarium debito tempore moneat non influit in damnum, nam per revocationem illius mandati retrahit influxum, quem praestare poterat in damnum: ergo non tenetur ad restitutionem. Unde colliges non teneri ad restitutionem illum, qui quando mandavit alicui ut occideret inimicum ipsius, si ipso noto fuit ante quam mandatum exequeretur, mitigatum esse reconciliatum, et inimicum ipsius. Ratio praeter dicta est, quia prius censetur revocasse mandatum per reconciliationem cum suo inimico a mandatario cognitam.

132. Dices 2°: consulens ut damnum fiat non semper liberatur ab obligatione restituendi ex eo quod scilicet revocet: ergo neque iubens, seu mandans ex eo, quod mandatum revocet. Resp. concesso antecedente, negando consequentiam. Disparitas est: quia quamvis consulens consilium revocet, potest adhuc influere in damnum vi consilii dati, quia non semper facere potest, quod non maneant apud illum, cui consilium dedit, rationes, et motiva, quae illi suggesserat, et quae fortasse adhuc eum movent ad damnum exequendum. At vero iubens, seu mandans revocato mandato non potest amplius influere in damnum; quia mandatarius moveri nequit ex voluntate mandantis, quam scit iam esse omnino stragatam. Disparitas haec amplius constabit ex dicendis sect. sequenti.

133. Rogabis 2°, an qui mandat, ut damnum fiat, teneatur ad restitutionem, si serio mandatum revocet, et revocationem mandatario intimet; mandatarius m. existimans non serio revocasse, sed ut satisfaceret aliquibus illi praesentibus, qui hoc a mandante petebant, damnum inferat vi mandati? Resp. mandantem teneri in hoc casu ad restitutionem. Ratio est; quia non obstante illa revocatione adhuc mandatum influit in damnum: ergo. Confirmatur: in praedicto casu mandatarius inculpabiliter non credens revera esse revocationem se habet ac si ipsi intimata non fuisset; sed si ipsi intimata non fuisset damnum inferret vi mandati, et mandans teneretur ad restitutionem: ergo etiam in casu nostro.

494. Itaq ut mandans per revocaõ mandati ab obligaõe restituendi liberetur, requiritur, qd talis revocaõ mandatario intimet, et ab ipso intelligat; si enim revocaõ intimet mandatario hic vero per surditate, l per alia sig cag illa n percipit n impedit influxu prioris mandati in damnu; q adhuc in inferendo damno mandatarius movet a priori mandato. Sed in casu nro, tt revocaõ mandati intimata fuerit mandatario, hic in illa n intellexit: q mandans n liberat ab obligaõe restituendi. Rao minis e, q vt nro casu mandatarius inculpabiliter ridavit, n ee serio, et vera revocaõ: q revocaõ mandantis n intellexit, et illu maale audiverit.

495. Dices 2o: famulo mandet occidere asinu pri, et mandatarius ex errore existimet mandari occiod pri, et hunc occidat, mandans n erit irregularis: q cu in nro casu mandans aperte satis fuit mandatu revocare, et mandatarius ex errore existimet se revocare n debet damnu mandanti imputari, cu ipse sua mente sufent expresserit, et consequent n debet ad restituo obligari. Reo d°o anti, nando cog. In casu antis occiso n erit a mandato, cu n fuerit mandatu de occidendo pro. at in casu consequentis damnu orit ex mandato tpr immediate dicta, et nota, qd in nro casu mandans n expressit sufent sua mente ru mandati; q ad hoc requirit, qd ita illa exprimat ut mandatarius meat sufent infaustus de volte mandantis, qd n accideret in casu nro.

496. Rogabis 3o, an teneat ad restituo mandans, si mandatu revocet, mandatariusq revocaõ intelligat, et postea huius revocaõis immemor absolute exequat opus ex vi prioris mandati? Com ret affirõe. Rao e, q in proposito casu mandatarius movet ad inferendu damnu ex vero mandato, qd praecessit, et cuius revocaõis n recordat; q mandatu praeteritu influit in damnu: q mandans tenet ad restituo.

497. Opponunt nonnulli auctores stae opinioni: siquis mandet stacti suo nomine celebrari, et postea mandatu revocet, mandatariusq revocaõ accipiat et intelligat, postea vero revocaõis immemor stacti celebret.

nomine mandantis, contractus non erit validus, et consequenter nec tenebitur mandans ad standum contractui: ergo neque tenebitur ad restitutionem mandans in casu quaestionis. Resp. conc. ant., nego cons. Disparitas est, quia ad valorem contractus requiritur, quod mandatarius re vera contrahat nomine mandantis; non potest autem re vera nomine mandantis contrahere, qui re vera non sit eius minister, nec eius mandatum habet, ut re vera non habet in casu ant. At vero ad obligationem restituendi sufficit, quod ex iniusta actione praetexta ipsius mandantis damnum ponat, ut re ipsa ponit in casu proposito.

198. Obj. praeterea: ut mandans teneretur ad restitutionem in praedicto casu requirebatur quod mandatarius moveretur a mandato non utcumque, sed ab illo ut perseverante, sive ut non revocato; sed non ita movetur a mandato: ergo mandans non tenetur ad restitutionem. Ratio minoris est, quia perseverantia, quam tunc habet mandatum non est vera, sed ficta per oblivionem ipsius mandatarii. Resp. dist. maj., nego min. Itaque mandatarius in praedicto casu moveretur a mandato praeterito ut perseverante; et licet perseverantia mandati ficta sit, ipsum tamen mandatum praeteritum verum est, et motivum partiale ad damnum inferendum. Ad obligationem autem restituendi sufficit, quod mandatum verum praeteritum sit causa partialis influens in damnum.

199. Confirmatur doctrina haec: quia si mandans revocet mandatum, et tempore intermedio ante quam revocatio occurrat mandatarius hic damnum inferat mandans tenetur ad restitutionem. Et ratio est, quia tunc mandatarius movetur ad inferendum damnum ex vero mandato, quod praecessit, et quod falso iudicat adhuc perseverare, sive non esse revocatum: et licet haec perseverantia, sive non revocatio ficta sit, quia mandatarius movetur a vero mandato, quod praecessit saltem tamquam a causa partiali hoc sufficit, ut mandans sit causa damni, et ad restitutionem teneatur: ergo similiter sufficiet in casu quaestionis. Haec dicta sint iuxta contrariam sententiam, quae tamen mihi satis probabilis videtur, et ad praxim valde utilis. Neutram defendendam suscipio, sed qualibet in praxi utar.

200. Colliges I. ex dictis, mandantem teneri ad restitutionem quando ille, cui mandatum dedit,

initio non acceptavit mandatum, et postea mandato peracto damnum intulit. Ratio est; quia tunc mandans suo mandato influit in damnum. Colliges 2°, mandantem non teneri ad restitutionem damnorum, quae mandatarius intulit excedendo limites mandati, quando in potestate mandatarii erat illos non excedere. Inde si pro mandati inimicum occidere, prius vero non illum occidit, et eius domum illius incendit, non tenetur ad restituendum damnum incendii.

201. **R**ogabis denique an qui non mandavit damnum fieri, et postea quod factum fuit illud ratum habuit teneatur ad restitutionem? Affirmative tenent Sylvester, Navarrus, Paludanus, et Angelus apud Pater Vasquez cap. 9 § 4 n. 48 ubi aliqui ex praedictis authoribus limitant hanc seq. ita ut damnum fiat nomine illius, qui postea ratum habuit. Angelus requirit, ut ille, qui damnum intulit existimasset ratum habiturum illum, cuius nomine damnum intulit. Sed hoc requisitum superfluum videtur a Navarro; quia nullus nomine alterius damnum inferret, si non existimaret ratum postea habiturum. Negat tenent Medina supra 4. de restitutione ad 2 dicitur, Pater Vasquez loco citato, Molina disp. 720, Lessius, et Lugo. Cum his authoribus dicendum est:

202. Qui non mandavit damnum fieri et postea quod factum fuit, illud ratum habuit, non tenetur ad restitutionem. Probatur: qui ita ratum habet damnum factum non est causa damni facti: ergo. Probatur antecedens: qui ita ratum habet damnum factum, ideo illud est causa damni, in quantum per ratihabitionem; et per hanc non est: ergo. Probatur minor: quia ratihabitio subsequitur damnum, et sic quando invenit iam damnum factum: ergo. Dicta intelligenda sunt etiam si damnum factum fuerit nomine illius, qui postea ratum habet et ab existimante eum postea ratum habiturum; ut ex communi notant Pater Vasquez, et Lessius, hoc illum refert ad rationem causae efficientis, [illegible] ad obligationem restituendi.

203. **A**nte [illegible] ex regula illa iuris docente ratihabitionem retrotrahi, et mandato non esse dubium aequiparari. Quae habetur in regula ratihabitio 42 de regulis iuris lib. 6. Sicut ex mandato tenetur mandans ad restitutionem damni facti, ita etiam ex ratihabitione. Habetur ex legibus Castellae lege 2a titulo 15 partida 7a dicitur quod sicut iubens tenetur facere damnum compensatum, ita ille, cuius nomine factum,

fuit homicidii, qd ipse postea ratū het: ḡ. Rēo ad 2am, qd
ratihabitio retrotrahitur, et mandato æquiparat pro foro externo et quoad
aliquos effectus mandati, n vero pro foro Jn̄o; et quoad oēs manda-
ti effectus.

204. Ratihabitio igit per fictioe iuris retrotrahit, et eiusdē iuris
interpretatioe acceptat pro mandato quoad aliquos effectus, videlt quoad
infamandos stractus aliquos, et quoad inducendā obligaoe ad peng
post sea iudicii; q̄a leges possunt rejte in penā delicti ratihabitioē
rati hents obligare ad restituē ad evitandā ocasionē scelery sub
spee fictæ ratihabitiōs. At vero ratihabitio hoc n het ex naa sua, neqz
inducere post obligaoe restituendi; q̄a hoc n nisi per caalte vero in dam-
nū inducit, et ratihabitio ham exercere n post in damnū præteri-
tū ȝ posit deservire per fictio iuris ad infamandos aliquos stractus
præteritos. Ad ȝbaoe reo ex Pre Valquez locy citaty ergo Castelli
tamen here locy in foro exteriori quoad præsumptio.

205. Arg. 2°. supz
qd quis ratū heat homicidiū clerici, l alius percussioe suo nomi-
ne facty, ro q foro externo declaret ad incurrendā excommu-
nicaoē canonis s. clerici percussores: ḡ et foro ratihabitio super
ad incurrendā obligaoe restituendi. Rēo d͠o ant, nando cōq. In
casu antis sufit ratihabitio ad incurrendū illā excoraoē; q̄a ita
statuitq ē in iure cap. cy quis de sea excoraois in 6°: at n ē
statutū tantū in ordine ad obligaoē restituendi: unde ꝯstat falsitas
cōsequentis.

206 Notabis cy coroni sea, quā tenet P. Suarez, Valquez
Juzmanus, Hurtado, et alij o. Silvestry, Navarry, et Ma-
lina tomo 4e tract. 3 disp. 36, et alios, quos citat Diana
tract. 2° de irregularitate resolutioe 43 n contrahere irregularitate,
qui ratū het homicidiū suo nomine facty. Rao ē: q̄a n contrahit
irregularitas nisi n casibus a iure expressis; d casus, quo quis ra-
tū het homicidiū suo nomine facty, a iure n ē expressus, in or-
dine videlt ad trahendā irregularitatē: ḡ in tali casu n strahit irre-
gularitas.

207) A° 3°: qui rapit seu damnum suo nomine factum n̄ valet ut fiat expensio illius: q̄ ē causa facta n̄ restitutionis, seu retentionis alieni debiti; d̄ hoc sufficit ut teneat ad restitutionem. Ratio omisso ante disquirendo ospem; q̄ ē causa facta n̄ restitutionis si executor moveat ex tali ratihabitione ad n̄ restituendum, ideo, si n̄ moveat, no cog. Ideo cū Sanchez Vasquez, Lugo, et aliis, eū qui per ratihabitionem ē causa subsequentis n̄ restitutionis teneri ad restitutionem; q̄, sic ē vera causa damni n̄ restitutionis, seu retentionis alieni debiti. Sed nō, eū qui rapit seu damnum praeteritum ad huius restitutionem teneri; q̄ per talem ratihabitionem subsequentem nullomodo cooperari potest in damnum praeteritum. Dimissi ani addit; q̄ª potest quis placere in damno praeterito, et aliud rapit hexe: et tn̄ suadere restitutionem illius. Sect. 4ª. De Consulente.

SECT. IVª
De Consulente.

208. Consulentis nomine intelligitur, qui concilium praebet, ut damnum fiat, sub quo comprehendit, qui rogat, hortat, ostendit m̄, quo fiat, aut motivum faciendi suggerat. Certum ē, consulentem teneri ad restitutionem quando executor damnum inferat motus ex consilio, q̄ tunc consulens ē vera causa iniusta damni. Probabile, an consulens teneat ad restitutionem; si ante illatum damnum revocet consilium, executor tn̄ ut consilium sit revocationis damnum re ipsa inferat? Non teneri ad restitutionem si ei, cui consilium dedit, stet illud suasit, et ex eo consilium revocatum docet 1ª sea, quā tenet Paulus Ledesma, lib. 3° cap. 4° n° 21, Joannes de Medina, et alii citati a P. Lessio lib. 2° cap. 13. dubit. 3 n° 18 ibi, aut n̄ ē in iustitia hanc seq. 2ª sea dis-

209. ouit duobus m̄, quo dari potest consilium. V̄ sufficit ad ostendendum veritatem ut si Theodus interrogat, an Adagius opinatus sit licitus, et reat licitum esse, aut in re vera licitus sit. 2° n̄ ad ostendendum verum, ꝫ quo dicendi virtus, et ornamentum quo eveniat post accessum consilium: ut siquis dicat pro q̄ id nisi occidat Plus, nunc fama detrimentum, ꝫ machinanti malum inferre aperiat m̄ inferendi damnum. Hac distinctione supposita

docet 2ª sen. consulens non teneri ad restituendum si 1º consilium dedit, et ante illatum damni illud revocavit, et executor ex suo revocatore damnum re ipsa inferat: at teneri ad restituendum si 2º consilium dedit. Ita docent Fr. Vasquez cap. 9º § 1. dubio 1 n. 10, et 11, Molina tomo 3º disp. 731, Lessius loco citato, et Lugo disp. 19 sect. 2ª n. 32.
210. Cum hac 2ª sen. rea, consulens non teneri ad restituendum si 1º consilium dedit, et ante illatum damni consilium revocavit, et executor re ipsa damnum inferat: teneri vero ad restituendum si consilium dedit 2º modo. Probatur quoad 1ª partem: consulens non tenetur ad restituendum, quando suo consilio non movit ad inferendum damnum; sed si 1º modo consilium dedit, illudque revocavit ante illatum damnum, et executor re ipsa damnum inferat, suo consilio non movet ad inferendum damnum: ergo. Major est certa; quia quando consulens suo consilio non movet ad inferendum damnum non est causa influens damni. Ratio minoris est, quia tota vis motiva talis consilii consistit in authoritate consulentis: unde revocato consilio, detectaque illius falsitate non subsistit authoritas consulentis, neque movere potest ad damnum inferendum.
211. Probatur quoad 2ª partem: qui consilium 2º modo dedit influit in damnum per motivum utilitatis, aut commodi manifestatum accipienti consilium; sed qui ex influit tenetur ad restituendum nisi consilium revocet ante illatum damni, dummodo executor re ipsa damnum inferat motus ex tali motivo: ergo qui consilium dedit 2º modo tenetur ad restituendum, nisi consilium revocet &c. Ratio minoris est, quia ut consilium revocet, efficere nequit ut non maneant apud executorem motiva utilitatis, et commodi, quae ipsi manifestavit consulens: neque efficere potest ut predicta motiva non moveant executorem ad damnum inferendum; sed quod predicta motiva maneant, moveantque executorem sufficit ut qui tale consilium dedit influat in damnum, tenearque ad restituendum: ergo.
212. Variis exemplis declarat precedens doctrina. Qui emisit sagittam in inimicum, et ante quam infligat penitet de emissione, est vera causa vulneris: qui venenum alteri propinat, et ante quam effectus mortis sequatur penitet detractataque intentione occi-

dendi ē vera caa mortis secutæ, et qui ipso domorē domū alterius, et in-
teriga domus incendio absumat, retractat animū nocendi, conatq̃ incen-
dium extinguere ē vera caa damni incendio causati. Et idō hom: oi
q a tt. pœniteant se emioe sagitt. animumq nocendi retractavēt ne
facere n potuint ut sagitta emissa n sit, venenū n sit ... et
... n sit admotū: nec efficere potuint, ut vulnus n causet ex emioe
sagittæ, mors ex veneni propinatōe, et incendio domus ex admotō ignis; c
... ... producto mō vedit, ... acciderat, efficere n ... ut
n meant ... executor ... motivo ultimo, et ... nec ... fecit
ut n moveant ad damnū inferendū: e.

213,

Erg V. Consultor ... retrac-
tans n ē caa damni facti ab executore: q. Prob ... Consultor ...
consilii retractans facit quantū pest ut ex suo consilio damnū n fiat
ab executore; d faciens quantū pest ut ex suo consilio damnū n
fiat ab executore, n ē caa damni facti ab executore: q. Prob
mia: ee caa suo consilio damni facti ab executore ē facere ut ex suo
consilio damnū fiat ab executore: q faciens quantū pest ut ex suo
consilio damnū n fiat ab executore n ē caa suo consilio damni facti
ab executore; ac proinde si adhuc ab executore damnū fiat ma-
litia illius, n vero consultoris tribuendū erit. Sicut ... in emittente
sagittā, aut veneno propinante; na si ante quā sagitta infligat ve-
... de emioe: et ante quā mors sequat retractet animū nocendi
facit quantū pest, ut ex emioe sagittæ vulnus n sequat: et ex pro-
pinatoē veneni mors n sequat; et tn. hoc n sufficit, ut n sit vera
caa vulneris, et mortis.

214.

Rēo ad argu. ... āno, ad cuius ... ...
maior; consultor suū consilii retractans facit quantū pest n movē-
do se ipsa executore ut ex suo consilio ... ... movendo se ipsa exe-
cutore. ... maior, et ... mia in hoc 2º ... ... in V. ...
mia ... ... ee caa suo consilio damni facti ab executore ē
facere movendo se ipsa executore ad damnū faciendū ..., ...
... ... se ipsa executore n moveat ... āno, et ... ...
... Sicut consultor ee caa suo consilio damni facti ab executore ē

facere ut executor re ipsa moveat ex suo consilio ad damnum inferendum: si autem consilium revocet, sed executor re ipsa moveri ex suo consilio ad damnum inferendum: unde si consilium revocet, censendus est causa damni facti ab executore.

215. Si autem non sit causa damni per consilium revocationem requiritur, quod re ipsa moveat executorem, seu persuadeat, ut damnum non inferat ex suo consilio: sic enim non imputabitur consultori damnum; quia tunc non influit in damnum medio suo consilio. Neque sufficit, quod consultor suum consilium revocando faciat quantum potest, ut ex suo consilio damnum non fiat ab executore, si re ipsa non movet executorem; quia adhuc non impedivit influxum, quem medio suo consilio praestitit in damnum: neque talis influxus ex supposita consilii ab ipso consultore impedibilis est. Opportet itaque, ne tenetur ad restitutionem consultor, quando damnum factum est ex suo consilio, si antequam damnum fieret, quaereret diligenter eum, cui consilium dedit, ut consilium retractaret; sed ut illum invenire non potuit. In hoc casu consultor fecit quantum potuit ut ex suo consilio damnum non fieret ab executore, et non tenetur ad restitutionem: quia enim in nostro casu si consultor faciat quantum potest, tenetur ad restitutionem.

216. Arguitur 2º: qui ratum habet damnum suo nomine, et in sui gratiam factum non tenetur ad restitutionem: ergo neque consulens post revocationem consilii. Consequentia probatur: ideo qui ratum habet damnum in sui gratiam factum non tenetur ad restitutionem, quia licet sit causa moralis, et movens ad damnum (videlicet causa finalis quia ex ea exequens moveat ad damnum, quod intendat rem illi gratam facere) tamen non movet ad illud voluntarie, et libere; sed neque consulens post retractationem consilii movet iam ad damnum voluntarie, et libere: ergo. Respondeo ad argumentum negando antecedens, nando [?] consequentiam, ad cujus probationem dista[?] maiorem, concedo minorem; sed neque consulens post retractationem consilii movet iam ad damnum voluntarie, et libere voluntarietate, et libertate coexistente ipsi damno, nego: voluntarietate, et libertate praeexistente in causa inimpedibili causae damni, nego minorem, et consequentiam.

217. Ut damnum imputetur consulenti, et hic teneatur ad restitutionem sufficit, quod moveat ad illud voluntarie, et libere voluntarietate, et libertate praeexistente in causa

immpedibili causa damni, d ita movet ofulens mo dicto, erg post revocatio ofiliy: a ipse tenetur damnu, tenet q ad restitu. Sed 9tat ex fode ma. Itaq robarat exoptis adductis nº 212; qª ut vulnus tribuat emittenti sagitta, et ut mors tribuat ppinanti veneny tenentur ad restitu. solidi, qd caent damnu vetrare, et libere retractare, et libere tum existente in ca immpedibili causa damni, videlt in emitt. sagitt, et veneni ppinare, est ri requirere, qd libertas cooperat ipsi damno: q sit in casu ofulentis mo dicto.

278. Collige 1º ex dicto, eu qui ra. let pro ut occidat, l damnu inferat pto ri teneri ad restitu. si puis ipse occidat, t damnu inferat. Ratio e, qª ofulens ri influit immedi te suo oslio in damnu ipsi. Collige 2º eu, qui feminæ persuasit abortu foetus animati manere nocendi de ostiliy revocet, si femina persuasa ri potuit se ipsa removere ab abortu perstando. Ita docent Navarro, Cordubas, Avila, et aliy quos citat et sequit Lugo, disp. 12ª sect 2ª § 2º nº 39 o Diana, Reginaldo, et Enriquez. Ratio ostat ex dictis, nq qui ita persuadet e vere causa illius homicidij. Collige 3º qd si quis ostilio pto ut damnu inferat, et illud initio ofiliy ri acceptat, postea vero ideay de se commoto oslio adhæret, et damnu inferat, ipus tenet ad restitu, ut de mandante diximus nº 200. Ratio e, qª tunc quis medio suo oslio influit in damnu. Sect 5ª. An teneat ad restitu qui ofulit minus damnu detrato ad faciendu maius.

SECT. Vª

An teneatur ad restitutione qui ɔsulit minus damnu

detrato ad faciendu maius.

279. Huius ofulens, resolutio pendet a resolutione illius quæstionis an videat volenti facere maius pecc liceat ofulere minus. In hac quæstione absolute nant. id licere Caietanus, Comacius, Covarruvias, Valencia, et aliq quos citat Pª Thos Sanchez lib. 5º de matrimonio disp. 11 nº [illegible]. Id licere adhærtes aliquibus limitationibus docent Sotus, Navarrus, Gutierrez, Pª Molina tomo 2º de iustitia et iure

disp. 635. Valquez opusculo de restitue cap 9º § 4 nº 43. Lessius lib. 2º cap. 13 dubit. 3ª a nº 13. Lugo disp. 19 sect. et § 2º nº 26, et alij, quos citat, et sequit P. Thas Sanchez disp. citata nº 45.

220 Addit P. Lugo nº 54 licere ostendere damnum aequale ad vitandum aliud damnum aequale eidem personae, neque ex hoc obiectio oriri obligationem respondendi. At vero P. Thas Sanchez, ut dat non oriri obligationem respondendi ex tali obiectio, nat tamen licitum esse. = Limitationes, quas assignant authores 1ª sit ut licitum sit ostendere minus peccatum, sive minus damnum volenti facere maius sunt, 1º quod in eo cui ostendit minus peccatum sive minus damnum insit jam animus faciendi damnum, sive peccatum maius. 2ª quod ostendens minus damnum non possit alia via illum avertere ab animo faciendi maius damnum. 3ª quod maius, et minus damnum talia sint eiusdem personae; si enim sint personarum diversarum aliter discurrunt plerique authores. Sub his limitationibus amplectunt [illegible] seq authores citati.

221 Ante resolutionem dubii suppono licitum esse ostendere minus damnum jam animum determinato ad faciendum utrumque, videlicet minus, et maius damnum. Ergo si Petrus sit jam determinatus ad occidendum [illegible], et furandum illius pecunias, licitum est ostendere pro ut omisso homicidio furetur illius pecunias; neque ex hoc obiectio oritur obligatio aliqua respondendi. Ratio est, quia in tali casu ostendens utitur jure rogando [illegible], neque hic potest esse rogabilis invitus, cum damnum quod patitur, [illegible] inferendum erat independenter a obiectio; et deinde ratione talis obiectio non patitur damnum maius, quod sine tali obiectio pateretur.

222 Suppono insuper, licitum esse ostendere minus damnum jam animum determinato ad faciendum utrumque [illegible] diversae personae: ergo si Petrus sit determinatus ad occidendum [illegible] et furandum pecunias Antonij licitum est ostendere ut omisso homicidio furetur pecunias Antonij. Ratio est quia ut constat ex immediate dictis antonius nequit esse rogabilis invitus, cum damnum, quod patitur ipsi inferendum erat independenter a obiectio. Et praeterea quia eiusmodi obiectio non causat aliud damnum, quod Antonius patitur, sed solum quod sine tali obiectio

n stante utrumq damnu inferendi erat, ab alio stante maius damnu omitat: q n e illicitu, tale ofiliu, neq ex illo oritr obligao restituendi.

223. His premissis sit 1a nra rela cu authoribus Pl. scp: n peccat, neq ad restituoe tenetr qui detrahit ad faciendu maius damnu. Osulit, ut minus damnu faciat in eiusdem stase. Illo intelligenda e nostra limitaoe, scilicet n illo, et sive illud, cui osulit, det, sive cogitet de damno maiori quod in bere detrahit, sive cogitet de alio dubitans, quodnam ex illis inferat, cu utroque tamen sine ex illis inferendi. Pbat 1a scp Pa. Thom. Sanchez authorit. D. Augi lib. 2o de adulterinis

" coniugiis cap. 15 dicentis: si enim facturus e qd n licet, iam faciat adulterium,

" et n faciat homicidiu, ut vivente uxore sua alteram ducat, et n humanu san-

" guinem fundat. Si D. Augus ei, qui decreverat ppria uxore occidere, ut alia duceret osulit ut potius adulterii reus fit, quam uxoricidii; dicere e osulere minus damnu detrahito ad faciendu maius: e hoc osuli potest sine pecco, et sine obligaoe restituendi.

224. Pbat 2a citatus Thos Sanchez ex D. Epiphanio lib. 2o a hereses tomo 1 hæresi 61 pagina 6a, ubi postquam docuerat gravissime peccare, qui p votu castitatis matrimonio copulat, osulit ei, qui p votu libidini vacat ut matrimoniu ineat per hæc verba: melius e unu

" peccatu habere, et n plura: melius e lapsu palam ibi uxore sumere, quam quoti-

" die occulto iaculo sauciari. = Pbat 3a ex D. Gregorio lib. 32 moralium cap. 48 dicente: si ergo nullus sine pecco evadendi aditus pateat, et

" minora semper eligant. Ubi docet inter duo mala culpæ minus semper eligendu ee

225. Et te casus propositus a D. Gregorio re ipsa impletur ut dicit in Past. ex otia erronea. Sic accidere, velut, ut pastor die dominica existimet se teneri ad audiendu sacru, et ex alia parte existimet se ergo teneri ad defendendas oves ppter damnu vicinoru segetu. Unde, si in hoc casu iuxta doctrinam D. Gregorii teneret pastor ita perplexus ad eligendu id, qd minus pecci e, ita in casu, quo quis ex sua prava affectioe detrahendi, sit ad maius malu faciendu licebit osulere ipsi ut minus faciat. Hæc, et alia dederunt, quæ afert citatus P. Sanchez apud quem videri possunt.

226. Pbo rãoe scq: n̄ peccat, neq ad restitu te-
netur qui in casu questiõis cessit utilis negotii patrarj dampnũ; q qui petrato
ad faciendũ maius damnũ ssulit ut minus damnũ faciat in eiusd per-
sona cessit utilis negotii patrati damny: q n̄ peccat. 2a. Pbr quia qui
ssulit id qd ipse patiente damny eligeret in ijsdem circumstantiis, si ipsi
opto dazet cessit utilis negotii patrati damny: at ille patiens dam-
nũ eligeret in eisdem circumstantiis si ipsi opto daret, ut ipsi minus dam-
nũ fieret: q. Imo ita longe abest qd sit peccatũ praedictũ ssiliũ, imo
eo q ..... restituendi, ut potius sit sanũ, et honestũ, patiensq dam-
nũ debet gratias agere ssulenti p tali beneficio.

227. Ipar 1a: qui in praedic-
to casu ssulit minus damnũ suo ssilio eo tendit ut alterius dam-
ni peccati, et damnũ minuat: q qui ita tendit suo ssilio n̄ peccat,
neq ad restitu tenet: q. Rão maioris e, q suo ssilio eo tendit, ut illa-
tum damnũ (quod alias a ppo inferendũ damnũ maius avertere n̄ potest)
peccati illius et damnũ maius n̄ ponat. Rão minoris; q qui ita ten-
dit suo ssilio hoc p̄ obto talis ssilii versatur illud capiendũ ex duobus ma-
lis minus e eligendũ; q qui ita ssulit ut hoc p̄ obto talis ssilii prae-
dicto versatur n̄ peccat, neq ad restituendũ tenet: q.

228. Ipar 2a: praedictũ ssiliũ
» n̄ e absolutũ a schoatũ qd sic explicari potest: si facturus es damnũ ma-
» ius fac potius hoc damnũ minus quod illud maius: q qui ita ssulit
n̄ peccat, neq ad restitu tenet, q ita ssulens solũ intendit diminuere
damnũ: q = Hic notat opportune P. Thos Sanchez, suo no 22 ex
Caietano, et Soto, qd licet praedictũ ssiliũ .... sit n̄ e necessarium
in illo exprimere eg xxx si facturus es maius damnũ; q dũ
deliberato ppno ad maius ssulit minus, talis ratio semper subin-
telligitur.

229. Sit 2a, ma scq: n̄ peccat, neq ad restitu tenet, qui ssu-
lit damnũ equale ...... ad faciendũ aliud damnũ equale al-
terius persone. Sit exemplũ: vult quis furari pro tertio, et alius ssulit ut
.... potius furet pecuniis cuiusq valoris, q ..... desiderat ..
..... illud a suo .... In hoc, et similibus casibus tenet scda ma

fit non peccare, neque ad restitutionem teneri. Probatur: non peccat, neque ad restitutionem teneri consulens quando ex suo consilio non est rationabiliter invitus, qui damnum patitur; et quando fuit damnum aequale detracto ad faciendum aliud damnum aequale eidem personae, etc., suo consilio non est rationabiliter invitus, qui damnum patitur. Ergo.

230. Ratio maioris est, quia si in praedicto casu consulens peccaret, teneretur ad restitutionem, tale consilium est iniuriosum ei, qui damnum patitur, non enim apparet alia ratio, cur consulens peccaret. Et hinc est, qui damnum patitur est rationabiliter invitus eo tali consilio: et quando eo tali consilio non est rationabiliter invitus, qui damnum patitur, consulens non peccat, neque ad restitutionem teneri. Probatur minor, secundum probatur ex ante: quando consilium damnum aequale praedicto modo ex suo consilio non sequitur absolute damnum, sed ad summum mutatio materialis damni in aliud aequale; et quando ex consilio non sequitur absolute damnum, sed ad summum mutatio materialis damni in aliud aequale, non est rationabiliter invitus, qui damnum patitur. Ergo. Ratio maioris, quia illa materialis mutatio damni in aliud aequale nullum speciale damnum affert ei, qui damnum patitur: perinde enim illi est hoc, vel illud aequale damnum pati.

231. Confirmatur: praedictum consilium non est absolutum, sed dicitur vel explicite, vel implicite; et per talem consilium non peccat consulens, neque ad restitutionem teneri, ut constat ex dictis supra dicto 10. quia Explicatur doctrina data in communi ratione sua, notata quae Deus decretat navi casu 2.do quoad individuationem effectus. In hac secunda, quando furi se decretat ad furandum, Deus illi decretat ad hanc potius vel illos furandi, quae ad illa necessaria sunt, quae potest ponere fur circa res aliis dictas ergo materiale, quae fiat. Per hanc autem decretationem Deus non tribuit absolute, quod fur habeat vel illos furandi, sed quod si ipse se decretat ad furandum, hoc potius eligat **A** potius quam **B**. Sicut concurrendum est in casu quaestionis; nam qui detracto ad faciendum damnum, consulit aliud damnum aequale inferendum, ergo potius non consulit absolute damnum, sed quod si damnum inferendum decretatur sit, inferat potius damnum **A** quod ipse cum conditione; in quo consilio nullum peccatum apparet, neque ex illo oritur restituendi obligatio.

SECT. VIª

Solvuntur argumenta.

232 Dª D[ico] sc[ilicet] arguit[ur] 1º q[uod] in capite su-
,, per eo de usuris dicit[ur]: ,, multo magis sustinendus est quis, ne etiam fe[?] re-
,, dimenda vita captivi usurarum crimine involvat[ur]: ,, ergo non licet ad vi-
tandum damnum maius, quale est homicidium, consulere damnum minus
quale est usura. Resp[ondeo] ipso anti[?] nando eo[?] in sua nra sect[ione]. Textus
capitis super eo solum probat, neminem licitum esse usuras exercere ad
redimendam vitam captivi, quia nemini licitum est peccatum etiam veniale admit-
tere ad maius peccatum in altero vitandum; unde clare constat in tex-
tu allato sermonem esse de peccatis maiori et minori in diversarum per-
sonarum, quod longe abest a secte nra, in qua loquimur de peccato ma-
iori et minori in eiusdem persona, quorum supponimus determinatum alterum maius pec-
catum ponendum, et quod aliter avertere non possumus ab illo peccato maiori
ponendo nisi ipsi consulat[ur] peccatum minus.

233 Arguit[ur] 2º quoad peccatum attinet
eodemmodo se habet consulens malum ac illud faciens; sed faciens minus ma-
lum etiam ad vitandum in se, vel in altero maius malum peccat: ergo etiam pec-
cat consulens minus malum ad vitandum maius. Maior liquet, et maior probatur:
quia obiectum peccati eodem modo se habet ad consilium, et ad executionem; consilium enim et
executio in eo solum differunt, quod malum, et damnum causat, quod per consilium
causat moraliter, et per executionem physice. Sed probatur: qui consulit minus ma-
lum ad maius vitandum vere consulit malum, sed non licet malum consulere: ergo
non licet consulere minus malum, etiam ad vitandum maius. Maior probatur: quia compa-
ratio non tollit essentiam, ac proinde quod sit maius malum, quod vitatur non
tollit quod sit vere malum, quod consulit[ur]: ergo.

234 Resp[ondeo] ad argumentum nando maiorem, et
eius probationem; nam diverso modo se habet ad malum faciens, ac illud consulens
in dato quo[?] ...; faciens enim, sive exequens minus damnum, tunc illud
ponit, ut tunc hoc, quod maius malum omittere possit, et sic in eius po-
testate est utrumque malum. At vero in potestate consulentis non est ab utroque
malo retrahere: unde consulendo minus malum retrahit executorem a maiori

malo, eisque consultus, ut malum minuat, quod non culpa caret. Patet ex dictis de minori malo et dorum [illegible] dicta: execut autem est absoluta, et [illegible]. Videatur Ill. Cardenas in opere damnatas propositione 23 casu 4 art. [illegible] adhaerens [illegible] solum promovet.

235. [illegible] quando malum ad cuius [illegible] pecc. [illegible] non [illegible] exequentis, ac minori quod sit maius malum, [illegible] non [illegible] quod sit [illegible] exequentis vere malum, ad consulit [illegible] quod sit [illegible] consulentis vere malum, quod consulit, [illegible]. Qui consulit minus malum in casu quo [illegible] non consulit vere malum, quod tale sit [illegible] quod vere malum, [illegible] sit [illegible] exequentis. Sit vere malum [illegible] exequentis, [illegible] illud [illegible] illius potestate [illegible] a maiori malo desistere. Non est vere malum [illegible] consulentis, [illegible] non est [illegible] removere ab utroque malo, et, per hoc, ad consulat minus malum, quod tale sit [illegible] exequentis, [illegible] a maiori malo, [illegible] ratione [illegible] damnum, quod bonum est. Et hinc est, quod sit [illegible] damnum est [illegible] [illegible] exequentis, non vero [illegible] consulentis, ita minus malum tale est [illegible] exequentis, non vero [illegible] consulentis.

236. [illegible] 3.º non licet petere aut consulere alteri, quod ille nequit sine peccato facere; [illegible] illam nequit sine peccato illud minus damnum facere: ergo non licet petere aut consulere illi tale minus damnum. [illegible], quod ideo a malefico, quamvis parato ad maleficium, non licet petere ut maleficium malefico solvat, quia nequit ille [illegible] facere absque peccato. [illegible] malum: non licet petere aut consulere absolute [illegible], [illegible] [illegible], non malum. [illegible] ex dictis [illegible]. [illegible] maius [illegible] quod qui a malefico peteret, aut consuleret ut maleficium malefico solveret, peteret aut consuleret absolute id, quod maleficus nequit facere absque peccato, quod non licet.

237. [illegible] 4.º quod est [illegible] bonum sit [illegible] aliquando cadere sub [illegible]; [illegible] minus malum numquam potest cadere sub [illegible]: [illegible] sine peccato consuli. [illegible] minimum malum numquam potest absolute cadere sub [illegible], [illegible] numquam potest [illegible] cadere

Ua. non mixe. Minus malum numquam potest absolute praecipi, nec consuli, ut fatentur omnes; potest vero suaderi, et praecipi ordinate; quia hoc nil aliud est nisi quod consulat, aut praecipiat diminutio maioris mali, sive antepositio minoris mali malo maiori; quod semper aut perpetuo bonum est. Et ut optime ait P. Thomas Sanchez non solum potest cadere sub praecepto et ut ipsa est perpetuo de minori malo non absolute, et ordinate, ex suppositione videlicet determinationis voluntatis ad maius malum; quia hoc semper est praecipi, quod voluntas retrahat a maiori malo, hocque diminuat, sive anteponat minus malum malo maiori.

238. Arg. 3o. consulens, et inducens alterum ad minus malum, eligit ad intendat inferre maius malum est vera causa moralis illius minoris mali, quod infert: et qui est vera causa moralis damni peccat contra iustitiam, tenetur ad restitutionem: ergo. Resp. negando maiorem; quia consulens modo a nobis explicato damnum minus solum est causa moralis diminutionis damni, et praelectionis damni minoris potius quam maioris; quae diminutio, et praelectio bona est: ergo ille consulens non peccat contra iustitiam, neque ad restitutionem tenetur. Insuper: consulens, et inducens ordinate alterum ad minus malum est causa ut tantum patientis damnum; non vero causa efficiens minoris damni, quod patitur: ergo non peccat Ua.

239. Instat solvo: persuadens praelectionem furti vel volenti occidere, non solum causat moraliter carentiam homicidii, et etiam malitiam furti: ergo peccat, et tenetur ad restitutionem. Probatur ans: persuadens praelectionem furti volenti occidere non solum persuadet carentiam homicidii, et etiam malitiam furti; et persuadere non solum carentiam homicidii, et etiam malitiam furti est causare moraliter non solum carentiam homicidii, et etiam malitiam furti: ergo. Maior certa videtur; quia sola carentia homicidii sine malitia furti non est praelectio furti. Minor probatur; quia suasor non aliter causat moraliter effectum, nisi quatenus illum persuadet: ergo persuadere malitiam furti est illius moraliter causare.

240. Resp. negando ans; ad cuius probationem distinguo maiorem: persuadens Ua. non solum persuadet carentiam homicidii, et etiam malitiam furti ordinate, concedo; et etiam malitiam furti absolute, nego maiorem, et distinguo minorem: et persuadere absolute non solum carentiam homicidii, et etiam malitiam

fuit ē causa moralis (2º ideo; d persuadere n̄ solū causa homicidij
absolute, d eius voluntate malitiā fuit ē causa moralis, E, no miz.
et dispositio illius an's probatur: quatenus n̄ aliis causa moralis effectus nisi
quatenus illi persuadet absolute, ita: nisi quatenus illi persuadet
solū voluntate, nō an's. Persuadens patrocinio fuisse persuadet ab-
solute causā homicidij, et ideo hanc causat moralis: malitiā vero
fuerit ista persuadet voluntate sub specie videlicet, quod alius removere
n̄ possit executionē a maiori malo, homicidio sc.; quod n̄ sufficit, ut
malitia fuerit tribuatur persuadenti tanquam causa morali.

241. Obiic. 6.: iux-
ta Apostolum ad Romanos 3º: n̄ faciamus mala ut veniant bona. Er-
go [?] consulere minus malum quale ē furtum, intendendo
facere maius, quale ē homicidium ē facere malum, ut veniat bonum.
d n̄ ē licitum facere malum, ut veniat bonum: ergo. Resp. maior: consulere
minus malum intendendo facere maius ē consulere minus malum sub
ratione, quod alius maius faciendum sit: d id consulere ē facere malum ut
veniat bonum: c. Resp. maior id consulere ē consulere, quod fiat minus malum,
ut n̄ fiat maius; d consulere quod fiat minus malum, ut n̄ fiat maius,
ē facere malum ut veniat bonum; quia ē facere fieri consilio ut fiat malum
minus ut veniat bonum, sc. omissio maioris mali. Ideo nam de maiori, ad
cuius probationem ista maior, nō minor, et ad huius probationem ista minor, et probo
[?]. Consulens n̄ facit minus malum, sed consequens; a cuius opera-
ra voluntate provenit, n̄ vero a consilio, quod malum minus fiat; quia non vult
alius a maiori malo desistere nisi ponendo illud minus.

242. Instat solutio:
consulere absolute malum facere malum ē; d consulere, quod fiat minus malum,
ut n̄ fiat maius, ē consulere absolute malum: ergo facere malum ē. Prob.
min.: facere malum ut veniat bonum ē absolute malum; d consulere, quod
fiat minus malum ut n̄ fiat maius ē consulere absolute, quod fiat ma-
lum (nempe minus) ut veniat bonum (videlicet omissio maioris mali): ergo. Ideo
ista maior, distinguendo minor, d consulere absolute, quod fiat minus ma-
lum, ut n̄ fiat maius, ē consulere absolute malum, ideo: d id consulere volun-
tate ē consulere absolute malum, nō minus, ad cuius probationem ista maior,

minus excusatio sub dispositione data. Itaque praedictum consilium adiuvans nulla culpa, aut obligatio restituendi afficit consulentem, quae tota manebit, et obligatio restituendi in exequente, ex cuius pravitate actio mala absolute ponitur.

223. Rag. 9o. qui parato ad faciendum damnum majus consulit damnum minus consulit ut majus, et gravius peccet, quam peccaret non stante tali consilio: quia tale consilium illicitum est. Ant. prob: qui parato ad faciendum homicidium consulit furtum consulit ut admittat novam culpam speciei distinctae, pertinentisque ad diversum praeceptum, videlicet culpam furti: quae per admissionem novae culpae speciei distinctae pertinentisque ad diversum praeceptum magis ac gravius peccat: quia Ant. min. quia tunc committit duplex peccatum speciei distinctae, videlicet et homicidium, quod intendebat, et furtum quod consulit: quia.

224. Reo nando ant. ad cuius probationem distinguo maj: qui parato Na consulit ut admittat novam culpam desistendo a Va culpa majori, conc. non desistendo a Va culpa majori, nego maj., et dist. min: quia per admissionem novae culpae non desistendo a Va culpa majori magis ac gravius peccat, conc: desistendo a Va culpa majori, nego min., cuius probatio, et vera sit non urget. Magis, ac gravius peccaret qui simul committit homicidium, et furtum, quam qui solum committit homicidium: ceterum qui cum paratus sit ad faciendum homicidium, desistit ab hoc actu, et committit furtum, non peccat magis, quam minus quam si persistendo in illo animo homicidium re ipsa committeret. Ratio huius est, quia gravitas culpae furti non aequivalet gravitati culpae homicidii, quae est longe major, et a qua desistit per admissionem culpae furti, quam si non admitteret non desisteret ab homicidio perpetrando: quia qui parato ad faciendum homicidium consulit furtum, ut desistat ab homicidio, non consulit ut magis, et gravius, quam potius ut minus peccet.

225. Rag. 8o. non licet consulere minus malum ad majus vitandum, nisi licere non potest in eadem persona cui utrumque damnum inferendum esset, non vero quando inferendum esset diversis personis: quia hoc 2m est falsum: quia et 1m. Ergo pro 1a parte ad bonitatem vel malitiam consilii nihil afficit quod damnum sit eiusdem, aut diversae personae: quia.

Dr 2º: erg quando damnu e diversæ personæ n consulit malu absolute, d desiderate: sive consulit prælectio damni minoris potius qua majoris; et ideo licet consulere damnu minus quando damnu e in eiusd personæ, q n consulit absolute, d desiderate, sive prælectio damni minoris potius qua majoris: g erg id licere, quando inferendu eet diversæ personæ. Hoc argu n urget P. Vasquez et Lugo videntes n lbd licite ee consulere minus malu detrato ad faciendu maius in eiusde persona, d eta in aliquibus casibus licitu ee id consulere quando malu inferendu e diversæ personæ. De hoc postea tractavimus.

226. Tho sed cp ago iuxta comu seg nando maius, et huius 18 [illegible]: d cp damnu sit casos a diversa persona, opat ut persona, cui damnu infert sit, n sit rationabilr invita: q e quæ cp hnis [illegible] [illegible] Phase 2 [illegible] dist: eta quando damnu e diversæ personæ, n consulit malu absolute, d desiderate consilio, ex quo patiens damnu fit rationabilr invitus, ded consilio ex quo patiens damnu n sit rationabilr invitus ad maius, et dicta mini eadu distinc, no cog. Quando consulit minus damnu per vg ad vitandu maius damnu ipi [illegible] hoc illicitu e, ex eo q [illegible] e rationabilr invitus: q e q eius, cp pius het, ne consular ipsius damnu de vitando damnu alieni ipi. Quando vero consulit minus damnu in eiusd personæ, hoc ex tali consilio nequit ee rationabilr invita [illegible] ta in [illegible] tr hoc consulere licitu fit, illud consulere illicitu e.
227.

Tao demq ex P. Tha Sanchez d 22 [illegible]: quando damnu cp consulit, e æquale, ibi talis consilii malu e: q illicitu e consulere damnu æquale. Dr ans: ibi talis consilii e electio mali æqualis; d hoc nullu ratio boni inducit, qua cohonestari possit: g = Reo [illegible] P. Lugo nando ans, ad cuius [illegible] sa maior, et omissa mini, no cog. [illegible] supponit, ad operandu licite requiri, cp ibi cohonestet [illegible] aliqua ratio boni, cp falsu e iuxta citatu Lugo. Sufit eni, cp ex opere suo n obtineat malu ad hac ut ex opere suo fit licitu: actus aut in individuo l eat indiferens iuxta [illegible] multoru, [illegible] sea bonus, si a consulente [illegible] ad bonu aliquo [illegible] ordinari possit. Sic in casu [illegible] n 229 [illegible] [illegible] [illegible] ut

tertii qui non furaret ex bonis ipsius pecuniam eo animo ut postea plus emeret illud tertii ad congruam sustentationem suae familiae.

248 Sed aliud res 2° nando ano, et ad juxta ... majus. Dij talis consilium est electio ordinata mali generalis, alia: electio absoluta, non major. Electio absoluta mala, et illicita praecludit. Electio autem ordinata non est mala sed consulentis, cum ipsius est cum omnia aversione a peccato sit opportunus est cum eadem aversione debatur Dina qua Deus debat casus 2os quoad individuae effectus. Ista ergo nanda est, quod producta electio ordinata inducere potest rem boni sui consulentis per hoc quod consulente ordet ad bonum finem; quod ordinata posse diximus n. antec. Colligitur ex dicto seq. nec longe distare a propositione damnata ab Innocentio XI cuius mentionem fecimus n. 136.

249 Notabis, non posse defendi argui seq. nec ex facto Loth quod refert caput 19 Genesis ubi dicit Loth obtulisse filias stuprandas Sodomitis ad vitandum in ipsis Sodomitis peccatum Sodomiae, quod manus quoque stupri facto hoc fuisse peccatum docent Abulensis, Lira, Sotus lib. 6 de iustitia quaest. 3 art. 3° et alii citati a P. Tho. Sanchez lib. et disp. citatis n. 18; quod si Loth peccasset (quod falsum judico) nil contra nos seq. sequitur: casus enim est omnino diversus, nec stat una obeat licitum esse consulere minus malum debitum ad faciendum majus sui eiusdem peccati, et damnum a quo Loth conabatur avertere Sodomitas, et damnum quod consulebat erant sui diversarum personarum. Praeterea: Loth ad vitandum peccatum in Sodomitis obvientibus duobus hospitibus, quos domi exceperat, obtulit ipsis suas filias stuprandas, quod est contra iustitiam, et pietatem paternam; nec est prostituere suas filias ad vitandum peccatum Sodomitarum.

250 Sed melius alii excusant a culpa factum Loth, quos inter D. August. D. Ambrosius, D. Thomas, Caietanus, P. Molina, et alii videndi apud citatum Tho. Sanchez. Discrepant in authores praedicti in modo excusandi; nam D. Ambrosius, D. Thomas, et alii illum excusant ex eo, quod minus peccatum sit contra naturam, quam delinquere contra naturam. Alii

vero ex eo, qd Loth n̄ suasserit filiam stuprum, d eligerit magis minus mali, et censet cum aliis Caietanus. Alij ex eo qd Loth non vetat filias n̄ prostituas esse in peccatum, d morte, ac deinde aliq illarum culpa fieret, ut violarent, et ita discurrit Adrianus. alij (quibus assentior) excusant Loth a culpa ex eo, qd ipse n̄ obtulerit eo animo ut Sodomitæ ipsis abuterent, d ad ostendendum quæ dura, ac molestia ipsi eet, eo iniuria hospitibus, quos receperat, irrogari: eo modo quo ad ostendendum quæ dura, ac molestia nobis sit aliquid effici dicere solemus potius me interfice, quam hoc facias. Ut vid cum aliis facum Loth a pecco excusant P. Thas Sanchez loco citato, et Molina tomo 2º de iustia tract. 2º disp. 334 n. 12 sect. 7ª Sect. 7ª An detrato ad faciendum maius malum uni liceat consulere, ut faciat minus malum alteri?

SECT. VIIª

An detrato ad faciendu maius malu uni liceat consulere, ut faciat minus malu alteri?

251 Quæstio præns, et et prudens supponit consulentem n̄ posse removere exequentem a maiori malo faciendo, nisi consulendo minus. Ante resolutionem suppono ex P. Thā Sanchez citato lib. 7º de impedimentis matrimonii disp. 14 n. 22, qd si damnificatio velit damnum inferre n̄ certum, et determinate personæ d in com, licitum ē illi consulere minus damnum etiā in com: v.g. divitibus furari licitum ē consulere ut potius diviti furet, quam pauperi, qa hoc solum ē avertere furem a maiori malo n̄ detrahendo volum illius ad damnum alicuius detrati.

252. Addit P. Thas Sanchez, qd quando damnificator vult damnum inferre alicui determate personæ, et n̄ liceat illi suadere ut minus damnum inferat alteri determate personæ, in licitum ē suadere minus damnum in com et nulla determata persona nominata v.g. volenti furari a pro inope et n̄ liceat suadere ut furet a pro divite, licitum in ē consulere, ut relicto pro inope potius furet a divite nullo no-

minato; q^a per hoc consilium ad nullum detrahit voltus suum detrahit a consulente, d avertit ab inferendo damnum illi inopi, cui suum magis nocivum eet quam diviti.

253. Disputatio proprio reducitur ad inquirendum an detrahato ad faciendum damnum maius alicui detrahere possit, liceat consulere, ut damnum minus inferat alteri detrahere possit vel an liceat consulere detrahato ad accidendum pauperi ut minus damnum inferat plo? 1^a sententia absolute affirmat, id licitum ee. Ita quidam discipuli D. Thomae supposito nomine citati a P^e Thoma Sanchez loco citato. 2^a sententia, quae communis est absolute negat, id licitum ee. Ita cum aliis citatis Thomas Sanchez. 3^a sententia cum distinctione procedit, docetque, quod quando damnificator solum est detrahatus ad inferendum damnum maius pro v.g., tunc illicitum est illi consulere, ut minus damnum inferat plo: si vero detrahatus eet ad damnum inferendum, et dubius eet an inferret maius damnum pro, vel minus plo, tunc licitum est illi consulere, ut minus damnum inferat plo. Ita P. Vasquez opusculo de restitutione cap. 3° § 4 n° 12, et Lugo disp. 13 sect. 2^a § 2° a n° 26.

254. Dico 1°: detrahato ad faciendum maius damnum pro v.g., et non cogitanti de minori damno faciendo plo, non licet consulere ut hoc minus damnum plo faciat. Probatur: tum tali casu consuleret minus damnum faciendum plo tale consilium eet iniuriosum plo. q. Probatur ans: per tale consilium plus dirigeret animo damnificatoris, fieretque possibile damnum plo, quod prius impossibile erat, neque de illo damnificator non cogitabat; d consilium per quod plus dirigit animo damnificatoris, fitque possibile damnum plo, quod prius impossibile erat, est iniuriosum plo: q.

255. Dico 2°: detrahato ad damnum inferendum, d dubitanti inter damnum maius pro, et minus plo, illicitum est consulere ut inferat minus damnum plo. Probatur: tale consilium eet iniuriosum plo, quia eet ratio abstracta inductivus ex illo: q. Probatur ans: per tale consilium dirigere inclinaret, detraheretque ad damnum inferendum plo voltus damnificatoris, quae antea erat dubia, et quae fortasse stante tali consilio non detraheret ad eiusmodi damnum; d consilium, per quod ita inclinaret, et detraheret voltus damnificatoris antea dubia, eet iniuriosum plo: neque per illud redderet certum damnum plo, quod tali consilio non

stante solo erat dubio: q.

256\. Dico 3.° ex P. Lugo: damnificatori sic dubio consulere damnum minus alterius ad damnum maius qui vitandum, solum est explanare illi, et suggerere veritatem haud utilis, et honesta, quod videt maius malum, et maius peccatum. Sit hoc, quod videt, debere tacitum suggerere damnificatori eiusmodi veritatem: q. Ratio ad anteq. (absolute loquendo maius, l clarius quia illo sic disquirendo: solum est explanare illi, et suggerere &c.ª derivando illum ad damnum iniustum alterius ad quod non erat derivatus, ergo: non via illum derivando, non maius, et consequenter mihi tamen hoc licet fieri, non illum in se. Licitum est explanare, et suggerere illi veritatem in comm., et aliquando etiam id licebit in particulari, quando videtur per eiusmodi explanationem non inclinat, et derivat damnificatorem ad damnum iniustum alterius, ad quod ipse non erat derivatus.

257\. Si vero per talem explanationem inclinat, et derivat damnificatorem ad damnum iniustum alterius, ad quod non erat derivatus seclusa tali explanatione talis explanatio illicita est, plurisque est illa esset causalis invitus. Ratio huius est, quia per talem explanationem redderet certum damnum alterius, quod seclusa tali explanatione erat solum dubium, et forte non fieret. Insuper dico, ex eodem Lugo: non posse paulum esse causalis invitus eo quod praedicta veritas explet, et suggerat damnificatori: q. Obiicit ans. At paulus habet ius ut alteri non inferat damnum, non habet ius, ut non explet proximo praedicta veritas utilis, et honesta: q.

258\. Ratio ad instantiam distinguendo ans: non potest paulus &c.ª si ita explet ut non derivet damnificatorem ad damnum iniustum alterius, ergo: si ita explet, ut derivet damnificatorem ad damnum iniustum alterius ad quod non erat derivatus, neg., cuius probatio eadem est, tunc disquirenda est. Constat ex dictis disputatione. Notabis ex Thoma Sanchez, et Lugo, quod si damnum unius personae esset magnum, et damnum alterius esset modicum, ut si haec persona sit dives, illa vero pauper, licitum est consulere minus damnum ad maius vitandum, quia tunc dives non erit causalis invitus, quod cum eo damno suo modico vitet magnum damnum pauperi inferendum. Notabis praeterea, quod si ille in cuius detrimentum cupit minus damnum, teneat illud pati, ut vitet maius in altero, licitum est

consulere tale minus damnum. Sect. 8a De consentiente, palpante, et receptante.

Sect. VIIIa
De Consentiente, palpante, et receptante.

259. Nomine consentientis intelligitur ille, cuius consensus requiritur, et influit in damnum iniustum, sive ut diximus n. 451, qui suo suffragio, et authoritate consentit illatori damni. Ita se habet Princeps quoad bellum iniustum, Senatores, vel iudices, quoad iniustam legem, et electores quoad iniustam electionem. Circa consentientes aliqua diximus a n. 485 usque ad 489: quae restant hic breviter dicenda sunt. = Rogabis, an teneatur ad restitutionem non solum qui positive suffragium iniustum dedit, sed etiam qui suffragium non dedit, cum suffragari posset vitando ex omnino suo suffragio damnum sequuturum? ... tale nolentem suffragari peccare mortaliter, et ad restitutionem teneri. Ita P. Molina disp. 332, Innocentius, et Sylvester citati a P. Lugo, apud quos videri potest docere Cardinalis Paleotus, Garzia, et Acebido in additionibus ad curiam Pisanam lib. 2o cap. 8o.

260 2a pars cum distinctione procedit, nam aliquando non suffragium competit alicui non ratione officii, sed ex privilegio, et in ipsius favorem, et gratiam tantum, ut competere solet scholasticis in collatione cathedrarum in aliquibus Academiis Hispaniae, circa quod videri potest P. Thomas Sanchez lib. 2o consiliorum dub. 52, et sequentibus. In aliquibus etiam religionibus competit hoc ius suffragii in capitulis Provincialibus iis religiosis, qui per tot annos Theologiam docuere: quod ius ipsis datum tamquam praemium, et ut alii ad eum laborem excitentur. Hoc idem ius aliquando a Summo Pontifice, vel a Generali Ordinis alicui datur ob eius singularem meritum. Sic ius competit Patrono in ordine ad eligendum, et praesentandum. Aliis vero competit alicui ius suffragii ratione videlicet officii et non solum in gratiam habentis tale ius, sed in ordine ad bonum publicum, ... ad imponenda onera gerendi, et gubernandi eis, qui habent tale officium: unde ... ex officio tenentur ad consulendum bono communi.

261. Neque obstat, quod aliquando

tale officium dat alicui in eius gratiam, et ad suo merita remuneranda;
& etsi in collatione officij attendat favorem illius, cui dat, in officium dat
cum onere ipsi annexo. Sic si aliquis ob merita ipsius, vel in suam
gratiam eligat in Gubernatorem Civitatis tenetur ad curam officij. Casus su-
pra docet. Dico 2da. quando suus suffragij aperit alicui via non
tenet ad restitutionem, si suffragium non valet; tenet vero regulariter et per
se loquendo, si ipsi aperitur suus suffragium 2do. mo. Ita cum aliis, quos
citat P. Lugo. disp. 19. sect. 2. § 3o a n. 61.

262. Cum hac 2a sea
rao est: quando suus suffragij aperit alicui via mo explicato non tenet
ad restitutionem etiamsi noluerit suffragari, et ex omissione sui suffragij dam-
num secutum sit. Probo: qui non tenet ad restitutionem ex omissione illius, quod
non tenet ex iustitia ponere; sed non tenet ex iustitia ponere suum suffra-
gium: ergo non tenet ad restitutionem ex omissione sui suffragij. Ergo. Rao minoris est,
quia tunc suus suffragium ad hoc fit in mereri illius favorem, et gratiam potest illi
renunciare, et a suffragio ferendo abstinere. Notavi, quod et si ex iusti-
tia non teneat ad suffragandum, peccet tamen aliquando grave ex cha-
ritate; si videlt absque suo gravi damno posset per suum suffragium
impedire grave damnum proximi.

263. Rao 2o, quando suus suffragij ape-
rit 2do. mo tenet regulariter, et per se loquendo ad restitutionem, si a
suffragio se subtraxit, et ex omissione sui suffragij damnum proximo secutum
fuit. Rao huius est, quia talis ratione officij ex iustitia tenet ad ferendum suf-
fragium; cum ad hoc datum sit illi tale officium cum onere prospiciendi bono
com: E. Dixi, quod regulariter, et per se loquendo tenet ad restitutionem;
quia aliqui casus dantur in quibus ad predictam restitutionem non teneatur. Primus
casus est, quando ipsi vindicatus suus suffragium non prudens timeat ex eius ab-
sentia non securum magnum inconveniens, quod suspicatur providendum esse per alios
ac gubernatori. Et hoc pacto P. Lugo excusat (sectis aliis dictis
obligationibus) relatives qui cum negat suum suffragium in capitulo ratione sui officij
se excusat ab officio proximo impedimento. Item excusat Senatores, Con-
siliarios qui aliquando absunt a Senatu, et officio. Et Cardinales qui ali-
quando absunt a consistorio, vel ratione sui aetate poterat, et ad quae vocat.

264. 2.° casus est quando ille, cui nos suffragium [illegible] promiser, ad quod si [illegible] suffraget, adhuc [illegible] ac [illegible] defendendum [illegible] et suffragium [illegible] defensione [illegible] [illegible] excitent [illegible] et [illegible] sciret. In hoc casu illi non excusant ab obligatione suffragandi Paleotus, et Tholosanus. Illi tamen non tenent ab obligatione suffragandi [illegible] ad impediendum damnum ac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] suffragium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad suum suffragium [illegible] [illegible]. Et hinc [illegible] ad ille, cui damnum [illegible] in [illegible] casu, non sit [illegible] ratione talis suffragii; quia ex illa non sequitur ipsi damnum, [illegible] nec bonum aliquod [illegible] afferre posset tale suffragium. Notandum in

265. est [illegible] Paleotti, et Tholosani, [illegible] [illegible] [illegible] per aliquam [illegible] quod [illegible], et suffragium [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] defensionem [illegible] ad impediendum damnum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] locus reclamandi, aut [illegible] de se cogitandi. Et hoc videntur docere Famil[illegible] verbo [illegible] n.° 3.°, et Tabiena verbo electio n.° 3.°

266. Rogabis praeterea, an qui suffragat ex privilegio teneat ad restitutionem, si [illegible] suffragium non tulit pro digno, [illegible] pro indigno, [illegible] [illegible] [illegible] cathedra, beneficium, [illegible] obtinuit? Resp. quod [illegible] peccaverit propter [illegible] [illegible] [illegible] quo suffragium tulit, non tamen tenet ad restitutionem. Ratio est quia in tali casu per suum suffragium pro indigno dato non [illegible] [illegible] damnum digno, cui suffragium [illegible], cum tale suffragium inutile fuerit. [illegible] non tenet ad restitutionem ratione suffragii pro indigno dati. Deinde [illegible] tenet ratione suffragii digno negati, quia qui suffragat ex privilegio non tenet ad restitutionem ex ratione suffragii, ut diximus n.° 262. &c.

267. De palpante, [illegible] adulatio nulla est, [illegible] [illegible]. Receptatio, qui per [illegible] [illegible] tenet ad restitutionem quando [illegible] ad damnum [illegible] inferendum. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible] n.° [illegible]. Et ad hoc [illegible] [illegible] [illegible] advocatus, procurator, [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] defendens quando defensio est iniusta. = Rogabis an Procurator,

aut Advocatus teneat ad restitutionem quando defendit in iudicio reum cujus delictum nec semiplene probatum est. Resp. negative; quia talis defensio non est iniusta; non enim est iniustum defendere eum, qui est iniuste defendit; et quando delictum nec semiplene probatum est rea iuste se defendit in iudicio, iusteque potest sui delictum probationem subterfugere: ergo et iuste potest Procurator, aut Advocatus illum in iudicio defendere.

268 Neque obstat, quod reus occasione accepta ex tali defensione postea non restituat; hoc enim praeter acceptionem sequitur ex tali defensione, et praeter intentionem rem adiuvantis in causa iusta. Doctrina explicatur hoc exemplo: Ponamus Petrum volentem interficere Joannem nisi satisfaciat pro contumelia illata: tunc licitum est defendere Joannem adversus Petrum, licet Joannes postea non satisfaciat pro contumelia. Ratio est: quia tu non intendis, quod Joannes non satisfaciat, sed solum intendis illum tueri ab iniusta invasione Petri, ad quod tu ius habes: quod autem iniuste nolit satisfacere pro hoc non dat ius Petro ad illum occidendum. Similiter in nostro casu quando reus iniuste vexatur in iudicio ob exacuitur eius delictum contra iuris ordinem, potest advocatus licite illum defendere ab iniusta vexatione, et damnatione, licet ea occasione reus postea abutatur, et non restituat.

269 Infertur ex dictis non teneri ad restitutionem eum, qui recepit, vel abscondit, vel ad fugiendum adiuvat reum, ne capiatur a ministris iustitiae ipsum insequentibus. Ratio est eadem: quia reus habet ius ad fugiendum: ergo licite potest quis ad fugam adiuvare illum recipiendo, vel abscondendo, vel aliter ad fugam adiuvando. Infertur praeterea neque teneri ad restitutionem eum, qui furibus receptum praebet propter metum ab illis illatum. Ratio est: quia qui id, quod agit, non sit mere malum, sed intrinsece ex causa potest excusari, potest ex causa ... aliqua causa, qualis est metus gravis. Infertur denique quid dicendum sit de illo, qui in domo sua recipit ad ludendum, vel bibendum filios-familias, et alios, qui ludunt, vel consumunt res, vel pecunias alienas.

270 De praedicto recipientibus ait P. Tholina disp. 133; quod si accipiant aliquid ex ipsis rebus, vel ex ludendum vel ex potum debent id restituere domino, nisi excusent ex praesumpta voluntate domini, qui postquam res tali modo alienatae aut consumptae sunt, solet non curare de restitutione. Si vero de ipsis rebus

nihil accipiant, et soli cooperent lumen, sedilia, cartas, aleas, et similia administrando tenent ad restituendum: sed tale poena cooperans, non tenetur ad restitutionem si soli praemissive deviant, videlicet quaeremus sciunt alios domini suo ad magistro illos non exercent; quia tunc soli ex charitate tenent impedire circumire ludi vg.

234. Sed Cardinalis de Lugo videt, hanc seg. ⟨...⟩ Molina indigere limitatione; nam ⟨...⟩ qui in domo sua ita recipit, accipiat aliquid ex iis rebus in pretium, non in tenet semper id domino restituere; et aliquando poterit, ut cum se nomine servet id reddere illis, a quibus accepit, ut censet, quod ei debebat ex rebus aliis, quae non sint aliene in illis casibus, in quibus iuxta probabilem seg. potest reddi suam res empta ad recuperandum pretium. Addit praeterea citatus Lugo, quod illa cooperatio est adeo remota, et indifferens, ut ⟨...⟩ per interventionem causae ⟨...⟩, quae illa excusat a peccato gravi ⟨...⟩, sicut de locante domum usurariis ⟨...⟩ fatentur multi, quos citat, et sequitur ⟨...⟩ Thomas Sanchez lib. I in decalogum cap. 7 n. 20. Placet seq. P. Lugo.

SECT. IXa

De participante.

232. Participans duplex intelligi potest 1° illo, qui in re ipsa iniuste ablata participat: et hoc pacto si bona fide participat, tenetur ad restituendum re aliena, si apud ipsum extat. Si vero illa consumpsit, soli tenetur ad restituendum quantum ditior factus est, prout ut diximus agentes de obligatione restitutionis ex re accepta. Si autem mala fide in re ablata participavit, tenetur ad restituendum illam, sive extet, sive non extet a ⟨...⟩ iuxta dicta circa obligationem restituendi ex iniusta acceptione. Hinc ⟨...⟩ invitatus fuerit ad prandium ex cibis furatis tenetur ad restituendum valorem ciborum, quos ipse consumpsit.

233. Nomine participantis potest 2° intelligi, qui non aliquo participat in actione ipsa iniusta iuxta dicta n. 134. Et sub nomine participantis in hoc 2° sensu comprehenduntur omnes praeter cooperantes ad damnum, sive iussione, sive consilio, sive ⟨...⟩ &c. De his omnibus dictum est sectionibus ⟨...⟩ ad restitutionem teneantur. In priori vero moveri ⟨...⟩ an ad totum damnum, an ad solum damni partem restituendam teneantur. In hac quaestione P. docuit

Adhaerentes, qd eos, qui fuerunt socii furis, aut alterius damnificantis teneri in solidum ad restituendum totum damnum. Sed hoc sea fut ait P. Vasquez cap. 3 § 4 dubio 2° aperta falsitas dicitur nam accidere potest ut quis suum comitet in furto aut amicum in homicidio, et eius parten nihil operat. vel saltem potest quis alium comitari in furto, et pro se hoc dicto ab alio furari; in hoc casibus non tenet ad restituendum in solidum, sed tantum ad partem, vel ad nihil si sua pro ea nihil operatur: g.

224. 2° docent alii, illos, qui ex his non tenent ad restituendum totum damnum, sed tantum partem, quia non directe quando damnum illorum sufficit ipso ecq non occurrerat. Atque ita tenent Navarrus cap. 17 nº 13, et 24, Adrianus quest. 1ª de restitutione, et Silvest. verbo restitutio quest. 6, qui in differentia assignant inter complices, et auxiliantes, dicentes, ait, fieri in toto damnum, auxiliantes vero non, cum, ex eo complices tenent ad totum damnum restituendum, auxiliantem vero solum ad partem. Et hanc differentiam inter complices et auxilium amplectitur etiam Angelus verbo furtum § 16. Hoc tamen sea quatenus afferat, eos qui ipse hilit, non teneri ad totum damnum restituendum, sed tantum ad partem quando damnum illorum sufficit ipso etiam non occurrente, refellitur a Medina, Caietano, et Soto apud P. Vasquez: quia ad obligationem restituendi non est attendendum an sit causa sine qua non aut concurrerit ad damnum, et ergo ipsa causa sufficit; si enim illa sufficit, parum refert quod alius solus sufficiet, et ad totum fuerit.

225. 3° docent alii, quod quoties plures occurrunt partiales, partialiter causae ad idem damnum etiam individuum inferendum non tenent singuli ad totum damnum, sed partem illius. Ita apud Cardinalem de Lugo docent Lessius, Rebellus, et alii. = Dicitur de Lugo disp. 1ª sect. 4ª § 5. eos qui dicebant, ea ratione ita ex eo sequitur doctrina, quia dispositis inter causas partiales ita occurrente ad damnum ut ex modo occurrendi ipsa sola sufficeret ad damnum, et causas partiales ita occurrente ut ex modo occurrendi se sola non haberet sufficientem ad ponendum effectum. Si causa hoc modo occurrat ad damnum tenetur ad restituendum in solidum: quia ex modo quo influit, totaliter ponit effectum et est causa solida illius.

226. Et ob hanc rationem, tenet citatus Lugo, si duo simul lethaliter vulnerarent

atque singuli eum occidant: nam singuli ponunt id, quod sufficit ad eius mortem. 4º si duo concurrant per partem, ita ut partim a singulis concurrentibus moveatur, sufficienter, et totaliter ad fiendum singuli sunt causae morales damni, et singulis correspondet totus effectus totaliter, hoc est independenter ab altero. Si autem causa partialis 2ª modo concurrat ad damnum, et non moveat totaliter aliam causam ad damni executionem, damnumque fieret ipsa non concurrente, et nulla alia causa addita, tunc non tenetur ad restitutionem in solidum, sed solum partialiter, sive ad partem damni. Ita Cardinalis de Lugo loco citato.

257. 5º denique docet communis sententia illos cooperatores teneri ad restitutionem totius damni, qui cooperantur ad totum damnum; qui vero solum ad partem damni cooperantur solum tenentur ad restitutionem partis damni. Ita Michael Salonius 2ª 2ª quaest. 62 art. 3 contra 8ª, Pater Lessius lib. 2º de iustitia cap. 13 dubit. 2, Pater Molina tomo 3º disp. 732, Pater Vasquez de restitutione cap. 9 § 4 dub. 2º, Aurianus, et alii, quos citat, et sequitur Bonacina tomo 2º disp. 1ª de restitutione in genere quaest. 2ª puncto 16 nº 10. Cum his auctoribus nostra conclusio sit.

258. Quando plures cooperantur ad idem damnum inferendum quilibet tenetur ad restituendum totum damnum si ceteri alii cooperatores non restituant partem sibi correspondentem. Probatur: quando plures cooperantur ad idem damnum inferendum, quilibet tenetur ad restituendum damnum, quod causat, sed quilibet causat totum damnum: ergo quilibet tenetur ad restituendum totum damnum. Ratio maioris est, quia obligatio restituendi debet correspondere damno causato. Ratio minoris: quia licet quilibet sit causa inadaequata, adaequate adaequate effectum influit in damnum, et consequenter totum damnum ab illo causatur. Declaratur et persuadetur. Sicut licet quilibet sit causa iniusta partialis partialiter, causa est in causa iniusta totius damni totaliter effectus; sed causa iniusta totius damni, totaliter effectus tenetur ad restituendum totum damnum: ergo. Probatur minor: causa iniusta totius damni totaliter effectus tenetur ad restituendum totum id, quod iniuste causavit, sed iniuste causavit totum damnum: ergo.

259. Notabis, quod quando quilibet ex cooperatoribus solum ad partem damni cooperatur solum tenetur ad illam damni partem restituendam. Ratio est, quia in tan-

teȝ quilbt tenet restituere in quantu damnificavit; et si soly ad placit dam-
ni cooperat. soly damnificavit in toto damni. ... causa ... et dicta, qu
si ... ... quilibet tenet ad restituendu illg quod damni
... per se ipse cadvit. Si autem ... et ... exercitus
... tenet ad toti damnu restituendu, qa quilt censet
ca totius damni, ut bene notant ... Rebelo, et Clavis regia apud
Bonacina loco citato.

280\. Obligatio ... qd si ex ... uniu ... ad fu-
randu, et quilibt certo et ... quanto ... ille, qui ... tenet ad res-
tituendu damnu ... ab ... qi totu damnu suo ... cadvit, et ... ad
furtu ... Quilibt aut ex cooperatoribus ... tenet soly ad illg damni
partg restituendu, qug per se cadvit; qa soly fuit ca ... damni. Colli-
... Rebelo, et alios, ... soly tenere restituere,
ad illg per se ipse abstulit, l damnificavit, l qg ad ipsu pervenit, in bello
... non tenet restituere totu damnu in tali bello cauti. Ita ...,
Valquez loco citato nº 35, Lessius nº 30, et Lugo nº 3. ... dependent ...
... in ... ratio.

281\. Rai qug ... Lessius, ... qa quilbt
ex militibus ... e ca totius damni illati, ... sug parte. Hoc
... ad multa ... soly ...
... faciendo ... aut ... uti ... in ... ... fa-
cerint, aut ut ... unde ... quilibt ... e ca damni, nisi ratio
... tenet ad ... ... parte, qug ... in-
... exercitus e ca totius damni, ita quilibt e ca illius
... damni, qd ... ratio ... ... lucitavit
ad damnu. Placet ... magis ... ... Adde ...,
... citato, Lessio, ... exercitu ... restituendu ... ... ad ...
... in tali bello; ... ad ... ... si ...
... ... tenere.

282\. ... sequitur.
... ... in ... max, qug ... et
... in damnu ... cooperatoribus ...
... soly ... eo quod ... ...

ad tale damnum, qui ut ex cooperatoribus soly obligat partialiter, sive q parte ad restituendum [illegible] coa: q aut causa [illegible] ad restituendum qua sunt influxus [illegible] in damnum: [illegible] [illegible] restituendum n debet [illegible] [illegible] totalem causa et influxus in damnum [illegible] [illegible] [illegible] in se causa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

2do. Si doctrina adversariorum vera eet, dicendum etiam eet, qd quando duo cooperati [illegible] damnum inferendum unus tantum consilio, aut mandato, et alter executione, ille, qui tantum consilio aut mandato concurrit n obligat ad totum damnum restituendum, sed soly pro parte: nam causalitas et influxus ipsius in damnum soly e partialis, et minimus ad damnum: nam hoc n daret n accedente causalitate, et influxu exequentis. Ad hoc [illegible] e: q et doctrina adversariorum [illegible] [illegible] ut consulens, aut mandans teneatur ad restituendum totum damnum, qd ipsius causalitas sit [illegible] totalis [illegible], et an se sit partialis, ita [illegible] ut quilibet ex cooperantibus teneatur ad totum damnum restituendum, qd ipsius causalitas sit [illegible], totalis; q hoc [illegible] ut sit vera causa iniustae torius damni

282. Arg. 2o ex: [illegible] non debet quis restituere, quod ab [illegible] [illegible] damni intulit; q si soly partialiter [illegible] causa cooperatus fuit ad damnum, soly diminute et n totaliter abstulit: q neque debet totaliter damnum restituere, et soly diminute, et pro parte. Instatur [illegible], et [illegible] mali, sub [illegible] mandans, [illegible] [illegible] soly consilio, [illegible] mandato damnum intulit, q soly mandato, consilio debet restituere, et [illegible] per hoc qd mandet aut consulat restitutio, [illegible] ad obligandum restituendum, [illegible] ille, cui mandat, aut [illegible] restituat. [illegible] [illegible] nando [illegible]; q obligatio restituendi [illegible] debet damno causato, et hinc [illegible] e [illegible] dicta.

283. Arg. 3o ex [illegible] [illegible] plures in beneficio alterius trahunt unam navem, quam singuli trahere n possunt, n debent singuli merces integras totius tractionis, sed soly quilibet pro [illegible] mercedis: q [illegible] si procurantes inferunt alteri, quamvis [illegible] [illegible] damnum [illegible], n debent singuli damnum integrum restituere, sed soly quilibet pro parte. Hoc [illegible], et bene [illegible] de [illegible]

ng si duo ad tractionem navis concurrerent ad solum cum illo, et directione, et alio solum labore, et executione non debeat, cum sit integra merces operis illius, de solo pars mercedis, cum unum sine altero non posset opus illud ponere: et in si ad opus iniustum duo occurrant, alter solum consilio quidem tamen distinguit [illegible] possit et alter sola executione, quod sine consilio, et directione alterius opus illud iniustum exequi non posset, adhuc quilibet teneatur in solidum ad restitutionem, quia non est eadem ratio mercedis debitae, et obligationis restituendi.

286 [illegible]. Distat hinc ad aequum, cuius ratio est ... Disparitas est, quia in ordine ad mercedem non solum attenditur utilitas Domini, de ejus labore, et industria, quo talis utilitas erat; unde iuxta proportionem laboris, et industriae cuiuslibet ex occurrentibus ad tractionem navis merces dividenda est. At in ordine ad obligationem restituendi solum attenditur ad damnum ex iniusta actione datum, sive illud maius, sive minus labore, et industria datum sit; non hoc parum refert ei, qui damnum patitur dummodo tale damnum causatum sit.

SECT. X.ª
De Muto, non Obstante, non Manifestante.

287 Hucusque egimus de cooperatoribus positive ad damnum, nunc agimus de cooperatoribus negative, de quibus diximus n. 152, quod mutus est qui non loquitur cum loqui tenetur ut damnum non fiat: non obstans, qui cum possit non obstat ad impediendum damnum cum illud pest[illegible] tenetur ex iustitia impedire: et non manifestans, qui omittit manifestare damnificatum cum, cuius res ablata est. Fere in hunc modum explicat de Lugo causas negative cooperantes ad damnum, ut aliqua diversitas inter ipsas inveniatur. Sed re ipsa exigua diversitas inter ipsas datur, quantum non merito uno nomine non impedientes, videlicet dicendi; cum fere eadem sit de omnibus ratio.

288 Diximus n. 153, cooperantes negative ad damnum teneri ad restitutionem, quando ex officio, vel contractu tenentur ad munera cooperandi, sive ad damnum impediendum, et ita se habent Gubernatores,

ministri publici, procuratores, tutores, curatores, medici, custodes, et alii similes. Proximus patrem, quod alii, quibus ex officio, aut contractu non spectat damnum alterius impedire, tantum contra charitatem peccent, si damnum alienum sine suo incommodo impedire possunt, et non impediunt, non tenentur ad restitutionem. Quia hujus obligatio non oritur ex violatione charitatis, contra justitiam. Id certum est apud omnes, et ipse contra docet a D. Thoma quidquid in contrarium dicant Caietanus verbo restitutio cap. 4. Ricardus in 4° dist. 15 art. 5°, quaest. 5. et magis eadem dist. 15 quaest. 26 ad 3um. Sed patet doctrina contra hos auctores spectat contra doctrina expositam D. Thomae 2a 2ae quaest. 62 art. ... ad 3um docentem, quod non semper ille, qui non manifestat latronem tenetur ad restitutionem, aut qui non obstat, vel qui non reprehendit: sed solum quando incumbit alicui ex officio, sicut Principibus terrae. Sed contra eos faciunt

289.

et. Jam. Caietani opponunt Azorius, et Medina caput quantae de sententia excommunicationis, ubi Innocentius III. ait eos, qui consentiunt injicientibus violentas manus in Clericos, et eos, qui injiciunt, pari poena condemnari ab Ecclesia, nempe poena excommunicationis. Praeterea caput sicut dignum 6 de homicidio Alexander III. ait, qui ponit hominem liberare a morte, et non liberavit, occidit: ergo non solum illi, qui ex officio, vel contractu tenentur ad impediendum damnum tenentur ad restitutionem, si illud non impediant, et etiam illi, quibus ex officio, aut contractu non spectat damnum impedire.

290. Respondeo praefatam textum explicandum immediate dando, negando consequentiam. Itaque Innocentius ibi loquitur de iis, qui consentiunt, vel non impediunt, cum ex officio teneantur impedire, ut exponit Glossa. Neque obstat, quod excommunicatio fertur solum in eos, qui consentiunt, vel non impediunt, tantum non teneantur ex officio impedire; quia ex hoc non sequitur, quod teneantur ad restitutionem: excommunicatio enim imponi potest pro peccato mortali, quod non afferat obligationem restituendi. Ad auctoritatem capitis sicut dignum dicitur cum Glossa, ibi accipi verbum occidere late, sicut illud, qui non pascit fame morientem, dicitur illum occidisse, nempe culpa homicidii ut est contra charitatem, non vero ut est contra justitiam.

291. Rogabis

1° an teneatur ad restitutionem, qui tantum non teneatur ad impediendum damnum ex justitia, contra illud ex charitate, illud non impediat ex odio, et ex affectu ut damnum sequatur. Affirmant aliqui, Angelus, et alii. Sed negative tenendum est cum Salonio

Molina, Vasquez, Lessio, et alii. Ratio est; quia ille pravus affectus non efficit quod hinc illi sit causa injusta talis damni: & neque afficit obligatio restituendi. Recole dicta n. 164, et sequenti; quibus illustratur pars 2a. = Rogabis 2o. an teneatur ad restitutionem ille, qui non obligatur ex justitia ad impediendum damnum proximi vel suadet ut illud non impediatur? Affirmat Joannes de Medina de restitutione quaest. 9a. Hujus sententiam videtur approbare P. Vasquez opusculo de restitutione cap. 9o § 3o dubio 4o n. 8o.

292. Secunda sententia est cum Patribus Molina, Lessio et Lugo disp. 19 sect. 3a n. 404; quod si vi, aut fraude suadeat ut damnum proximi non impediatur, tenetur ad restitutionem: si autem absque vi, et fraude id suadeat, non tenetur ad restitutionem. Ratio 1a est; quia quando vi, aut fraude hoc suadet, vere injuriam irrogat Petro, utpote qui habet ius, ne impediatur, sibi auxilium vi, aut fraude. Ratio 2a est; quia cessante vi, et fraude qui ita suadet non operatur contra aliquod ius rigorosum, quod Petrus habeat, sed solum contra debitum charitatis. Hoc roboratur exemplo illius, qui volenti relinquere Petro suam hereditatem suadet ne id faciat, et hoc quidem sine vi, aut fraude, qui juxta communiorem sententiam ad nullam restitutionem tenetur: ergo illum qui non obligatur ex justitia ad impediendum damnum Petri suadet sine vi, et fraude ut illud non impediat.

293. Rogabis 3o, an qui non obligatur ex justitia ad impediendum damnum, si accipiat a fure ut ne ejus furtum impediat, teneatur ad restituendum, quod furto ablatum est? Suppono, quod id, quod accepit a fure, est proprium furis, et non ex rebus furtis, si enim ex his esset, certum est teneri ad restituendum illud. Dubium solum procedit de damno dato a fure. Affirmat sententia Salonius, Petrus Navarra, et alii citati a P. Lugo. Sed secunda est verior cum Soto lib. 4 de justitia quaest. 7a art. 3o, et Navarro in manuali cap. 17 n. 24. Ratio est; quia qui accipiat aliquid a fure non obligat illum magis ad impediendum damnum, quam antea obligabatur; sed antea non obligabatur ex justitia: ergo neque postquam illud accepit, & quando non obligatur ex justitia ad impediendum damnum, non oritur obligatio restituendi ex non impeditione: ergo. Confirmatur: quia si non impediat ob precem furis non tenetur ad restitutionem: ergo etiam si non impediat ob aliquid acceptum a fure.

294. Dices: per acceptationem illam, quodammodo spondet huic securitatem, et auxilium praebet ad furtum, ac ideo videtur fures ut furtum exequatur; sed ita securitate injuriis est, inducit obligationem restituendi: ergo qui accipit aliquid a fure, ne ejus furtum impediat,

tenet ad restituendum. Respondeo negando maiorem: quia qui accipit aliquid a iudice ne eius iustitiam impediat non [illegible] potest ad iustitiam, et quodammodo iudicem ad iustitiam. Non ergo vero animae iustitiae et iniustitiae ex parte eius, qui non debet ex iustitia impedire, sed solum animae, quae influit potius: illa autem animae quae non influit potius, sed solum in non incussione terroris, quae non tenetur incutere, iniusta non est, nec inducit obligationem restituendi. Et ideo solvo: quia quando iustitiam non impedit ob pretium iusti quodammodo animat iudicem; et tunc qui non impedit non tenetur ad restituendum ob rationem datam: et secus quando non impedit ob aliquid acceptum.

Rogabis 2º an qui aliquid accepit a iudice ut eius iustitiam non impediat teneatur ad restituendum iudici quod ab ipso accepit? Affirmative sentit Sanctius, Navarrus, et P. Lessius. At P. Molina disp. 335 nº 3º distinguit: nam vel iudex id dedit ut donum absque pacto aliquo ad alliciendum animum ut taceat; vel dedit ut pretium, et cum pacto implicito, vel explicito, ut taceat. Si iudex primo modo dedit, accipiens non tenetur illud restituere: sicut foemina non debet restituere munera sibi ab amasio donata ad eius animum alliciendum, ergo si postea in peccatum consentire noluit. Si vero iudex 2º modo dedit, accipiens debet acceptum restituere iudici si non tenebatur ex iustitia iustitiam impedire, neque ex taciturnitate suam famam, personam, aut bona externa alicui periculo exposuit. Quando autem tenebatur ex iustitia iustitiam impedire, vel alicui periculo se, aut sua bona externa exposuit ex taciturnitate, non tenetur restituere.

236. Clarius [illegible] Bonacina tomo 2º disp. 1ª de restitutione quaest. 2ª puncto 14 nº 13. Distinguit namque sic: vel quod iudex tradidit, dedit in pretium cum pacto, ut accipiens taceret, et iustitiam omitteret: vel cum pacto, ut absolute taceret ergo transacto iusto: vel absolute donavit, ut ipsum alliceret ad tacendum. Si hoc ultimum, accipiens non tenetur ad restituendum quod a iudice accepit; haec enim censetur absoluta donatio, ut censetur absoluta donatio, quae fit foeminae animo illam alliciendi ad peccatum. Si vero iudex tradidit cum pacto ut absolute taceret ergo transacto iusto acci-

-pretio non posse acceptum retinere, ergo post furtum omissum. Ratio est; quia accep-
ta pro peccato patrando non possunt retineri; ut constat in femina, quae
non potest retinere pecuniam acceptam pro copia sui corporis in stupro con-
denda.

237. Si autem traderetur pretium cum pacto, ut accipiens taceret, dum
furtum omitteret, videtur (ait citatus Bonacina) posse acceptum retinere
post furtum omissum; nam accepta ob turpem causam possunt retineri post
factum. Placet haec doctrina Bonacinae, multa quoque rendum est dubio pro-
posito. Sed dices: non impedire furtum praestitum, non est damnum pre-
tio, saltem quando ille, qui non impedit, se, et sua bona nulli peri-
culo exponit; ergo si non teneatur ex iustitia impedire, neque ex tacitur-
nitate se, aut sua bona externa alicui periculo exposuit, tenetur accep-
tum restituere.

238. Respondeo negando antecedens; nam si ex charitate saltem tenebatur furtum im-
pedire, ingens damnum subit pro pretio, nempe tacere contra propriam con-
scientiam; et obligationem, quae praeponderat ob alii damnum, et de accepti
pretii valore superat. Praeterea ergo si absque peccato tacere posset,
semper videtur aliquid pretio dignum promittere. Ratio est; quia semper
intervenit damnum amici, vel noti, cui damnum infertur, vel damnum rei-
publicae ex delicto omisso; quod damnum tolerare, et non impedire est ali-
quid pretio dignum propter mala, quae inde oriuntur, quorum quisque habet avertendi, et
impediendi curam, cavenda. Colligitur ex dictis, quod quoties res, pro quo
pretium datum est, vel non impletum est, vel sine peccato impleri potest, post pre-
tium retineri; quando vero rendum est impletum, nec sine peccato im-
pleri potest, debet pretium reddi, et contractus dissolvi.

239. Rogabis 5°, an
famulus, qui videt aliquem furari ex rebus sui domini, teneatur ad resti-
tuendum, si non impediat, nec manifestet? Respondeo, quod si ipsi spectat mu-
nere omissa sit cura, et custodia rerum sui Domini, tenetur ad resti-
tuendum, sive furtum fiat ab alio famulo domestico, sive ab extraneo.
Ratio est; quia ratione sui officii tenetur ad impediendum, et manifestandum furtum.
In hoc omnes Doctores conveniunt. Conveniunt etiam in eo, quod famulus
tenetur ad restituendum, quando ipsi datur clavis ad extrahendum aliquid de

aliquo loco, si n. impediat furtum ex rebus ibi inclusis; q.a furo sine custodia illius loci ipsi commendat.

300\. Sed adhuc dubitat. de famulo, cui specialis cura et custodia rerum sui Dni. commissa n. e., an teneat. ad restitut. Illi n. teneri, sive furtum fiat ab alio famulo domestico, sive ab extraneo, docent Rebellus, P. Molina disp. 335 n.º 6. et alii. Sed Cardalis de Lugo et P. Lessius cap. 13 n.º 25 docent, quod si furtum fiat ab alio famulo domestico n. tenet. ad restitut. famulus, cui specialis cura et custodia rerum sui Dni. commissa n. e., licet n. impediat, nec manifestet: si vero furtum fiat ab aliquo extraneo tenet. ad restitut. Doctrina hec quoad 1.am partem constat ex eo, qd n. dat titulus aliquis ratione cuius teneat. ex iustitia ad impediendum furtum alterius famuli domestici. Quoad 2.am probat. a P. Lessio, q. ratione famulatus censer. obligari ad res sui Dni. ad iniurias externorum tuendas, et ipsi commissa e. cura et custodia aliqua circa illas: e. Hic notat. Cardalis de Lugo, qd si famulus videat alium famulum extra rebus suis Dni. congregare, ut noctu cum illis fugiat, tenet. ad restitut. si n. impediat aut manifestet, q. tunc est quasi furtum ab extraneo factum. Sed hoc difficulter n. vacat in praxi, etiam Lugo.

Sect. 11. Quo ordine teneant. ad restitutiones cooperantes ad damnum.

SECT. XI.a

Quo ordine teneantur ad restitutiones cooperatores ad damnum?

301\. Diximus a n.º 298, causas cooperantes ad idem damnum inferendum teneri ad totum damnum reficiendum: qd intelligendum e. quando alii cooperat. n. restituunt, sive q. n. possunt, sive q. nolunt. Nunc quaerimus, an oes teneant. aeque immediate, vel an aliqui teneant. solum in defectu aliorum, ita ut aliis restituentibus ipse ad nihil teneant. Suppono ut certum inter authores, qd in damnificatione lucrosa, sive in qua aliquid ablatum e., ille qui apud se res re ablata habet illius partem, in quo factus e. ditior, tenet. in toto ad restitut. Ratio e., q.a ipsa res aliena ubicumque e., clamat pro domino, et ad illum tendit.

et ad aequitatem postulat, ut qui sentit commodum ex eo sentiat debeat et damnum.

306. Sed ex dicendis ex docent P. Molina, Vasquez, et Lessius, quando ille ad quem res aliena pervenisset illo iniuste consumpsit, non tunc omnino se posse obligari ad eam restituendam ante omnes alios. Sed Pater Molina delimitat, nisi is, qui eam petiit ulterius iniuste consumpsit, damnum intulerit ex mandato alterius, a quo in praemium eam aliquam accepit; quia tunc mandans tenetur loco damni illud restituere, eo quod fuerit causa principalior.
Sed hanc limitationem reiicit Cardinalis de Lugo, nam et in defectu fuerit instrumentalis causa mandantis, qui damnum alius mandavit; postea vero in rei consumptae fuit causa instrumentalis, et principalis, ergo si acceperit a mandante eam aliquam in praemium. Ratio huius, quia potuit accidere ut ex mandavit, quod eam consumeret, o solum permitteret unde si postea sollo iniuste consumit, id non facit nomine mandantis, neque ut huius instrumentum, sed proprio nomine et authoritate: quae est dat ratio, ut tale res iniuste consumpta non teneat loco, sicut quilibet alia causa exequens praedicto. Ita Cardinalis de Lugo.

308. Singulare est in praesenti quaestione primo Angeli verbo restitutione 6. dixit enim in universalis, ad si unus ex cooperantibus restituat, alii liberant ab obligatione restituendi, nec tenentur eidem restituere; quod non supposita illius ex facto incapaci. Addit ingens, quod alii cooperantes debent ex aliquo vaupertatis possidere partem suam. Sed opinio haec reiicitur a Medina et Silvestro apud P. Vasquez; quia nullo iure probari potest, quod talis restitutio impediat, illi solum restituens, si ille pro aliis, et pro se satisfacit: aliud potest esse sibi operatio, et prius satisfaceret volendo, quod distinguendum est. Postea: si alii cooperatores quae immediate tenebant ad restituendum, et ad haec obligatione noluit illos liberare, qui restituit tunc videt quod hic restituit pro omnibus. Haec ratio accipiendo in se ait, quod est causa principalis rebus ei illi: neque enim debent esse meliores solus de suo negotio, qua restituere noluerint ho, quod immediate debebant.

309. Caietanus docet, quod ex illis, qui non tenentur ex eo, quod res ablata ad ipsos pervenerit, o ratione iniusta damnificatione, loco tenetur, qui inducit. 2 loco qui inducti sunt; quare

restituente eo, qui induxit, alij ad nihil tenent. Quando vero oes sunt spontanei, et inducentes aequaliter sunt, si is qui restituit integrum praestat damnum sine alijs, ceteri postea ad nihil tenent. Si in fine alijs non esset, eo facturo alij tenent saltem aequaliter pro rata sua, et ratio est, quod debet; quia ratio est, quod oes concurrunt in ea obligatione restituendi. Haec est sola Caietani, Sanctii, et aliorum, et difficilius plena, quae ad longum refert et impugnat P. Vasquez opusc. de rest. cap. 9. § 4 dub. 3 a n. 46.

305. Impugnat 1° doctrina sola ex citato Vasquez; quia falsa est, quod si unus vel alius induxit alium ad inferendum damnum restituente pro alijs liberi sint ab obligatione restituendi; tunc aliquando 1° loco tenet inductus, et non inducens, quando videlicet sine vi, fraude, et sine coactione, et imperio inductus est, et ipse solus damnum exequitur: et si inducens restituit ceteri tenent illi restituere, aliquando quidem totum, quod ipse restituit, aliquando partem juxta infra dicenda. Impugnat 2° ex eodem: quia quando oes aeque spontanei, et inducentes concurrunt ad damnum, ad aliquid sine alijs datiuus esse damnum non tollit, quod oes contrahant immediate obligationem restituendi: ergo alij non liberant ex eo, quod restituat, qui dativus est damnum sine illis. Impugnat 3°, quia sequeretur, ut diximus 3° argumento, quod esset peioris conditionis ille, qui cum aequali solum obligatione prior restituerit damnificato; quam ille, qui ipso negligente cum aequali obligatione non restituerit.

306. Omissis his aliorum opinionibus dico 1°: quando inter causas damni una tenet 1° loco, alia vero 2°, et in defectu 1° causae restituente illa, quae tenet 1° loco omnes liberat, quae 2° loco tenebat. Ratio est, quia causa, quae tenet 2° loco, solum tenetur in defectu 1°, hac restituente, illa nihil debet restituere. 2° vero restituente illa, quae 2° loco tenet, obligat ad compensandum ipsi totum id, quod restituit, causa, quae 1° loco tenebat. Ratio est, quia causa illa, quae 2° loco tenet, restituente succedit in vice, quod damnificatus habebat adversus causam, quae 1° loco tenebat, sit hoc ipso solvens pro debitore principali. Haec certa sunt, haec inter authores.

307. Dico 2º: ois causa pralis etiamsi sit moralis tenet 1º loco sicut ois causa instrumentalis, etiamsi sit executiva. Ratio est; qa causa instrumentalis non movet ad damnum, nisi quia movet causa pralis, cuius nomine damnum causat: ergo neque tenet ad reparationem damni nisi cessante reparatione causa pralis: ergo hic 1º loco tenet. Infertur hinc, eum, qui cogit alium ad jurandum, et ad id fraude eum inducit, teneri 1º loco ad restitutionem, quia se habet ut causa principalis talis juramenti; et praeterea; qa injuste, et eo invita alterius illum rejicit in obligationem restituendi; unde ille est cogens, aut inducens debet prior subire talem obligationem, indemnemque servare damni executorem. Infertur ergo teneri 1º loco ad restitutionem qui iubet damnum fieri, et qui vult, et petit, ut suo nomine fiat. Ratio est, qa uterque est causa pralis moralis damni.

308. Hanc illationem limitant P. Vasquez, et Turrianus, ita ut nunc solum iubens sit causa pralis, tenearque ad restitutionem 1º loco, quando est superior illius, cui iubet, aut [illegible]: si vero non sit superior non tenet 1º loco, sed 2º, et 1º loco executio. Ita P. Vasquez nº 56, et sequentibus, et P. Turrianus, de restitutione disp. 12 dub. 3º, nº 8º, ex quibus sic arguitur contra praedictam illationem: quando iubens non est superior illius, ~~[illegible]~~ iubet, hic non operatur coactus ex praecepto iubentis, sed operatur quando iubens est superior illius: ideo quando iubens est superior illius, cui iubet est causa pralis damni illati, tenetque 1º loco ad restitutionem, quia is, cui iubet, operatur coactus ex praecepto iubentis: ergo quando non est superior illius, cui iubet, non tenet 1º loco ad restitutionem. Probatur: quando iubens non est superior illius, cui iubet, non est stricte iubens: ergo neque est proprie, et stricte causa pralis damni, quod fieri iubet: ergo neque tenet 1º loco.

309. Ratio ad argumentum contra maiorem distinguendo minorem: ideo, quando iubens [illegible], qa is, cui iubet, operatur coactus [illegible], et quia denotante rationem sufficientem, sed, denotante rationem exclusivam, nego minorem. Verum est, quod quando iubens est superior, et is, cui iubet operatur coactus ex praecepto iubentis, hic est causa pralis damni, teneatque 1º loco ad restitutionem: sed neque sequitur, quod iubens sit superior, neque quod is, cui iubet, operetur coactus ex praecepto iubentis, ut hic sit causa pralis, teneatque 1º loco ad restitutionem. Non sequitur

lz qa dummodo is cui iubet operet in damnificaoe nomine iubentis, iubens ê caa pralis damni, et tenet 1o loco ad restituoe; d stat, qd is, cui iubet, operet in damnificaoe nomine iubentis, et qd iubens n sit superior: g et stat, qd iubens sit caa pralis, teneatq 1o loco ad restituoe, et qd n sit superior.

340. Non requirit 2o, q is cui iubet, n semper operat coactus ex precepto iubentis, etiā quando iubens ê superior: g ut iubens sit caa pralis, n requirit, qd is, cui iubet operet coactus ex eius precepto. Pbr: q multoties pot pretexto aliquo fugere execuoē precepti, l se excusare: g. Et hinc ostat, quare omissi raoe argi, q videt includit falsū suppom; supponit enī qd quando iubens ê superior, is, cui iubet operat coactus ex precepto iubentis. = Ad raoem posset resp, qd is, cui iubet, pot se ostruere famulū iubentis in ordine ad illā actioē particularē, et sic iubens erit stricte iubens, et n sit superior. Sed adhuc reo osto anti, nando coq; q et n sit stricte iubens, ê tn iubens in sensu coi, et vulgari, et ê stricte is, cuius nomine dā operat, qd sufficit ut sit proprie, et stricte caa pralis damni.

341. Alii limitant predicta illos nā. pag n 30); indicant enī, n solū iubens, d etiā caa executiva teneri 1o loco ad restituoē, saltē quoad partē, ita ut si damnū sit sex aureoru vo, qui iussit suo nomine fieri teneat ad tres, exequens ad duo, et laudans ad unū. Ita authores aliqui, quos sequit Pius Navarra citatus a Pe. Lugo. Hanc seā probabilē iudicat Pe. Lessius, maxime quando executor mercedē aliquā habuit ex damnificaoe facta. Et hac sea arguit sic: exequens damnū ex mandato alterius, presertī quando sperat mercedē aliquā n solū nomine iubentis, d etiā partē suo nomine damnū facit: g tenet 1o loco simul cū iubente ad restituoē saltē quoad partē. Pbt ans: tunc exequens movet ad faciendū damnū n solū ex mandato iubentis, d etiā ex mercede ab illo promissa: g et damnū faciat nomine iubentis quatenus ex mandato illius movet, illud etiā facit suo nomine, quatenus movet ex mercede, quā sperat.

342. Sed pbt hoc leve argū n ê recedendū

a cõi Dñs fu, iuxta quẽ reo mando ãno et sto ante pbacõ, no cog; qª erg quatenus operat ex mercede pmissa, ex illaq movet ad faciendu damnu, operat ut instrumtu iubentis: q erg quatenus sic operat, in suo nomine, ò nomine iubentis damnu facit: ô quatenus sic operat, n tenet 1º loco ad restuog. Oppar: qª famulus mercede ductus tt moveat ex mercede, operat ut instrumtu Dñi: et filius subditus, qui operat ex imperio Patris, cui placere intendit: q. Novarius cu P. Tholina Disp. 130, qd si executor damni ad hoc exequendu movet n solu ex imperio iubentis, ò erg ex alio motivo pprio, et independi a iubente tunc ex hac parte exit erg caa pralis, tenebit q simul cu iubente stribuere ad restuog plus, minusve, y maiu, l mixi influxu pprii motivi.

313. Dico 3º. ou caa executiva tenet 2º loco ad restuog, ni caa pralis. Dictu hoc stat ex dicti nº 30; qª caa instralis damni n tenet ad reparaog damni, nisi cessante reparaoe caq pralis. Ut pretérea, q post caq pralq precipua caa damni e executiva, huic caq reliquae ad damnu cooperantes quasi deserviunt: unde reliqu caq cooperantes 2ªe, et accesoriæ sunt ni executivæ. Colligit hinc teneri 3º loco ad restuog caas reliquas cooperantes posive ad damnu videlt stulentq, stentientq &ª.

314. Circa has caas mediatas posive cooperantes ad damnu docent aliqui servandu ee inq ipsas aliqg ordinq, ita ut n teneant eodq loco ad restuog, et ideo Pius Navarra lib. 3º cap. 2º. nº 84. docet, illu prius teneri, qui prius et immediatius efctu attingit: aliq enim attingit efctu stulitor, aliq laudator, et aliq receptator. Fere in hunc mq discurrit Bonacina Disp. 1ª de restuoe quest. 8ª puncto 4 nº 3, õ coïs sea docet inq caas mediatas posive cooperantes ad damnu nullq ordinq servandu ee; õ oes teneri ad restuog eodq loco. Ita cu aliis P. Tholina, Vasquez, et Lessius locis citatis.

315. Dico q 4º: inq caas mediatas posive cooperantes ad damnu (n loquoq de iubente, de quo egimus) separatas inq se nullus dat ordo ita ut una teneat prius

quq. alia, salte quando una ex predictis cais n̄ subordinat alte-
ri, neq agit mediante alia. Rao huius ē: q ablata tali subor-
dinaoe n̄ apparet rao, cur debeat ēē ordo in obligaoe restituendi int
predictas caas, cu oes eque mediate scurrant ad damnu, et ne-
que psultor vg operet per laudatorē, neq ē ctra, neq unus sit
„alterius instrumtu. = Dico 1 salt quando una ex predictis cais n̄
„subordinat alteri, neq agit mediante alia, q notico cu Cardali
de Lugo, qd si una agit mediante alia debet dari int illas a-
liquis ordo in obligaoe restituendi. Hinc si prius psulat ple ut
petat a Joanne qd furtu imitar, ptus petens immediate te-
nebit 1 loco, post furē, et post ply petens tenebit prius illi
psulens petoi.

346. Rao huius ē, q nunc prius psulens ply mediate
attingit furtu mediantibus precibus pli, cui psiliu dedit: q sic
se het plus petens ad Joannis, se het prius psulens ad pli pe-
tentis; ō plus petens ply tenet post Joanne, et in huius de-
fectu: q prius psulens ply tenet post ply petente, et in huius
defectu. At vero aliud dicendu eet si prius videat ple ut psulat
Joanni furtu: nq nunc Joannes exequens furtu teneret 1 loco,
2o vero loco prius et 3o loco plus. Rao ē, q nunc plus scurre-
ret ad furtu tamquam caa naturalis pri videntis, qui eet caa
pralis psiliu pli: ō teneret ad restituo ante ply scurrente; n̄ vero
teneret ante Joanne exequente furtu; q ad huius n̄ eet caa pra-
lis.

347. Loquendo aut de cais nave scurrentibus ad damnu, illasq spa-
rando cu cais mediatis posve scurrentibus, docet P. Molina oes
teneri in eod loco ad restituo; et in ordine ad hanc obligaoe nullu
discrimen assignat int posve et nave scurrentes; ō cōtra Tea, quq Pe
Salgrez, et Lesso defendunt, docet caas nave scurrentes ply te-
neri ad restituo post caas posivas, et in harum defectu. Cu hac cō-ea
dico 5a: caa nave scurrentes ad damnu, seu n̄ impedientes, ply
tenent ad restituo post caas mediatas posve scurrentes, et in ha-
ru defectu. Pbr: nq caa mere nave scurrens ad damnu n̄ tenet

ad restituendum quod damnum vere intulerit, aut in illud vere, et rigorose influxerit: quod solum debet obligari ad restitutionem post causas vere influentes damnum, vereque in illud influentes, et in harum defectum; et ita se habent causae positive concurrentes quoad causas negative concurrentes ad damnum solum tenentur. N.a 348.

Sed dices ex P.e Molina: causa negativa non est instrumentum causae mediatae positivae: nulla enim ex causis positivis mediatis est causa principalis relate ad causas negativas: quare aeque immediate debet obligari causa negativa ad restitutionem, ac causa mediata positiva. Obiectio confirmatur: quia ideo executor non obligatur aeque immediate ac iubens, sed post iubentem, quia executor est instrumentum iubentis, et hic causa principalis relate ad illum: quare si causa negativa non est instrumentum causae mediatae positivae, nec haec causa principalis relate ad illam debebit aeque immediate obligari. Respondeo concedo antecedentem, nego consequentiam; quia licet causa negativa non sit instrumentum causae mediatae positivae, tamen causa negativa non influit vere, et rigorose in damnum sicut causa immediata positiva, sed solum illud non impedit, quod sufficit ut prius obligetur positiva, quam negativa. Obiectio confirmatio vera est, sed non urget; quia consulens, vel rogans non est instrumentum executoris, et tamen solum post executorem obligatur.

349. Inter has causas negative concurrentes ad damnum docet communis sententia nullum ordinem servandum esse, sed omnes aeque teneri ad restitutionem in eodem loco post omnes causas positivas. Ita P.a Vasquez cap. 5.o § 3.o dub. ultimo n.o 9. Sed authores aliqui inter praedictas causas ordinem aliquem agnoscunt. Ita prius Navarra lib. 3.o cap. 2.o n.o 44, ubi docet primo loco teneri superiores principes, et magistratus non impedientes damna quae ex officio debent impedire; quia in eis illius, sed est prima potestas ita eorum negligentia primo damni causat. Docet praeterea teneri 2.o loco custodes rerum; 3.o loco testes legitime interrogatos, et non dicentes veritatem, et qui negligit dare consilium, cum ex officio debeat. P.a Lessius cap. 13. dubit. ultima n.o 80 videtur hoc verum esse si causae negativae sint aeque propinquae causae damni; alioquin enim custos rei particularis videtur prius teneri, quam magistratus, vel princeps, qui solum est custos universalis, quia ille adhibetur ut huius defectum suppleat, eiusque negligentia est causa magis propinqua damni, quam negligentia magistratus vel principis.

Iudico dari posse inter causas simul concurrentes ad damnum aliquem ordinem, quem sic explico cum Cardinali de Lugo: quando una causa ex praedictis solum concurrit immediate ad causam alterius, et non concurrit immediate ad damnum illatum, prius tenetur ad restitutionem, quae immediate concurrit (suo videlicet modo) ad damnum, quam quae solum concurrit immediate ad causam illius, et non ad damnum. Sit exemplum: si oeconomus, cuius muneris erat non quidem attendere ad custodiam rei particularis, sed solum admonere custodem particularem, ut suo muneri satisfaceret, vel admonere Dominum de negligentia, et infidelitate custodis particularis, id facere neglexit; tunc oeconomus non tenetur ad restitutionem nisi in defectu custodis particularis, cuius negligentiam, et infidelitatem non impedivit. Ratio est, quia tunc solum concurrit immediate ad causam custodis particularis, et non concurrit (in suo modo videlicet) immediate ad damnum illatum: ergo prius tenetur ad restitutionem custos particularis, quam oeconomus.

321. Observandum tamen est, quod si ipse oeconomus, vel magistratus tenebatur non solum curare ut immediatus custos bene se gereret, sed etiam immediate attendere, et curare ne fierent furta, vel delicta, tunc tenebitur etiam immediate ad restitutionem aeque ac custos particularis; quia tunc aeque immediate concurrunt ad damnum. Colligitur ex dictis, quod si ex quatuor causis v.g. quae aequaliter, et in eodem loco tenentur ad restitutionem, una restituat totum damnum, aliae tres tenentur ipsi restituere non totum, quod ipsa restituit, sed partes ipsis correspondentes: v.g. damnum restituendum erat duodecim, si totum hoc restituit una ex quatuor praedictis causis, aliae tres debent ipsi restituere novem. Si autem non omnes tres causae, sed una sola velit satisfacere suae obligationi, et restituere illi causae in integrum restituenti damnificato pro aliis tribus, debet restituere illi causae sex: tertiam partem, ad quam restituendam ipsa tenetur illo loco, et tertiam pro aliis duabus causis, in quarum defectu non minus ipsa tenetur, quam illa causa, quae in integrum restituit. Sectio

12. An si damnum passus remittat obligationem restituendi uni ex cooperatoribus alii cooperatores liberi maneant ab obligatione restituendi?

SECT. XII.a

An si damnum passus remitat obligationem restituendi uni ex cooperatoribus, alij cooperatores liberi maneant ab obligatione restituendi.

322. Thedina quaest. 8a de restitutione § octaui hic casus pariter quaestionis solutione tractat, et immerito; quia per se nulla difficultas continet. Ideo dico 1o cum communi sententia: si damnum passus remittat obligationem restituendi cooperatori principali, et obligato 1o loco ad restitutionem, alij cooperatores, qui solum 2o loco, et in illius defectu tenebantur, liberi manent ab obligatione restituendi. Ratio huius est; quia eiusmodi remissio aequiualet solutioni; et ideo a iurisperitis solet vocari acceptilatio, quae est imaginaria quaedam solutio; sed facta solutione a cooperatore principali, et obligato 1. loco ad restitutionem, alij cooperatores, qui solum 2o loco, et in illius defectu tenebantur, liberi manent ab obligatione restituendi; ergo.

323. Dices 1o: licet a causa principali damni per hoc quod fiat impotens restituere tollatur obligatio restituendi in ceteris reliquis, et minus principales manent obligati. Ergo similiter licet a causa principali damni tollatur per remissionem creditoris obligatio restituendi in ceteris reliquis, et minus principales debent manere obligati ad restitutionem. Iuxta doctrinam P. Molinae respondeo esse supposita antecedente, quod videlicet a causa principali damni per hoc quod fiat impotens restituere tollatur obligatio restituendi; licet enim sit impotens adhuc manet cum obligatione restituendi, quando potuerit: impotentia autem solum excusat a peccato non restituendi eo tempore, quo ipsa impotentia perseuerat.

324. Sed omisso ant. nego conseq.; quia licet a causa principali damni per impotentiam tollatur obligatio restituendi, tamen non est (neque equivalenter) satisfactum parti laesae: unde est huic satisfacere, et restituere debent ceterae reliquae, quae tenentur in defectu causae principalis. At si pars laesa, siue creditor remittat obligationem restituendi causae principali damni, per hanc remissionem soluitur obligatio causae principalis, et fit satis creditori: unde ceterae reliquae, quae solum in defectu causae principalis tenentur, manent liberae ab obligatione restituendi.

325. II/3 V Dices 3.° quando dant diversae obligaões
ad eamdem rem, ex eo qd tollat una obligao non sequitur qd alia to-
llat: v.g. si aliquis teneat non fornicari non solum ex praecepto iu-
ris nalis, sed etiam ex voto, aut ex iuramento, ex eo qd per dispen-
sationem tollat obligao voti, aut iuramenti respectans ad virtutem reli-
gionis non sequitur qd tollat obligao nalis, sed obligaões cae pralis
et minus pralis sunt diversae obligaões ad eamdem rem videlicet ad
eamdem restituendam: ergo ex eo qd tollat obligao cae pralis per hoc
qd damnum passus illi remittat talem obligaonem, non sequitur qd tollat
obligao cae minus pralis: ergo.
326. Reo ad argumentum distinguendo majorem quan-
do dant illa, non sequitur, qd tollat alia si una obligao non dependeat
ab alia, concedo: si una pendeat ab alia, nego majorem, et distinguo minorem:
sed obligaões illa sunt diversae, et una pendet ab alia, concedo: et una
non pendet ab alia, nego minorem, et consequentiam. Itaque obligao ad non fornicandum,
quae ex praecepto iuris nalis non pendet ab obligaone superaddita ex
voto, aut ex iuramento: unde ablata hac 2.ª manet 1.ª. At vero obligao
cae minus pralis pendet ab obligaone cae pralis: unde huius o-
bligaone ablata cessat obligao illius.
327. Dices 3.°: qui damnum passus est,
potest in foro exteriori remittere cae prali actionem ad petendum ex
mentali actione adversus reliquos cooperatores exigendo ab illis ma-
jorem partem: ergo similiter potest remittere cae prali obligaonem restituendi, et
exigere a caeteris minus pralibus restitutionem. Reo disparitatem, nando conseq.
Disparitas est, qa obligao ad partem cuiuslibet ex cooperantibus est in-
dependens ab obligaone aliorum: quilibet enim tenetur propter suam obligaonem ex
propria culpa a culpa aliorum independenti: unde potest damnum passus
in foro exteriori remittere cae prali propriam obligaonem non remissa
obligaone aliorum caeterorum minus pralium; obligao autem restituendi cae mi-
nus pralis est dependens ab obligaone cae pralis, et in defectum huius:
unde remissa obligaone cae pralis alii liberantur.
328. Dico 2.° si damnum
passus remittat obligaonem restituendi cae minus prali, et qui 2.° loco

teneri, n adeo. Vocaat ab obligaoe restituendi caa pralis, et quq. [illegible] stenet. Ita ex q in tali casu illa remittit obligaoe, quq tenebat caa minus pralis in defectu caa pralis, q ea, nec ea remittat talis obligao. n remitt obligao caa pralis, nec enim obligaa e independens ab illa: q. Opamat. caremus remissa obligaoe caa pralis, caa minus pralis liberat ab obligaoe restituendi, q huius obligao e depens ab obligaoe illius; & obligao caa pralis n e depens ab obligaoe caa minus pralis. q ponas ad hanc praesuppositum.

329 Dices cu Angelo: unica e ano debiti, qd a caa prali, et minus prali debet: q si non remissi e tale debitum nullus superest in caa prali debitum exigendi: q si dominus pater remittat obligaoe restituendi caa minus prali illa, differant: sic caa minus pralis tunc debitum soluat, dominus pater nihil poterit exigere, nec recipere a caa prali, q remissio, seu donaa e q dat illud: q facta remissione, seu donaoe caa minus prali nihil potest exigere, nec recipere a caa prali: q facta remissio caa minus prali, caa pralis liberat. Deo argui disquirendum: unica e ano debiti, qd a caa prali, et minus prali debet, cu diversa in obligaoe ad illud soluendi ex parte utriusque caa, sine tali diversa obligaoe, no ans et co.

330 Stat debitum, seu res restituenda a caa prali, et minus prali eadem e: diverga in utriusque caa e diversa nq obligao, ex pralis e absoluta, et independens ab obligaoe caa minus pralis; obligao aute huius depet ab obligaoe illius, et hinc orit, qd si dominus pater remittat debitum, seu obligaoe restituendi caa minus prali adhuc superest in caa prali obligao ad illud soluendi, ut pote obligao ab alia independens. Ista ipsa oia manifesta mihi; q remissio, seu donaa e q dat illud illius, qd donat, ideo illius qd n donat, no mihi.

331 Remissio, seu donaa facta caa minus prali e solua debiti, et obligaoe soluendi illud ea ratione, quia illud soluere tenet caa minus pralis, nec ante illud tenet illud soluere in defectu caa pralis: q remissio, seu donaa facta

cum minus Petri jacet est Joanne debiti, et obligatio restituendi in de-
fectum cum Petro. Ratio hoc autem quia donec debiti, et obligatio restituen-
di in defectu cum Petro non donat obligatio cum [illegible] non [illegible] obli-
gatio est independens ab obligatione cum minus Petro est facta remissio cum mi-
nus Petro adhuc post damnum passus exigere debitum a [illegible].
Dico 3.
332 Si damnum passus remittat obligationem restituendi uni ex cooperantibus aeque
obligatis sive 1°, sive 2°, sive 3° loco, alii eodem loco obligati manent ob-
ligati ad restituendas portiones ipsis correspondentes, et liberantur ab obli-
gatione restituendi actiones correspondentis illi, cui remissio facta est. Sic explico:
Ponamus Petrus et Joannes obligati fuerunt in eodem gradu, sive loco ad
restituendum triginta aureos Francisco, qui ab ipsis damnum passus
est, remittit Petro obligationem restituendi: unde Petrus, et Joannes debent
debent viginti aureos, quia decem, qui sunt portiones correspondentes ipsis;
non vero debent restituere alios decem, quia sunt portio correspondens Petro, cui
remissa est obligatio.
333 Ratio est, quia portiones ipsis correspondentes sunt de-
bitores [illegible] partes, et obligatio universalis [illegible] ad tales portiones est independens
ab obligatione alterius: ergo facta remissione uni ex cooperantibus alii eodem lo-
co obligati debent restituere portiones ipsis correspondentes. Ratio 2ª est
quia illi portionis correspondentis illi, cui remissio facta est ipse tenetur 1°
loco ad illam restituendam, et alii cooperantes solum tenentur 2° loco
et in illius defectum: facta remissione ei, qui 1° loco tenetur ad rest-
itutionem, alii cooperantes, qui solum tenentur 2° loco ad illam portionem, libe-
rantur ab obligatione illam restituendi: ergo facta remissione uni ex cooperan-
tibus aeque obligatis alii liberantur ab obligatione restituendi portionem
illi correspondentem.
334 Observandum tamen est, quod si in casu nostro Franciscus re-
mitteret obligationem restituendi Petro, quia [illegible] videt, [illegible] nollet restituere
portionem ipsi correspondentem, videlicet decem, tunc Joannes debet restituere quin-
decim, decem [illegible] et quinque [illegible] non aureos debet restituere to-
tam portionem correspondentem Petro. Ratio [illegible] est, quia solum debet restituere id
quod restituere deberet, si Petro non esset facta remissio, et si Petro non esset

facta remissio, solum deberet Joannes restituere quindecim, decem scilicet se, et quinque pro Petro; alii enim quinque Petro consentientes deberent restituere a Petro: ergo facta remissione Petro, et ipso non potente, vel nolente restituere portionem ipsi consentientis Joannes solum debet restituere quindecim &c. Ratio major est; quia remissio facta Petro non potest aliis cooperatoribus praejudicare.

335. Si autem Paulus velit suos decem aureos postea restituere, debebit tunc restituere quinque Joanni, qui totidem pro ipso Petro restituerat Francisco, et quinque ipsi Francisco; quia et hic remittens Petro obligationem restituendi, per talem remissionem non liberat Paulum ab obligatione restituendi id quod primo loco tenet restituere, et ad quod solum secundo loco tenet Petrus; quod ad praedictos decem aureos tenetur primo loco Paulus, et Petrus solum tenetur 2° loco, et in defectu Pauli: ergo per remissionem factam Petro non liberat Paulum ab obligatione restituendi quinque Joanni, et quinque Francisco.= Observandum est praeterea cum P. Vasquez cap. 3 § 1 dub. 2°, quod in praedicto casu Franciscus remitteret Petro triplicem obligationem, videlicet illam, qua tenebatur post ipsi consentientes restituere aliis cooperatoribus restituentibus: et illam qua tenebatur omnino restituere, si alii non restituerent: et denique illam, qua tenebatur restituere quinque pro ipso, si Paulus restituere nollet.

DISP. IV.ª

De obligatione restituendi ratione participationis de re aliena, et de loco, tempore, et modo restitutionis.

SECT. Iª.

An qui bonâ fide rem furtivam emit possit eam venditori reddere, ut ab eo pretium recuperet.

336. Suponendum est 1°, quod si ille, qui bona fide rem furtivam emit, potest pretium recuperare non reddendo venditori, sive furi, rem emptam tenetur illam vero domino, et non furi reddere. Suponendum est 2°, quod emptor bonae fidei non potest exigere pretium a domino rei, ut hanc

illi tradat; n enim habet ius ad exigendum pretium a domino; sed solum ad exigendum a venditore, sive fure. Supponendum est 3o quod si quis rem furtivam habeat titulo gratuito, ut donatione, et non oneroso, non potest illam reddere furi, sed debet illam domino restituere. Si autem sit moraliter certum, quod fur illam restituet domino, tunc poterit illam furi reddere, et non domino.

331. Supponendum est 4o, quod si rem furtivam habeat titulo oneroso, v.g. emptione, et potest pretium recuperare, quin furi reddat rem emptam, hanc non potest furi reddere, sed domino illam restituere debet. Quare difficultas praesens solum procedit in casu, quo emptor bonae fidei agnoscens rem emptam furtivam esse non potest pretium recuperare, nisi rem furi reddat: an videlicet in tali casu possit rem reddere furi ad recuperandum pretium, et res pereclitetur domino si furi reddat.

332. Nostra est 1a sententia, quam defendunt Caietanus, uterque Thedma; Sotus, Cobarruvias, et alii, quos citat, et sequitur P. Tholena tomo 2o de iustitia disp. 122. His accedit P. Lacroix lib. 3o parte 2a n. 700. Approbat est 2a sententia, quam defendunt Navarrus, Paulus Navarra, Gabriel, Silvester, Bañez, Bonacina, P. Vasques cap. 9o. § 2o dub. 2o, Lessius lib. 2o cap. 12 dubit. 3, et Lugo disp. 17 sect. 2a. Singulariter discurrit Tapia, [illegible] sequitur quamdam mediam sententiam inter duas praecedentes; ait enim quod emptor bonae fidei, possit rem emptam furi reddere ad recuperandum pretium, si rei dominus immoretur in vero si urgeat. Ita tract. 6o de restitutione cap. 12. Sed P. Diecastillo iudicat reiciendam esse hanc sententiam, et quia singularis est, et quia ratione parum convenientia; si enim domino impenaret non fit iniuria rem ipsius reddendo furi, neque fiet cognito, et est ratio.

333. Cum 2a sententia sit nostra dicto: qui bona fide rem furtivam emit potest illam venditori reddere, ut ab eo pretium recuperet. Probatur. Probatur a P. Lessio sic: emptio talis rei est contractus natura sua irritus [illegible] irritandus ad arbitrium emptoris decepti per errorem dantis causam contractui; ergo potest emptor sine iniuria Domini [illegible] contractum rescindere permittendo rem esse in statu, quo ante contractum

bat: q. potest ei venditori reddere. 2a. Pbr 1a coa: q. a emptor nullo intuitu errorat Dno rei per hoc, qd utatur iure suo, qd rare deceptionis, seu erroris dantis cam otractui hat ad tale otractum rescindendum permutando ea ea in statu, quo ante otractum habebat: q.

340\. Sed pbao hec displicet P. Haunoldo, qui ut suam sententiam defendat, impugnat pbaonem P. Lessy sic: 1o qa ex illa inferat, qd etiam si dominus rei pigno sit, et velit suam et sibi vendicare, potest emptor illam reddere furi; d hoc falsum; qa tunc tenet emptor eam tradere Dno: q. Pbat maior: q. etiam tunc posset emptor otractum rescindere, utpote ratione falsi; iuvamenti ad ablatum ipsius; d ex eo qd posit emptor otractum rescindere infert nostra aequus P. Lessy, qd posit emptor eam furi tradere permutando ea ea in statu, quo ante otractum habebat: q. Impugnat 2o: q. a inferat emptorem non solum posse, d debere reddere rem furi; qa deberet praestare id, qd e necessarium, ut otractus legitime rescindatur; d ut otractus legitime rescindatur debet res reddi furi: q. Pbr has impugnaoes reycit pbaonem P. Lessy, et aliorum suam, et nam idem pbat ipse Haunoldus.

341\. Itaque pbao ipsius sic se het: fur otraxit duas obligaoes, unam restituendi rem ablatam domino, et aliam restituendi pretium emptori: q. si paratus e restituere rem domino, het ius ad illam repetendam ab emptore, ut illam posit restituere dno, restituendo videlicet pretium emptori: q. etiam het tale ius, quamvis non heat animum restituendi rem domino. Pbat hanc coam: q. a qd fur heat tale ius ad repetendam rem ab emptore in casu redditi pretii, non fundatur in animo restituendi illam dno, d in obligaoe illam restituendi: q. eo ius het, quamvis non heat animum illam reddendi: q. quamvis non heat talem animum, potest emptor illam reddere furi.

342\. Certe non video cur impugnaoes factae o aequus P. Lessy non possint fieri o pbaonem P. Haunoldi. Ita o 1a sic arguit 1o; qa ex illa inferat, qd etiam si dominus rei pigno sit, et velit suam rem sibi vendicare, posset emptor illam reddere furi; d hoc falsum e: q. Pbr

mar: q^a ergo tunc fuit her ius ad repetendam rem ab emptore in casu redditi pretii; nam qui habeat tale ius non fundat in eo quod dnus rei sit pravus, et velit illam vendicare, sed in obligatione restituendi quam emptor tunc habet: ergo. Itaque 2° quia infert emptorem non solum posse debere reddere rem suam. Illam debere praestare, quod est necessarium ad satisfaciendum iuri suis fundato in obligatione restituendi rem dno; et ad satisfaciendum huic iuri debere reddere rem suam: ergo.

Stat ergo his

323. rationibus, nullas esse impugnationes Pris Hainoldi; quapropter ad 1^{m} rationem post iuxta doctrinam Pris Lessii, nando mar. ad cuius probationem ... quod mar. etiam tunc posset emptor contractum rescindere non per leges statum, dicit: ad 1^{m} nego, nam lege bona fides § ex empti (?) lo. co. ff depositi statuunt quod dno restituere rem suam ea illi restituat etiam non sua, quamvis simul illud petat. Et ob hanc rationem, quando dnus rei pravus est, et rem suam vendicare vult, emptor non potest non ad reddere suum, sed debet illam restituere dno: quia in tali casu leges praeferunt ob bonum commune ius dnis ad suam rem iuri emptoris ad pretium. At vero quando dnus rei non est pravus, neque suam rem petit, nihil statuunt leges, obstans dissolutioni contractus per hoc, quod emptor suum pretium recuperet a fure permittendo rem esse in statu, quo ante contractum habebat. Ad 2^{am} impugnationem rationem, nando illarum ad cuius probationem ratione mar. quia ad rationem Pris Lessii sufficit quod liberum sit emptori contractum rescindere. Hinc stat ratio Pris Lessii esse ... esse ... vera sententia.

324. Sed post arg: quia qui bona fide rem furtivam emit non tenetur magis consulere dno rei, illam habendo, quam tenere: sed non posset rem furi tradere, ut ab illo pretium recuperaret: ergo. Ratio maior est, quia qui bona fide rem furtivam emit non peccavit in accipienda re aliena, neque in ea retinenda; quia est possessor bonae fidei: sed possessor bonae fidei non tenetur magis consulere domino rei, quam sibi: ergo. Stat 1° nemo tenetur ratione rei acceptae cum aequali incommodo proprio alterius utilitati consulere; sed teneret, si non posset rem furi tradere, ut ab illo pretium recuperaret: ergo. Tamen ratio non audet stare, quia illam dissoluit; aut enim verum esse, quando [illegible]

incommodum timet ab alio, non vero quando nascitur ex ipsa restitutione, de huius
defectu ratio non assignat; neque (ut bene notat P. Vasquez loco citato)
est major ratio unius quam alterius.

325 Opponit 2°. si quis rem alienam inventam
in platea sibi assumeret, et postea cognito domino timeret damnum
sibi eventurum, si illam domino tradat, posset illam reponere in eodem
loco, etiam si ibi perciperet dominum[illegible]: in quo videat bonum
ipsi apud fur, et illum secum ducat ut ipso reddat, postea vero in itinere
advertat illum esse damnosum, et quod forsitan occidet bonum suum, posset
illum relinquere redituum ad domum suam, ob vitandum ipsius damnum.
Denique si quis auferat a fure librum ipsi, cum eum ipso reddat, fur
autem auferat a illo alium librum, neque hunc reddere velit, nisi ille red-
dat ipsi suum, posset prius relinquere librum ipsi ut suum recuperet. Et
ratio horum omnium est, quia nemo tenet cum tanto damno proprio curare, ut
res aliena domino restituatur: ergo sic in casu nostro.

326 Resp. 1°. emptor, qui in casu
quo non redderet rem furi perdens rem a fure in eet, [illegible] occurrit
potius cum fure ad damnum inferendum; redderet enim per [illegible]
iniuste retentionem rei alienae, et occurrens proprie [illegible] ad damnum in
[illegible] tenet ad restitutionem: ergo. Ratio [illegible] major et [illegible] adiuncto: quod
non est proprie occurrere potius cum fure ad damnum, aut cooperari iniu-
ste retentioni, sed potius [illegible] offerre occasionem satisfaciendi, et [illegible] rel-
inquendi a domino: ergo si fur nolit restituere, hoc sibi imputabit; non ve-
ro emptori, qui ob talem illam retentionem furis non tenet facturam facere
sui pretii. Ubi est [illegible]; quod si emptor redderet rem furi, ne ab illo
occideretur non diceret proprie occurrere potius cum fure ad damnum, de [illegible]
[illegible]; habet enim rationem eam ad reddendam rem furi; videt vi-
tare proprio occisionem: ergo etiam in casu nostro habet rationem eam ad redden-
dam rem furi, videt vitare facturam proprii pretii: ergo.

327 Instabis: ratio
[illegible] reddendo [illegible] dominum re sua, neque retinet a fure: ergo per
[illegible] reddendo proprie cooperat potius emptor retentioni iniustae rei a-
lienae, et proprie occurrit potius ad damnum. Resp. neg. ant.: ratio [illegible]

redditio, quod dominus re sua ex malitia furis volentis refurare
seo: ex malitia emptoris sua, reddendo, non aut, et cog. emptor hic
nesciat titulo ad reddendam rem furi, ut diximus: unde dominus non vi-
detur re sua ex malitia emptoris, neque hic proprie cooperatur poi-
ve injustae retentioni. = Instat iterum: quia si fur malitiose est, et dy-
gravit poterit emptor vendere alteri, et ea sibi retinere, ut se
indemnem redderet, pretiumque non amittat. Obt. con: quia minus perit domino eius-
mi res, si furi reddat quam si alteri vendat, aut ab emptore retinere
et tunc perit domino si furi reddat post emptor, ne pretium amittat, illam
reddere furi: ergo.

328. Resp. nando con, ad cuius probationem dico magis non
minus perit domino eiusmi res si furi reddat ex malitia furis,
quam si alteri, 2a. ideo ex malitia emptoris reddentis, non suppono
et videtur quando emptor reddit rem furi ut ab eo pretium recuperet
res pereat domino ex malitia emptoris reddentis. Quando emptor red-
dit rem furi ad recuperandum pretium, si fur non restituat illam, tunc
perit domino ex malitia furis, et non ex malitia emptoris. Furis enim
redditio solum est non stimulus liberationis rei alienae, sive permittere
rem in statu, quo habebat ante traditionem: non autem tenetur emp-
tor cum dispendio proprii pretii stimulare in liberanda re alie-
na.

329. Si vero emptor rem alteri venderet, vel eam sibi retineret,
tunc periret domino ex malitia emptoris: quia periret per illam ven-
ditionem, quam vellet transferre dominium rei, quod transferre non potest:
vel per retentionem rei, quam tempore alienam retinere non potest: et tunc
emptor non potest rem alteri vendere, aut sibi retinere, quando
fur malitiose est et dyscravit, post tunc illam reddere furi ad recu-
perandum pretium. = Instat denique: ergo si pretium non perciperet
emptor, poterat hic sine iniustitia reddere rem furi venditori. Obt.
con: illa redditio solum est non stimulus liberationis rei alienae, quam post
opportune commode liberare, et eiusmi non stimulo, te sto et change
non est contra iustitiam: ergo.

350. Nat ex Cardinalis de Lugo cum cor sea. Ad

probaq aut, qd ut illa reddio, quatenus e praecipue n diminuao libera-
tio rei alienq n fit contra iustia, e tn ex alio capite, quatenus vi-
delt e aliqua actio, emptoris, ex qua per accidi sequir damny
dni, qd commode vitare post. Unde iuxta doctag citati Lugo sic
post dici qui maa: illa reddio solu e n diminuao liberaoio rei
alienq sine iusto titulo, scil: cu iusto titulo (qualis eet, quando
aliq preciq recuperare n posset, nar. Hec solio soliue e in
prius Cardalis de Lugo. Sed reo aliq cu Cardali Toleto in
summa lib. 5° cap. 23, et odo coaq ptq eius probaq; iudico
eniq absuadaq n ee, d ofaq dicts a nobis a nro 364; ht nro-
ta hanc soliuq intelligenda sunt dicta n° 336.

351. Pag. 2° ex pe

molina: res fuam ablata in meliori statu e apud euq, qui bona fide eq
emit, qua erat apud sup: q n post emptr sciens, taq q ee alienq
reducere illq a tali statu, ad deteriorq, quq prius hebat, dq erat in
potestate frain. Pbt coa: q melior illq statuq, quq rei het, pertinet
ad utilitq dni, ut ad illius detrimeny pertinet deterior statuq, quq
heret, si veniret ad potestq alicuius, qui bona fide statq illq c-
sumeret: q. Sicut si ex trace fure ab incendio vestq Peri, et alius
tibi minitaret, qd tantumq tibi ablatiuus eet, nisi illq iteaq
in incendiq perceres, peccares contra iustq, si iteaq illq in incendiq
perceres: Insuper: si hoq ab igne, l a submersione in fluvio li-
berasses, et postea cum in igny, l in fluviq porre periceres pecca-
res c iustiq: q. sicq c iustiq peccaris, si postqual cq alienq a fu-
re tua emptae liberasti, illq iteaq ad suaq reducas.

352. Reo ad argy

Respondi nando coq, qd cuius probaq mo ano; q melior ille statuo
quq res het, n pvenit ex pte ipsius rei, d ex pte emptoris: et ideo
n debet ad utiliq dni cq detrimto emptoris pertinere: ut fructus
mere industriales n ad dnq, d ad possessorq rei debet pertinere;
q n pvenit ex pte ipsius rei, d ex pte possessoris. Praeterea: me-
lior ille statuo pvenit ex gratia emptoris; cuius auto portus a-
fferet ipsi detrimeny amissionis videlt preciq, si deberet cq immediate

domino restituere.
353. Ad 2. ans. de potua prectioe vestis, l hois in
igne, l in fluvio, et no coq. l equens dstoriae fic. q filiy sibi. si illq iteru
ad quas reducas pode cpando, qd a foze retineat, rdo; filius permissive
ve te heas in tali retentoe, no coa. Qui vesto: bat powe proiecer in
incendiu, l hoc in igni, l in fluviu filiu proicer tente peccaret ... ma.
At qui ... empta a fine hinc redderet ad recuperandu precium n ...
... powe ad inventu retentios rei aliene, ... filius permissive, quatenus
n ... liberados rei aliene, hanc n liberat powe, ad quas liberaos
n tener. Hinc exempla adducta in praoe constant filius nag: ng si vestem
... l hoc ex incendio extractu teneo manibus suspensu aius aus ...
... me ... vestem, l hoc relinquam ... illeu, relinquere ... certo
in igne: hoc enim n e. powe illeu in igni proicere, q filius permissive
me here ... continuando illius liberados ex igne, quas continuare n teneo.
... filius.
354. Infrat filius: q. si aliquis auferat a me rq meam, nisi illi
aperuero arcam, l cubiculum, ubi e pecunia ... potero ad vitandu dispendiu
rei ... illi aperire. Ratio coa; q. a filio tunc concurrerem n
powe, q permissive permittendo videtur fur rq aliena accipere, si in
casu scis permitto fur ut habeat iterum rq aliena mihi venditq: q.
Ratio nando coa, et eius ... In casu infrat rei eet in posseoe fur omi:
et si ego aperiam arcam, l cubiculum fur, extraherem rq alienam ex po-
sseoe dni, in qua eet, l powe concurrere ad illius extractioe, qd n licet.
At in casu scis neque res e in posseoe fur dni, et consequens n illq ex-
traho a tali posseoe: neq powe concurro ad extractioe, q filius n ...
liberados alites quas inchoaverat, et ad quas n tenebar ... dicta.
355. Arg. 3o:
si domus ... sciat ee apud emptorem bone fidei post illq ab eo exigere,
et emptor tenet illq dno tradere: q enim si dnus illas n exigat, te-
net ... tradere, quin illq possit reddere fur. Ratio coa: emptor debet
praesumere ea ee dni voluntas, quando statim rei ... ignorat: q. Ratio coa:
q alias faceret c. dni volunt, et ... alterius, ut sibi, et n fur redderet
rei: q. Ratio ... nando, coa, ad cuius ... antecedentis

no eo, et ad ... omitto, qd emptio faciat contra om. ... si q. fuit reddat ad recuperandum suum pretium, nostrum, qd faciat contra ius Domini, qd ... beat præsens, ... emptoris empto faciat contra ius ... si hoc præsens ... gente ... sua ea, ... in ... ut diximus n. 353. Sed n. faciat contra ... qd præsens debeat ... emptionis, si antequam ... accipiat aut exigat, illam ... reddat, ut supra diximus.

356 Arg. 2º: in foro externo cogeret iudex emptorem reddere immediate [illegible] dno, et prohibebit illa reddi ... : g. q. ad hoc tenet emptor in foro interno. ... eoa; q. aliis iudex cogeret iniuste emptorem ad id, ad quod emptor n. tenetur. Instat hoc argu. in casu, quo ... auferat a fure librum, v.g., ut illum reddat suo dno; fur vero auferat a ... palium, ... reddat librum; ... dubio ... delinquens ... librum, ut suum palium recuperet. Et tamen in tali casu, iudex cogeret, in foro externo tradere immediate librum suo dno, et n. ... qd ... eveniat ... emptoris, n. probat ipsum n. posse in foro interno reddere [illegible] ... Directe neg., ... ad cuius probationem no ans.

357. Iudex in foro externo cogere emptorem reddere immediate [illegible] dno, quia ita ... leges statuunt ... bonum reipublicæ regimen, ad qd pertinet, ut n. quasi periculum ... dno suo ... quo ... suis ... Ex eo autem qd ita procedat iudex in foro externo n. sequitur, qd ante sententiam iudicis teneat emptor in foro interno ad reddendam [illegible] dno, et n. ... ad ... tenent heres post mandatum ex sententia iudicis, ad quæ ante tale mandatum n. tenebantur: et sic multoties tenent heres ex mandato iudicis ad exercendum officium tutoris, curatoris, et ad dicendam veritatem in iudicio, ad quod n. tenent in foro interno ante mandatum iudicis. Et sic ex hoc n. sequitur, qd iudex iniuste cogat ad officium tutoris v.g. exercendum; ita neque ex eo, qd emptor n. teneat in foro interno ante mandatum, et sententiam iudicis ad reddendam [illegible] dno, n. sequitur, qd iniuste cogat emptorem ad illam reddendam immediate dno.

358. Arg. 3º: ... aliquam publico loco inventam ... quam postea intelligat esse ... apparet postea dominus ... sicatque se n. fo-

lentiam debitum nisi rem Cai reponat in loco, ubi eam invenerat, ut videlicet ipse possit eam auferre. Tho sicut in hoc casu non posset Titius reponere in loco illo rem Cai ob ipsum damnum (nempe non solvendi debiti) vitandum, ita in hoc casu eadem est ratio atque in casu quaestionis: quia in casu quaestionis non potest emptor reddere rem suam ob ipsum damnum (nempe non solvendi pretii) vitandum. Huic argo. rent aliqui ex authoribus nostrae sententiae admisso casu, et ossa mali, nando mias ppj. multiplici disparitate. 1a est, quia in casu quaestionis emptor reddendo rem suam illam non constituit in priori statu, ac erat ante contractum, sed in eodem: at in casu argi reponendo rem in loco, ubi eam invenerat, illam constituit in priori statu, ac erat antequam inveniretur a Titio, quia illa exponeret centum ablationi, quam supponimus faciendam esse a debitore Titii.

359. 2a disparitas est, quia in casu quaestionis emptor reddendo rem suam rescindit contractum, ad quem rescindendum ius habet: in casu vero argi reponendo rem in loco, ubi eam invenerat Titius non rescindit aliquem contractum, ad quem rescindendum ius habeat. 3a est, quia in casu argi reponendo rem in loco, ubi eam invenerat Titius, dat occasionem suo debitori committendi peccatum furti, quod independenter a tali repositione non supponitur commissum a debitore: in casu vero quaestionis non dat similis occasio furti, sed potius dat occasionem restituendi domino rem a iure ablatam. Hac tripli disparitate [illegible] praedicti authores satisfieri arguo.

360. Forte rursus aliquis nando magis argo: diceret enim, quod Titius in tali casu non peccaret contra iustitiam reponendo rem in loco, ubi eam invenerat: nam per talem repositionem non causaret damnum, quod debitor Titii postea illam auferret; hoc enim proveniret ex malitia debitoris, et non ex malitia Titii: unde concluderet eamdem esse rationem in casu argi, ac in casu quaestionis. Sed solius haec consequentia est paritatis, quam illam desereo ne incidam in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Itaque amplector solutionem supra in n. 358 per 1am et 2am disparitates. = Rogabis, quanto tempore possit emptor offerre rem suam ad hoc ut agat cum iure de recuperando pretio. Respondeo, eo tempore, quo posset illam offerre sine iniustitia, si immediate ...

renet ad restit. Rao e: q̃ per illud breve tempus n̄ censeat in-
iuste impedire Dnũ ad usu sui fin. Sect. 2ª. Quid dicendũ sit
de emptore malæ fidei

SECT. IIª.

Quid dicendum sit de emptore malæ fidei.

364. Qui sciens rẽ furtivam, eã emere, est emptor malæ fidei. De hoc quæritur an si pæniteat post rẽ emptã reddere suo venditori ad recuperandũ pretium, an teneatur ad illã reddendã immediate dnõ? Non posse illã reddere suo, ẽ debere illã immediate tradere dno, docet communissima sea, quã defendunt Navarrus, Banez, Pe Vasquez, Molina, Lessius, Turrianus, Dicastillo, et alij. Posse illã reddere suo ad recuperandũ pretiũ docent: Angelus, Silvester, Gabriel, Alensis, Diana, Cardalio de Lugo, et alij ab ipso citati disp. 15 sect. 2ª n. 39, ubi ipse Cardalio de Lugo notat ex Diana, Pa Turrianũ expresse dixit in selectis centuria 2ª Theolog. dub. 36 hanc seam improbabilẽ esse.

362. Dicendũ ẽ emptorẽ malæ fidei posse reddere rẽ suo, ut suũ pretiũ recuperet. Dictũ hoc intelligendũ ẽ, quantũ ex vi præcise emptionis facta cũ mala fide; nã ex iniusta retentione rei alienæ per multũ tempus potest emptor contrahere obligationẽ restituendi immediate dno rem. Sed hac exceptione, ait Pe Lessius, qd sea hæc (ut oppositam defendat) videt valde rationi consentanea. Prob: emptor malæ fidei, neq ratione rei acceptæ neq ratione iniustæ acceptionis tenetur restituere rẽ dno, et n̄ suo. Ergo. Prob antecedens quoad 1am partem: qa si emptor malæ fidei teneretur ex re accepta reddere rẽ dno, et n̄ suo, etiam teneretur emptor bonæ fidei; ẽ hic n̄ tenetur, ut constat ex dictis sect. ant: ergo neque emptor malæ fidei. Rao maioris ẽ: qa obligatio restituendi ex re accepta n̄ depẽt a mala fide.

363. Prob 2ª pars 1æ antecedentis: iniusta acceptio emptoris malæ fidei consens in ipsa emptione retractetur ab ipso per hoc, qd contractũ rescindat cũ suo: ergo ratione iniustæ acceptionis solũ tenet

ad faciendum, quod dominus rei nullum damnum patiatur ex sua iniusta acceptione; quia si emptor malae fidei reddat rem furi, et non domino, hic nullum damnum patitur ex iniusta acceptione emptoris; hic enim per illam redditionem, et retractationem contractus se habet quasi rem illam non emisset: quod confirmatur: nam si fur boves vg extraxerat ex stabulo domini animo eum furandi, postea vero in itinere advertat periculum, sive boves, quae alienus occidet, post retractata volitione illum dimittere certo rediturum ad stabulum suum: ergo similiter emptor malae fidei, post retractata emptione permittere, quod res aliena redeat ad suum dominum, tenetur ad vitandum damnum proprium pretii. Ipso tenetur aliquam, quae asserere solent ad probandam sententiam nostram, quod ex dictis sufficienter probata manet.

362. Dices 2ª ille qui cooperatur furi tenetur sicut fur ad restitutionem; sed emptor malae fidei cooperatur furi: ergo. Distinguo maiorem: cooperatur furi si rem retineat, et non rescindat emptionem, concedo; si emptor rescindat, ut suum pretium recuperet, nego. Si emptor malae fidei rem retineret, contractumque emptionis non rescindere, certe tunc cooperaretur furi, teneretque sicut fur ad restitutionem. Si vero rescindat contractum emptionis, ut suum pretium recuperet, non cooperabitur furi: quia tunc non aliter cooperabitur furi, quam non impediendo quod res ablata maneret apud furem; sed per hanc non impeditionem non cooperabitur furi.

365. Dices 2º emptor malae fidei, si res aliena apud illum periret, teneretur pretium illius domino restituere: ergo tenetur illam domino, et non furi venditori restituere, si pretium amittat. Respondeo distinguendo antecedens. Si res aliena periret apud emptorem malae fidei, hic non aliter posset desistere ab iniusta acceptione contenta in ipsa emptione, nisi restituendo pretium domino ipsius rei. Si autem res non pereat, potest desistere ab iniusta acceptione praedicta reddendo rem venditori: quod non teneatur ad restituendum domino pretium rei, casu quo apud ipsum pereat, non tamen tenetur ad illam reddendam domino, et non furi, casu quo apud ipsum extet.

366. Dices 3º emptor malae fidei tenetur non solum ratione rei acceptae, sed etiam ratione iniustae acceptionis; sed qui ex iniusta acceptione tenetur manet obligatus ad compensationem,

quamvis res pereat: et emptor malæ fidei manet obligatus ad expensas, quamvis res pereat. Tha sic: qui per hoc, quod talis res sibi venditori reddat, censet perire: et quamvis emptor malæ fidei pure illam reddat tenet ad expensas. Thaa prbat: ipsa rei emptio mala fide facta iniusta acceptio fuit: et non solum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione iniustæ acceptionis tenet ad restitutionem.

367. Reo si differendo mag: tenet non solum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione iniustæ acceptionis ad damnum causatum per talem acceptionem, sed non; ad damnum non causatum per talem acceptionem, non mag. Emptor malæ fidei reddita re sibi ad recuperandum suum pretium non causet damnum per suam iniustam acceptionem; quia hæc iam est retractata, et non permanens: et vi talis retractationis se habet emptor quasi rem non accepisset. Reo 2º differendo mag: sed quia ea iniusta acceptione tenetur obligatus, si talis iniusta acceptio moraliter perseveret, sed non; si non perseveret moraliter, non mag. In casu quæstionis non perseverat moraliter iniusta actio, utpote retractata per restitutionis contractus.

SECT. IIIª

Ad quid teneatur emptor bonæ fidei erga illum, cui eâdem bona fide rem alienam vendidit?

368. Postea tractabimus de obligatione talis emptoris erga verum dominum rei. Modo agimus de obligatione ipsius erga illum, cui bona fide rem alienam vendidit. Sit exemplum: Titius bona fide emit rem a fure, vel a non domino; postea eadem bona fide durante illam vendidit Caio, advenit postea talem rem alienam esse, quæritur, ad quid teneatur Titius erga Caium? Ra Sea docet, Titium ad nihil restituendum Caio teneri, si ipsi rem vendidit æquali, aut minori pretio ac illam emerat. Ita Navarrus in summa latina et hispana cap. 17 nº 8, ubi addit, Titium in foro externo teneri Caio de evictione, et ita via evictionis cogendum in foro externo ad reddendum Caio totum

pretium. Ita ergo Caracas, Pedraza, Grassi, Ludovicus Lopez 1a parte instructori conscientiae cap. 92 ad finem, et lib. 4 de contractibus cap. 3o columna 2a versiculo iuxta dubias, et alii citati a Pe Tha Sanchez in praefata dialogi lib. 2o cap. 23 n 46, ubi Ludovicus Lopez 2a exhibet limitationem.

369. 1a est, nisi venditor, sive Fictus scienter stipulatus sit se servaturum indemnem emptorem sive Cajum. 2a est nisi eet obstrictus cedere emptori, sive Caro actionem quam ipse venditor, sive Fictus habet adversus suum, seu anteriorem venditorem; quia talis sea, seu venditor sit pauper, aut absit. Ita Saverio Guttierez, Navarrus, Philiarchus, et Ludovicus Lopez venditorem hunc teneri in foro conscientiae cedere emptori suo actionem, quia habet adversus anteriorem venditorem.

370. 2a sea docet, eiusmodi venditorem, sive Fictum teneri ad rescindendum contractum cum suo emptore tradendo ei pretium, et recuperando rem venditam, ut vero domino tradat. Ita Aragonius, Salonius, Paulus Navarra, et Zaiso, citati a Pe Tha Sanchez. — 3a sea docet, quod si periculum subsit emptori ut ad notitiam Domini veniat, quod apud illum est res sua, et sic res illa a domino evincenda sit, tunc venditor, sive Fictus tenetur pretium suo emptori restituere, ac rescisso contractu rem illam alienam domino reddere. Si autem nullum huiusmodi damni periculum immineat emptori, venditor liber est a tali obligatione; ita Pe Thas Sanchez loco supra citato suo n 48, et apud ipsum Soto, Martinus de Ledesma, Vega, Pes Toletus, Molina, Lessius, et alii, quibus adde Cardinalem de Lugo, qui disp. 18 sect. 5a n 106 eam sententiam videt.

371. Sit 1a sclo: emptor bonae fidei, qui eadem bona fide rem alienam alteri vendidit tenetur veritate aperta ad rescindendum contractum cum suo emptore, illique reddere acceptum pretium, si periculum subsit emptori, ut res illa a domino evincatur, sive evincat. In hac sclo conveniunt authores 2a et 3a sea. Probatur „ex lege 2 ubi 46 ff de minoribus, ibi: 2 ubi restituo clarius

" posterior emptor reverti ad authorem suum poterit: per ptes quo-
" que verbas si emptio ambulaverit ros virio erit. Et ex le-
" ge si ex 43 ff de evictione, ibi: si ex, quem mihi alienum vendi-
" derat, a dno redemerim: falsum est quod Neratius respondisset, posse
" te a me pretium consequi ex vendito agentem, quasi habere mihi rem lice-
" ret, Celsus filius aiebat: ergo

352\. Obstat praeterea: contractus emptionis ex sua natura aequalitatem postulat inter contrahentes; et si emptor bonae fidei qui eadem bona fide rem alienam alteri vendidit, non teneretur venire contra ad rescindendum contractum cum suo emptore, in casu, quo periculum det, ut res illa a suo dno exigat, non servaret talis aequalitas: ergo. Obstat minor: quia tunc venditor acciperet ab emptore pretium securum, cum ipse venditor non daret rem filius securam: ergo. Ex hac fundamentum praeoccupat solutio, quam Navarrus exhibet legibus citatis neque anti; ait enim ipsas procedere de evictione solum in foro externo; non vero in foro conscientiae. Praeoccupat, inquam, hec solutio; quia actio emptionis, quam civiles leges dant emptori in suum venditorem fundat in aequitate et aequalitate, quam natura ipsa contractus postulat; ē actio quia fundat in aequitate et aequalitate, quam natura ipsa contractus postulat non solum procedit in foro externo, sed etiam in foro conscientiae: ergo.

353\. Ex dictis constat falsum esse, quod docent Navarrus, Philiarcus, et Ludovicus Lopez, videlicet venditorem praedictum solum teneri in foro conscientiae cedere emptori suo actionem quam habet adversus anteriorem venditorem. Ratio est; quia emptor non debet ad aliud obligari, cum quo ipse nullum negotium habuit, neque tenetur acceptare talem cessionem, et integrum est ei cogere suum immediatum venditorem ad solvendum totum pretium: ergo venditor non satisfacit suae obligationi per hoc, quod emptori suo cedat actionem, quam habet adversus anteriorem venditorem. Praeterea: ex aequitate, et aequalitate, quam natura ipsa contractus venditionis postulat, tenetur venditor ad reddendum emptorem indemnem; et huic obligationi non satisfacit in foro conscientiae per cessionem actionis adversus anteriorem venditorem: ergo. Ratio minoris: quia cedere emptori actionem adversus anteriorem venditorem non est illum servare indemnem, et obligare ad litigandum cum alio, cum quo ipse nullum negotium habuit.

314. Sit 2a. scdo: si emptori nullū immineat periculū, ut res illa a suo domino evincat, ad nihil tenet venditor suo emptori. Pbr: qa venditor solū tenet suū emptorē ad illū reddendū, sive servandū immunē adamno imminenti, ex re aliena vendita; d in casu scdo nullū emptori damnū imminet ex re aliena, cū neq verus dnus sit illa petiturus, neq ipse emptor teneat illā restituere, excusante eū ignorantia, qua rē illā esse alienā ignorat: g. = Notabis, qd si adsit periculū, ut emptor sciat rē ee alienā, tenet venditor ad rescindendū contractū, reddendūq pretiū emptori, etiamsi cedat, emptorē n̄ restituerē rē vero dno. Rao ē; qa cū in tali casu teneat emptor rē illā restituere patet damnū, si ipsi n̄ reddat pretiū. Neq obstat, qd cedat; ipsū adhuc ex suppone scie de eo, qd res aliena sit, illā n̄ restituerē vero dno; qa adhuc pati damnū obligaois restituendi.

315. 3a. p scdo casu ill: predictus venditor nec het rē alienā, quā vendidit, neq ex illa factus ē locupletior, cū tanti illā vendidit, quanti illā emit; d qui habuit bona fide rē alienā, quā rē n̄ het, neq ex illa factus ē locupletior, ad nil restituendū tenet: g. predictus venditor ad nil restituendū suo emptori tenet. Cpat: predictus venditor se het sicut possessor alienē rei bona fide, qui eādē bona fide illā sumpsit, et ex illa n̄ ē factus ditior; d in hoc nulla dat obligao restitutois: g. neque in illo. Rao ā la mari desumendo mīg: d qui habuit & ad nil restituendū tenet nisi aliunde tacitè, l expssè se obligaverit ad aliquid restituendū, sdo, etiamsi aliunde ad id se obligaverit, no mīg.

316 In casu scdo, tr venditor ex perfecta raoē possessiois bonē fidei rei alienē, quā rē n̄ het, neq ex illa factus ē ditior ad nil restituendū teneat; tenet m̄ aliunde, videlt ex contractu venditois, quo tacitè se obligavit ad servandū indemnē suū emptorē, faciendamq securā venditiō, sicut ipse accepit pretiū securū: ut aūt in casu scdo servet indemnē suū emptorē, faciatq securā venditioē debet acceptū pretiū emptori restituere. Ad cpaoē ā la mari mota dicta desumo mīg: d in hac nulla dat obligao restitutois, si n̄ se obligaverit aliunde ex pacto ali-

quo, adeo; si aliunde se obligaverit ex pacto aliquo, non minus; quia ex pacto imbibito in ipso contractu venditionis se obligavit praedictus venditor ad reddendum pretium suo emptori, si illi periculum immineat, quod res vendita a domino evincatur.

377. Resp. 2° nemo tenetur restituere nisi ratione rei acceptae, vel ratione iniustae acceptionis; sed in praedicto venditore neque fuit iniusta acceptio, cum supponamus illum et bona fide rem emisse, et eadem bona fide illam vendidisse: neque apud illum est res accepta, cum illam alteri vendiderit: ergo nulla est obligatio restituendi in praedicto venditore. Respondeo distinguendo majorem: nemo tenetur restituere nisi ratione rei acceptae, vel ratione iniustae acceptionis sumpta restitutione stricte, concedo; sumpta restitutione late, nego majorem. Constat ex nostra 1o, et 2o quod nomen hoc restitutionis habet varias significationes, et sumpta restitutione in 3° sensu explicato nostra 1o illius obligatio non oritur nisi vel ratione rei acceptae, vel ratione iniustae acceptionis; at sumpta restitutione late in 2° sensu explicato nostra 1o illius obligatio oritur, scilicet ex alia radice videlicet ex contractu. Dicimus itaque, quod in casu quaestionis venditor tenetur ad reddendum, sive restituendum pretium emptori, sumpta restitutione late, non vero stricte.

378. Resp. 3° ex lege in creditore 38 ff. de evictionibus, ubi asserit creditorem accipientem bona fide a non domino rem alienam in pignus, idque postea vendentem pro suo debito, si postea pignus a vero domino evincatur, satisfacere ei suo emptori cedendo actiones quas habet adversus venditorem, qui sibi in pignus rem illam tradiderat: ergo similiter dicendum est in casu quaestionis satisfacere venditorem suo emptori cedendo illi actiones quas habet adversus anteriorem venditorem. Respondeo ex P. Thoma Sanchez 30 anni in sua explicando, negando consequentiam. In casu nostro venditor alienam rem vendidit ut suam, et ideo tenetur indemnem servare emptorem, et facere securum venditionis, vel reddere pretium acceptum, si innotescat rem venditam alienam esse. In casu autem, qui rem alienam ut pignus acceptam vendidit, illam non vendidit ut suam, sed ut pignus sibi traditum.

379. Loquitur enim lex citata solum de creditore, qui servatis omnibus iure inconcusse servari requisitis pignus in sui debiti securitatem sibi traditum vendidit, atque satisfacit

emptori, se n̄ vendere rē illā ut suā, ꝺ ut pignus sibi traditā.
Quare si postea pignus evincat a vero dn̄o Joanne rē illā ēē suā,
et n̄ venditoris, qui illā dedit in pignus, tunc traditā, qui illā ut
in pignus acceptā vendidit n̄ tenet de evictione, ꝺ satisfacit ceden-
do emptori actionē pignoratitiā, quā adversus debitorē hēt, qua actione me-
diante potest emptor adversus eū debitorē actionē de evictione rei si-
bi venditæ.

380. Notandū tn̄ ē cū citato Thō Sanchez, quod si eiusmodi cre-
ditor rē illā n̄ in pignus sibi traditā, ꝺ ut suā vendidisset, tunc tene-
ret emptori de evictione; neque satisfaceret cedendo illi actionē, quā
hēt adversus suū pignoratorē. Rao huius ē; qa qui titulo domi-
nij rē vendit, tenet eā venditā ovro, securā facere. Ex quibus colli-
git, qd tt in casu aqui venditor rei alienæ, quā in pignus accepit,
n̄ teneat de evictione, ꝺ satisfaciat cedendo emptori actionē pigno-
ratitiā, quā adversus debitorē hēt; hoc n̄ sufft in casu dcūs.

381. Rogabis,
an si prædicta res bona fide vendita sit, et bona fide sumpta
ab emptore, venditor teneat ad restituendū aliquid emptori?
Rēo nave cū Dnis Molina, et Sanchez. Rao ē: qa tunc emp-
tor nullū patit damnū ex emptione cū tamquā bonæ fidei posse-
ssor n̄ teneat vero dn̄o, nisi quatenus ex re illa evasit locu-
pletior; ꝺ tunc n̄ evasit, cū illā emerit iusto pretio: ḡ ad nil
restituendū vero dn̄o tenet emptor, et ɔsequenter neq emptori
aliquid restituere debet venditor.

382. Rogabis tertio, an si venditori pos-
tea innotescat rē ēē alienā ic ignorante emptore, teneat id monere
dn̄ū, aut suū emptorē? Rēo cū distinctione, qd si venditori bonæ fidei,
immineat damnū ex ea monitione, qa nequibit a suo antecessore vendi-
tore pretiū recuperare, qd ei bona fide dedit, tunc neutrū tenet admo-
nere. Rao ē; qa cū tunc nec rē alienā hēat, nec sit alicui cāa in-
iusta damni, n̄ tenet eā iacturā sui pretij pati, admonendo dn̄ū, aut
emptorē. Si vero monere id possit absq suo damno tenet n̄ ex iustitia, ꝺ ex
charitate. Quod n̄ teneat ex iustitia ɔstat ex ratione immediate data. Quod autē

teneat ex chartā ꝯtar ex eo, qđ lex charitis obliget ad damnū proxīmi vitandū, qđ aliquo ꝑrio cavēri ꝑt. Sect. 2ª. De prædicti venditoris obligaōe erga veru drīu rei.

Sect. IVª

De prædicti venditoris obligatione erga verum Dominum rei.

383. Sectiōe præcedenti egimus de obligaōe, quā hēt erga suū emptorē, ille, qui bona fide rē alienā emit, et eā bona fide rē alteri vendidit: nō agimus de obligaōe talis venditoris erga verū dnū rei. Et quidē triplex accidere pot, qd emens bona fide rē alienā bona etiā, fide illā alteri vendat. 1º, si eā vendat eodē prētio quo illā emerat: 2º si illā vendat ampliori prētio: 3º si eā vendat eodē prētio ac illā emerat, postea illā minori prētio redimat. De his ord. seorsū agendū ē.

384. Circa 1ū, videt si eā vendat eodē prētio, quo illā emerat, rogat, an si res alienā vendita vero rei dnō n restituat, teneat prædictus venditor illi restituere prētiū rei. Resp. affirē 1ª sea, quā tenent Pª Vasquez 2ª 2ª q. 36 art. 5º disp. 112 cap. 4, Banez, Pena Petrus de Ledesma, Zarro, et alii apud Rª Tha. Sanchez lib. 2º in præcepta decalogi cap. 23 nº 24 ubi addit Petrus de Ledesma, quod si verus dnūs rei n ꝯparat restituendū ē prētiū illud pauperibus. Zarro vero addit, quod si eg sit ꝯtemptus a bonæ fidei venditore, illū tenebit restituere, quatenus ex tali prētio factus sit ditior.

385. 2ª sea nāve rex, quā tenent Gabriel Angelus, Silvester, Sotus, Thaurinus de Ledesma, Pªº Toletus, Vala et alii, quos citat, et sequit Thas Sanchez citatus. Sequor hanc seā, quæ ab aliquibus sic pbt: ideo prædictus venditor teneret restituere vero rei dnō prētiū rei venditæ, q n ꝯparaset dominiū talis prētii; d ꝯparat: g. Thar ē potissimū fundamentū adversaōrū docentū talē ꝯtractū venditionis ēē nullū, ac inde sicut

emptor n. comparat dominium rei, nec venditor comparat dominium pretii, quod succedit loco rei: et A. si rei venditae haeret, illi teneret ex re accepta vero rei dno restituere, ita tenet ex eadem radice pretium, qd loco rei venditae succedit restituere.

386 Pl-
ma: talis contractus venditionis validus est quoad aliquos effectus, ut constat ex lege rei aliena 28a ff. de contrahenda emptione, et ex multis aliis legibus. Et inter alios hunc effectum habet, qd videlicet venditor teneat emptori de evictione, atque dominium pretii transeat in venditorem ut colligitur ex lege si ea pecunia codice de rei vendicatione, et lege 1a, et penultima codice si quis alteri, vel sibi. Et de jure id exprimitur desumitur lege qui vas 49 § ultimo ,, ff de furtis ibi: qui fur rei furtivae vendidisset, eiusque nummos ,, pretii dominus rei per vim extorsisset furti eorum nummorum ,, fecisse, recte responsum est. Cum autem furtum sit alienae rei invito dno usurpatio sequitur manifeste, furem illum effectum esse dnum illorum nummorum.

387. Neque obstat, qd vendens rem alienam huius dominium transferre nequeat in emptorem; qa licet hoc verum sit, emptor vere transfeat in venditorem dominium pretii. Constat hoc expresse ex lege ex empto 11 in fine princ. ff. de actionibus empti, et venditi. Constat etiam lege 1a in 1a differentia inter emptionem, et permutationem ff de rerum permutatione. Haec differentia iuxta hanc legem in eo consistit, qd in venditione potest esse claudicatio; vendens enim n. semper facit rem emptoris ut in venditione rei alienae contingit: emptor vero semper facit pretium venditoris. In permutatione autem, aut utriusque, aut neutrius dominium transferri debet. Constat hinc, praedictum venditorem comparare dominium talis pretii: ergo n. tenetur ad restituendum illud vero rei dno.

388. Sed probo aliam 2am partem: praedictus venditor neque ex re accepta, neque ex iniusta acceptione tenetur restituere pretium rei venditae vero rei dno: ergo. 2a pars antecedentis certa est: dum totum negotium emptionis, et venditionis bona fide peractum fuit. 1a pars constat ex eo, qd res, quae n. haeret, neque ex ea factus

ē dnor, cu⁊ rāoe illius nullatenus sit aucta sua patrimo-
nij; tantumdē eni accipit vendendo 2, quantu pñus expen-
derat illa emendo: g. Dpar: si 2 vendiditlet latrone eidē pa-
cto n̄ teneret id preti⁊ restituere vero rei dño: ē neq̄ tenet si al-
teri 3.º 2 vendat. Rao antiē; gª preti⁊ illud ē idē, salt⁊ mo-
raly, qd pñus dedit latroni. Rao cōs; gª illud preti⁊ eiusdē
raois ēē videt, sive recuperatu sit a latrone, sive ab alio 3.º ac-
ceptu: et eodē mō se het cu veri dñi rei.

385. Dices V: preti⁊ illud
ʃʃ re aliena acceptu succedit loco rei: ē tale pretiu ē alienu, sic
et res p eo vendita: g vendita accipiens tale pretiu tenet
illud restituere vero rei dño rāoe rei accepta, ac si apud se re-
tineret 2 aliena. Ans pbt ex lege si et 2, et preti⁊ 25,
ʃʃ de petitione hereditatis ibi: pest existimari in locu heredi-
tarij rei venditu pretiu eius successisse: g. Res nando ans
qd n̄ ē universaly veru, d solu loquendo de universalibus iudicijs.
Iudiciu universale dicit, quando unus uno petitione ples res si-
mul peti censent etsi nominati singule n̄ existimant, ut accidit,
quando petunt hereditas; petitio omniu universale, et doc.

390. Iudicius par-
ticulare, seu singulare dicit, quando petit res singularis, l res singulari⁊ ;
tracta; ut accidit quando petit omodatu depositu &ª. Sic explat ex coi
Iurisconsultoru sea predicta iudicia citatus Thos Sanchez. Tho ad 2,
nag: veru ē qd dictu succedit loco rei loquendo de universalibus iu-
dicijs, et tunc si vendens n̄ transferet dominiu rei in emptore, neq
sic acquirit dominiu preti: At loquendo de particularibus iudicijs,
falsu ē, qd pretiu succedat loco rei; quia ut ꝯstat ex iuribus ci-
tatis n.º 386, et sequenti, tunc vendens acquisit dominiu preti,
qd n̄ accideret, si hoc succederet loco rei. Lex nobis directa ni-
hil evincit, loquit enī de petitione hereditatis, quae ē iudiciu universale.

391. Di-
ces 2º predictus venditor n̄ acquirit dominiu preti accepti pro
re aliena vendita: g tenet illud tamquā alienu vero rei dño restituere.

Et: ans: intento emptoris stat transferre in venditorem dominium pretij: ex supraose, qd ipse acquireret dominium rei venditae: q cum emptor n acquireret dominium rei venditae, utpote quae venditoris n erat; neq venditor acquisivit dominium pretij. Reo nando ans, et ans probatis. Praesumendum, ê, voluisse emptorem fuisse celebrare contractum emptionis, et venditionis iuxta mentem ipsius contractus, et legum dispositionem; leges autem ut ex dictis constat disponunt transferri in venditorem dominium pretij, et n transferat in emptorem dominium rei. Debet ergo iuxta hanc dispositionem praesumi intentio emptoris.

392. Dices 3º. qui bona fide emit rem alienam, et bona etiam fide commutat pro alia, tenetur (...) restituere rem commutatam, ut rem vero dno restituat, qd si id facere nequeat tenet restituere illi rem, quia loco rei commutatae accepit: ergo similiter tenebitur restituere pretium, qd loco rei accepit ex venditione. Reo (...) ans. nando con. Disparitas constat ex dicto n.º 383. quando bona fide rem alienam commutat pro alia, huius dominium n comparat: unde (...) tenet restituere ex re accepta. Qui vero rem alienam bona fide vendidit, comparat dominium pretij qd iuxta dicta n succedit loco rei, neq tenet illud restituere.

393. Circa 2um, videtur si res vendat ante (...) pretio, rogat an teneat predictus venditor restituere (...) rei dno illud pretij augmentum. (...) tale augmentum pretij esse intra (...) Supponendo (...) manere eamdem, nam (...) illa (...) vendidit, q. in se melior effecta fuerat, ut si equus (...) vinea (...) melior facta fuerat, cum totus ille excessus pretij sub dominio vero dni, (...) debet (...) pretij. Dubium (...) procedit, quando predictus venditor eamdem rem (...) emptori (...) vendidit.

394. (...) Secunda docet illud pretij augmentum restituendum esse vero rei dno. Ita P. Lessius lib. 2º. de iustitia cap. 14 dubit. 10 n 2º, Amicus (...), et alij citati a P. Tha Sanchez cap. 2º. ex (...) n.º 28. Sed (...) Chouma tomo (...) de iustitia. disp. 124

defendit: illud pretiu augmtu n ee restituendu vero rei dño, qa e fructus mere industriales. Huic lex adjiciet Cardas de Lugo tomo 1 de iustitia d. 17 sect. 5. a nº 20. ubi peadj ea citat PP. Laiman, et Diana, adortq ipsius ex quas imitacea. P. Thos Sanchez amplectit cor ea, qua imitat dicens deducendu ee industrie valor, iquid pdictus venditor cooperatus e sua industria ad tale pretiu augmtu.

395. Dicendu e, pdictu venditore teneri ad restituendu vero rei dño illud pretiu augmtu. Licet tu hoc intelligendu e iuxta imitaoq P. Ths Sanchez, videt deducto industrie valore, quamd pdictus venditor ad tale augmtu sua industria cooperatus e. Ptl: rei aliena vendita vere valuit illud pretiu augmtu; alij hoc eet iniustu, et qsequenr emptori restituendu: o tale augmtu pretij vere e fructus rei vendite, in quo factus e ditior pdictus venditor qui e possessor bone fidei; o fructus aliene rei vendite, in quo factus e ditior possessor bone fidei, restituendu e vero rei dño: o. Vide P. Thg Sanchez loco citato, ubi ex iure civili late pbat nray dicty.

396. Dices 2o: si illud pretiu augmtu eet fructus rei vendite, et n industrie venditoris sequeret, qd etiq si dnus rei ab ultimo possessore rej suq recuperasset, adhuc pdictus venditor teneret restituere illud pretiu augmtu vero rei dño; o hoc e falsu: o qa e fructus industrie venditoris. Rao maior; qa fructus rei aliene debet restitui vero rei dño. Rao nando maior; qa pdictus venditor tenet servare indemne ultimu possessore, a quo res aufert, restituendo illi totu pretiu.

397. Dices pterea: si pdictus venditor rej alienā venderet iusto pretio, et postea res illa a dño vindicaret, nec verus rei dnus, nec alius a fure teneret ei restituere illud pretiu decrevity ut ex se constat. Insuper, neque ipse fur teneret; qa lic iuste vendiderat rej maiori pretio, et solu tenet se evictioe, quante fua eius, qui eta a fure emerat, interesat rej n ee aliena, o valde dubiu e, [illegible]

decrevit pretii re vera possit recuperando amittere; et qd ipse teneat augmentum pretii restituere, atque adeo reportat lucratum negotiando: q. Sed nandò mari quovadmodi parti; fur enim tenet illi restituere totum pretium: qa tenet d(omi)ni rescindere, indemnemque servare suum emptorem.

398. Circa 2um dicit si quis vendat equum furtivum, et ille moriatur, postea que illa minori pretio redimat, rogat, an teneat restituere vero rei dno n. solum rem alienam, s(ed) etiam illum excessum pretii, quem ex venditione lucratus est. Navarrus et P. Molina vacans illum excessum pretii esse fructum industriae, et n. rei. Sed dicendum est cum coi. ea propter venditorem teneri restituere vero suo dno n. solum rem alienam, s(ed) etiam illum excessum pretii, quem ex venditione lucratus est deducta tn mercede industriae, quam in tali emptione, et venditione impenderit. Nam ille excessus pretii n. est fructus solius industriae, s(ed) rei alienae, in quo factus sit dives, ergo etc. ... Constat rao hac ex dictis.

399. Patet ex lege Si et rem et pretium 25 ff. de petitione haereditatis, ubi quaeritur, an si bonae fidei possessor heat, quia eamdem rem redemit, ubi glossa fatetur in principio expiat, id est partem pretii eo qd rem viliori pretio redemerit, teneat illum augmentum pretii partem dno restituere, et decidit sic textus: "Oportet
„ igitur possessorem, et rem restituere petitori, et qd ex venditione eius
„ rei lucratus est: q. n. solum debet restituere rem alienam vero ipsius
dno, s(ed) etiam illum excessum pretii, quem ex venditione eius rei lucratus est.

400. Rebus predictis textum n. probare assumptum nrum, quia loquitur de credenti haereditatem ad se pertinere, et hac bona fide vendenti rem haereditariam in quo casu aliter discurrendum est, ac in presenti, quia ut diximus n.
390, pretium succedit loco rei in haereditate, et sic illi accrescit tamquam haereditati; ideoque debet vero haeredi, qd n. accidit in casu nro. Fateor assumptum predicti textus est, quem adversarii explant in rone, s(ed) adhuc stendo predictum textum favere nrae sent. quia adhuc ex illo constat, illum excessum pretii, quem ex venditione rei alienae lucratus est venditor n. esse fructum solius

industriæ, non rei alienæ.

401. Quod sic probo: quia ille excessus pretii est fructus solius industriæ, et non rei non subcedentis loco hæreditatis, neque illi accrescit atque adeo nec vero hæredi debet restitui, non est possessori; non juxta prædictum textum succedit loco hæreditatis, et vero hæredi debet restitui: ergo. Ratio majoris; quia possessor bonæ fidei hæreditatis alienæ tantum tenet restituere quantum ex re aliena factus est ditior; atque adeo non debet restituere fructus solius industriæ: ergo cum juxta prædictum textum debeat restituere illum excessum pretii, legitime infertur, illum non esse fructum solius industriæ, non rei.

402. Dices: restitutio solum est reducere rem ad æqualitatem; non servatur æqualitas per hoc quod Domino restituatur sua res, etsi ei non restituatur ille excessus pretii: ergo talis excessus non debet restitui. Ratio nando minoris; quia non servatur æqualitas, si non restituatur Domino quantum iste debet habere in bonis suis; et per hoc, quod Domino restituatur sua res, si ei non restituitur excessus pretii non restituitur illi, quantum debet habere in bonis suis; in his enim habere debet non solum rem, non etiam eius fructus: ergo. Sect. 5a de obligatione possessoris bonæ fidei.

SECT. Va

De obligatione possessoris bonæ fidei.

403. Conveniunt Doctores, possessorem bonæ fidei teneri ad restituendum vero domino rem alienam apud ipsum extantem. Hoc verum est apud omnes, quando possessor bonæ fidei rem alienam habuit ex donatione: quando autem illam habuit a fure ex contractu emptionis, docent plures, quorum sententiam defendimus a numero 339, teneri illam reddere gratis, ut ad hoc pretium recuperet. Loquimur enim modo de possessore bonæ fidei, apud quem res aliena non extat, sive quia illam vendidit, vel donavit, aut aliter consumpsit. Circa hunc possessorem regula generalis sit: possessor bonæ fidei, apud quem res aliena non extat, tenetur restituere vero domino quatenus ex re aliena factus est locupletior, et non aliter.

404. Constat ex lege consuetudine veniunt 22a § præterea ff. de petitione hæreditatis, ibi: eorum autem, qui justas causas habuissent,

,, quare bona ad se pertinere existimaverint, ulsque eo dumtaxat, quo lo-
,, cupletiores ex ea re facti eent, condemnandos ee. Constat ergo ex aliis
legibus citatis a Pe. Tha Sanchez. lib. 2° in praecepta decalogi cap.
23 n° 2°, ubi ait, hanc regulam adeo firmam ee, ut nulla veriorem sit
in iure. Rao praedictae regulae e, q. aliud, in quo possessor bonae fidei
factus e locupletior, dicit ex re aliena extare, et in eo res a-
liena n intelligitur consumpta, sive n extam, ut constat ex lege ...
,, servandy 18 ff de legatis 2°, ibi: n enim absumit, qd in corpore
,, patrimonii retinet. q tenet restituere dno rei, quatenus ex re alie-
na factus e locupletior. Quod autem n alias teneat restituere possessor
bonae fidei constat, q. a cy n teneat restituere nisi ex re accepta, quan-
do neque res in se, neque in aliquo ipsius extat nulla superest in
praedicto possessore obligao restituendi.

205 Authores aliqui limitant regulam
datam, dicentes, eam debere intelligi de solis rebus n unico usu consump-
tibilibus, n vero de rebus unico usu consumptibilibus. Dicunt unico
usu consumptibiles res, quae sunt nata muniri, ut pecunia, frumentum,
vinum, cibus &a. De eiusmodi rebus docent, qd siquis bona fide eas
a fure accipiat, et durante bona fide eas consumat, n tenebitur res-
tituere quantumvis ex eis locupletior evaserit, nisi sua ex earum
rerum donatione reddat impensam ad restituendum. Sic discurrunt Ba-
ñez, Salonius, et Paulus de Ledesma dicentes apud P. Thg. San-
chez, et Cardalg de Lugo, hanc ee com. seg theoriam.

206. Verum haec li-
mitao com reiicitur a Dbus dicentibus, regulam datam debere in-
telligi etiam de rebus unico usu consumptibilibus; ac proinde po-
ssessorem bonae fidei illas accipientem a fure, lan n dno, et illas
consumentem teneri restituere quatenus eis factus e locupletior.
Hanc com doctrinam amplectuntur Caietanus, Victoria, Kamilla,
Sotus, Navarrus, Pedraza, PPes Alphonsus, Valencia, et
Molina tomo 3° de iustitia disp. 319, et alii citati a Pha
Sanchez, quatenus docent, possessores bonae fidei teneri res-
tituere, quatenus ex re aliena consumpta factus e locupletior,

ut exply apponunt in eo, qui invitatus ad cenç edit bona fide cibos furtivos: qd. exemply vulgatissimy ē, et com̃ adhibet ad omnibus. Cibus autē ē res unico usu ↄsumptibilis: ğ predicti authores uidant regulā datā debere intelligi etiā de rebus unico usu ↄsumptibilibus.

207. Immo citatus Thas Sanchez, part regulā datā intelligendā ēe etiā de rebus unico usu ↄsumptibilibus ex illo vulgatissimo, et coĩtrimo explo:= Sed aliā prot com̃ doctra: dominiū talium rerū unico usu ↄsumptibiliū n̄ transfert a fure in accipientē illas bona fide. Hac furius ipsi ē: qa fur n̄ ē dñus talium rerū; qui autē n̄ ē dñus rei huius dominiū transferre n̄ pōt, ut exprē het lege traditiō 20 ff. de acquirendo „rerū dominio, ibi: „tradio nihil amplius transferre debet, l „ pōt ad eū, qui accepit, quā ē apud eū, qui tradit:„ ğ accipiens a fure bona fide predictas res tenet illas vero dñō restituere rañe rei accepta n̄ aliter ac si fundū alienū accepisset bona fide; ↄ si fundū alienū accepisset bona fide teneret eo ↄsumpto vero dñō restituere quantū ex illo factus ēēt locupletior, sive fur potens, sive impotens sit ad restuendū: ğ etiā tenet vero dñō restituere quantū ex rebus unico usu ↄsumptibilibus factus ē locupletior, sive fur pōens, sive impōens sit ad restuendū.

208. Urget: accipiens a fure, et bona fide ↄsumens res alienas n̄ ↄsumptibiles unico usu v.g vestē, aut equū, tenet restituere vero dñō id, in quo factus ē locupletior, sive fur pōens, sive impotens sit ad restuendū: ğ etiā accipiens, et ↄsumens res alienas unico usu ↄsumptibiles, sive fur sit pōens, sive impōens. Prob. coña: ideo añs ē verū, qa dominiū taliū rerū n̄ transfert a fure in accipientē illas bona fide: ↄ neq transfert a fure dominiū rerū unico usu ↄsumptibiliū in accipientē, et ↄsumentē illas bona fide: ğ.

209. Notandū m ē, qd si res unico usu ↄsumptibiles ↄmixtæ ēent cū

rebus suis immaturo sufficienti ut fur acquireret dominium ta-
lium rerum, tunc est maxima differentia inter has, et res non consumptibiles
unico usu. Ratio est: quia in tali casu fur utpote dominus talium
rerum transferret dominium illarum in accipientem bona fide, et hic
non teneretur restituere tales res, quia rem alienam non possideret. At si res
non sint unico usu consumptibiles, cum nullatenus fur efficiatur dominus
illarum, transferre nequit dominium in accipientem illas bona
fide. Debet ergo accipiens bona fide illas restituere, si extent;
si vero non extent debet restituere quantum ex illis factus est lo-
cupletior.

410. Contra nego, et cons. seq. arguitur V: si res unico usu consump-
tibiles consumptae sint, verus dominus non habet ius petendi ipsas vero,
sed solum res similes, vel eiusdem pretium; sed res similes, vel eiusdem pretium manent
adhuc apud furem, si hic non sit impotens ad restituendum: ergo si fur
non sit impotens ad restituendum, accipiens ab illo bona fide, et
item consumens res unico usu consumptibiles, non tenet restituere quan-
titatem qua locupletior factus sit ex illis. = Hoc argum. siquid probat
probat accipientem a fure, et consumentem bona fide res unico usu
consumptibiles, non teneri restituere domino quantum ex illis factus est lo-
cupletior.

411. Assumptum probatur eadem forma arguendi, nam siquis accipiat
a fure bona fide equum eius furtivum, et hic apud eum pereat,
verus dominus non habet ius petendi illum vero, sed solum illius valorem; sed
valor illius manet apud furem, si hic non sit impotens ad restituendum: ergo
si fur non sit impotens ad restituendum, accipiens ab illo, et consumens
bona fide etc. = Directe ergo consequens premissum nando cons. Sicut a-
pud furem manent res similes, vel eiusdem pretium, quibus res consumpta
restituatur, ita apud accipientem, et consumentem illa bona fide manet
id, in quo factus est ex illa locupletior: ergo sicut, quia apud furem manent
res similes debet ex illis restituere vero domino; ita quia apud consumentem
manet id, in quo factus est locupletior debet ex illo restituere vero domino.

412. Nag.

2º non minus poterat fur donare pecuniam, vel frumentum furtivum,

quę alię pecunię, l frumenty, cuius erat dnus; d si alię pecunię l frumenty, cuius erat dnus donasset, qui illa accepisset, et ssumeret, n teneret dno restituere id, in quo factus eet locupletior: q nec teneret id restituere, si pecunia, l frumenty ssumpty sit furtivy. Pbr maior q n magis sunt bonorra restituor pecunia, et frumenty furtiva, quę pecunia, et frumty ppria illius furis: q. Rao ponda maior, et ans pbaor, q pecunia furtiva, et furty frumenty e bonorra restituor tamquę ppria veri dni: et ita dy immixta manet, in ea pessit dnus quibusvis credi toribus, qd n accidit in ppria furis pecunia. Ssrat Suo: nā l ipsi ad versar fateri debent, accipiente a fure pecuniā, l frumty ppry ipsius furis n teneri ea restituere, etiā si talis pecunia, l frumty n sint ssumpta, d extent apud accipientē; accipiente vero pecuniā furtivā teneri illā restituere, si apud ipsū extent: q signū e, qd n ęqualr potest utramqs donare, nec utraqs e ęqualr bonorra restitui.

443. Arg. 3o: possessor in nro casu n tenet dno restituere rōe iniustę acceptiōis; q bona fide rē alienā accepit, ac ssumpsit: deinde neqs tenet rōe rei acceptę, cū supponamus illā iā ee ssumptā: q nullū e caput, ex quo ad restitutionē teneat. Rao, in casu nro possessore teneri ad restitutionē rōe rei acceptę: tt enī hec in se ssumpta sit, extat tn, sive n e ssumpta in illo, in quo factus locupletior possessor. Et nota, argū hoc instari posse cōa adversaos in rebus n ssumptibilibus unico usu.

444. Ex dictis colligit 1o, qd siquis lautissimis cibis furtivis bona fide vesceretur, aut explendidissimas vestes furtivas induceret, quibus alias cōmunibus cibis, aut vestibus usurus erat, n dicit factus locupletior in toto valore epularū, aut vestiū; d solū in eo pretio, qd valent vestes, aut epulę, quibus alias usurus erat. Rao e; q hunc solū pretiō ocasioe rei alienę bona fide ssumptę pepercit, et in eo solū invenit auctū suū patrimoniū. Si vero invitatus bona fide cœnavit cibos furtivos, et hac ocasioe sumptus n fecit in cœna ppria, in qua expendisset multo plus, quę valeant cibi, quos in domo suis habuit. Tunc n debet restituere quantū lucratus e excusando sumptus cœnę pprię,

d Jesu quantum valebant cibi fructus, quos habuit in domo sua. Rao est; quia non tenet plus restituere, quam ex re furtiva participavit, et quia sua abstinet non rei alienae tribuendum est, quod factus sit locupletior in excessu valoris coenae, quam expendit.

215 Hanc cum doctrina non approbat Cardinalis de Lugo [illegible], praedictum invitatum ad coenam furtivam non teneri ad aliquid restituendum; quia consumptio cibi non est invitato, sed invitanti tribuenda est; invitatus enim non videtur accipere active cibos illos, nec consumere eos propria authoritate et mandato, et nomine invitantis, qui proprie illos consumit. Ad maius quod si ligna pretiosa, vel aromata in gratiam invitantis comburerentur, non invitato, sed invitanti eorum consumptio tribuenda esset; quia invitatus non consumeret active ligna, vel aromata illa, sed tantum passive se haberet fruendo, et percipiendo odorem, quae ab invitante consumuntur.

216 Colliges 2º, quod siquis occasione rei alienae aliquid donaverit, aut in pauperes erogaverit, vel ludo dissipaverit, aliove modo consumpsit, alias non consumpturus, in nihilo dicitur factus locupletior, ac proinde non tenetur aliquid restituere. Si vero aliquid ex suo patrimonio in donatione, eleemosyna, aut ludo expensurus erat, dicitur tantum quantum expendit in eo solum alias expendendo dicitur factus locupletior, ac proinde id solum restituere debet. Similiter dicendum est de possidente bona fide equum alienum; nam si equestris iter agat, quod pedestris acturus erat non tenetur restituere pretium locationis equi; quia in eo non est factus locupletior.

217 Colliges 3º, quod siquis bona fide venderet equum sibi donatum, ex qua venditione factus fuerit certe locupletior; postea vero eadem bona fide durante pretium illud inutiliter expenderet ludendo, donando etc., quos sumptus non erat facturus si pretium illud non habuisset in nihilo dicitur factus locupletior, ac proinde non tenetur aliquid restituere. Rao est; quia ad iudicandum, an factus sit locupletior ex re aliena consumpta inspiciendus est exitus, id est punctum, in quo cessat bona fides. Atque si in hoc puncto illud aumentum

patrimonii ex re aliena. Habetur ita expensum, ut tunc non inveniat auctum patrimonium, non dicetur factus locupletior, nec tenebitur restituere: ut res ipsa non tenet possessor ille, de quo in praesenti loquimur.

418 Colligitur 2°, quod si Paulus v.g. rem furtivam bona fide dono accepit, et ea vendita pretium bona fide donavit Petro, ita ut Paulus non maneat locupletior, Paulus non teneri ad aliquid restituendum, quamvis neque Petrus teneat. Ratio est; quia Paulus non est factus locupletior ex re aliena, quae numquam apud ipsum extitit; sed ex dono Petri. Neque obstat, quod si pretium illud apud Petrum maneret, ipse teneretur illud restituere; quia hoc ideo est, quia tunc Petrus haberet illud emolumentum ex re aliena. Sed Paulus non ita habet: ergo non tenetur illud restituere.

419 Colligitur 3°, recte respondisse Navarram cuidam consultui casui, de quo se consultum fuisse testatur lib. 3° de restitutione cap. 2 in nova editione parte 3a dub. 6 n. 171, qui ita est: quidam quingentis aureis furtivis vendidit bona fide equum, atque ipsis nondum consumptis cum suis pecuniis, conscius fuit furti. Recte censuit Navarra, talem venditorem teneri illos quingentos aureos restituere, non minus quam si alienum equum bona fide emisset, et adhuc apud ipsum extaret. Resolutio haec intelligenda est iuxta alibi dicta, pro casu videlicet, quo non possit contractum rescindere.

420 Colligitur denique, quod si res aliena pereat apud possessorem bonae fidei, sive inculpabiliter, sive culpabiliter ad nihil restituendum teneri, nisi factus sit locupletior. Doctrina haec est D. Navarri in manuali cap. 17 n. 3° dicentis, quod si res sine culpa possessoris pereat, nihil aliud debet restituere, quam quod ex illa factus fuerit locupletior. Quibus verbis indicare videtur, quod si culpa possessoris res pereat, ad aliquid amplius restituendum teneri. Est etiam Patris D. Soti 4° de iustitia quaest. 3a art. 2°, ubi docet, eum, qui bona fide rem alienam accepit, si absque magna sua culpa eam amittat, nulli restitutioni manere obnoxium.

421 Ratio doctrinae est: quia si aliqua obligatio daretur in praedicto possessore, oriretur ex iniusta acceptione; sed ex hac non oritur: ergo nulla datur. Ratio maioris est, quia supponimus non dari in praedicto possessore obligationem ex re accepta, nisi ad id

in quo factus est locupletior: et ideo adversatur occurrunt ad eundem committ in consumptione ipsius rei ut illa oriuntur ex iniusta acceptione ... n: non oritur obligatio restituendi ex iniusta acceptione in predicto possessore quando nullam committit iniustitiam; de possessore bonae fidei, ... apud ipsum culpabiliter peccat, nullam committit iniustitiam: ... minus est; quia cum possessor bonae fidei existimet rem illam esse suam, nullam iniustitiam committit, licet peccet peccato alterius speciei, ...

422. Ratio

... doctor ... rogabis, quid dicendum sit, si Paulus bona fide ... a fure emit ... bona etiam fide ... donat Petro, Petrus vero bona etiam fide ... vendit, an videtur Petrus teneatur reddere domino rei pretium, quod ex illa venditione lucratus est. Ratio dubitandi est, quia ex doctrina tradita videtur dicendum pretium illud reddendum esse domino rei; quia cum Petrus habuerit ex donatione rem illam, factus est locupletior in toto pretio; de iure ... possessor bonae fidei tenetur restituere id, in quo factus est locupletior ex re aliena: ergo.

423. Ex alia

vero parte videtur Petrum non teneri reddere domino rei pretium; quia unusquisque potest transferre ius, quod habet; de Paulus, qui rem a fure emerat, poterat eam vendere, et pretium retinere; quia in eo non esset factus locupletior; ergo post rem ius in Petrum transferre: quia Petrus in quantum succedat in ius Pauli donatoris, poterat ... retinere pretium, quod ex rei venditione accepit: ergo. Et ... speculative (inquit Cardinalis de Lugo) ... appareant, non tamen cogunt, nec movere debent, ut a receptissima sententia discedamus, quae ... dicendum est Petrum teneri reddere domino rei pretium, quod ex venditione lucratus est.

424. Et ad rationem in contrarium dicendum est, Paulum non posse transferre in Petrum ius, quod habet ad vendendam rem, et retinendum pretium; tale enim ius personale est, et fundatur in eo, quod cum Paulus rem emisset ex pretio postea accepto in venditione non redderetur locupletior. Unde ius hoc supponit personam, cui operis non gravis acceptio rei, ideoque post pretium retinere; quia adhuc eo retento non sit locupletior ex re aliena. Cum igitur Paulus efficere non possit, quod donatarius non sit donata Petro, neque quod Petrus non fiat locupletior ex re, si illam vendat, et illius pretium retineat, neque efficere, quod transferat ad Petrum ius illud per ad rem vendendam et illius pretium retinendum.

425. Sed dicendum est, si Petrus non donasset, sed vendidisset rem Paulo, et postea pretium condonasset Paulo; tunc enim Petrus non teneretur ad reddendum domino pretium rei ab ipso venditae. Ratio est; quia tunc Petrus non ex re aliena, sed ex liberalitate Pauli factus esset locupletior; tanti enim vendiderat rem, quanti illo emerat. Confirmatur: nam si Petrus solvisset Paulo pretium rei, et Paulus postea illud donasset Petro, hic non teneretur ad reddendum domino pretium rei ab ipso venditae: ergo neque tenetur in casu nostro. Ratio autem; quia in tali casu Petrus non esset factus locupletior ex re, quam tanti vendiderat, quanti emerat, sed ex donatione Pauli.

SECT. VIa

In quo loco, et quibus expensis restitutio facienda sit?

426. Coniungimus haec duo; quia expensae communiter fiunt ratione loci. Et loquimur de restitutione debita ex delicto, sive ex iniusta acceptione, et de restitutione debita ex re accepta. Loquendo itaque de 1a, notandum est cum Cardinali de Lugo tomo 1o de iustitia disp. 20 sect. 8 § 1 nomine restitutionis debitae ex delicto comprehendi non solum quod debetur ex iniusta acceptione, ex furto, et usuris, sed etiam quod debebatur restitui de re accepta, et accedente mora culpabili debitoris incoepit iam deberi ex delicto: quare et lucrum cessans, et damnum emergens creditori ex tali mora incipiet iam esse de debito ex delicto. De hoc igitur genere debiti quaerimus, quo in loco, et cuius expensis restituendum sit?

427. 1a sententia docet universaliter, quod si debitor abiit ex loco, ubi creditor erat ad alium mittendae sunt res ad creditorem expensis debitoris; si vero e contra creditor abiit ad locum alium, ipsius creditoris, et non debitoris expensis res remittendae sunt. Ita Paludanus in 4o dist. 15 quaest. 2a art. 5 et alii quibus favet glossa in capitulo cum tu de usuris. Sed haec sententia communiter reiicitur; quia qui tenetur restituere ex iniusta acceptione debet indemnem servare creditorem perinde ac si res sua ab eo ablata non esset: quare parum refert, quod sit ipse creditor vel debitor, qui ad locum alium discesserit: solum enim considerandum est, quid creditor haberet,

... n̄ fuisset injustâ illâ damnificaq.

228 2a sea docet, debentes restituere ex injusta acceptione teneri suis expensis debitum mittere ad creditorem, ubicumque sit creditor, etiamsi in quadruplum expensae debitum excedant, sive creditor sit, qui ex uno ad alium locum abiit, sive debitor. Ita Caietanus 2a 2ae quaest. 62 art. 5o, quem sequuntur Thedina, Covarrubias, et P. Vasquez opusc. de restitutione cap. 10 dub. 8. Sed advertunt authores isti deberi attendi ad expensas, quas dominus rei (quando videlicet hic ad alium locum abiit) faceret in asportando secum rem suam, et tales expensas deducere posse debitorem ex re ipsa, vel ex pretio ipsius. Advertunt praeterea, quod si debitor mittendo rem illam posset se minores faceret expensas, quam facturus erat dominus illam mittendo cum aliis suis rebus, tunc excessum solvendum esse a debitore; nam juxta hos authores habenda est ratio non expensarum, quae de facto sunt necessariae, ut res illa feratur ab aliis ad dominum mittatur, de ratione, quae a domino fierent in talis rei asportatione.

229 3a sea docet, non esse restituendum expensis debitoris, nisi magnae faciendae essent ob loci distantiam. Ita Scotus, Ricardus, Gabriel, et alii citati a P. Vasquez. Ex authoribus hujus sententiae Scotus, et alii excusant debitorem a transmittenda re ad creditorem, quando sumptus excederent debitum. Sed Silvester, et alii illum excusant, quando expensae aequarent debitum, vel parum deficerent. 4a denique sea docet posse differri, vel etiam omnino restitutionem, quando longe majores expensae faciendae essent, quam sit valor ipsius debiti: et tunc dandum esse pauperibus, vel operibus piis. Ita aliqui suppresso nomine citati a P. Molina tomo 3o de justitia disp. 352 no 5o, ubi ipse approbat praedictam sententiam.

230 Sit nostra conclusio: quando obligatio restituendi oritur ex injusta acceptione, sive ex delicto restitutio facienda est expensis debitoris, et eo in loco ubi prius vel illa possessurus erat, si ablata non fuisset. Ita P. Lessius lib. 2o de justitia cap. 15 dubit. 8 citans Caietanum, et alios, quos pro 2a sea citavimus.

Ad 2do: quando obligao restituendi oritur ex delicto restituo debet ita fieri ut dnus rei in pristinum statum restituatur perinde ac si res ablata n. fuisset: q. facienda e expensis debitoris, et eo in loco ubi dnus eam illa possessurus erat, si ablata n. fuisset. Rao ante: q. dnus n. debet ullum damnum sentire ex eo, qd rem suam amiserit debitoris iniquitate.

231. Dices 1o: debitor n. debet imputari, qd creditor migraverit in locum alium: q. res n. debet ad talem locum sumptibus debitoris. Reo nando coq: q. creditor quivis n. debet libere migrandi, quo voluerit ob iniquitatem debitoris: q si sumptus asportaois et restitutionis rei augeant ex tali migraoe, sibi imputet debitor; hic enim debebit relinquere rem in bonis creditoris, et tunc cum aliis paravo nullo sumptu translata fuisset. Notandum tn e, qd si creditor facturus erat sumptus in re illa asportanda, ij sumptus possunt deduci a debitore; nq nec n. tenet cum lucro creditoris rem restituere: d satis e, ut ex ablatione nullum damnum sentiat.

232. Dices 2o: q debitor ex iniusta acceptione tenet ad amplius, quam ad rei ablatae damnive illati compensaoe. Reo dissolvendo sequens: tenet ad amplius, si n. possit aliter damnum illatum compensare; 2do: si aliter possit illud compensare, neg coq. Absurdum eet, qd teneret ad hoc 2d, d n e absurdum qd teneat ad 1m q iniuste inferendo damnum sibi imposuit obligaoem compensandi tale damnum; quod si hoc compensare n. possit nisi ampliores sumptus faciendo ad sibi imputet. Potest etiam resi ex Caietano apud P. Vasquez loco citato nando coq: q debitor, tn teneat ad sumptus praedictos n. tenet ad amplius, quo ad rei ablatae, damnive illati compensaoe: d q tenet ad restitutionem completam, ad quam necessarii sunt sumptus praedicti, ideo tenet ad sumptus ex quibus nihil utilitatis accrevit creditori prout suum interim debitum, ad quod simpliciter reddendum tenet debitor in hoc, aut illo loco.

233. Notandum e 8. qd si res restitui n. possit sine magnis sumptibus, voveant ex quadq. eqitate dispensari restitutio; nisi inde dnus nihil, l parum damni capiat. Si autem ea e rerum cond ut nisi modo

restituat rem, postea neque ipsi dno, neque illius heredibus restitui pote-
rit, debet nunc restitui, rem ipsam, vel vistam illius pretium, quam-
vis magnae expensae faciendae sint: quia dnus non ideo perdere
sua in pauperes derivari, quod debitor tantundem in sumptus im-
pendere cogat. Aliter dicendum erit, si probabile sit, dno in hoc
casu non displiciturum, quod res debita amicis eius, vel pauperibus det,
quae ab eo peti debet per literas, si res ambigua sit. Notandum est
2°, probabile esse, quod si res sit parvi momenti, et sine duplo, vel triplo
sumptu restitui nequit, posse dari pauperibus, quia praesumi potest id non
displicere dno.
432. Circa restitutionem debiti ex re accepta, v.g. quando res empta
fuit bona fide a fure, dicendum est cum communi Dd., quod quando obligatio rest-
tuendi solum oritur ex re accepta restitui debet res in loco, ubi hec
nec debitor tenetur suis expensis eam mittere dno, sed expensis dni,
quando hic est in alio loco. Ratio huius est: quia debitor solum ex re
accepta non tenetur damnum subire, ut rei dnus in pristinum statum
restituatur: sed teneretur, si deberet suis expensis rem mittere dno,
quando hic est in alio loco. Obiicies: ideo debitor ex iniu-
sta acceptione tenetur tale damnum subire, ut rei dnus in pristi-
num statum restituatur, quia illum per iniuriam a tali statu deturbavit, sed de-
bitor solum ex re accepta non eta dnum a tali statu deturbavit: ergo.
433. Praedic-
tus quoque debitor solum tenetur ad rei custodiam monito integri rei dno,
ut sciret, quomodo velit eam sibi transmitti: in qua transmissione non
tenetur debitor expensas aliquas facere. Imo ut advertit P. Le-
sius, si contingat debitorem migrare in alium locum, nec possit rem illam
deponere apud aliquem, qui restituat, sed cogatur rem illam secum asportare,
potest expensas factas in tali asportatione a dno repetere; quia dnus
tenetur ad omnes expensas restituere ad custodiam, et conservationem rei suae, utpo-
te factas in utilitatem ipsius dni. Interea: non videtur aequum, quod possessor,
qui neque ex iniusta acceptione, neque ex contractu, quidquam debet tale
damnum patiatur. Sect. 3. De tempore, et modo restitutionis.

SECT. VIIª

De tempore, et modo restitutionis.

436. Quod attinet ad tpus restionis, docent fere oẽs Drs cũ D. Tha 2ª 2ª quæst. 62 art. 8, qd debita l. ex iniusta acceptione, l. ex re accepta debent statī restitui, nisi debitor dilaõẽ obtineat a creditore, l. nisi iusta aliqua causa eũ excusaret. Ratio huius ẽ iuxta Bonacinã disp. 1ª de rest. quæst. 6ª nº 1, qª præptũ restionis, quamvis sit præcep. negativũ, et in se sit affirmativũ, nihilominus involvit, et includit aliquo mõ præptũ negativũ n̂ retinendi alienũ; qd præptũ negativũ adimplendũ ẽ statī, nã ppterea dicit obligare semper, et ad semper: qd præptũ restionis adimplendũ ẽ statī, et qnter debita ex iniusta acceptione, l. ex re accepta debent statī restitui. Fere in hunc mũ discurrit Pª Molina tomo 3º de iustitia disp. 353. Vide quæ diximus a nº 35 usque ad 40 ubi ex D. Tha probavimus, præptũ restionis ẽe affirmativũ involvens negativũ.

437. Advertendũ tn ẽ, qd quando dicit, statī restituendũ ẽe, illud statī n̂ debet intelligi mathematice, s. moraliter, nã dilaõ restionis per breve tps morale parva, l. nihil nocet creditori. Unde si debitor qui ẽ in lecto, l. iacens audit, recordat se teneri ad restionẽ, n̂ tenet ẽ lecto surgere, l. a sacro recedere ut restionẽ statī mathematice faciat; qa satis ẽ, qd restituat opportuno tempore, expectataqꝫ commoda opportunitate, dummodo illa modica dilaõ n̂ vergat in detrimentũ creditoris. Quare ad excusandũ dilaõẽ a culpa gravi, quando adest animus restiendi, desumenda ẽ regula ex damno, qd per talẽ dilaõẽ creditori infert, et ex gravi sententia creditoris: nã si hic n̂ cedat graviter invitus, si per modicũ tempus restio differat n̂ erit culpa gravis in tali dilaõẽ.

438. Notavis ex Pbus Molina tomo citato disp. 356, et Cardal. de Lugo disp. 20 sect. 9ª nº 240, in magno ẽe damnaõis periculo, qui restionẽ ad mortis articulũ differunt, si eñ possunt statī restituere, et n̂ restituunt, sunt in peccato lethali, et vere-

fieri absolvi incapaces, unde si repentina morte ex hac vita discedant absque ...; in eodem damnationis periculo sunt qui cum possint in vita restituere per testes id efficere negligunt dicentes se in testamento suis heredibus praecipere ut restituant. Ratio ... quia satis indicant se non habere verum ac firmum propositum restituendi ... superviveant, cum tunc velint restitutionem ... si moriantur. Ty ... a sine causa exponunt creditores periculo carendi in perpetuum rebus suis, cum saepe heredes praeteant magnatum ea obligationi non adimpleant. Quando autem adesset justa causa id faciendi ... post esse confessarius eo modo absolvi, ... si propter scandalum, infamiam gravem vitandam non faciant, juxta doctrinam Cardinalis de Lugo citantis Navarrum, Bonacinam, et alios.

432. Rogabis 1° an qui promisit confessario restituere, et non restituit, sit iterum absolvendus? Resp. regulariter non esse absolvendum ante quam restituat, si totum aut partem restituere possit; quia tunc merito dubitat confessarius de vero proposito restituendi, et timet poenitentis fictionem, quam antea fecit. Si autem tunc non possit poenitens restituere, vel si sint tales circumstantiae quae suadeant tunc primus restitutionem promittere, et se ipsa observaturum, poterit confessarius ipsum absolvere. Sed in hoc 2° casu oportet ut confessarius poenitenti praecipiat, quod non prius ad sacram eucharistiam accedat, quam se ipsa restitutionem faciat, ut advertunt Cardinalis de Lugo, et P. Molina citati.

440. Rogabis 2° an possit confessarius dare poenitenti aliquod tempus ut paullatim restituat, quando videat id melius esse creditori, qui hoc modo debitum recipiet, et melius etiam esse poenitenti, qui adduci non posset, ut simul totum restituat? Aliqui, quos citat Silvestrem dicunt posse confessarium id tempus dare poenitenti, et illum absolvere. Pro hac sententia Sotus lib. 4° de iustitia quaest. 7 art. 2° citat Silvestrum, immerito, ut notavit P. Molina disp. citata. Sed dicendum est confessarium non posse id tempus dare poenitenti. Ita Sotus, Salonius, Bonacina quaest. 6 de restitutione n. 16, et Cardinalis de Lugo citatus. Ratio est quia si poenitens debet, et potest simul totum debitum restituere, et non vult, eo ipso non est dispositus ad absolutionem.

Neq. confessarius illam dilationem temporis concedere potest, cum non sit creditoris procurator.

221. Dices: potest confessarius ex circumstantiis prudenter praesumere quod creditor contentus erit, et esse debet, quod talis dilatio concedatur poenitenti, quia eidem creditori utilis erit: sic enim debitum recipiet: ergo potest poenitenti concedere aliquod tempus, ut paullatim restituat. Respondeo adhuc non posse confessarium semper absolvere poenitentem, et tunc solum quando creditor censeretur irrationabiliter urgere, et invitus esse. Quando vero creditor praesumeretur contentus tali dilatione, quia debitor aliter solvere non vult, tunc confessarius ex praesumpta creditoris voluntate potest concedere poenitenti illam dilationem; in qua concessione utiliter gerit negotium creditoris, qui hac via debitum recipiet, et non potest poenitentem absolvere; quia voluntas, quae in creditore praesumitur, non est libera, et spontanea, sed coacta, quia videt poenitentem non velle aliter solvere debitum: non ergo potest confessarius absolvere poenitentem nolentem adimplere obligationem restituendi, quam habet, et potest adimplere.

222. Rogabis 1° an possit confessarius absolvere poenitentem nolentem acceptare impositionem restitutionis dicendo se velle consulere Deum, qui iudicat forte per illos a restitutione deobligandum? Respondeo, posse si poenitentem videat omnino paratum ad illud consilium opportune petendum, et sequendum. = Rogabis 2° an debitor possit restitutionem anticipare, et creditor teneatur illam acceptare? Respondeo, quod si tempus praefixum est in favorem debitoris, potest hic cedere iuri suo, et anticipare restitutionem, quam acceptare tenetur creditor: non tamen potest anticipare nec creditor tenetur acceptare, quando tempus praefixum est in favorem creditoris, ut constat ex lege cum qui ff de annuis legatis.

223. Rogabis 3° an qui non habet opportunitatem, et possibilitatem restituendi teneatur habere propositum restituendi quando poterit? Affirmat a sane Sotus, negat autem Rebellus, et Bonacina quaest. 6a citata n° 8°. Et ratio illius est, quia praeceptum iustitiae non obligat nisi ad restituendum: et sic iustitia non obligat ad dicendum nolo occidere, sed ad non occidendum; ita praeceptum restitutionis solum obligat ad restituendum, non autem ad dicendum volo restituere, quando actu non est opportunitas, nec facultas restituendi. Sed dicendum est cum P. Azor 3a parte lib. 2°

cap. 32, qd. qui n̄ het oportunitē, l pog restituendi, ut novy pecc[atum]
n̄ omittat n̄ tenet heae ppoy restituendi quando poterit.

444. Rao ē; q[uia]
ut novy pecc[atum] n̄ omittat satis ē, qd n̄ heat afecty retinendi l n̄ restituendi alienu; & ut aliquis novy peccy 5ᵗⁱ praeceptj n̄ occidendi n̄ omittat, n̄ requirit, qd heat afecty, sive ppoy n̄ occidendi: d satis ē qd n̄ heat afecty, sive ppoy occidendi: & sic de aliis. Vt autem abstulit posit, qui alieny abstulit, et de praesenti n̄ het oportunitē, l pog restituendi, debet heae ppoy restituendi quando poterit, satis [illegible]; q[uia] debet heae ppoy servandi oia praecepta; d unu ex praeceptis ē restituendi quando poterit: q. Observa tamen Bonacinā pog n̄ anti oy heae intellecty [illegible] vy nre resolutioi.

445. Circa mm, quo facienda ē restitutio, conveniunt Doctores eam posse fieri per 3am personam, nam restitutio ordinatur ad tollendam inequalitatem per iniustitiam causatam; inequalitas autem haec tolli potest, inducitur opposita aequalitas per 3am personam. Immo oportet restitutionem fieri per 3am personam quando illius obligatio oritur ratione delicti occulti; sic enim consulit famae debitoris. Quando vero obligatio restitutionis oritur ratione delicti publici, quo scandalum causatum ē, debet fieri publice; n̄ q[uia] iustitia obligeret ad faciendum publice restitutionem, d q[uia] charitas, 5a que ē scandaly obligat ad vitandum scandalum proximi. Vnde si quando debitor tenebatur ad faciendam publicam restitutionem illam fecit secreto, iam adimplevit praeceptum iustitiae; q[uia] substulit inequalitatem, quae auferenda erat ex obligatione iustitiae. Debet tamen publicare restitutionem factam, et adhibere alia media, quibus occurrat scandalo dato.

446 Rogabis an quando 3a illa persona, cui tradita ē res debita, ut eam restituat creditori, eam n̄ restituit, l q[uia] eam retinet, l q[uia] ipsi surripuit, l q[uia] alij perijt, teneatur tunc debitor eam restituere. Resolutio huius dubij ex parte pendet ex dictis a nº 66, ubi late egimus de culpa requisita ad obligationem restituendi ex delicto. Circa dubiy praesens videatur Cardinalis de Lugo tom. 1º de iustitia disp. 8a sect. 9a nº 121, et Pater Gaspar Hurtado de iustitia, et iure disputatione 8a difficultate 3a.

221. Reo^g 1^a: quando res debita sub dominio creditoris
ē (nulla præcedente iniusta ablaoe, l retentoe ex pte debitoris) vg qdo
empta fuit bona fide a fure, l qdo ē comodata, aut locata debitor
mēt liber ab obligaoe restituendi; si eq n̄ restituat 3^a illa persona, cui
tradita ē, ut eq restituat creditori, si talis 3^a persona prudens re-
dabat fidelis a debitore. Rao ē; q^a in tali casu (ut inquit Cada-
lis citatus) regula generalis ē, ut si absque culpa debitoris res pereat,
pereat suo dno, et debitor ad nihil teneat; d qdo 3^a persa, cui tra-
dita ē res ut eq restituat creditori, prudens iudabat fidelis a debi-
tore res perit absq culpa debitoris, g perit suo dno, et debitor
ad nihil tenet: g.

228. Præterea qd res perijt absq alterius culpa, suo dno
perijt, d in missioe rei per illā 3^a persā nulla fuit culpabilis
negligea in debitore, raoe cuius teneat ad restituoe rei n̄ per-
venientis ad dnm; siquidē prudens iudavit fidelē ēē personā
per quā res misit: g. Idē dicendū ē etiā si res debita n̄ sit
sub dominio creditoris, quando restitui debet ex re accepta vg quando
quis debet restituere pretiū rei alienæ, quā ex donaoe habuit; tunc
enī si 3^a persona prudens iudat fidelis a debitore, hic liber
manet ab obligaoe restituendi etiā si talis 3^a persa pretiū sibi
traditū n̄ restituat creditori. Si vero negligea aliqua culpabilis debito-
ris fit in electoe 3^æ persæ, et hac raoe res n̄ pervenit ad creditorē
debitor tenebit ad restituoe si talis negligea pertingat ad culpā re-
vidēcg latā, quæ sit etiā culpa Theoca iniustiæ d^{to} dicta a n° 20.

229. Reo
2^a: quando res debita ē ex iniusta ablaoe, seu damnificaoe debitor
n̄ mēt liber ab obligaoe restituendi, si eā mitat per 3^a persā n̄
electā a creditore, et ad hunc n̄ perveniat sive 3^a illa 3^a persa eā
sibi retinet 6^a. Rao ē: q^a dummodo res n̄ pervenit ad cre-
ditorē debitor hucusqz n̄ satisfacit suæ obligaoi: n̄ enī reducit ad
æqualitatē inæqualitatē causatā per iniustā acceptioe, seu damnificaoe;
d dummodo n̄ satisfacit suæ obligaoi reducendo ad æqualitatē prædictā
n̄ mēt liber ab obligaoe restituendi: g.

250. Res 3ª: qdo res debita mittitur ad creditorem per 3ª personam a creditore electam, et n̄ videatur a debitore infideli, debitor manet liber ab obligatione restituendi. Ratio e: quia illa 3ª persona gerit vices creditoris, ac proinde qdo ei traditur res debita censetur tradi creditori, hicque censetur acquirere dominium illius; sed si creditori traderet res debita, debitor maneret liber ab obligatione restituendi: ergo et manet liber, qdo res debita mittitur per 3ª personam a creditore electam, et n̄ videatur &c. Disp. 5ª. De causis vel omnino, vel ad tempus a restitutione excusantibus. Sect. 1ª. Ex qua impotentia, vel necessitate possit debitor restitutionem omitere, aut differre?

DISP. Vª

De causis vel omnino, vel ad tempus a restitutione excussantibus.

SECT. Iª

Ex qua impotentia, vel necessitate posit debitor restitutionem omitere, vel differre.

251. Quoad primum attinet triplex e necessitas extrema, gravis, et communis. 1ª de rebus necessariis ad vitam conservandam, itaut si de illis n̄ subveniatur homini periculum sit morale, qd brevi moriatur. Explicat autem Ledesma illud brevi ita ut in una hieme, vel in uno vere moriatur. Caietanus vero dicit ee extremam necessitatem, qdo n̄ apparet alia via, qua illi subveniat, licet longe sit a morte. Sotus dicit, esse extremam necessitatem, qdo homo appropinquat periculo morbi incurabilis, vel alterius miseriae, quae homines solet conficere. Angelus, et Bañez dicunt, ee extremam necessitatem, quando quis e in periculo amittendi aliquod membrum principale, vel sui corporis.

252. 2ª necessitas e gravis, quam aliqui appellant quasi extremam, et datur qdo homo nisi subveniatur, verisimile e, qd eius vita notabiliter abbreviabitur, vel in aliquod notabile malum incidet. Navarra docet, ee extremam necessitatem gravem, quando homo, nisi ei subveniatur, manebit in notabili infamia, vel in captivitate iniusta, vel cadet a statu, vel malum magnum incurret. Sotus dicit ee gravem necessitatem, quae homines constituit in gravi

periculo honoris amittendi. Corduba docet esse gravem necessitatem, quando quis iuxta sui status decentiam vivere nequit, vel miseram, et abiectam vitam agit prae aliis suae conditionis. 3° demum necessitas appellatur communis, quam patiuntur pauperes, qui ostiatim mendicant: et addit Corduba, hoc verum esse sive publice sive occulte mendicent. Circa praedictas necessitates videatur P. Thomas Sanchez lib. V consiliorum cap. 5° dub. 5. a n° 2°, et Cardinalis de Lugo tomo V de iustitia disp. 18 sect. 3ª

253. His praemissis dicendum est cum communi DD., in extrema necessitate debitoris vel suorum, vel proximi, cui debitor nequit aliter subvenire, excusare debitorem a restitutione quamdiu talis necessitas durat. Ratio huius est, quia in tali casu debitorem non restituere non est contra rationabilem voluntatem creditoris; et quamdiu non est contra rationabilem voluntatem creditoris debitorem non restituere, non tenetur debitor ad restitutionem: ergo quamdiu talis necessitas durat, non tenetur debitor ad restitutionem. Probatur maior: in tali casu creditor tenetur ex charitate succurrere extremae necessitati non exigendo rem sibi debitam, quae ita est necessaria ad subveniendum praedictae necessitati: ergo.

254. Sed dubitatur, an transacta praedicta necessitate teneatur debitor ad restitutionem? Ratio dubitandi est, quia videtur extinctam esse obligationem; in extrema enim necessitate omnia sunt communia. Unde si in tali necessitate potuisset quis rem alienam accipere; ita etiam a fortiori poterit sibi usurpare, quod alteri debebat, et illud consumere in sua necessitate sublevanda absque ulla obligatione restituendi. = Dubio proposito respondeo debitorem transacta praedicta necessitate teneri ad restitutionem in quibusdam casibus, quorum primus est: si res adhuc post necessitatem extet, tunc enim debitor tenetur rei acceptae ratione, ut si solum equum usu rei, quo res non consumitur, vel usu equi vestis, navis etc. Ratio est, quia extrema necessitas non tribuit ius ad amplius, quam opus est, ut ei subveniat, patiensque talem necessitatem se eripiat a periculo: ergo si res post necessitatem extet debitor tenetur ad illius restitutionem.

255. 2us casus est, si intercessit contractus, sive ante necessitatem, sive in necessitate ipsa, per quem translatum sit dominium rei in debitorem, vel si accepit mutuum, vel emit. Ratio est: quia si debitor ita rem accepit ante necessitatem, et per illam se in extrema necessitate potest iuvare, non incidit

in ex͠ma nec͠ite rei alienę, ꝯ hec quę videlicet mutuo accepit, l emit: ꝙ post nec͠itē manet in illo obligão inducta per ꝯtractum, quem fecit, sua tamen ꝯ. Rados ē r̃ão, quando intercessit ꝯtractus in nec͠itate ipsa. Si vero per ꝯtractum n̄ sit translatum dominium, ut in ꝯmodato, precario, et ꝯducto, et in ex͠ma nec͠ite debitor rem ꝯsumpsit, docet Pª. Lessius lib. 2º cap. 16 dubit. 1º nº 5, pbabile ēē debitorem n̄ teneri ad restitonē, nisi re, l spe, seu facultate ppinqua dives sit. Rao ipsius Lessij ē; ꝙ tunc debitor n̄ tenet rōe rei accepte, cum hec neqʒ in se, neqʒ in pretio extet: neqʒ rōe injustę acceptionis, cum eā iure ꝯsumpserit, et sua ex͠ma nec͠iti subvenire: neqʒ rōe ꝯtractus, ꝙ a tales ꝯtractus n̄ obligant re pereunte absqʒ culpa accipientis, qualiter perit, seu ꝯsumit in casu pōo: ꝙ 3us casus

456. ē, si res debita erat ex delicto vel ex furto ante nec͠item facto iuxta, seq. Scoti, Paludani, et aliorum, quos citat, et sequit Pª. Lessius loco citato; tunc enim, iuxta hos authores, si postea debitor rem ꝯsumat in nec͠ite, tenet ad restitonē. Rao huius ē, ꝙ a obligao illa ante nec͠item ꝯtracta n̄ extinguit, ꝯ ꝯsopit per supervenientem nec͠item: ꝙ hac transacta debet res debita restitui. Sed ꝯtrarium tenet Dtus Navarra lib. 2º cap. 2º nº 24, cuius seq. pbabilem vudat Pª. Lessius. Rao huius seq ē, ꝙ a si res n̄ fuisset habita a debitore ante nec͠item, debitor in ex͠ma nec͠ite ꝯstitutus posset licite eā accipere, et ꝯsumere: ꝙ et quando illā habebat ante nec͠item. Sed huic rōi reāri pōt iuxta seq Pio Lessij, qd debitor in ex͠ma nec͠ite ꝯstitutus posset licite rē accipere, et ꝯsumere cum obligaone eā postea restituendi, quando posit et n̄ aliter.

457. Cardinalis de Lugo disp. 21 sect. 5ª nº 32 cum distinctione pcedit; inquit enim, qd si fur ante nec͠item furatus ē pecunias, et ita cum suis eas miscuit, ut mixtione dominium earum ꝯparaverit, et postea superveniente nec͠ite eas ꝯsumit, manet obligatus ad restitonē; ꝙ a tunc nihil alienum ob nec͠item accepit, l ꝯsumpsit, ꝯ ꝯparatas pecunias: obligao autem personalis ad solvendum tantumdem pecuniae n̄ fuit ob nec͠item extincta, cum talis obligatio

nihil deserviat ad occurrendum necessitati. Si autem aliquis furatus adhuc alienum in necessitate postea consumpsit videndum erit, an necessitas fuerit talis, qua posset tamquam tunc denuo accipere absque obligatione ulla solvendi postea pretium; an vero ut solum posset accipere cum tali obligatione, et ita etiam videndum erit de fure consumente in necessitate alterius, quod antea furatus fuerat. Hoc docet citatus Cardalus loco citato, ubi citat ea, quae docuit disp. 16 sect. 3a agens de necessitate excusante a furto.

258 Dubitatur adhuc, an si quis accipit rem alienam, pecco, tempore in extrema necessitate consumpsit, teneatur postea restituere. Negant aliqui cum P. Navarra citato; quorum ratio est, nam qui sic accepit, et consumpsit rem, usus est iure suo, quod illi dedit sua necessitas. Affirmant etiam Navarrus, Covarrubias, Cardalus, Toletus, et P. Lessius, cum quibus dubio procul probo rem, sic accipientem teneri ad restitutionem quando commode possit, si res, quam accepit, et consumpsit, sit magni pretij. Ratio est, quia extrema necessitas non transfert in accipientem dominium rei alienae, sed tantum illi tribuit ius utendi, idque prout opus est ut periculum evadat: ergo non aufert ab illo obligationem restitutionis faciendae quando possit. Item, alias non teneret quis rem dare extreme indigenti, nisi quatenus sibi opus est, ut consulat suae necessitati; sed ad hoc sufficit, quod rem ei det cum obligatione restituendi quando possit: ergo alias solum teneret rem hoc modo dare; sed res hoc modo data debet postea restitui, quando videlicet accipiens restituere possit: ergo.

259 Notandum cum P. Lessio, quod si res sit parvi pretij, accipiens eam non tenebitur postea restituere maxime si re, et spe, seu proxima facultate pauper erat. Ratio est quia talia non solent dari pauperibus cum onere restituendi sed absolute; ridiculus enim esset dives, qui a paupere pro aliquot panibus, vel calceis, vel trita veste talem obligationem exigeret.

260 Dubitatur denique an si creditor sit in pari necessitate extrema, ac debitor, hic teneatur illi restituere. Conveniunt Doctores teste Cardalo, et Lugo disp. 24 sect. 4a n. 2o quod si subtractione illius rei constitutus est creditor in ea necessitate, debitor tenetur illi restituere. Ratio est quia subtrahere alicui rem, qua ille

exme indiget, perinde e atq occideri. Et praeterea q in pari causa melior e cdo possidentis praesenti dni. Si autem creditor n sit directus in ea necessitate subtractione illius rei, d aliunde tenent ples, qd debitor in pari necessitate estitutus tenet illi restituere. Ita Scotus, Ricardus, Paludanus, P. Vasquez in opusculis cap. V de eleemosina dubio 2, et Cardalis de Lugo disp. citata.

260. Sed Bonacina disp. V de restitutione quest. ultima puncto V n. 34, Caietanus, Sotus, et Cardalis Toletus citati a P. Lessio ipsos sequente lib. 2 cap. 16 dubit. V tent debitorem n teneri restituere creditori in pari necessitate estituto, quando creditor n e directus in illa necessitate subtractione illius rei d aliunde; adeoq n soly quando res e sub dominio debitoris, d etiam quando in specie e debita creditori. Juxta hanc sententiam rendum e dubio proposito. Ratio est ex P. Lessio: q ex tempore necessitatis extremae cessat vis, et potestas dominii, ac divisionis rerum, et proinde se habent res, ac si nunquam divisae fuissent; d si nunquam divisae fuissent posset quisq sue necessitati potius, quam alterius subvenire ex re, quam occupat, et possidet. q et id potest in casu quaestionis, atq adeo debitor n tenet creditori restituere in pari necessitate estituto.

262. Hinc constat qd si quis alterius panem occupavit in solitudine, l alterius tabulam in naufragio, laut equum in fuga et postea ille alter aliquod ex praedictis extreme indigeat, qui antea occupaverat n tenet ea restituere, si etiam illis extreme indiget. Ratio constat ex immediate dictis. Notabis dein doctrinam circa debitorem in extrema necessitate constitutum extendere ples authores ad parentes, uxorem, et liberos debitoris; ita ut debitor n teneat restituere creditori, d huic possit illos praeferri in extrema necessitate. Ita docent Sotus, Ludovicus Lopez, et Cardalis Toletus de septem peccatis mortalibus cap. 39 revocans id, qd dixerat lib. 5 cap. 22 addensq etiam fratres posse praeferri in hac necessitate creditori. Bonacina autem loco supra citato extendit praedictam doctrinam ad extremam cuiuslibet 3i necessitatem.

263. Hucusq de obligatione debi-

etoris in extrema necessitate constituti; nunc de obligatione illius gravi necessitate laborantis dicendum est debitorem positum in gravi ipsius necessitate posse restitutionem differre, quamdiu talis necessitas durat, dummodo creditor non sit in pari necessitate constitutus. Ita communis DD. sententia, cuius ratio est quia in tali casu dilatio restitutionis non est contra rationabilem voluntatem creditoris, cum hic teneatur ex charitate subvenire tali necessitati: ergo debitor poterit tunc restitutionem differre.= Si autem creditor sit in pari necessitate gravi constitutus communiter sentiunt docere, debitorem non posse restitutionem differre; quia tunc dilatio restitutionis esset contra rationabilem voluntatem creditoris: et quia in pari necessitate prior extrema potior est conditio creditoris.

264. Sed oppositum docent authores aliqui, videlicet debitorem positum in gravi ipsius necessitate posse restitutionem differre, etiamsi contingat creditorem in parem necessitatem incidere, dummodo debitor non fecerit illum in ea necessitate: idque sive debitum ortum sit ex iusto, sive ex contractu. Hanc sententiam probabilem iudicat P. Lessius cap. 16 citato dubit. 1. n. 13. Ratio est; quia non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi videtur esse melior conditio possidentis: ideo enim melior est conditio possidentis in extrema necessitate, quia tunc omnia sunt communia, ita ut qui extreme indiget ius habeat occupandi ea, quae habet alius, non similiter indigens: et postquam occupavit non tenetur restituere durante illa necessitate, quamvis alius in parem necessitatem inciderit: sed similiter ius occupandi ex rebus alterius ipsi nec ad personam, nec ad statum necessarias, videtur in gravi competere necessitate: ergo. Haec est ratio qua movetur P. Lessius ad iudicandam probabilem praedictam sententiam.

265. Quidam ingeniosus Recentior non acquiescit huic rationi; quia iuxta „illum vera est haec propositio: in gravi necessitate habet ius occupandi, vel sub„ripiendi ex rebus alterius ad subveniendum suae necessitati: sed haec propositio falsa est, immo et comprehensa sub damnatione illius 36 propositionis damnatae ab Innocentio XI: ergo et falsa est ratio, qua movetur P. Lessius ad iudicandam proba„bilem sententiam. Itaque propositio damnata haec est,, permissum est furari non solum in „extrema necessitate, sed etiam in gravi,, Sub hac damnatione comprehenditur haec propositio,, qui est in gravi necessitate licite potest occupare, vel subripere res alterius ad subveniendum suae necessitati: ergo et illa prima propositio.

266. Sed P. Cardenas

in ppes damnatas dissert. 23 cap. V art. 3.º a nº 18 usque ad 33. docet, qd. si hic pp. licitum e occupare, l subripere res alterius in gravi nessite talium aseit, qd. n dicat solum speculative probabilis, d aseit re ipsa posse reduci ad praxim, talis pp. subiacet damnatioi ppis 36; si autem solum speculative procedat servatis quibusdam conditionibus ab ipso Cardenas assignatis, et nihil ipsi ad praxim n subiacet predicto damnatioi. Quidquid de hoc sit nobis tenenda e communis sea docens, debitorem ppter gravem ejus nessite n posse restituere differre, si creditor sit in pari nessite gravi constitutus.

267. Observandum tn e P. Lessium n docere licitum ee occupare, l subripere res alterius in quacumque nessite gravi, d solum docere, probabile ee, id licere in aliqua nessite gravi, qua valde gravis apellatur: hoc autem ee probabile, et n comprehendi sub damnatioe ppis 36 docet a P. Didaco de la Fuente Hurtado in dicto ppe damnatas dissert. 23 cap. V nº 5, et 6, et cap. 3º nº 20, ubi ptes authores citat tuidantes probabilem predictam seam.

268. Praeterea: P. Cardenas art. citato docet n comprehendi sub damnatioe dicte ppis 36 seam, qua ipse docuerat in 3ª parte crisis Theologie disp. 80 cap. 4º videlicet licitum ee in nessite evidenti urgenti ut ipse eam apellat, l ut alii dicunt quasi extrema aferre nesraa ad talem nessitem sublevanda. Sic Exempli evidenti imminet a mauris periculum captivitatis, si videat equum alienum proximum, potest licite illum usurpare ad fugam; et sic de aliis similibus: hic enim (inquit citatus Cardenas) n e nessitas gravis, de qua loquitur decretum Innocentii. Tho sic: hic nessitas e qua authores alii vocant valde gravis: e licitum debet ee iuxta ipsum P. Cardenas, et n subiectum damnatioi auferre in nessite valde gravi nesraa ad talem nessitem sublevanda.

269. Denique argumentum, quo P. Cardenas probat, hanc ppem si aseit „ut practice probabilis damnatam ee, „licitum ee occupare, l subripere „res alterius in gravi nessite,„ hoc e. evidens e eis, qui subripit nesraa in nessite gravi, committere furtum; d damnatio ppis damnatae

ddemnat [illegible] in necessitate gravi: q̃ [illegible] cui, qui subtrahit necessaria in necessitate gravi. Tandem habetur ex D. Thoma 2a. 2æ. quæst. 66 art. 7° in corpore dicente: „sed quia multi sunt necessitatem patientes, et non potest ex eadem re omnibus subveniri, committitur arbitrio uniuscujusque dispensatio propriarum rerum, ut ex eis subveniat necessitatem patientibus„ Ex quibus sic efformatur demonstratio: ille committit furtum, qui rem subtrahit, ad quam nullus habet jus: atqui pauper constitutus in gravi necessitate nullum habet jus ad rem [illegible] [illegible] sibi subripit ab illo committente furtum. Probatur minor: eo ipso, quod sint plures in gravi necessitate patientes, [illegible] dicendum est omnes habere jus ad subveniendum sibi, [illegible] [illegible] [illegible]. Si dicas [illegible] [illegible] [illegible] „quia ut [illegible] D. Thomas citatum, non potest ex eadem re subveniri omnibus„ [illegible] dicat [illegible] [illegible] quia nulla [illegible] [illegible] [illegible], quia [illegible] [illegible].

40. [illegible] Huic argumento [illegible] [illegible] autores defendentes sententiam [illegible] quos citat [illegible] Hurtado n. 20 citato [illegible] [illegible] si loquatur de necessitate valde gravi. Quod attinet ad authoritatem D. Thomæ illa [illegible], quod ex illa nihil [illegible] [illegible], quia [illegible] loquitur D. Thomas de necessitate gravi, de qua [illegible] necessitate extrema, ut legenti articulum constabit. 2°, quia in [illegible] [illegible] de necessitate gravi, ex eo quod committatur arbitrio uniuscujusque dispensatio propriarum rerum, ut ex eis subveniat necessitatem patientibus, [illegible], quod patiens necessitatem non habeat jus ad subveniendum sibi.

41. [illegible]: quia [illegible] quando multi sunt necessitatem extremam patientes, et non potest ex eadem re omnibus subveniri, committitur arbitrio uniuscujusque dispensatio propriarum rerum, ut ex eis subveniat necessitatem extremam patientibus; et ex hoc non sequitur, quod patiens necessitatem extremam non habeat jus ad subveniendum sibi. [illegible] demonstratio [illegible] ex authoritate D. Thomæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in necessitate [illegible] gravi. Ad probationem minoris [illegible] partis [illegible], [illegible] in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ex D. Thoma, quia quando multi necessitatem extremam patientes habent jus ad subveniendum sibi [illegible], cum non possit ex ea omnibus subveniri. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], cujus [illegible] immunis a [illegible] [illegible] [illegible]

212. Adeo iq ad nug precipuy assumptu, et dico
2° debitorē posse restituē differre ppt magnū periculū salutis animæ
ipsius debitoris, proxy: v.g. si peccaturus sit gravissimè, si sic reddat mo-
dica quæ possidet, sua stant, ipse debitor in des-
peratō incidat. Ita docent D. Antoninus, Scotus, Henriquez, et Sa-
vaino citati a P. Lugo. Ratio e, q. quisq̃ magis tenet saluti æ-
suæ, et suæ, corporis, quā debita, et stante periculo tali ū ve-
tat stat. restituē facere, dilatio differre pot. ubi sublevandus ē ex sum-
periculo diuturne et notabile, tamen n supplerat āā, modo non illud avo-
tenet, nisi differendo restituē. Dico 3° debitorē posse restituē differre ppt
magnū ipsius detrimentū in rebus q. debitis, et ppt notabile jacturā
decet status. Ita authores primū citati, quibus accedunt Pedrina
et Covarruvias. Ratio e: q. debitor pōt restitū differre, quamdiu
creditor n̄ pōt eē iure invitus in dilatē: sā in pdictis casibus cre-
ditor n̄ pōt eē iure invitus in dilatē: q. Ratio minus, q. ꝑ equitatē
et charitas tenetur creditor, si vellet statī sibi satisfieri cū tan-
to incommodo debitoris.
213. [illegible] ubi dicta colligitur n̄ ē reus debitor status
ut n̄ possit statī solvere, nisi magna jactura sua statū suū perdat
ne ... bona, et predia vendat multo minoris, quā valeat, ū tenet
debitor stat. restituere, d pōt restitū differre, quandoq. tunc talis
equitē, nisi forte creditor sit jacturā passurus sit. At evenit,
quando talia sunt incompatibiliter tulit solutio, hac nunquā
sit secuta; tunc enim sit damnū ejus ex injusta acceptione, debet
stat. restitue, sive intolerantia jactura. Observandū nos dixisse,
debitorē n̄ teneri stat. restituere, quando is ē reus debitor sta-
tus, ut n̄ possit statī solvere, nisi magna jactura rerum suarū pa-
tiat, q. si jactura n̄ sit in ipsis rebus debitis, quibus se spo-
liat debitor restituē n̄ pōt id circo restitū differre, quia n̄ ē
proprie damnum pati in rebus, quæ proprie ipsius sunt, sed re-
linquere aliena, et debita.
212 Si aut̄ ro restitue debitor n̄ potest sac-
turā in rebus suis, d sbi in actā qn videtur quæquisq pōt dicta-

co rebus differre, ut recte advertunt Caietanus, et Navarrus citati a P. Lugo. Ratio est; quia tunc [illegible] [illegible] de rebus suis [illegible] debitor [illegible] vero de alienis, seu alterius debitis. Quod si debitor tale [illegible] [illegible] creditorum, [illegible] quoties aliquando [illegible] n. [illegible] charitas [illegible] quod creditor [illegible] [illegible] modo [illegible]; quia [illegible] ratio est quod [illegible] creditor [illegible] [illegible] incommoda alterius creditoris quod [illegible] [illegible] [illegible]. Pro Navarra Cordova et Theorica P. Lugo.

235\. [illegible] [illegible]: n. [illegible] au[illegible] ab alterius bo[illegible] magnis detrimentis in rebus suis [illegible] vitandis; [illegible] [illegible] [illegible] alterius [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible]; quia n. [illegible] [illegible] [illegible] bo magno detrimento [illegible] [illegible] cod: quia alterius [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] anni mando co, et ad [illegible] [illegible] docemus P. Molina citato a Cardenas de [illegible] [illegible] n. 48, [illegible] [illegible] ratio fuit alterius rei [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] alterius rei in[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] excusare ab in[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod (aut P. Molina) est [illegible] [illegible] [illegible].

236\. Dicimus [illegible] quod [illegible] n. licere [illegible] auferre [illegible] [illegible] magnum detrimentum in rebus n. [illegible] vitando, licet in [illegible] alterius [illegible] [illegible] tale detrimentum. Ratio est; quia [illegible] per [illegible] rei alterius ut [illegible] docemus: [illegible] vero, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dicta [illegible]; quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] circumstantiam [illegible] facinus excusari ab [illegible], [illegible] [illegible] debet [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] facinus excusari [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et P. Lacroix [illegible] 3° parte 2a [illegible]

237\.

SECT. IIa

Utrum remissio creditoris [illegible] valeat, et quid dicendum sit si debitor [illegible] creditori [illegible] sui creditoris.

211. Certum est donationem seu remissionem debiti factam a creditore liberam debitorem ab onere restituendi summam talis remissio liberat in [illegible] [illegible] donare possit. Cum enim debiti remissio gratuita sit quaedam donatio, sane qui donare [illegible] [illegible] remittere. Similiter quamvis liberatio requiratur ac sufficit ut donatio sit valida, tamen requiritur ac sufficit ut debiti remissio valida liberet debitorem ab onere restituendi. Unde si [illegible] debitor [illegible] implicite [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] parte debitum remittat talis remissio [illegible] [illegible] debitorem non liberat ab onere restituendi. [illegible] si per [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] paupertatem quam [illegible] [illegible] alia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non remitteret [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] talis remissio, tunc [illegible] remissio ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non liberare debitorem a [illegible] onere, ut docet [illegible] [illegible] tomo 3o de iustitia disp. 35.

212. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut remissio debiti [illegible] [illegible] ad [illegible] restituendi [illegible] debitorem [illegible] creditoris [illegible] [illegible] [illegible] quo sit remissio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] docet non esse [illegible] remissio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pecunia [illegible] [illegible] [illegible]. Ita Castropalao 2a 2 quaest. [illegible] art. 6 ad [illegible] in summa [illegible] [illegible] cap. 3o, et alii videndi apud [illegible] [illegible] et Cardinalem de Lugo disp. 2a sect. 2a n. [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] debitor [illegible] [illegible] creditori debitum non [illegible] ut huius remissio sit [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] debitor [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] remittat debitum adhuc [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] remissio est valida, et debitor liberatur

ad onus restituendi: sicut siquis absque vi, et fraude peteret a proximo libere debitum ab eo sperans, si prius non daret, adhuc donare est verisimile, in ira tali debitore recedere.

279\. Notandum est praeterea, et aliquos casus in iure expressos, in quibus nemo creditoris non liberatur ab onere restituendi: 1us est, si Episcopus, vel Archiepiscopus visitans ecclesias ab eis accipiat aliquid praeter sumptus necessarios ad victum illis diebus, quibus visitat: tunc enim tenetur ad eorum restitutionem intra mensem, et quidem in duplum, etsi a dantibus sit ei libera remissio. Quod si intra mensem non restituerint dictum, interdictus est ingressus ecclesiae Archiepiscopis, et Episcopis: inferiores autem manent suspensi ab officio, et beneficio quousque gravatis ecclesiis de duplo huiusmodi satisfacere impendant. Ita statuitur e capite exigit[illegible] censibus, et exactionibus, quod est Gregorii X in Decreto ordinandi; et cap. sequenti in 6, quod est Bonifacii VIII, quod non mutat moderat caput praedictum; quae permittit, quod sumptus necessarios recipiant in pecunia, cum Gregorius Xus solum esculenta permitteret.

280\. 2us casus est, si iudex delegatus aliquid accipiat a partibus, nisi forte esculenta, aut poculenta ex mera liberalitate oblata, quae paucis diebus possit consumi: vel si dum cogitur extra domicilium proficisci, accipiat plusquam moderatas expensas. Idemque si aliquid accipiat, quando partes sunt notabiliter pauperes; tunc enim non obstante quavis remissione tenetur ad restitutionem. Constat hoc ex cap. Statutum est omnibus semel ingressis insuper puncto 6: siquid de rescriptis in 6o. 3us casus, est si Inquisitores praetextu officii Inquisitionis pecunias extorserint, hanc enim tenentur restituere, quin remissio aliqua possit illis prodesse. Ita constat ex Clementina nolentes de haeresi. 4us casus est, si canonicus, qui officio non interfuit accipiat distributiones; tenetur enim ad restitutionem, quin illi prodesse possit remissio illorum, quibus illae distributiones accrescunt. Ita habetur in Decreto Tridentino sess. 22. cap. 3 de reformatione.

281\. Circa debitorem solventem creditori sui creditoris dicendum est, illum liberari ab obligatione restituendi in fo-

re, sicut, si ipse alter de debito, in creditoris vel alterius, et debita sint eius dignatio, nec sit alius creditor praeferendus. Ita Suarez, Theodorus, Angelus, PP. Lessius, et alii. Ratio est, quia debitor vera solvit centum v. g. creditori sui creditoris, acquirit ius, ut tantum debeat creditor sui creditoris in illis; de tali iure acquisito debitor liberetur in foro conscientiae ab obligatione restituendi. Ratio maioris quia eiusmodi ius acquisitum a debitore tantum valet, quantum ius, quod in ipsum habet suus immediatus creditor, atque adeo tali iure possit dispensare uti.

282. Dicta intelligenda sunt pro foro conscientiae; nam aliud evenit in foro externo, in quo iuxta Bartolum in leg. Stichus ff. de pignoratitia actione cogitur debitor suo immediato creditori satisfacere, nisi res debita suo immediato creditori sit cuius creditori obligata, v. g. si Paulus suscepit a Petro centum, quae Petrus susceperat a Francisco, et nisi Petrus immediatus creditor Pauli, v. g. quia gerens negotia sua mutuum accepit a Francisco factus sit debitor Francisci; tunc enim si Paulus solvat Francisco, liberatur ab obligatione restituendi etiam pro foro externo. Sect. 3a. An ingressus in religionem liberet debitorem ab obligatione restituendi.

SECT. IIIa.

An ingressus in Religionem liberet debitorem ab obligatione restituendi?

283. Quaestio ipsa prius tractanda est attento iure tum noto et antiquo, et postea dicendum est, quid innovatum sit per bullam Sixti V, quae circa debitores religionem ingredi volentes promulgavit anno Domini 1587; attento ergo solo iure naturae et antiquo supponenda sunt aliqua, in quibus fere omnes Doctores conveniunt. Videlicet quod ipsa debitoris sive licita, sive illicita sit, valida est, et professio reddat impotentem ad solvendum, tum in saeculo solvendo erat. Suppono tamquam certum haec a Navarro lib. 2 de restitutione cap. 2o dubio ultimo; Ita ergo iudicant Tharoz, Chetina, et P. Thomas Sanchez lib. 2o in decalogum, cap. 40.

284. Ratio mea est: quia persona debitoris non est creditoris serva, neque eius debitrix, quamvis obligata sit ad illum satisfaciendum: sic tenetur ratione, quia se religioni per professionem tradidit, et si in aliqua circumstantia peccet. Hoc etiam patet, quia professio servi, et filii professio, invitis sine licentia [illegible] invitis [illegible] valida non sit: adeo enim hic non est valida, quia est alienatio per omnia aliena, nempe domini, vel patris invitis. Professio autem debitoris non est filius alienatio persona aliena, quia persona debitoris aut [illegible] aliena non est: quare professio servi, et filii invitis valida non sit, professio debitoris valida est.

285. Supponendum est 2º, quod si debitor habeat bona ad solvendum creditoribus, et non solvat ante ingressum religionis, vel si res non ita disponat, ut tempore statuto illis satisfaciat, mortaliter peccat; quia cum solvendo sit, tenetur lege iustitiae id satisfacere. Supponendum est 3º, quod si debita sint incerta, ac proinde pauperibus distribuenda, post debitor impotens restituere ingredi religionem, et manens in saeculo postea solvere posset. Huius suppositionis hanc rationem reddit P. Thomas Sanchez, quia videlicet nihil tam pium est, ac se et sua religioni dicare. Quod intelligendum est iuxta ipsum, quando debitor nomine proprio debet eiusmodi debita; nam si iussus esset aliena aliqua incerta pauperibus erogare, et ipse assumpsisset, tunc non reputaretur ut debitor incertorum, quia lege naturali iustitiae ad id teneretur non aliter, quam ad quaecumque alia debita certa omnia.

286. Ratio mea P. Thomae Sanchez, et illius intelligentia dissolvit Cardenas, de [illegible] illamque impugnat disp. 21. sect. 6ª a n. 62: et n. 62 aliam rationem pro illo continet supposito ipse reddit; videlicet, quod debitor qui debet pia expendere pro incertis debitoribus in opera pia non denaria, poterit saltem ex proprio officio ea sibi applicare, si pauper: et quidem satis sunt expendentes si ei applicentur ad hoc ut sibi religio ius fieri. Ad intelligendum hoc videtur citatus Cardenas, si debitor iussus fuisset ab aliquo aliqua summa in opera pia incerta expendere; tunc enim etiam satisfaceret si a professo applicarentur ad talem finem: non enim videtur apparere sufficiens ratio cur illud et aliud caso.

287. Insuper advertit citatus Lugo non posse fieri applicat.

praedicto debitori manere religionis; quando ingressus ipse non excita-
maret valde conducens ad eius spiritualem utilitatem, vg. si vellet in-
trare in ordine relaxato, l[vel] ob suam ambitionem, l[vel] commodu[m] tempora-
lis V[ide]a; nec tunc qd expenderet in facultando eius ingressu, l[vel]
expenderet vere in opus pium, o[vel] in opus humanu[m] et Xpianu[m]; pro
quo non eet elargienda laudabiliter adeo copiosa eleemosina.

288. Suppone[n]-
dum e[st] 2°, qd si debitum non sit solvendu[m], nec sit ulla probabilis spes, qd manens
in seculo solvere possit l[vel] totaliter, l[vel] magna ex parte post religionem ingredi.
Frustra, enim maneret in seculo ocasione periculosa numquam pura. Nos di-
cendum e[st], quando ingressus in religionem non impediret, o[vel] eqare, l[vel] facilius
posset intra religionem debitis satisfacere. His suppositis, tenendo dubitas
e[st], an debitor, qui solvere non potest debita certa, operat autem probabiliter qd
manens in seculo postea acquiret aliqua, aut industria bona quibus solvat po-
sit omissa dictione ingredi religionem.

289. Tres sunt in hac qu[a]estione praecipue
sent[entia]e. 1a absolute negat, et hanc tenet Sayron dicens per se... ita sen-
tire et alios citatos a Tho[ma] Sanchez, Pet[rus] Navarra, et Molina tomo 3. de iustitia
disp. 758. 2a sent[entia] absolute affirmat, tunc debitorem satisfacere si cedat bonis in fa-
vorem creditorum, nec tenetur expectare in seculo, o[vel] post tam religionem ingredi.
Et hanc sent[entia]m citat D. Tho[mas] 2a 2ae quaest. 189 art. 6 ad 3, et eam defendunt Ca-
ietanus, Silvest[er], Tavena, Pedraza, et alii citati a Tho[ma] Sanchez. 3a sent[entia] media
inter duas praecedentes et asserit qd si praedictus debitor brevi tempore manendo in seculo
posset posse debita vel totaliter, l[vel] magna ex parte solvere, debet per id tempus differre ingressum reli-
gionis: si v[er]o necessarium esset longo tempore manere in seculo ad id non tenetur, o[vel] post tam ingredi
religionem. Et hanc sent[entia]m tenent P. Tho[mas] Sanchez citatus, Azor, Rebellus, et alii et alii.

290. Et hanc
3am sent[entia]m sit 1a dicto: si praedictus debitor manendo in seculo brevi tempore possit debita
in totu[m], l[vel] magna ex parte solvere, debet per id tempus differre ingressum religionis, et con-
sequenter peccat si statim ingrediat. Per breve tempus, quo differre debet ingressum religionis
intelligitur unus, l[vel] alter annus. Ita Sanchez
biennium. Per dico. debitor, qui cum sit moralis certus solvere debita se levare, et sine ne-
cessitate impedimento laboris ad solvendum per ingressum religionis, debet illum differre, o[vel] debitor, qui
manendo in seculo brevi tempore possit debita in totu[m], l[vel] magna ex parte solvere, e[st] pene

morali solvere, et per ingressum religionis se impotentem reddit ad solvendum: ergo debet differre ingressum religionis: et si statum ingrediatur peccat. Ratio maioris: quia si licere, et sine necessitate se impotentem facit ad solvendum per ingressum religionis, per hunc [illegible] [illegible] illud debet differre.

291. Sit 2a conclusio: si necessarium sit praedictum debitorem manere in saeculo per longum tempus ut debita solvat ad id non tenetur, et potest statum ingredi religionis relinquendo sua bona creditoribus. Probatur [illegible] ante [illegible]: si necessarium sit praedictum debitorem manere in saeculo per longum tempus ut debita solvat, reputatur moraliter impotens ea solvere: ergo non tenetur manere in saeculo per longum tempus, ut ea solvat, et potest statum [illegible]. Antecedens probatur: si necessarium sit ad acquirenda bona, quibus solvat famae, vel honoris iacturam pati, reputatur moraliter impotens ad solvendum: ergo.

292. Ratio consequentiae est; quia sicut in casu antecedentis illud maximum detrimentum famae, vel honoris necessarium est ad acquirenda bona, quibus solvat; ita in casu consequentis necessarium est ut debita solvat, maximum boni spiritualis detrimentum quale est manere in saeculo per longum tempus amittendo maximum status religiosi emolumentum; et illud detrimentum sufficit, ut reputetur moraliter impotens ad solvendum: ergo et hoc. Adde valde incertam esse spem acquirendi bona, quibus solvat etiamsi per longum tempus maneret in saeculo; cum morbo, ac multis aliis casibus impediri saepe [illegible].

293. Inquiunt [illegible] [illegible] et 2a [illegible] conclusio: debitorem non esse obligatum quoad suam personam sed tantum, et solum quoad sua bona: ergo relinquendo creditoribus bona, quae habet, poterit statum ingredi religionis, etiamsi manendo in saeculo brevi [illegible] posset debitis satisfacere. Respondeo distinguendo antecedens clarius [illegible]: debitorem esse solum quoad sua bona, quae de praesenti habet, et quae potest moraliter habere, concedo: esse solum quoad sua bona, quae solum habet de praesenti, nego antecedens. Debitorem esse autem obligatum quoad sua bona, et non quoad ea solum, quae de praesenti habet, et etiam quoad ea, quae potest moraliter habere, et ex quibus potest moraliter creditoribus satisfacere, quaeque sunt, quae manendo in saeculo brevi tempore, arte, et industria acquirere potest.

294. Arg. 2º p 1ª sea, et 2ª 2ª seq: iniqua e p-
fessio religiosa cu iure nat. pugnans: s talis eet pfessio predicti de-
bitoris q eet iniqua: g. Obi maj: talis pfessio pugnaret cu iure na-
li, quo debitor tenetur suis creditoribus satisfacere, ad quo satisf-
re redderet impotentem pa pfessio: g. Reo pa maj, nando min, et
huius scaq. Pfessio debitoris n pugnat cu iure nat. in casu qual-
tionis; nam ut pugnet, requiritur, qd ius nat. urgeat: n autem urget, quan-
do debitor eet impotens necessario solvendi creditoribus, ut re ipsa lucre
ostendimus in spaoe. celis.

295. Arg. 3º: n e licitu querere bonu spiritua-
le cu 3i prejudicio: s predictus debitor religione ingrediendo que-
reret bonu spirituale cu creditoru prejudicio: g. Obi maj; nam ideo
tibi n licet furari bona, quibus te ad religione recipias, q tibi n li-
cet bonu spirituale querere cu 3i prejudicio: g. Reo distinguendo maj:
n e licitu querere bonu spirituale cu 3i prejudicio, qd debeat ab al-
tero vitari, cdo: qd n debeat ab altero vitari, no maj, et distas si-
lig min, no cod. In casu nro debitor cet impotens moraliter vitare
damnu creditoru, ut cstat ex dictis: n g deberet vitare tale dam-
nu; s posset querere bonu spirituale ingrediendo religione. Ad
probaq maj dico, veru ee tibi n licere furari bona, quibus te ad
religione recipias, n pt raoe in argo assignata; s q n nisi extrema
necessitas excusat a furto iuxta com. sea. At a n solvendi debitu
multo mi. causa excusare valet.

296. Arg. 4º: nequit filius ingredi religio-
ne, quando manens in seculo pt subvenire parentibus indigentibus
eius auxilio: s neq debitor, quando manens in seculo pt debi-
ta solvere. Obi cons: ideo filius, q obligao subveniendi parentibus e
de iure nat, atq adeo preferenda operibus csilii, quale e status
religiosi; s etiq obligao solvendi debita e de iure nat: g. Reo slo
aoti, nando cons. ad cuius probaq disting. maj: q obligao subvenien-
di parentibus e de iure nat stricttissimo, cdo; q e de iure nat
utcumq, sive minus stricto, no maj, et csa mai in hoc 2º sa,
no dig in 1º. Itaq filius ex nat. ipsa obligatus e ad subveniendu

parentibus indigent a sua ope, n(on) tt debita, q(uae) cu(m) quib(us) defun-
cto, dy ipse n(on) sit in pari casu statu, p(ro)p(ter) archetimus vinculu(m) quo parentibus tenet. Hanc debitor adeo stricte, ut ista n(on) stravit, q(uod) multo mig; et ideo, ut parentibus in magna necessitate subveniat pot, et debet filius debita etiq ex delicto n(on) solvere: quare mirum n(on) e(st), q(uod) p(ro)p(ter) parentes debeat ab ingressu religionis abstinere, n(on) vero p(ro)p(ter) debita solvenda.

497. [illegible] Resp. 5º qui sub spe conjugii promisit virginem violavit n(on) pot. licite ingredi religionem sine licentia virginis violatae, eo q(uod) ingressus ille cederet in detrimentum ejus, cui ex promissione, et injuria debet conjugium: q(uia) debitor, saltem ex delicto n(on) pot cu(m) praejudicio creditoris religionem ingredi sine eorum licentia. Ideo 3º ante n(on) in fine explando, nando rog. Qui sub spe conjugii promissi virginem violavit n(on) pot. religionem ingredi sine ejus licentia; q(uia) per promissionem conjugii simul cum violatione implicite se obligavit ad n(on) ingrediendum religionem: alioquin inutilis esset promissio ad extorquendam copulam, et defloratio; puella enim nollet huic periculo se exponere ut postea violator ipsa relicta religiosus fieret. Non ita evenit in debitore aut creditorum.

498. Notandum e(st) 1º, dicta intelligenda e(ss)e, quando debita ex mutuo contracta, vel ex delicto oriuntur; si enim oriuntur ex sola liberali promissione, dicendum e(st) cum P. Tho. Sanchez, nunquam teneri debitorem manere in saeculo, ut ea solvat; q(ui)a tales promissiones intelligendae sunt ita ut n(on) retardent religionis ingressum. Hoc limitat Castro Palao de duo, quando manere in saeculo per aliquod breve tempus, quale e(st) v.g. unius mensis, notabile incommodum debitori afferret; tunc si [illegible] debitor absq(ue) magno incommodo differre posse religionis ingressum per unum mensem, ut ex promissione solvere posset; tunc debet differre ingressum religionis ex vi promissionis liberalis, quam tunc commode implere pot.

499. Notandum e(st) 2º, ingredientem debitorem in religionem [illegible] n(on) teneri manibus suis laborare, ut scribendo, aut alia arte, cujus e(st) peritus, exercendo, quo aliqua pararet ad debita solvenda, ita docent

&c. [illegible] Pasidanus, P. Thom. Sanchez et alii a Sharez
citatis, et quia tali uxori è contra cum in religione profitendo re-
[illegible] et ipsis bonis [illegible] obvenit [illegible] [illegible] est tempore quin
[illegible] è aliquid [illegible] acquisitionis et ea religionis ex aequo, cui
è professione tradidit magis tenet. Ita discurrunt citati autho-
res. Videatur in Cardinali de Lugo disp. et sect. citatis à n. sec.
84, ubi docet, propter debitum [illegible] teneri ad opera, et
labores illos, qui supra statum religionis, et quatenus [illegible], et domus re-
ligiosae [illegible] recent officiis, nec extraordinar., et non nisi ex licentia
prelati, quibus licentiam illam dare non tenetur.
1506. Notandum est 3º cum citato Thom.
Sanchez libro n. 40, hactenus dicta de facultate debitoris ad pro-
fitendum in religione, et de eius exemptione a laborando post professionem
intelligenda esse de ingredientibus Societatem Jesu, in eaque emit-
tentibus biennij vota simplicia; per predicta enim vota vere reli-
giosi non aliter quam professi efficiuntur, transeuntque in prelati potestatem
ut definivit Gregorius XIII in sua extravaganti ascendente.
1507. Quae hac-
tenus diximus procedunt attento solo iure antiquo, restat nunc expla-
nare, quid innovatum sit per motum proprium Sixti V anno 1587: namque in
illo prohibuit recipi in religionem eos, qui ultra suas facultates fuerint
ingenti aere alieno gravati, vel reddendis rationibus ita obnoxij, ut ex
huiusmodi causa lis, vel molestia illata sit, vel immineat, ne inferat; eosque
inhabiles ad professionem reddidit, ita ut professio secuta non valeret. Sed
praedictus motus proprius postea anno 1602 moderatus est a Clemen-
te VIII in alio motu proprio quoad hoc solum, ut professio illorum vale-
ret, manente tamen in suo vigore motu proprio Sixti V quoad illicitam
horum debitorum receptionem, et penas eos recipientium.
1508. Advertunt tamen P. Thom. San-
chez, et Cardinalis de Lugo circa predictum motum proprium Sixti V, eum non habere locum
in monialibus, ut expresse Sixtus declaravit in alio motu proprio quem
in probationis declarationem edidit. Quare si mulier aere alieno gravata, vel reddendis
rationibus obnoxia ingredi religionem vellet, censendum est de illa iuxta

supra dicta termino suo solui. Tolerantur 2°, nec hæc locum in equi-
tibus ordinis militaris, quos vulgo Commendatarios vocant; qui licet re-
ligiosi sint, et solent in corpore religiosorum nomine censeri, et nihilominus
qui in sæculo vivunt, retinent, et acquirunt bona, ideoque non redduntur
impotentes ad solvendum.

303. An vero comprehendant in mota quæstione Summi
Pontificis etiam eos ordinis militaris [illegible], in quo not. P. Azor. lib.
12. cap. 3. quæst. 8; et melius affirmant P. Thomas Sanchez, et Castro Palao
de eisdem, quia et vere religiosi sunt, et in corpore [illegible] cum nomine
religiosorum in corpore non comprehendant, et aliquant in motu proprio. Ad-
vertendum est, si vero suas dotes non adeo facto paupertate vovent,
et possunt res[?] bona sua administrare, circa quæ non reddant minus po-
tentes ad solvendum: tunc enim excusaret a culpa eorum admissio. Advertunt
3°, nec hæc locum in gravato ære alieno, quando eorum facultates sufficiunt
ad solvendum, ut patet ex illis verbis motus proprii: supra vires fa-
cultatum suarum.

304. Advertunt 2°, neque hæc locum quando debita non sunt magni
momenti, nam hoc dicit in motu proprio ingenti ære alieno. An vero
locum habeat in iis, qui debent creditoribus incertis, et vere tenentur pau-
peribus distribuere debita, dubium est, cum negative dicit P. Thomas Sanchez;
quando nomine proprio deberet restituere pauperibus: secus vero si no-
mine ab alio deberet restituere. Sed Lugo docet in neutro casu hæc esse
in iis circumstantiis; in quibus supra [illegible] doctrina indicata n. 286, et semper
[illegible] posset ipsi restitui in [illegible] a religione [illegible]
[illegible]. Advertunt 4°, neque hæc locum in [illegible], qui sine cul-
pa sua [illegible] debita illa, et impotentes solvendi, ita ut nulla
sit spes fore ut manendo in sæculo solvere possint; quod [illegible] videtur aliqui-
bus iis accidere, qui [illegible], ut colligitur ex illis verbis motus, decoctores
post [illegible] familiarum, et contracto ingenti ære alieno.

305. Advertunt
5°, neque hæc locum in iis creditoribus, qui cum [illegible] ingenti ære
alieno [illegible] supra suas vires, [illegible] creditoribus [illegible]
[illegible], et nulla sit spes, quod manendo in sæculo possent satisfacere.

in minori pretio. Ita vivit adhuc de debitoribus qui in fraudem creditorum ... ingrediuntur; hi autem nullo modo transeundi excusantur, tamen ... creditoris ... et ... creditorum debita manserunt in seculo. Excusantur 3° neque hec ... in damnum a ... ut ... ingenti pecunia summa in pena ... satisfacere ... virginem defloratam, aut alia iniuria sibi; q ... non sunt ... gaudent, que aliorum ... nihil aliorum de bonis ... sibi usurpaverunt. Denique neque quando adest creditori ... aut ... se ... ad solvendum, g ... non censentur ... Sect. 2a ... a restitutione excusantes.

SECT. IVa

An dentur aliæ causæ a restitutione excusantes?

306 Dubitatur ..., an excommunicatio creditoris debitorem liberet a restitutione statim facienda. Adrianus in 4° quæst. 3a de clavibus, Panormitanus in capite ... aliis, et in capite ... de dolo et ... a n° 33, et alii apud Cobarrubias ad regula peccatum parte 1a n° 8 tenent debitorem posse differre restitutionem quamdiu durat excommunicatio creditoris. ... cap. ... "15 quæst. 6a ubi Gregorius VII ..., qui excommunicatis fidelitate, aut sacramento obstricti sunt, Apostolica authoritate a iuramento absolvimus, et ne sibi fidelitatem observent, omnino prohibemus, quousque ipsi ad satisfactionem veniant." et cap. sequenti ... "(inquit Urbanus II) Hugoni Comiti ne ipsi, quamdiu excommunicatus est, serviant prohibeto." Predicti canones ... loquantur de debito fidelitatis extenduntur ab his 2is ... eamdem rationem ad pecuniarium.

307. ... 2° neque in casu quod inducitur, et sequentia dicit, "nullus fidelis nomine excommunicato ... teneri nisi quodque ..." ... Gregorii ... caput quamque multos ... excusant; ... Gregorii caput non excusant debitores: ... non tenent nominare excommunicato ... ; ... restituere, ... restituere ... illi ... Unde

ita, et Hadrianus colligunt, non teneri solvere creditori excoicato; et quod si juramento solvere permiserit, hoc juramento licet hanc tacitè conditionem, si talis permanserit, cui cessare licebat.

508 Addunt aliqui, debitorem excoicatum non teneri solvere debitum creditori, quia non potest cum alio conversari, quamdiu excoicatus est. Ita Toletus, et Hugolinus citati a Cardinali de Lugo disp. 24 sect. 8a n° 150, et Canonistæ aliqui sub eorum nomine citati a P. Lessio lib 2° cap. 16 dub. 9°. Sed hæc sententia non attinet ad debitorem excoicatum unicam, imo potius, a citatis Lugo, et Lessio; quia ut experientia constat persæpe excoicantur debitores, ut debita solvant: neque absolvuntur, donec solverint: ergo supponitur, quod durante excoicatione solvere possunt, et debent. Præterea: si debitor non teneretur solvere, dum est excoicatus, ingens magnum commodum illi afferret excoicatio, multique essent, qui excoicari vellent.

509 Loquendo de debitore seu creditoris excoicati dicendum est 1°, post Concilium Constanciense sub Martino V, et Lateranense sub Leone X certum esse, debitorem teneri solvere debitum suis creditoribus excoicatis, quando hi non sunt denunciati, nec notorii percussores Clerici. Nam prædicta concilia permittunt conversationem cum excoicatis, quando non sunt denunciati, neque notorii percussores clerici. = Dicendum est 2°, quando creditores sunt excoicati denunciati, aut notorii percussores clerici licet non possint petere in judicio suum debitum ex capitulo quia de exceptionibus in 6°, quod tamen in aliquibus tribunalibus secularibusque non est in praxi, ut notavit Covarruvias ubi supra n° 8°, et 1° variarum resolutionum cap. 18 n° 5, possunt tamen petere privata extrajudicialiter suum debitum petere, et debitor tenetur illud solvere. Ita communis sententia, quam tenent P. Thoma tomo 3° de justia disp. 759, Lugo, et Lessio locis citatis, et apud ipsos plures alii.

510. Hanc nostram sententiam probat Medina codice de restitutione quæst. 3a causa 5a, quia cum obligatio solvendi debitum sit de jure naturali seu humano proveniens conversatio cum excoicato denunciato non potest impedire eam solutionem. Sed hanc rationem optime rejecit citatus Thoma; quia cum hæc potest in pœnam prohiberi, ne solvat debitum excoicato, quousque a contumacia desistat, absolvique absolvatur. Et ideo, quia in citato capitulo

Nr. Stow. et cap. utrates v. satos vasalli, et milites absolvunt a iura-
mto, et debito fidelitis omis solvenda, quando dni excoicati sunt;
et tn fidelitas debita e de iure nat: S. qd obligao solvendi debity
sit de iure nat n pbat, qd ius humy n posit impedire taly solutio. Ite-
311.
lius pbat hic 1º ex citato Lugo, et Bonacina disp. 1ª de reshoe quest. ul-
tima puncto 2º nº 31; q excoicao n phibet coicaoz cy excoicato
denunciato, quando id exigit utilitas spiritualis, (e corporalis ipsius ex-
coicati: e neqs phiber solutioz debiti, que creditori utilis, et nessaa e.
Ans late ostendit multis ratis tractatu de excoicaoe. 2º pbat: q nu-
llo iure fit, qd quando creditor e excoicatus denunciatus, aut noto-
rius percussor clerici, debitor n teneat ipi petenti, privati solvere de-
bity. Non quidq iure Dno: q tale ius n reperit, neqs iure hm hmano:
q iura citata p [illegible] sea id n [illegible] dant: [illegible]
312. Quod aute id n poterit,
suadet solutio argenty [illegible]. Seq: na ad 1º desumpty ex cap. nos Sto-
rum, et ex cap. iuratos reo [illegible] de debito fidelitis, et solve phiberi mi-
litibus, et vasallis servare fidelite promissa. Fabio aute hec cy sit odio-
sa ad debita pecuniaria extendi n debet ut tore n extra. Ad 2ª
desumpty ex cap. qd in dubijs reo ex eode capite quoniã multe Gre-
gor. VII deduci, licete ee coicaoz cy excoicato denunciato nessaa ad
„ solvendy illi debity; na dy ut dicity permitit „ excoicatis in susten-
„ taoe superstiz, o humanitis caa aliquid dare.„ Luy aute mai huma-
nitas, qua debity illi solvere? Stat ex dictis, quod dicendy sit ad
rō, qd adducit glosa, et Azianus.
313. Dubitat 2º an cessio bonory de-
bitore liberet a restitutioe? Ante resolutioz huius dubij sciendy e, iure ci-
vili [illegible] coe bene introduci de beneficy cessionis bonory, quando
debitores n sunt solvendo, et [illegible] debita contracta convenire, atqs in
carcere detrudunt. Cessio aute bonory tunc dat, quando debita re-
linquit et tradit executoribus oia sua bona obvoluta, et iura ad qq-
cumq debita, ac bona ei spectea, ut inde solutio eis fiat, quanty ea bona
sufficiant, ut het lege 1ª codicis qui bonis cedere possunt, et alijs legibus

citatis a P.[e] Tholina tomo 2º de iustitia d. 592. facta hac cessione bonorum duo sequuntur, qui bonis cessit. Primum est, quod a carcere liberatur, neque amplius potest a creditoribus molestari, ut constat ex lege 2ª § Sabinus, ff de cessione bonorum. 2um est, quod si post cessionem bonorum acquirat bona aliqua non spoliatur iis omnibus, sed dumtaxat conveniri in quantum commode facere potest, relicta ei, parca quidem, sed congrua sustentatione, ut constat ex citata lege, et pluribus aliis videndis apud citatum Tholinam.

592.

Sed dubium est, an iuxta leges relinquatur debitori congrua sustentatio ex bonis, quae habebat tempore cessionis? Affirmative respondet P. Aegidius dub. 3ª nº 26, quod „probat ex lege qui bonis 6ª ff de cessione bonorum, ubi dicit, „eum, qui bonis cessit non esse fraudandum quotidiano alimento„. At Cardinalis de Lugo videtur, quod iuxta leges non est relinquenda debitori congrua sustentatio ex bonis, quae habebat tempore cessionis, sed solum ex iis, quae post cessionem acquirit. Et ad legem adductam, a P. Aegidio ait, eam immerito citari pro sua sententia; nam in dicta lege sermo est de eo, cuius bona omnia, cessione facta vendita fuerunt, et postea aliquid modicum ex testamento vel aliunde acquisivit. Exemplum autem ponit, siquidem misericordiae causa („et os „vendita bona) ei fuerit relictum (nempe ex testamento) puta menstruum, „vel annuum alimentorum nomine non oportere propter hoc bona eius itera„to venundare. Nec enim fraudandus est alimentis quotidianis.

593

Propositio: iuxta praedictas leges ex iis, quae post cessionem bonorum relicta sunt debitori misericordiae causa, non est fraudandus debitor quotidianis alimentis, sive ipsi relinquenda est congrua sustentatio: sed haec non est relinquenda ipsi ex iis, quae habebat tempore cessionis. Haec constat: quia si congrua sustentatio, sive alimenta relicta fuissent ex bonis, quae habebat tempore cessionis, non esset necesse quod misericordiae causa aliquis alimenta legaret, nec haec legata censentur libera a creditoribus; cum prioribus alimentis supervenissent: ergo iuxta leges non est relinquenda debitori congrua sustentatio ex bonis, quae habebat tempore cessionis, sed solum ex iis, quae post cessionem acquirit. An autem possit aliunde aliquid retinere ex iis quae habebat tempore cessionis postea videbimus.

546. Observandum tamen est, non gaudere hoc privilegio cessionis bonorum eos, qui ex industria dissiparunt, alienarunt bona sua, ut sic non haberent unde solverent. Ita habetur lege ultima in fine ff. quae in fraudem creditorum. Observandum est praeterea, neque gaudere praedicto privilegio fideiussores si debitor principalis bonis cesserit; unde in tali casu fideiussores debent integre solvere debitum, si debitore principali, quia exceptio cessionis bonorum hujus speciei personalis est debitori, non vero fideiussoribus, qui idcirco adhibentur ut si debitor principalis solvendo non sit, ipsi loco illius solvant. Ita habetur § ultimo instituta de replicationibus lege rei a debitore § quod si stipulator ff de fideiussoribus. Haec de cessione bonorum attento iure civili communi, vide alia apud P. Molina citata disp. 532(?), ubi copiose de hac cessione tractat tum attento iure communi, quam attento iure Lusitano, et legibus Castellae.

547. In foro autem conscientiae dicendum est cessionem bonorum non liberare debitorem a restitutione integre facienda, si postea ad lautiorem fortunam pervenerit. Haec est communis sententia, quam tenent P. Molina, Lessius, et Turrianus disp. 41(?) dub. 2° n. 2°. Ratio quia per cessionem bonorum non extinguitur obligatio solvendi debitum, quae est de iure naturae; sed solum suspenditur usque dum debitor ad lautiorem fortunam perveniat: ergo si ad hanc perveniat, debet integre satisfacere. Constat hoc, neque idem ius, quod cessionis privilegium induxit, hoc expresse statuit, ut constat ex lege cum et filiifamilias 3a codice qui bonis cedere possunt, ubi dicitur: "... si quid pinguius accesserit debitoribus, hoc iterum ... ad ... debiti posse a creditoribus legitimo modo avelli", et lege 4a "ff de cessione bonorum: is, qui bonis cessit, si quid postea acquisierit, in quantum facere potest convenitur."

548. Constat hinc falsum esse, quod docuerunt aliqui supposito nomine citati a P. Lessio, quod videlicet quando cessio bonorum fit in loco publico cum certis caeremoniis ignominiosis a lege statutis, extinguitur omnino obligatio ulterius integre solvendi debita; nam illa poena, et ignominia satisfacit vicem(?) loco solutionis integrae. Ita enim videtur sentire Clericus(?) Panza(?) citatus a Cardinali de Lugo, et Navarrus citatus a Diana tomo 3° tract. 2° miscellaneo resol. 58. Sed placet hoc

factu e, q.a pena, et ignominia illa n. imponit ut extinguat obligaq. vats. solvendi debita, d ut plectat culpa, que presumit in ozahentibus debita supra suas facultes; et ut alij terreant, ne ad sig statu culpabile deveniant.

519. Rogabis, an qui bonis cedit posit licite ocultare bona aliqua ad vivendu iuxta sui statu? Reo afirmative loquendo de bonis etia, que habet tpore cesiois. Ita Silvest. Palus Navarra, P.r Tusianus, et alij citati a Lugo disp. 21 sect. 3.a n.o 24. Rao e; q.a nemo tenet in foro sceyne ad restituendu cu tanto incomodo, ut teneat se spoliare necesais ad vivendu iuxta sui statu: q. Vide que diximus agentes de restite excusante a restione. Et circa alia, de quibus dubitari libet, an excusent a restione, videant Lugo, et Lesius locis supra citatis. Disp. 6.a De prescriptione, et quando per ea cesset obligao restituendi. Sect. 1.a Quid sit, et an ei posit renunciari.

DISP. VI.a

De praescriptione, et quando per eam cesset obligatio restituendi.

SECT. I.a

Quid sit, et an ei posit renunciari.

520. Prescriptio teste Covarrubias in regula possessor pte 1.a init. aliquando accipit in iure Cesareo pro eodm ac exceptio ipr ozarium, sive exclusio actois in aliquem intentatis. Exceptio autem e, qo opponit actioe, seu liti aliqua intentanti, sive lis, et actio eo omnino impediat, ac cesset, sive n., seu solu retardet: dummo initio, seu fundamentum in quo actio, et lis fundet n. vat. si eni naseet, n diceset proprie exceptio, d generali vocabulo apellaret defensio. Si.o pra exceptio omnino impediat, ac cesset actio intentantis, exceptio dicit peremptoria; si vero solu retardet, dicit exceptio dilatoria.

521. Declarat hoc exemplo: si Gaspar actionem, seu lite adversus Franciscu intentet, ut sibi solvat certu aureu pro equo, que illi vendidit: tunc initio et fundamentum talis actiois e venditio equi. Unde si Franciscus reus Gaspari actori opponat,

e n̄ emisse ab eo equu, n̄ dicit proprie excipere, neq. introq. ac fundam. actionis nat: sed dicit se defendere. Si vero opponat, se jam solvisse illi pretiu, dicit proprie excipere; quia n̄ nat. Unique ac fundam. actionis, et excusatur, ac exceptionis dicit, quod solverit pretiu. Quod si hanc exceptionem probet dicit exceptio peremptoria; quia per ipsa omnino imperit, ac cessat actio Gasparis. Si autem Franciscus opponeret ei, ad cuius tribunal vocat, n̄ esse suu iudicem, diceret Exceptio dilatoria; quia et hanc exceptionem probaret, adhuc maneret integra actio coram legitimo alio iudice intentanda a Gaspare.

521. At autem apud iuris Caesarei doctores nomen praescriptio pro eodem accipiat ac exceptio in stractu, in iure in Canonico, et apud interpretes iuris utriusq. accipit pro acquisitione dominii legitimo tempore facta, et cui dadobus a lege requisitis, qua adversus quamq. Diu ista intentantes postea opponere potest qui tale dominiu acquisivit: unde qui dominiu ita acquirit, dicit praescribere. Praescriptio in hoc su n̄ usurpat in iure civili, in quo praescriptio dominii est effectus cuiusdam acquisitionis dominii, quae acquisitio ipsa accipit in dicto sensu in iure canonico, ut constat ex regula ulta decretaly lib. 6., possessor malae fidei ullo tempore n̄ praescribit.

522. Iuxta cum Theor. et Canonistarum iu. sic defit praescriptionis Candidus de Lugo, exceptio peremptoria, ex tempore, et aliis adnobis lege definitis orta hinc. Candus sic explat, coram acquisitio dominii, luis per continuata possessionem tempore, et modis legibus defto. Dicit acquisitio dominii, luis, ut comprehendat n̄ solu acquisitionem dominii, de etiam aliorum iuriu, quae n̄ sunt proprie dominia: qualia sunt ius, quod quis acquisivit, ut extinguat actio, quae alt adversus illu intentare poterat: et ius, quod quis acquisivit, ut extinguat servitus, quae alt habet in illius praedio. Dicit per continuatam etc. quia ab ipsis temporis, quibus praescriptio introducta e, requiruntur et certa tpus, et certa alia ad legitima acquisitiones talis dominii, luis. De tempore, et adnobus requisitis constabit ex dicendis.

524. Id ex hoc insuta e una civili et approbata a iure Canonico ob bonum coe. 1º ut ijuo dominia n maneant semper et in incerto lege 1ª ff de usucapionibus. 2º ut vitent, et tolant lites, quae intractabiles erent, si post diuturna tempora posses heres eet eas aperire a possessore boni fidei lege ultima ff de ... 3º ut sublat auctiores ... qui ... ... codice de praescriptione 30, et 40 annorum. Denique ut hoes sensi et negligentes n sint in servandis iuribus, et rebus suis lege ut perfectus coete ... et cap. vigilanti de praescriptione.

525. Praescriptio solet alio nomine appellari usucapio, tamen aliqui iurisperiti cum Thiningero assignant praescriptiones ab usucapione per hoc qd usucapio versetur circa res mobiles, praescriptio vero circa immobiles. Sed distinctio nec fundamentum habet in iure; nam usucapio etiam versatur circa res immobiles ut constat insuta de usucapionibus in ... n semel ad res immobiles refertur usucapio, et in lege 3ª ff eodem titulo et lege unica codice de usucapione transformanda. Alii eo differunt per hoc qd usucapio sit causa acquisitionis dominii, praescriptio vero sit ipsa dominii acquisitio; et ideo usucapio solet ... vero praescriptio, et ab aliis, qd erat ... qd usucapio e ... dominii per continuationem temporis lege ... ex lege ff de usucapionibus ... usucapio ee acquisitio dominii n ... quatenus e causa talis acquisitionis.

526. Alii distinctionem ponunt in eo qd usucapio sit acquisitio dominii per usum rei captivae, praescriptio vero extendatur etiam ad extinctionem iuris ... personalis ... ... dominii acquisitione, et ideo licet omnis usucapio sit praescriptio, n tamen omnis praescriptio e usucapio. Alii denique ... usucapionem in iure, et in facto ee dicunt, praescriptionem ee usucapionem in facto ee, n vero in iure. Sed quaestio haec e de solo nomine, et in illa loquendi e cum pluribus pro eodem accipientibus praescriptionem et usucapionem: nam capere aliquid pro eo usu, quo dominium ... talis rei dont ... (in quo stat usucapio) ac illa capere, sive accipere per praescriptionem idem e.

527. Rogatur an praescriptioni renunciari

postea Nave rent. Bartolus, et Gregorio Lopez. Sed aperte reddunt ex iis rei, quae tenent Joannes Gutierrez, et P. Castropalao disp. unica de iusta pun. 22, § 2. Bonum ea, quae 1o respiciunt commodum privatum; 2o vero bonum publicum, renunciari possunt quo commodum privatum separabile est a bono publico; praescriptio 1o respicit commodum privatum, et 2o bonum publicum, et ab hoc separabile est illud: ergo. Thesis est doctrina communis ex Glossa ab eis admissa in cap de causis, et officio delegati. Thesis probatur; quia praescriptio 1o respicit privatum commodum, et utilitatem stantis in dominio ipso rei, quam per continuatam possessionem acquirit. Dices: in lege

528. De dote ff de pactis dotalibus non permittitur pactum, quo dos mulieris deteriorem fiat. Ergo sic: ut causa dotis respiciat privatam et eorum utilitatem, non permittitur pactum, quo tali utilitati renunciet: ergo similiter neque pactum, quo renunciet praescriptioni, quamvis haec respiciat similiter privatam, et eorum utilitatem. Respondeo distinguendo eorum. Disparitas ex Joanne Gutierrez in lege nemo potest 2.13 est, quod in causa dotis nequit utilitas communis sive publica a privata separari; in praescriptione vero separari potest. Utilitas publica, quam praescriptio respicit, est ne rerum dominia incerta maneant: quod aliter potest stante pacto, quo renunciat praescriptioni; tunc enim dominium rei non manet incertum, quod ille possessor praeservat; at vero utilitas publica, quam causa dotis respicit, est ne mulieres maneant indotatae, quod salvari nequit stante pacto, quo dos mulieris deterior fiat. Sect. 2a. An praescriptio vim habeat in foro conscientiae?

SECT. IIa.

An praescriptio vim habeat in foro conscientiae?

529. Ex resolvere dicendis postea constabit an praescriptio sit notanda inter causas iusto excusantes a restitutione. Nota: Suppono, sermonem esse de praescriptione bona fide, qua sola approbat ius canonicum; de praescriptione vero mala fide, quam leges civiles aliquando admittunt, constabit ex dicendis postea.

In dubio ergo sola 1.a sententia docet, præscriptionem solum habere vim in foro exteriori, et iudiciali, non vero in foro conscientiæ, utque adeo si post ea legitime præscripta, præscribenti stet aliena fuisse tenetur eam reddere. Ita Rosella, Azor, et alij citati a P. Molina in ult. de iustitia tract. 2.o disp. 61. 2.a sententia docet, præscriptionem habere vim in foro conscientiæ, quando res præscripta titulo oneroso fuit acquisita, ut emptione, aut permutatione: quod vero acquisita fuit titulo gratuito ut donatione, aut legato, non habere vim in foro conscientiæ. Ita Adrianus citatus a P.e Azor t. 3.o institutionum moralium parte 3.a lib. 4 cap. 16.

530. 3.a sententia docet præscriptionem habere vim in foro conscientiæ, quando dominus rei, contra quam fit præscriptio fuit negligens culpabiliter in inquirenda, aut recuperanda sua re. At non habere vim in prædicto foro quando non fuit negligens culpabiliter, vel quia invincibiliter ignorabat rem esse suam, vel aliunde. Ita Adrianus in 4. quæst. 2.a de præscriptione, Medina de restitutione ... qui ... rendere hanc ... Scotus in 4. dist. 15 quæst. 2, Gabriel, et alij citati a P.e Molina. = 4.a sententia docet, præscriptionem habere vim in foro conscientiæ quamvis dominus rei, contra quam fit præscriptio, nullomodo fuerit negligens in inquirenda, aut recuperanda re sua: ac proinde ... legitime ... tenetur ad restitutionem rei præscriptæ, quamvis post ... constet alienam fuisse. Ita Glossa, Abbas, Covarrubias, Lessius, et alij citati a Molina disp. citata, et a Lugo disp. 3 sect. 4. Huic ... accedit P. Lacroix lib. 3.o parte 2.a n.o 230.

531. Cum 4.a sententia, sit nostra dico: præscriptionem vim habet in foro conscientiæ. Constat ex hac dicto ... qui ... aliquis ... liberari ... ab obligatione restituendi. Probatur secundo: si per præscriptionem vere transferatur in possidentem dominium rei, sequitur quod præscriptio non solum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ vim habet; sed per præscriptionem vere transfertur in possidentem dominium rei præscriptæ: ergo præscriptio non solum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ vim habet. Maior videtur certa: nam si per præscriptionem vere transfertur in possidentem dominium, ad possidentem fit verus dominus rei: verus autem dominus rei ... certa ... retinet, neque tenetur eam priori domino restituere, ... post præscriptionem

„ ipsi [illegible] aliena fuisse. Thia per ex lege 3 ff de usucapionibus [illegible]
„ [illegible] e dominij acquisitio per continuatã [illegible] lege [illegible] bono: lex [illegible] eodẽ [illegible]:
„ bono publico introducta ẽ usucapio ne dui, et fere semper incerta eent
„ rerum dominia.„

532. Praedictae leges satis ostendunt per praescriptionem verè transferri in possessionem dominium rei, quod rectissime potuerunt decernere humani legislatores. Accedit etiam ius canonicum ipsum statuens, iuxta P. Gaspar Hurtado tract. de iustitia et iure disp. 2ª diffic. 12, ubi docet id statutum ẽ iure canonico, quod probatur ex cap. Clerici 26 q. 3ª et ex cap. si virgo, et ex cap. 8 cum de praescriptionibus. Probatur 1º quia lex iusta vim habet in foro conscientiae; sed leges praescriptionum iustae sunt: ergo vim habent in foro conscientiae. Tandem tenet Glossa, et communiter ipsa recepta esse testatur Covarrubias in regula possessor malae fidei 2ª parte relectionis § 2º. Cap. praeterea docet Sanctus Thomas 1ª 2ae quaest. 4, 96 art. 4º per haec verba: „ Respondeo dicendum, quod leges positae humanitus, „ sunt iustae, vel iniustae. Si quidem iustae sunt habent vim obligandi in „ foro conscientiae a lege aeterna, a qua derivantur [illegible] illud proverbium 8º: per „ me reges regnant, et legum conditores iusta decernunt.„ Haec intelliguntur de lege iusta, quae non fundatur in praesumptione; nam de hac speciali est difficultas examinanda a Theologis tract. de legibus. Consulat Vazquez t. 2º in 1ª 2ae disp. 163. cap. 2º, et 3º.

533. Probatur 2º: si leges praescriptionis solum haberent vim in foro externo non bene consulerent legislatores bono communi, cui consulunt per tales leges, sed potius ad conscientias illaqueandas scrupulis et dubiis; sed hoc dicendum non est: ergo necessario dicendum est quod solum habent vim in foro externo. Probatur maior; quia si solum haberent vim in foro externo ideo esset, quia procederent solum ex praesumptione culpabilis negligentiae in priori domino, ut tenet Hurtado; at si ita procederent, non bene consulerent legislatores bono communi illa. Ratio minus; quia si solum ex praesumptione procederent potius deservirent ad illaqueandas conscientias possessorum dubiis; cum fere semper dubium esset possessoribus an in priori domino fuerit negligentia, et an haec fuerit culpabilis.

534. Dico 2º adeo: ius canonicum approbat praescriptionem et hoc est in foro externo. Ante constat ex variis decisionibus a Theologis, et Canonistis, et praecipue ex titulo de praescriptionibus lib. 2º decretalium ubi ex professo agit de praescriptione, et eius vim regulis capita declarat. Constat ex Concilio Lateranensi Magno relato in cap. finali tituli citati, reprobante praescriptionem, quando possessor est malae fidei, et approbante praescriptionem, quando possessor est bonae. Sic ait: „quoniam omne quod non est ex „fide peccatum est synodali iudicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide „praescriptio tam canonica, quam civilis cum generaliter sit omni constitutioni, atque consuetudini „derogandum, quae absque mortali peccato non potest observari. Unde oportet „ut qui praescribit in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienae.„ Ex his clare constat, Decretalium, et Gregorii nonum approbare praescriptionem, quando possessor est cum bona fide: ergo quando ita est valet in foro conscientiae.

535. [illegible] Deinde [illegible]

536. [illegible]

[illegible]
[illegible] excommunicatio [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] in [illegible]
[illegible]
[illegible] extremitas.
[illegible]
Quare de [illegible] Alexander [illegible]
[illegible] in [illegible]
culpa, et [illegible]
[illegible]
[illegible] sine culpa [illegible]
[illegible] potest [illegible]
anterior [illegible] sine culpa [illegible].
Leo, ex [illegible] capite in [illegible]
[illegible] Alexander [illegible]
[illegible] quod [illegible]
[illegible]
„ [illegible] canones [illegible] Pontifex [illegible]
„ [illegible] in [illegible]
[illegible] vitandi [illegible] et [illegible]
et [illegible] Pontifici [illegible]
[illegible] ignoret. Unde [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] in [illegible] sacra in
[illegible] Alexan-
der [illegible] vitandi [illegible]
[illegible] nisi [illegible]
[illegible] vitandi [illegible]

mo, et [illegible] [illegible] quam Alexander [illegible]

[illegible]

[illegible] tamquam unita [illegible]

[illegible]

[illegible] Hinc dicendum est [illegible] [illegible] quatenus intendunt [illegible] communem [illegible] [illegible] intendant, [illegible] intendunt [illegible]

[illegible] intendunt, [illegible]

[illegible]

nec vere acc[illegible] [illegible] in gratia [illegible]. [illegible] no[illegible]
[illegible] [illegible] immediate [illegible].

322. [illegible] 3° [illegible] lokata in [illegible] [illegible] lib. 25 [illegible] de [illegible] cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] venire [illegible] [illegible] [illegible] in foro [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] quinquennio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] foro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] foro [illegible]. [illegible] cy coram [illegible] [illegible] [illegible] Thes [illegible] [illegible] de matrimonio [illegible] 33. [illegible] [illegible] [illegible] legitima, et [illegible] [illegible] [illegible] quinquennii [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ita [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] vacat [illegible] foro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in statu matrimonii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui vere intentus in matrimonio [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] casu [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] in [illegible].
Praeterea: in citato cap. Trident. [illegible] decernit, [illegible] religiosos n[on] esse audiendos; leges vero [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] decernunt, [illegible] [illegible] n[on] esse audiendos, [illegible] [illegible] [illegible] fieri [illegible], et acquirere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] decr[illegible] Trident. n[on] obliget in foro [illegible], in hoc obligant leges [illegible].

322. [illegible] 2° ex novella [illegible] Imperatoris Justiniani [illegible] ecclesiis privilegium, ut n[on] currat [illegible] [illegible] [illegible],

„ intra spatio [illegible] annorum, reddunt [illegible] videlicet, ne inquies [illegible] im-
„ [illegible] remaneat possessionis, et tunc peccandi locus [illegible] scientibus [illegible]
[illegible]
[illegible] in [illegible]
[illegible] hanc [illegible]
[illegible] de [illegible] in quibus [illegible]
[illegible] canonicis valeat [illegible] cum mala fide, ex
„ hac praescriptione [illegible] ut denotant [illegible], et tunc pec-
„ candi locus [illegible] scientibus [illegible] „ Di [illegible] cum mala fide
[illegible] possessionis [illegible] in foro [illegible]
[illegible]

Pag.
5. [illegible] ante adimpletum tempus praescriptionis [illegible]
[illegible] in [illegible]
[illegible] habitum post tempus praescriptionis impletum [illegible]
[illegible] alienei [illegible]
[illegible] impedire [illegible] in [illegible] et in
[illegible] ante [illegible] post
[illegible] impletum tempus impediri [illegible]
[illegible] ante adimpletum tempus prae-
scriptionis [illegible] quae [illegible] impedire ut
[illegible] post impletum tempus
[illegible] praescriptionis
[illegible]
habitum [illegible] ante [illegible] impletum impedire in [illegible] reten-
[illegible] habitum vero hodie post impletum tempus non impedire.

Pag. 6. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ante [illegible]
[illegible]
[illegible] ante-
[illegible]
[illegible] publicis: et pro [illegible] cum [illegible]

fide n. intendit vacüig, quq anterior dnus pariet. Ex dictis ? fm. ad
fra arg.

521. Stat. 3º nulla ex ... posset ... lege ... si praes-
cato in hezet in fono ... lex nalae ...
nalis dictat ... reddenda ... dno ... lex abrogaret ?
praescrip. ... Ideo ... nando ...
ad cuius ... transfacto ... acqui-
sito ad ... anterior dnus ... proprio dnus rei ... huius
dominij transferre ... praescribenti ... proprius dnus rei.
Unde ex nalis dictans ... reddenda ... dno ... abrogat
per praescript. ... ex nalis ... dictat ... reddenda ante-
riori dno.

522. Ex dictis colligit ... aliqui ... in
dicare lege praescript. ... ad puniendas negligentias ... dni,
ex quo ... de nota dicta nº 532, et sequenti. Colligit prae-
terea ... si praescribens ... aliquo ... post tpus praescriptionis sciret ea
justitiam ... debere ... ea ... priori dno redde-
ret, posset eam tamquam suam, et primo dno ... repetere. Ideo e
... vere erat praescribentis, licet noluit ea a se abdicare ...
... per errorem ... re aliena ... ipsa aliena
n. erat, noluit re ipsa a se abdicare dominium ... talis rea-
... ipsius praescribentis ... tamquam sua, et ...
... repetere. ... per errorem ... se
aliquid debere ... illud solvit post illud ... repetere. 3º stat.

523. Decet
... de ... et facti ignorantia, iuris ignorantia n. praes-
... ignorantia ... quod ... praescriptione ... sua ...
... dno reddere ... repetere. Ideo quod lex
citata ... ignorantiam iuris, quo ... de dno de novo acquiren-
do; n. vero quo ... de alio ... Stat ex ipsa lege, cuius ver-
ba ... ignorantia n. prosit acquirere volentibus, suum vero ...
... n. nocet. Petit. ... acquirat ... praescript.

SECT. III

Quodnam dominium acquiratur per praescriptionem.

550. Supposito ex quaest. ant. transferri in praescribentem dominium rei, modo quaerimus, quodnam dominium transferat, an solum utile, an etiam directum? Dominium utile dicitur iuxta explicationem Bonaciñae, quo quis habet in re aliqua per ordinem solum ad fructus, et [illegible] utile nuncupatur. Dominium directum dicitur illud, quo quis habet in re ipsa, licet non habeat dominium utile quoad fructus. Dicunt aliqui per praescriptionem acquiri solum dominium utile. Plurimos [illegible] authores [illegible] a Zeballos quaest. 252. Alii dicunt, quod licet per praescriptionem rerum mobilium acquiratur dominium utile, et etiam directum, tamen per praescriptionem rerum immobilium solum acquiritur dominium utile, non vero directum. Ita [illegible], Bartolus et Baldus. Communis sententia docet per praescriptionem acquiri plenum rei dominium, tam utile, quam directum, sive res sit mobilis, sive immobilis. Ita Covarruvias [illegible] [illegible] Molina [illegible] P. Tho-[illegible], Lessius, et alii.

551. Ratio vero est, quia [illegible] ea, quae hic [illegible] circa praescriptionem adverte dicunt per praescriptionem transferri dominium, itaut praescribens acquirat plenum, seu integrum in dominio rei praescriptae, quod tunc acquireret, si [illegible] acquirit plenum rei dominium, tam utile, quam directum, sive res sint mobiles, sive immobiles; deinde [illegible] dicunt transferri dominium. Quod constat ex lege 4a "Codice de praescript. 30. vel 40. annorum ibi: sit dominus, et plenissimo "iure legis plenissima munitus securitate." Vide pro hac re plures alias apud Covarruvias, qui late tractat praescriptionem [illegible] loco citato.

552. Dices: [illegible] lege 13 § [illegible] ff. de usurpationibus, ubi ait [illegible] [illegible] [illegible], "[illegible] unus alteri dare debet [illegible] tantum utile, et non directa [illegible] [illegible] dominium directum. [illegible] [illegible] circa

[illegible] Calderario [illegible] bene meritos de actione [illegible] a [illegible] et actione [illegible]: non tamen in ea nari [illegible] generali [illegible] actionis directae. [illegible] actionis [illegible] utilis [illegible] [illegible], non ex praescriptione [illegible] agit in eo [illegible], non de [illegible] praescriptionis. [illegible] lib. 3º parte 2ª n. 426 opportune notat, [illegible] favere adversari, [illegible] cum dicat [illegible] debere [illegible] actionem, [illegible] actionis: [illegible] videtur supponere, quam [illegible] actionis directae acquisitam [illegible]. Deinde [illegible] per actionem utilem intelligit actionem [illegible], qua [illegible] vendicat [illegible] in quo [illegible] [illegible] actio utilis [illegible] ultimo [illegible] plura [illegible] [illegible] vendicet. [illegible]

Dices [illegible] exceptio, seu exceptio actionis [illegible] ad [illegible] praescriptione [illegible] exceptio: [illegible] praescriptio supponit in [illegible] aliquod agendi, ad per exceptionem [illegible] ius utile, [illegible] hoc operat possessionis [illegible] ius directum: [illegible] ius directum manet apud [illegible]. [illegible] do [illegible]: [illegible] praescriptio supponit in [illegible] ius aliquod tamen apparens, [illegible] ius aliquod, [illegible] vere [illegible] non [illegible] [illegible] actor semper [illegible]: unde ius, [illegible] ad agendum, [illegible] exceptio [illegible] praescriptio [illegible] exceptio [illegible] [illegible] ius aliquod [illegible] tantum ius apparens. Sect. 2ª De bona fide ad praescriptionem requisita.

Sect. IVª

De bona fide ad praescriptionem requisita.

552. Quatuor [illegible] esse requisita [illegible] ad [illegible] bona fides, titulus, [illegible] et possessio [illegible] [illegible]

[illegible] quatuor [illegible]

[illegible] fides [illegible]

Tempore praescriptionis currit ... samuel.

... Sicut ... enumerati. De ...

555. ... bona fide ... aliud ... in ... incolpabili ... ad ... quia ... ad ... possessor mala fide.

556. ... requirit ... in ... bona fide ... mala fide ... De praescriptione ... bona fide ... longissimi temporis ... 30 annorum ... bona fide ... canonica ... ad praescribendum ... in ... ad praescriptionem ... in ... supra ... in nota 534 ... in nota 522.

557. ... Sed ... bonae fidei ... in foro ... ad ... peccato mortali ... mala fide ... in foro ... peccato mortali ...

foro contrario derogatur eorum dispositio: quia in foro contrario, quo in
contrario requiritur bona fides ad praescriptionem.

558. Occurrunt Jason, et
Jesuitae dicentes, praedictam abrogationem non procedere in praescriptione immemoriali, atque adeo in illa non requiri bonam fidem. Sed hoc sine fundamento
dicitur a praedictis authoribus. Praeterea Pontifex in citato capite abrogat leges admittentes praescriptionem cum mala fide ob peccatum commissum in retentione rei alienae: quod hoc fieret etiam in praescriptione immemoriali: imo
in hac ponderi rationem, quia quo longiori tempore possessor malae fidei rem
alienam retinet, eo gravius peccat: ergo abrogat leges admittentes praescriptionem
cum mala fide, etiamsi praescriptio sit immemorialis. = Dicunt alii, leges
civiles abrogatas esse solum quoad praescriptionem rerum, non vero quoad praescriptionem actionum et obligationum personalium. Citantur pro hac sententia Ostiensis,
et Bartolus. Impugnatur, tum quia regula iuris citata n. 522 universaliter loquitur de omni praescriptione; tum etiam quia ratio, ob quam per citatum caput finale abrogatae sunt leges circa praescriptionem rerum cum mala fide,
militat etiam in praescriptione actionum, et obligationum personalium: ergo abrogatae sunt etiam eorum leges. Ratio antecedentis quia ratio ob quam abrogatae sunt
primae, est quia talis praescriptio non esset ex fide, hoc est non esset ex bona, sed ex
mala conscientia, quae haec ratio militat etiam in praescriptione actionum, et obligationum
personalium. =

559. Firmiter quia tenendum est cum communi sententia, leges civiles circa
praescriptionem esse correctas per ius canonicum, ut nulla praescriptio,
et pro nullo foro valeat cum mala fide. Hoc iacet probatum ex huc-
usque dictis, et specialiter quia per ius canonicum derogatum est omnibus legibus civilibus praescriptionis per quas possessores praescribentes acquirerent iniustam
favorem; sed per leges civiles admittentes praescriptionem aliquam cum mala fide
in foro aliquo iniustum favorem possessores sub beneficio praescriptionis acquirerent: ergo per ius canonicum derogatum est omnibus legibus civilibus admittentibus praescriptionem
aliquam cum mala fide, aut pro foro aliquo. Ratio minoris est, quia per tales leges foveretur retentio rei alienae scientis cum mala fide, quae retentio iniusta esset.
Hic notare convenit, quod Panormitanus cap. ultimo de praescriptione, Molina
quaest. 13 de restitutione, et Lugo disp. 3 sect. 4a non immerito dicunt, prae-

dictas leges civiles eius ante illas depos. canonicas fuisse ex naa re-
-mediatas, et ab Ecclesia declaratas fuisse, qd ipse ex naa sua
hebant.

560. Arg. 1. tq. caput finale, quod regulam iuris curata loquit
de prescriptione rerum, que possident, et dominent. q nihil quoad pres-
criptiones alias derogatur, e iuri civili. Reo qd tt verum sit, in illis
„verbis„ oportet, ut qui prescribit in nulla temporis parte rei heat conscie
„ntiam„, solum comprehendit prescriptio rerum, quae possident; at in illis
„verbis„ definimus ut nulla valeat absq. bona fide prescriptio tq cano-
„nica, quam civilis„ universaliter de omni prescriptione procedit. Insuper: causa
ibi assignata e eius universalis; e enim derogare oi constitutioni, et consue-
tudini, que absq. peccato n. pest observari.

561. Arg. 2.: Carolus V.
in comitiis habitis Matriti anno 1548 petitione 153 statuit, ut
ca famulis recedentis a domino suo, et n. petentis mercedes intra
triennium, dnus prescribebat; d in hoc casu dnus n. pest habere bona
fidem, qt hec n. det, d potius det opposita mala fides, stare pest prescri-
ptio. Reo 1., qd si predicta lex daret dno habenti mala fide ve-
ram prescriptionem invalida tur, ut constat ex dictis. Reo 2., qd in predic-
ta lege solum non famulis transacto illo triennio actio in
foro externo, qd cum bonum, et periculum repetere solutionem, qui in
talibus debitis facile in oblivionem venit, et difficile probari pest
a debitore, qui ia semel solvit. At vero in foro consc. tenet
dnus debitum solvere famulo transacto illo triennio. Videatur Co-
varrubias ad regulam possessor parte 2a § 11, et P. Molina disp.
62, qui explicant casus, in quibus famulis debetur audientia in seculari
foro eius transacto triennio.

562. Iuxta hanc 2am solutionem intelligenda
e lex illa 9a lib. 5 tit. 15 novae recopilaciois cuius verba sunt hec:
„Mandamos, que los que ubieren vivido con qualquiera persona
„de estos nuestros reinos sean obligados a pedir lo que preten-
„dieren, que se les quedare deviendo del salario; y acostamiento que
„ovieren de sus señores, y otro qualquiera servicio que les avian hecho

„ dentro de tres años, que fueren despedidos de los tales señores, y que
„ passados aquellos no lo puedan mas pedir excepto si mostraren a-
„ verlo pedido dentro de los dichos tres años a los dichos sus señores,
„ y ellos no lo aian pagado, ni satisfecho, y esto mismo mandamos,
„ que se entienda, y estienda a los boticarios, y joyeros, y otros oficia-
„ les mechanicos, y a los especieros, confiteros, y otras personas, que
„ tienen tiendas de cosas de comer: los quales passados tres años
„ no puedan pedir lo q̄ ubieren dado de sus tiendas, ni las he-
„ churas, que ubieren echo.„ Legat P. Cholmady p. [illegible], ubi de
lege Lusitana disputat.

563. Arg. 3º servitutes rusticæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: servitutes rusticæ [illegible] [illegible] [illegible] ab eo, qui scit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] certa videtur, q̄ neque [illegible] certa [illegible] de eo, qd aliquid debeat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui eo mu-
[illegible] aliquid debet here bonæ fidei in possessione, aut n̄ solvere illud,
si certo sciat, se id debere. Atqui prob. nã ut servitutes rusticæ præs-
cribantur, sufft, qd is, cui debent, illis n̄ utat, ut constat ex lege hæc
autem ff. de servitutibus urbanorum prædiorum, et lege sequenti § fin.
ff. de usucapionibus: q̄ præscribi valeant ab eo, qui scit illas debere,
si videlicet is, cui debent, illis n̄ utat.

564. Ut solutio huius argi facilius
intelligat, prius notandu ē, qd sit servitus rustica, et qd servitus urbana.
Suppono, qd in præsenti n̄ loquimur de servitute ea significatione, quã ē
obstracta servi, quæ relate dicit ad dnu; d in ea significatione qua res alie-
na alteri servire dicit, ut in ea aliquid in commodu eius, cui servire di-
cit, fiat, aut n̄ fiat. Hoc pacto res proprietarii servire dicit usufructuario,
ut ex ea fructus percipiat, et domus, quæ servitute hãt, ne amplius atto-
llat, ne lucem, q̄ recipere vicinæ domus impediat, servire dicit domui, in
cuius fauorem attolli vetatur. De hac servitute loquunt Instituta, Codex, et
ff tit. de servitutibus, et hæc solu invenit in rebus alienis separatis eorum,

quorum est servitus, sive quibus dicuntur, ut clare constat ex variis juridicis citatis a P.e Thomae tom. 1.o de just. disp. 1.a, in quibus hec, nemine re sua serviri, et alienum, quod etiam firmat Sanoxmitanus cap. in litera de caa possess, et proprietatis n.o 28.

565. Servitus itaque, de qua loquimur, sic explicat a P.e Tholina citato; "habitudo, passive obligatio in re aliena rem ,, illius in eadem re, ad aliquid circa illam faciendum, aut impediendum, salva ,, illius substantia.,, Ab predicta habitudine, passive obligatione dicitur res aliena quasi habitualiter servire ei, seu cuius hec est obligatio. Servitus dividitur in personalem, et realem, quod duo hec lege 1.a ff de usu servitutum, et non sumitur ex parte obligationis ipsius rei, sed ex parte eius, cui immediate servitus debetur. Servitus personalis est habitudo, sive obligatio explicata immeate rei alicuius persone, ut cum domus aliena est obligata alicui persone ut in ea habitet. Servitus realis est predicta habitudo, sive obligatio immeate rei alterius rei, ut cum domus aliena vicina obligata est recipere stillicidium alterius domus; et hec servitus realis non extinguitur morte domini ipsius rei, cui servitus debetur, ad differentiam servitutis personalis, que regulariter extinguitur morte illius persone, cui debetur, aliquando tamen transit ad heredes.

566. Servitus personalis subdividitur ab aliquibus in mere personalem, et mixtam. 1.a est, que residet in persona, et qua res alterius persone. 2.a vero, que residet in re, que persona est, seu alicuius persone. Servitus realis subdividitur in urbanam, et rusticam. Urbana est que urbano predio debetur, sive a rustico, sive ab urbano predio debeatur: rustica est, que rustico predio debetur. Urbanum predium dicitur edificium edificatum ad habitandum, sive in urbe, sive in villa, aut alibi; et rustica [illegible] predia urbana hortus amenitatis destinatus [illegible] annexas habitationi, que ea constant ex lege urbana predia 198. ff de verborum signific.

567. Servitutes urbane in aliquas, et nonnullas dividuntur. Aliquas sunt sequentes: Servitus stillicidii admittendi, hoc est obligatio recipiendi aquam pluviam stillantem ex tecto vicine domus in propria. Idem dicendum est de servitute fluminis, sive

-aria 1o: servitus in ędificiis quæ a natura rerum abhorrent, nt [illegible]
et fluminis, quæ videri possit apud Harpprecht Vinnium in lib.
2. institut. imperialium tit. 3o de servitutibus rusticis et urbano-
rum prædiorum. Servitus oneris ferendi, hoc est, obligatio ferendi o-
nus alterius domus supra parietem, aut columnas. Servitus
tigni immittendi, hoc est, servitus, quæ resultat ex iure mittendi tim-
num, aut trabes supra domum in domum, aut parietes alienos. Ser-
vitus projiciendi, hoc est servitus resultans ex iure immittendi aquam
[illegible]. Servitus prospectus, seu luminis, hoc est servitus prestandi lumen
[illegible] sive [illegible], aut foramen domus, aut parietis alieni, quem domus ipsius
habebit sive [illegible] videat, sive non. Aliæ numerantur servitutes a D. [illegible]
urbanorum prædiorum, quæ in [illegible] est singulas percurrere.
568. [illegible] Servitus altius
non tollendi, aut servitus [illegible] altius tollendi, hoc est obligatio non
tollendi altius ędificium, aut parietem domus alterius ędificii. Ser-
vitus ne luminibus officiatur, hoc est, obligatio nihil faciendi
sua in domo, unde luminis exclusio [illegible], ac ipse domus, aut [illegible]
[illegible]. Servitus ne prospectui officiatur, quæ in eo est, ne quid ę-
dificet, aut [illegible], quo [illegible] prospectus alterius [illegible] habenti prædium
impediatur. [illegible] ex eo quod [illegible] ędificia, sit de servi-
tutibus urbanorum [illegible], et hoc in servitus, et [illegible] sequentibus
[illegible]. [illegible] servitus urbanorum [illegible].
569. Prædii rustici est quod
urbanum non est, sive [illegible] constitutum est, ut præbeat usum rusticum
prædia rustica [illegible], quæ ab ędificiis [illegible] habitandi [illegible]
[illegible] sunt. Servitutes rusticæ sunt sequentes: Servitus itineris,
id est servitus, quæ consequitur ius transeundi homini per domini prædium in a-
liud rusticum. Servitus actus, id est servitus, quæ consequitur ius non solum tran-
seundi homini, sed et agendi iumentum, et vehiculum. Servitus viæ, hoc est servi-
tus, quæ consequitur non solum prædicta iura, sed etiam ius ferendi trabes, et la-
pides per prædium alienum: unde fit, quod servitus actus includit servitutem
itineris, et has duas includit servitus viæ.
570. Servitus aquæductus, hoc est,

servitus, quae consequitur ius ducendi aquam per praedium alienum. Servitus pascendi pecora, hoc est, quae consequitur ius habendi pecora unius praedii in praedio alieno pascendi. Servitus pecoris appulsus, hoc est, quae consequitur ius appellendi ad aquam pecora unius praedii per praedium alienum. Servitus aquae haustus, hoc est, quae consequitur ius hauriendi aquam ex fonte, aut puteo praedii alieni. Servitus calcis coquendae, et arenae fodiendae, quarum meminit Institut. tit. de servitutibus, et ff. de servitutibus rusticorum praediorum, et aliae servitutes rusticae, quas enumerat Vinnius cum interpretibus ad citatum locum Institut. facile explicari poterunt ex dictis.

551. Haec praemissa circa servitutes, redeo ad argumentum propositum n. 563 nondum [illegible] cuius solutionem [illegible], non minus, et [illegible] obligationis: nequit stare certa scientia de eo, quod alicui debetur, et bona fides in possessione, aut in solutione illius, quando debitum tale est ad aliquid dandum, aut agendum, idest: quando debitum tale est ad aliquid patiendum, vel sustinendum, si alter petat, non scilicet cuius adversum praestatio non nocet, ut [illegible] Itaque obligatio est duplex, quia obligamur: aliis quae iustitiae naturam tendunt ad agendum, vel non agendum alteri aliquid, et aliis, quibus obligamur ad patiendum, vel sustinendum aliquid, si ab altero exactum fuerit. Cum obligationes primi generis nequit stare certa scientia de eo, quod aliquid debeat ob munus acceptum v.g. vel ob iniuriam commissam, et bona fides in possessione, aut non solutione illius, nam per possessionem, aut non solutionem debiti, quod solvere alter tenetur, et fit committitur iniustitia: ergo cum tali certa scientia nequit stare bona fides in non solutione talis debiti.

552. Si debitum dicendum est, quando obligatio est ad aliquid non agendum: unde nequit stare in aliquo certa scientia de obligatione illius ad non faciendum transitum v.g. per praedium alienum, ad non venandum, vel piscandum in illo, et bona fides in piscando, vel venando, aut transitum faciendo, nam cum det in illo obligatio ad id non agendum, si sciens, et volens illud faciat, peccat: atque adeo cum illa certa scientia stare nequit bona fides in talibus debitis exercendis.

553. [illegible] obligamur ad patiendum, vel sustinendum aliquid, si ab altero exigatur, stare potest certa scientia de eo, quod aliquis debeat,

et bona fide in possessione, aut in solutione alteri: na cy tali fra stare pot, qd alij n̄ [illegible], do qd [illegible] [illegible] illo aut n̄ pertinta, sed bona fides in [illegible] solutioe, qd pot habe nec sic aliquid [illegible] neq omitte aliquid, qd agere debeat. Huiusmi sunt [illegible] aut [illegible] in quiby stare pot certa sfra de eo, qd debeant, et bona fides in possessione aut in solutioe illary, si videt n̄ exigand ab eo, cui debent.

512. [illegible] illius: ut debitor praedictary servity heat certa sfra de eo, qd illos debet, [illegible] simul bonas fides in possessione, aut in solutioe illary: q stare pot cu talium servity certa sfra de eo, qd debeant, et simul bona fides, &c. Pbr ano: ut tanto debitor heat [illegible] sfra, pot simul habe sfra de eo, qd nihil omittit, ad qd agendy teneat, neq [illegible] aliquid, qd omittere teneat; d dummo habe sfra heat, pot simul habe bona fide in possessione, aut in solutioe illary: q et debitor praedictary servity [illegible]. Rao maris: q talis debitor re ipsa nihil agit, qd omittere teneat, ut ex his pat. Insuper: ut omitat monere de suo iure eu, cui servitus debet, cu tn ad id n̄ teneat, nisi illyn monere. Quid de tali debitore ut bona fide heat.

515. [illegible] his [illegible] stat, ad praescribendy servity rusticy regulary n̄ requirit actus aliquis, [illegible] qui praescribit [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] n̄ requirit [illegible] [illegible] aliquid [illegible] rustica [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illary, qui [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] n̄ [illegible] [illegible] [illegible] venire in [illegible] ad [illegible] [illegible] deputata, qui [illegible] [illegible] rusticis numerant a P. Molina disp. 14 n. 16: Hic aute servitus praescribi pot, quin praescribens actu aliquo [illegible], [illegible] [illegible] domy. In [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] n̄ possint certa sfra de eo, qd talis servitus [illegible] bona fides [illegible] [illegible] domy: [illegible] qui domy [illegible] heat certa sfra de [illegible] n̄ [illegible] certa sfra de obligaoe n̄ [illegible] n̄ stat [illegible] [illegible] domy.

516. Ad praescribendas vero servitu urbana regular requirit actus aliquis [illegible] qui praescribit [illegible] [illegible] certa quadra, [illegible] [illegible] n̄ [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] quia [illegible] vicini, qui illa [illegible], nisi [illegible] aqua pluvia ex tecto vicini domus in [illegible] cadere. [illegible] servitus [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] tamen [illegible] certa [illegible] [illegible] debeant, et bona fides in [illegible] [illegible]; nam qui [illegible] [illegible], aqua pluvia ex tecto vicini domus in [illegible] cadere [illegible] certa [illegible] de obligatione [illegible] [illegible] permittendi; [illegible] certa [illegible] de hac [illegible] non stat bona fides in non [illegible] tali servituti.

537. [illegible] ad praescribendam servitutem urbanam [illegible] requiritur actus aliquis [illegible], qui praescribit, nam servitus [illegible] aliqua servitus urbana, quae praescribi potest [illegible] aliquo actu illius, qui illam praescribit. [illegible] servitus hauriendi aquam ex puteo ad domum [illegible] [illegible] domus, nec servitus urbana [illegible] [illegible] citato [illegible] Molina: haec autem praescribi potest absque actu aliquo illius, qui ea praescribere.. Deficit ad praescribenda servitus urbana, cuius praescriptio requirit actus aliquos [illegible], qui praescribit, requiritur etiam bona fide, qua praescribens [illegible] se licite posse exercere tales actus, [illegible] esse a [illegible] servitute; aliter non habebit bona fides requisita ad praescribendum ut constat ex dictis.

538. Ex dictis colligitur [illegible], ad illos, cuius bona in poenam delicti commissi addicta sunt fisco, [illegible] 3°, post [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] 35; si hi fuerint negligentes in exactione talium bonorum, eaque non exegerint [illegible] ad praescriptionem requisito: quod intelligendum est etiam si praescribens sciat se subiectum esse tali exactioni, et poenae. [illegible], [illegible] in tali casu dat bona fides in praescribente: iudicat enim se non debere solvere illam poenam nisi exigatur a fisco, atque adeo [illegible] non exigitur illam non debet [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] remota, et quasi [illegible], [illegible], quod non impedit bona fide. Excipit tamen crimen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] penultimo de haereticis [illegible] quo etiam si post mortem haeretici haeredes possederint eius bona spatio 40 annorum, et [illegible] non teneantur ex defectu [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]: [illegible] tempora [illegible] in tali casu [illegible] praescriptio [illegible] [illegible]

582. Colliges 2°, ad illum, cuius bona addicta sunt fisco, et non solutis debitis ea praescribi ingenio ex hac 2a [illegible] de vectigalibus: ad intelligendum ergo [illegible] praescribendo, [illegible] ea [illegible] exigant. [illegible] nullus [illegible] dixi. Hic notandum [illegible], ad [illegible] exigat. [illegible] falso videri, ad iuxta [illegible] eius haeres praescribere [illegible] ignorans legatum [illegible] annos [illegible] non [illegible] ad [illegible] non diligenter legatum [illegible] ad hoc exigat: et ideo legatario non [illegible] haeres, [illegible] bona fide teneret, et [illegible] per [illegible] tenneat. [illegible] credit.

583. Colliges 3° [illegible] iuxta [illegible] illa, cuius bona addicta sunt fisco in [illegible] debiti [illegible] tempore debitum praescribere bona fide, qua [illegible] se non [illegible] [illegible] nisi exigat, [illegible] se [illegible] et tam [illegible], et [illegible]: [illegible] non [illegible] ob [illegible] non praescribere ille, qui debet aliquid ex mutuo, vel ex alio contractu, quia [illegible] in illo bona fides quod [illegible] se nihil debere, [illegible] [illegible] ignoret: unde [illegible] sine peccato differat longo tempore [illegible] debitum non [illegible]. [illegible] debitum ex mutuo, vel ex alio contractu debet [illegible], et [illegible] at [illegible] exigat: non [illegible] se [illegible], quod [illegible] in poena [illegible] iuxta dicta. [illegible] qui debet aliquid ex mutuo, [illegible] ex alio contractu cum [illegible] debiti non [illegible] possessio [illegible] ad praescribendum; quia [illegible] tenneat [illegible] talis retentio [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] reddere [illegible] quod [illegible] non [illegible] sufficiens ad praescribendum. Hac 2a [illegible] per Cardinalis de Lugo disp. [illegible] Sect. 3a [illegible] impediat bona fides requisita ad praescriptionem.

SECT. Va

An dubium impediat bonam fidem requisitam ad praescriptionem.

584. [illegible] an qui non [illegible] dat [illegible] ea aliena, [illegible] [illegible] requisita ad praescriptionem [illegible] doceat, [illegible] dubitans non habere bonae fidei [illegible] [illegible]

[illegible] quive [illegible] dubitat in inchoanda possessione [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] bona fides requisita [illegible] [illegible]
[illegible] inchoata [illegible], dummodo diligentiam adhibeat ad investigan-
dum, an res vere aliena sit: an [illegible] bona fides requisita ad inchoandam
[illegible]. Ita [illegible] Thos Sanchez [illegible] de matrimonio [illegible] 21 [illegible]
[illegible] disp. 63, [illegible] sect. 3, [illegible] lib. 2 [illegible] 6 dub. [illegible]
et [illegible] [illegible]

582. Sit 1a [conclusio]: qui dubitat an res sit aliena, non habet bonam fidem requi-
sitam ad inchoandam possessionem. Probatur: qui ita dubitat inique agit, si incipit possidere rem, ergo qui inique agit, si incipiat possidere rem non habet bonam fidem requisitam ad inchoandam praescriptionem: ergo. [Antecedens] [probatur]: nam qui ita dubitat [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] cedendi ius alienum; et ipsius conditio non est melior, quam alterius, cum rem antea non possederit: ergo si ita dubitans incipiat possidere rem, inique agit, hoc [illegible] in tali possessione inchoanda: cum illam inchoat cum dubio [illegible] speculativo, [illegible] [illegible]; [illegible] videt certum: ergo qui peccat in inchoanda possessione rei, non habet bonam fidem requisitam ad inchoandam possessionem.

583. Sit 2a [conclusio]: qui bona fide incepit rem possidere, et postea dubitet an res sit aliena, habet bonam fidem requisitam ad praescriptionem, dummodo sufficientem diligentiam adhibeat ad investigandam veritatem, et non [illegible] certe rem alienam esse. Probatur: qui bona fide incepit rem possidere, et postea dubitet, in nulla temporis parte rei habet conscientiam alienam, habet fidem requisitam ad praescriptionem: ergo. [Antecedens] constat ex cap. finali [illegible] [illegible], et [illegible] [illegible]: qui bona fide incepit rem possidere, et postea dubitat, [illegible] certo esse alienam, [illegible] [illegible] practicum dictans non debere se [illegible] [illegible] [illegible] solum dubium superveniens, cum illam bona fide inceperit: ergo. [illegible] quoad 1a pars certa est, et quoad 2a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] melior est conditio possidentis iuxta regulam 65 de regulis iuris in 6.

[illegible] [illegible]: qui bona fide incepit rem possidere, et postea dubitet in tali possessione [illegible] se alienum possidere;

ð qui eg p[o]ssidet, ignorans se in tali possessione alienam possidere her bonæ
fidei requiritur ad præscriptionem: q. Thao videt certa; q[uo]d tr dubitet, n[on] scit
se alienam possidere, ð in tali possessione ignorat se alienam possidere. Thao
" constat ex cap. si diligenti circa 32 ex quest. V. ibi in iure prædiorum
" tamen, ut quis bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere
" alienam ignorat. Ex dicto colligitur, quod eg qui incepisset, qui qui continua-
ret possessionem, dubitaret an res sit aliena, hac in specie, q[uo]d qui inceperit
dubitare dubio speculativo, et eg dubio practico; at qui continuans possessionem tr
dubitaret dubio speculativo, n[on] dubitaret dubio practico, sed habet præc-
ticum iudicium dictans n[on] debere se spoliare ipsum solum dubium specula-
tivum superveniens possessioni, qug bona fide inceptæ.
585. Ex hinc constat decisio
illius quæstionis, an videlicet inter bonam et malam fidem dari possit medium?
Ponit rea, eg cum scia, Casnedius ad regulam possessoris parte 2.ª
6 a n.º 2 q[uo]d tr speculative loquendo dari possit enormi medium, at prac-
tice dari n[on] posse. Rao ē: q[uo]d si practice dari posset enormi medium,
stante in dubio, quo quis dubitaret, an res sit propria, l[ege] aliena; ð
in hoc dubio n[on] staret practice n[on] posse dari enormi medium. Rao mi-
nus ē; q[uo]d a tr præscriptione stante hoc dubio n[on] iudicet, qui illud her eg ēē
alienam, nec eg iudet, eg ēē suam, q[uo]d t medium quoddam speculative loquendo;
debet tr iudicare se posse eg illud licite possidere, ut iudat in continua-
tione possessionis, iuxta dicta in praecedenti q[uo]d scilicet; l[ege] iudicare se n[on] posse eg
illud licite possidere, ut iudicat in n[on] continuatione possessionis iuxta dicta
in praecedenti q[uo]d scilicet: ð in neutro casu practice dari posset enormi medium
inter bonam, et malam fidem.
586. Ex dicto n[on] obscure deducitur rao ob quam (iux-
ta Castald. de Lugo) dubium noceat ad inchoandum, n[on] vero ad continuan-
dam possessionem. Rao her ē: q[uo]d in dubio res favendum ē potius qug acto-
ri, vel dicere n[on] stante reus absolvitur, unde quando quis vult in-
choare possessionem, assensus sui erit munus actoris, ut qui possessionem re sua
spoliat: debet ð porro probare eg n[on] ēē alienam ð suam: unde si id n[on] potest
ð dubitet, possessor qui aliter... reus ... absolvitur, et re manet in sua possessione.
... ... bona fide eg possidere n[on] gravi munere actoris,

o rei, quia n debet possessor obligari nisi ex dominio suo: ut rei esse sue, vel alienæ;
at n sciat per oculos, vel ex eventu: e debet ab eo, ut perveniat ad possessionem. —
Denique adverte, quod quando iura requirunt ad præscriptionem bonam fidem, id de-
bet intelligi de bona fide, quæ operatur iudicium practicum dictans, quod licite
posit quis rem possidere ut suam: hoc iudicium habere debet in continuatione possessionis;
n vero in inchoanda illa iuxta dicta.

587 Dictis obiicies nulla dat speculativa di-
spositio, quæ e vero aequitas; ideo in prædicto dubio, supervenienti possessioni rei
continuaret cum bona fide possessio, quia in simili dubio de homicidio commisso
n debet esse melior conditio possidentis immunitatem ab irregularitate; de posito ita
dubitans censendus est irregularis iuxta caput ad audientiam de homicidio:
ergo neque in dubio prædicto. Resp. ad maiorem negando minorem ad cuius probationem
antiquo responsio: Disparitas est, quia ita Sanchez n. 31 citato, quoniam de spirituali
e: quia cum irregularitas sit ecclesiastica hunc placuit Pontifici Innocentio
III in ordinis reverentia statuere, ut in dubio de homicidio commisso ab illo
possessor abstineat non obstante possessione immunitatis: at n e lege aliqua statutum,
ut qui rem possidet, et dubitat an sit aliena, debeat illius privari non ob-
stante possessione. Praeterea omissis, quia n e adeo certum ut illud n negent aliqui
apud citatum P. Sanchez.

588. Resp. 2°. bona fides ad præscriptionem requisita
in eo consistit, ut quis rem quam possidet credat esse suam, ergo qui dubitat
an res sit aliena, superveniente dubio possessioni bona fide inceptæ
n credit, rem esse suam, et neque credat esse alienam: ergo n habet bona fide requi-
sitam ad præscriptionem. Resp. negando maiorem universaliter sumptam, cuius falsitas
constat ex dictis circa præscriptionem temporis requisitum, ut ex dicto n. 568, et
sequentibus. Non e requisitum ad continuandam bona fide possessionem bona fide
inceptam, quod possessor credat, rem quam possidet esse suam; sed sufficit quod cum bona
conscientia possit illam possidere ut suam; et hoc modo potest rem possidere qui du-
bitat, an res sit aliena dubio superveniente possessioni bona fide incep-
tæ.

589. Resp. 3°. iuxta caput iuvenis de sponsalibus in dubiis tutior pars
e eligenda, ita ut n solum sit consilium, sed etiam præceptum sequendi in dubiis,
quod tutius e, et in quo nullum peccati periculum adesset, ut cum aliis notat

citatus Sanchez n° 9; o ad n verisimiliter, si sea nãa eet: q. Sol. mla: si sea stravera eet iudandu, eet in dubiis, q liberte possidente, ec qd melior e odio alium. A Neo, maior ee vera in dubiis practicio, falsa vero in dubiis speculativis, et dicta mai sin dy hoc, no cog in dubio practico tener quis dy practice dubius manet ad eligendu partem tutiorem, sive eg possideat, sive n: et ideo qui practice dubius e an hic, et nunc teneat ieiunare, du dubius il debenti tener ieiunare; alit operaret cu dictio practice dubia, qd pecty e. In dubio aut speculativo, quale e dubiu prento dispensis in exempla e eligenda pars tutior, q post fi speculative dubitans n dubitare practice, q pt posseo ipsi faventi, formareq iudiciu practicu dictans n debere se spoliare posseo, qug bona fide incepit: unde et eligere pt partem minus tuta.

590. Rog. 2°: Si ...
... immediate data flama eet, numqua in dubio praeptu obligaret, q sepe in dubio obligat praeptu: q. Sol mai: semper deberet ee posseo in dubio, odio, libertatis possidentis: q. Neo nãnã maj, ad cuius probatõg no supponi ambo, qd videlicet in dubio stet semper posseo q liberate; multoties eni in dubio stat posseo p praecepto, et tunc obligat praeptu; stat hoc quando dy stat de praepto dubitat an in hoc casu ratio nessitas, aut alterius circumstas occurrentis eximat p ius vel ab obligatione praepti: in hoc eni dubio praeptu obligat, q posseo stat p praepto. Sed e contra dy e quando dubitat an praeptu aliquod derogat sit alio praeptu, consuetudine stat eni posseo p praepto.

591. Rogabis quid dicendu sit, si possessor post posseo bona fide inceptã cotidie dubitet, an res sit aliena, q etia ex errore credat se obligatu ad posseo dimittere? P. Tho. Sanchez citata disp 63 n° 11 qd attento solu iure nali, et civilibus legibus praescriptionis n interveniente praescriptio, tn possessor peccet dimittendo posseo cu illa mala fide: neq pcuniat vero attento iure cui, et de facto; q ista tradit ... e specialis lege, nempe in lege si per § 13 ff de usucapione, ubi dicit: " si quis ... posidet n putet sibi per leges licere usucapere dicendu e (erga si eamet) ... bona fide videat possidere ... erranti ... usucapio" ... videtur approbare ... Justiniani.

592. Sed dicendum cum communi sententia, quam tenent Candidus de Vecco in p. 3 sect. 3 et Bonacina de restitut. in genere q. 1 p. 1 ultima puncto 2 § 2 n. 4, ad necessitatem attento iure civili, et de facto, et etiam attento iure canonico, et eorum legitime praescriptionis interveniente praescriptio in praedicto casu. Probatur non solum attento iure civili, et de facto, sed etiam attento iure canonico, et eorum legitime praescriptione interveniente praescriptio, quae hoc continuatur requirit sine mala fide; in praedicto casu praescriptio continuari requirit sine mala fide: ergo. Maior videtur certa, probata ex citato cap. finali, iuxta quod nulla valet absque bona fide praescriptio tam canonica, quam civilis, cum generaliter sit omni constitutioni, atque consuetudini derogandum, quae absque mortali peccato non potest observari: quando autem praescriptio continuari requirit sine mala fide, absque mortali peccato non potest observari.

593. Minor vero probatur: requirit continuari praescriptio sine mala fide quando praescribens iudicat se obligatum esse ad non continuandum; sed in praedicto casu praescribens iudicat se obligatum esse ad non continuandum: ergo. Minor est certa, et maior constat ex eo quod quando praescribens videt se obligatum esse ad non continuandum, postea peccat in continuatione contra regulam iustitiae dictantem se tenere ad restituendam possessionem, quam videat sibi prohibitam. Dices cum P. Molina: singularis error adimere non potest ius, quod quaesitum talem errorem secutus habet; sed secutus errore, quo possessor credit se obligatum esse possessionem dimittere, potest iure continuare possessionem: ergo etiam tali errore durante. Resolvo, maior est vera, si per talem errorem non adimatur conditio aliqua requisita ad tale ius; falsa vero, si adimatur aliqua conditio requisita, qualis in casu nostro adimitur bona fides ad ius requisita. Sect. 6. An ignorantia iuris impediat bonam fidem requisitam ad praescriptionem.

Sect. VI.ª

An ignorantia iuris impediat bonam fidem requisitam ad praescriptionem.

592. Ignorantia alia est iuris, et alia facti. Iuris ignorantia datur, quando nescitur, quod in iure circa aliquid agendum, vel non agendum statutum sit; facti vero ignorantia datur, quando ignoratur opus, aut circumstantia, quae a lege requiruntur. Declaratur hoc: qui nescit, in iure statutum esse, non valere contractum celebratum cum pupillo sine authoritate tutoris, ignorantia iuris laborat: si vero

eo sciat, ignoret tn eu, cui quo obtracty celebrat, ee psbyt, laborat ignorãa facti. Silr laborat ignorãa iuris, qui nescit, sacrilegu ee sacerdotē occidere: si autē id sciat, ignoret tn hunc hoē, quē occidit ee sacerdotē, laborat ignorãa facti.

595. Ignorãa iuris pt̄ ee iuris clari, et indubitati, et pt̄ ee iuris obscuri, et dubii. Ignorãa facti pt̄ ee invincibilis, seu inculpabilis, et pt̄ ee vincibilis, seu culpabilis. Ignorãa facti erit invincibilis, seu inculpabilis, quando ignorat aliquid, qd n̄ pt̄ scire, l̄ scire n̄ debet ignorans: erit vero vincibilis, seu culpabilis quando ignorat aliquid, qd pt̄, et debet scire ignorans. = Ignorãa facti, quando ē vincibilis, seu culpabilis impedit bonā fidē requisitā ad pscriptioē; quando vero invincibilis ē, n̄ impedit, ut coīr tenent DD, et patebit ex dicendis. Præterea: ignorãa iuris obscuri, et dubii n̄ impedit pscriptionē bonā fidē iuxta recentiores DD sequ. Unde præmo difficultas solū ē circa ignorãa iuris clari, et indubitati: inquirimus ḡ an hæc ignorãa impediat bonā fidē requisitā ad pscriptioē.

596. Ista q̄ra ē Joannis de Medina codice de restitue, q. 13 § antepenultimo docentis impertinens ēe qd attinet ad forū ocīe, utrū, qui rē possidet toto tpore ad pscriptioē requisito eā possideat ex ignorãa iuris, an facti, et utrū eā possideat ex ignorãa iuris clari, et indubitati, an obscuri, et dubii. Sudat itaq̄ qd quando ignorãa ē invincibilis, seu inculpabilis moralr, tunc sive ea sit iuris, sive facti, et sive sit iuris obscuri, sive indubitati, qui rē possidet, vere eā pscribit in foro ocīe, eo qd bonā fidē hēat, atq̄ adeo prædicta ignorãa n̄ impedit bonā fidē requisitā ad pscriptioē. Quando vero ignorãa ē vincibilis, et culpabilis. tunc, sive ea sit iuris, sive facti, qui rē possidet, eā n̄ pscribit in foro ocīe, eo qd n̄ hēat bonā fidē requisitā, hoc ē, quæ sit sine culpa, atq̄ adeo prædicta ignorãa, impedit bonā fidē.

597. Docet præterea, qd in foro exteriori ignorãa facti n̄ impedit pscriptioē, hanc vero impedit ignorãa iuris clari, et indubitati; nā, in tali foro pcedit ex præsumptioē, et ignorãa iuris indubitati n̄ præsumit invincibilis, s̄ vincibilis: atq̄ adeo, qui ex ignorãa talis iuris rē possidet, n̄ censet eā pscribere, eo qd n̄ præsumat hēre bonā fidē. Hanc Medinæ sēnā laudat Pater Lugo, et videt in illā inclinare, quatenus stuit

...a causa sua iure, et glacibus radiis Thedim sua illustrat. P. ... lib. 2. cap. ... subdit. ... Moriendae, ea ... esse, ... et ... quando ... de ... annorum ... requisit. In ... qui ... requirit ... in ... imino neque in ... externo, ... vero ... interveniente, ... quam ... potuit, ut ...

598. 2ª sea, quae com̄ e, docet ignorantiam invincibilis facti ... impedire bonam fidem requisitam ad praescriptionem, ... ignorantia iuris ... et dubii; at vero ignorantiam iuris clari, et indubitati ... mortaliter inculpabiliter impedire ... bonam fidem. Unde ... hanc sea ... ad ... ordine ad ... in ignorantia ... invincibili ... ignorantia iuris, an facti. ... hac sea citat Covarruvias in regula possessor parte 2ª § 5. sed P. Molina ... 62 nº 9º ait, quod praedictus author ita ... ut ... intelligat, quemque ... illius sea. ... docent P. Molina, et Gutierrez, Bonacina, et ... alii.

599. Hanc ... sea limitant aliqui, ita ut ... in praescriptione, quae ... requirit titulum, qualis est 30, et 40 annorum ... bonam fidem, et ... Ita ... Alexander Imolensis, Paulus de Castro, Ludovicus Romanus, et alii citati a P. ... Limitant 2º alii, ita ut ... in praescriptione, quae ... titulus in ... in quibus error iuris ... in ... militi, et ... in his ... mala fides ... Ita limitant apud P. ... Molina ... de ... genere cap. ... nº 69 et alii.

600. Cum ... sea ... ignorantia iuris clari, et indubitati impedire bonam fidem requisitam ad praescriptionem. ... si in iure ... ignorantia iuris clari, et indubitati ... impedire bonam fidem requisitam ad praescriptionem ... ignorantia iuris clari, et indubitati: ... iure ... introducta ... et ... cui ... quae ... sub quibus ... a iure civili, aut canonico ... quae ad ... spectant. ... ita ... ff. de iuris, et facti ignorantia ... iuris ignorantia in ... nat... Facti vero

" ignorā fidelia stat."
601. Præterea lege nunquam in princ. ff. de usucapionibus
" inquit Paulus iurisconsultus: " nunquam in usucapionibus iuris error possessori
" prodest, " et subiungit: " ey qui a pupillo absque tutoris authoritate ex in-
" rio ignorā aliquid emit, quod ignoraret ad talis emptorem vendere id
" eë nescius. usucapere id n. posse. " Idq. hic lege 2da § si a pupillo ff.
" pro emptore tit.: " ey qui a pupillo sine tutoris authoritate aliquid emit, si
" ignoravit pupillum eë, posse id usucapere, quia ignorantia fuit facti; secus
" vero si sciret eë pupillum ignoraret tn. necessariā eë tutoris authoritatem: tunc
" enim eet iuris ignorantia, quæ usucapionem impedit. " Denique lege quemadmodum
" codice de agricolis et censitis lib. adversus emptorem, qui ignoranter ab his qui dicti. " et he-
" redibus eius (venditoris lib.) et de hæredes emptoris vindicantes damus,
" longi temporis præscriptione submota: malæ fidei namque possessoribus nullus am-
" biter cum aliquid quod vag. interdat, mercat: " quia in iure denat præscriptionem cum
ignorantia iuris clari, et indubitati: g.
602. Dices, prædicta iura procedunt ex
præsumptione iuris atque adeo n. urgere pro foro interno, in quo spectatur veritas.
R.: quia ex prædicto manifeste constat eo ipso, negari enim usucapionem procedere,
quando adest ignorantia iuris quia n. procedunt ex præsumptione sola. Præterea:
licet n. adsit scientia, et licet prædicta ignorantia in foro solo inculpabilis mo-
ralis sit adhuc in foro solo n. valet præscriptio cum prædicta ignorantia iuris;
quia enim in foro solo n. valet præscriptio in casu, in quo ius vere denat
talem præscriptionem; sed hæc denat in iure, ut n. adsit scientia, et licet prædicta ignorantia
in foro, seu inculpabilis moralis sit q.: Notabis: quod licet ignorantia iuris
clari, et indubitati impediat omnino hoc requisitum ad præscriptionem, n. tn. im-
pedit ignorantia facti, dummodo inculpabilis moralis sit: nam facti culpabilis mo-
ralis impedit in foro solo bona fide requisitum ad præscriptionem: sic enim statuit
in iure canonico continente præscriptionem cum peccato mortali, ut constat ex a-
libi dictis.
603. Successerunt alij probabiles, quos authores nostri legere solent, ut ex
cap. dudum de decimis ubi Pontifex decimas, quas Rex Ungariæ de-
derat hospitalariis S. Stephani, adiudicat Episcopo eo, quod illas
acceptarant a manu laici, qui iure eas n. poterat possidere, ac proinde

rec donare: ut si Emptor vendebat titulo eo errore iuris inductus, ac proinde invalide. Fit ergo ex cap. Apostolicae de donationibus. Superiore (?) unquam, his probatis, et quod iuxta praedicta necesse ex dictis cessat ratio, et quod probaveris, ostendi non adeo efficaces indico.

604. Atqui contra probatur contra nostram rationem: in tantum invota leges impediunt bonae fidei requisitae ad praescriptionem ignorantia iuris clari, et indubitati, in quantum in hente eiusmodi ignorantiam praesumitur mala fides; atque praesumptio non habet locum in foro conscientiae, quod respectu in foro conscientiae talis ignorantia inculpata moraliter est: ergo quando ignorantia iuris clari, et indubitati inculpata moraliter est, non impedit in foro conscientiae bonae fidei requisitae ad praescriptionem. Maior
„ constat ex regula iuris 45 in 6°, per haec verba: qui contra iura mercatur, bo-
„ na fide praesumitur non habere. Minor autem probatur quoad respectu ipsa; in foro conscientiae talis ignorantia inculpata moraliter est, non stat in foro conscientiae mala fides, quae ex talis culpa requiritur: igitur non habet locum in foro conscientiae praesumptio malae fidei.

605. Ante solutionem huius argumenti notandum est fidem (quod attinet ad praescriptionem) dupliciter posse dici, malam Theologice scilicet, et iuridice. Mala fides Theologica sumpta pro eo tenetur aliena, vel quando adest scientia rei alienae, vel dubium in principio possessionis iuxta dicta sect. ante, vel quando adest negligentia sciendi an res sit aliena, quae efficiat vincibilem, ac culpabilem ignorantiam. Mala fides iuridice sumpta est ignorantia, quae iura respiciunt, sive reprobant. Haec in ipsis est ad effectum praescriptionis, ut pote carens conditionibus requisitis a iure ad praescribendum. = Hoc praemisso respondeo ad argumentum negando maiorem: ratio enim, ob quam ignorantia iuris clari, et indubitati impedit bonam fidem requisitam ad praescriptionem non est quia in hente eiusmodi ignorantiam praesumitur mala fides Theologice sumpta, de qua argumentum loquitur, sed quia in iure denegatur praescriptio cum eiusmodi ignorantia, ut constat ex dictis in praecedenti sectione nostra.

606. Praeterea licet argumentum loquatur de mala fide iuridica falsa ergo est maior: quia in hente eiusmodi ignorantiam non praesumitur mala fides iuridica, sed est ipsa, et adhuc praesumptione est talis mala fides constituta in ipsamet ignorantia; ut constat ex rationibus citatis in praecedenti nostra sectione. Recitatur ex lege quemadmodum ut de emptore ignorantiam iuris hen-
„ te dicitur „ malae fidei namque possessorem nullus ambigit, qui aliquid contra leges

„ inreadreta mercar.„ Id ipsum magis desumpta ex regula illa 82
de regulis iuris in 6° ret. B. Thoma in illa regula non est sermo de
mala fide soli praesumpta, et de mala fide vera iuridica videlicet; quod
patet ex lege quemadmodum immediate citata, unde haec regula iuris de-
sumpta est.

607. Sed aliud rendum est, et primus noto, quod si regula illa esset, ut refert
a P. Lessio, et aliis videlicet qui scienter rem mercatur bonae fidei non praesumitur, ubi
parcula non afficit rendus praesumitur. Facilius esset solvere; posset enim rem ve-
ram esse regulam, et adversarium non probare; eo enim quod esset praesump-
tio circa bonam fidem illius, qui scienter rem mercatur, non probat quod adsit sola praesump-
tio circa illius malam fidem: patet hoc: quia enim iuxta adversarios de hente
certo, et de sic dubio [illegible] mala fide theologica verum est dicere, quod bonae
fidei haere non praesumitur, ex hoc, aliud non probat quod adsit solum praesumptio cir-
ca illius malae fidei theologicae.

608. Sed dato regulam esse ut in a[illegible] dicit, adeo
verum esse, quod qui scienter rem mercatur praesumitur non haere bonae fidei, et potius malae:
haec autem mala fides, quae praesumitur potest esse mala iuridica, vel theologica; erit ma-
la iuridica si sit ignorata iure reprobante stracty emptioris; erit vero
mala theologica, si emptor habeat scientiam talis iuris, et velit cum eius tali strac-
tu celebrare. Ex eo autem, quod in celebrante stracty emptoris reprobaty
a iure praesumatur, sive mala fides iuridica, sive mala fides theologica mo-
do explicato non infertur, quod per leges nantes praescriptionem cum ignorantia iuris
fundent in praescriptione uti adversarii intendunt.

609. Instabis ex Cardinali de
Lugo, cuius doctus sic proponit quidam ingeniosus: Kon: si mala fides,
quae iuxta citatam regulam iuris praesumitur in hente ignorantia iuris esset ma-
la fides iuridica, talis lex esset [illegible] nugatoria: sed non est mala fides iuri-
dica. Probo ant: si talis mala fides praesumpta esset mala fides iuridica quae
a nobis explicatur esset mala fides stans in sola ignorantia iuris; et hoc est quod
talis lex sit nugatoria: probo. Prima parte videlicet; non esset mala fides, quae
est non sit culpa theologica, et enim Deo reputaret in a iure in ordine ad
praescriptionem, qualis iuxta nos est praedicta ignorantia. Prima vero probo: non hoc
esset, quod talis lex praesumeret in hente ignorantiam iuris malam fidem stantem in

ipsa ignorantia iuris nugatory e: g. spat: presumptio sit cy discursu in
iuxenol uny ex alio: q ex ignoraa iuris n presumit mala fides stans
in ipsa ignorañ iuris; aut ex mala fide presumeret ipsa mala fides
qd nugatory e.

640. Instaa hic preoccupata e in sbuoe argi prudentis.
Reo tn nando suppong anto, qd videlt uxota cxatz regula in haben-
te ignorantia iuris presumat mala fides iuridica. Itaq uxota
predicta regula intelle, qui contra iuaa mercat presumit mala
fides i iuridice, i theologice talis uxota dicta: potest autz
contra iuaa mercari, et non habere ignorantia iuris, d potius
scientia oppog. Sed demus adversarii, qd mala fides, qa uxota
predicta regula presumitur in illo, qui contra iura mercat
sit detaate mala fides iuridica; Adhuc reo ad pbationem an-
tecedentis omissa mari negando minoz, ad cuius probationē
nego iterū falsū suppositū maioris, quod videlicet talis lex pre-
sumat in habente ignorantia iuris mala fide: et quod ad-
versarii supponunt, d ille qui contra iura mercatur sit subiz
de quo lex presumit mala fide.

641. Sed adhuc distinguo maiorē
cuius suppositū negavi; hoc eet, quod talis lex ex ignorantia
iuris presumet mala fide stante in ipsa ignoraa iuris, ne-
go: ex eo quod contra iuaa mercatur, presumeret mala fi-
de tra, omito maiorē, et permisso supposito falso minoris, hanc
distinguo; d presumi ex ignoraa iuris eet qd talis lex eet nu-
gatoria, credo: d presumi ex eo, qd ctra iuaa mercat mala fide
tra nego minoz. Certe nugatoriū eet ex ignorantia iuris pre-
sumere mala fide iuridica, stante in ipsa ignorantia iuris.
Hoc n infert ex sententia, neq ex solutione nostra, in qua
diximus, regula cxatz ex eo, quod ctra iura mercatur, n ve-
ro ex ignoraa iuris presumere mala fide: et sic tt mala fides
que presumitur sit determinate mala fides iuridica, non
sequitur nugatoria esse predictam regula. Constat hinc, mare

esse affirmationes, quae contra nos formant adversarii. Accedo itaque antecedens et consequentia, quae continent doctrinam nostram.

612. Arguunt 2º in legibus citatis ad probandam notitiam sibi eodem modo quo dicitur ignorantiam iuris usucapioni obesse, dicitur etiam ignorantiam facti usucapioni prodesse; ergo ignorantia facti non prodest ad usucapionem in foro conscientiae, nisi culpabilis moraliter sit: ergo quando ignorantia iuris inculpabilis moraliter est non obest usucapioni in foro conscientiae. Sicut ergo quando in foro externo admittatur inculpabilis ignorantia facti non obstat ut impediat usucapionem in foro conscientiae, quando talis ignorantia est moraliter culpabilis: sic quod in eodem foro externo habeat culpabilis ignorantia iuris non debet obstare usucapioni in foro conscientiae, quando in hoc foro est moraliter inculpabilis.

613. Resp. ad argumentum concessis praemissis negando consequentiam. Itaque in praedictis legibus, et affirmatur ignorantiam iuris usucapioni obesse, et affirmatur ignorantiam facti usucapioni prodesse. Hoc autem quoad ignorantiam facti limitatur a iure canonico, ut talis ignorantia non prosit ad usucapionem in foro conscientiae, quando talis ignorantia est moraliter culpabilis: quia tunc casus talis ignorantia stare non potest sine peccato. Ad vitandum autem hoc peccatum decernit ius canonicum non prodesse ad usucapionem ignorantiam facti quando haec est culpabilis moraliter. At in eo, quod ignorantia iuris etiam invincibilis, obsit usucapioni nullum peccatum Theologicum est, quod ius canonicum vitare intendat, neque apparet ratio aliqua, ob quam quoad hanc ignorantiam debeat limitari, sive potius immutari a iure canonico ius civile. Constat hinc ad reliquam argumenti.

614. Arguunt 3º ex capite pervenit de emptione, et venditione, ubi adversus vincentem domum, quae donatione iure invalida acquisita fuerat, se defendit donatarius praescriptione tricennaria: ergo ignorantia iuris.

incardinatio etiam in donatore non impedit bonam fidem requisitam ad tricenariam praescriptionem: quae neque impedit bonam fidem requisitam ad quamlibet aliam praescriptionem. Ratio huius est: quia aeque stare debet ignorantia iuris sine mala fide, et culpa in praescriptione tricenaria, sicut in cuiuslibet alterius praescriptionis; sed quia stat sine mala fide, et culpa non impedit in casu nostro bonam fidem requisitam ad tricennariam praescriptionem: quae neque impediret bonam fidem requisitam ad quamlibet aliam praescriptionem.

615. In multis peccat auctor hoc. Primo itaque quia; falso enim in illo dicit, quod in citato capite se defendat donatarius praescriptione tricennaria. Casus in praedicto capite itentus sic se habet: quidam miles quamdam domum assignavit uxori suae in donationem propter nuptias: postmodum de consensu uxoris suae vendidit domum illam cuidam mulieri pro certa quantitate pecuniae. Defuncto praedicto milite uxor illius contra illam venditionem venire praesumpsit allegans, quod domus illa sibi donationis titulo assignata non potuit alienari, quamvis ipsa consensisset. Emptrix rebat, quod 30 annis constante illorum matrimonio bona fide, et iusto titulo domum illam quiete possedit, et in communes usus pretium domus est conversum, et tempore venditionis tantum habebat in bonis maritus praedictae mulieris, quod sibi satisfacere poterat. De hoc casu consultus fuit Innocentius 3us, qui respondit, quod si praedicta vera essent, emptrix super praedicta domo non debet ulterius fatigari.

616. Ex his, quae in citato capite continentur, constat falsum esse, quod donatarius se defendat praescriptione tricennaria ad versus exigentem domum; emptrix enim est, quae se defendit quieta possessione 30 annorum: et non allegat ipsa hanc possessionem, sed aliam rationem, quae non ante diximus, et his „ his attentis sic fert a Pontifice sic:„ remus, praedictam emptricem (si vera „ sint quae praemisimus) praescriptionis occasione super ipsa domo non debere „ ulterius fatigari.=„ Dices: emptrix allegabat possessionem illam 30 annorum: quae hoc sufficit, ut domum illam praescriberet. Reo allegasse possessionem illam 30 annorum non quaeritur, quod in illo casu opus erat excipere praescriptionem tricennariam, ut perimeret actor revocatus illam intentatam; sed quia ex spatio illo 30 annorum, quo bona fide, et iusto titulo domum illam quiete possederat praesumit intercessisse requisita iure requisita ad valorem illius

trachus: ng sut inquit Augus. Barbosa in collectaneis iuris canonici ad citatum caput pervenit citans Chascardum, Avendaño, Stephanum Quarantam, et alios) partim 30 annorum in alienatione facta per maritum in re dotali fuerit praesumere solemnitatem iuris requisitam: ng ex longissimo temporis cursu omnia solemnitatem intervenisse praesumuntur.

647. Notabis ignorantiam iuris non solum impedire bonam fidem requisitam ad praescriptionem ordinariam, sed etiam impedire bonam fidem requisitam ad praescriptionem 30 vel 40 annorum, non vero ex quibus sibi praedicta ignorantia impedire bonam fidem requisitam ad praescriptionem, sequuntur aliae aliquae exceptiones, et restrictiones aliquae praescriptionis: quod praedicta ignorantia non solum obstabit praescriptioni ordinariae, sed etiam praescriptioni 30 vel 40 annorum. Notabis praeterea cum citato P. Molina, quod cum dicimus, ignorantiam iuris impedire praescriptionem, id intelligendum est de illo, qui cum praedicta ignorantia et ex ipsa re possidet, non autem de alterius 3, cui donatae aut venditae re distributa.

648. Id probat P. Molina ex dicta § de … verbo … instituta de usucapionibus. Idem tenet Haanoldus Vinnius ad citatum locum instituti dicens, quod qui ab ancilla habet solum usufructum non potest usucapere partum ancillae, sive sciat partum alienum esse, sive ad se pertinere videtur: quia hic error est iuris, qui possessori in usucapione non prodest. Ceterum si credens partum suum esse, eum vendiderit alteri, qui resciebat partum esse ancillae, cuius venditor solum usufructum habebat, praedictus emptor poterit partum usucapere. Quod ideo iudico, quia in tali casu emptor habet ignorantiam facti.

649. Rogabis an qui habet ignorantiam inculpabilem iuris, et non possit praescribere, possit in praescribere fructus ex tali re perceptos. Affirmative respondet R. Loshius lib. 2 cap. 6 dubit. 5, ubi per D. citat pro hac sententia Thouset eo ed quod error circa fructus videatur esse error facti, non possessor videtur, se eos percipere ex re sua. Sed Cardalis deducit videri, inquientes non praescribi fructus, si non habet praescriptio rerum, non ignorantia, sive error, quo possessor videbatur se fructus percipere ex re sua est etiam error iuris, quod probat: quia in tantum videtur, fructus percipere ex re sua, inquantum

vidat ex eo vineg. ee sua; d hic e error, sive ignorania iuris: et illa. Postat mias: in tanty, vidit, vineg ee sua, inquanty, moreat, pupily vg, a quo illa emit, ea valide vendidiss ... contra ... d hic error, sive ignorania e iuris.

620. Sed authores, qui cy ... sentiunt, possunt ... huic argo ... assumpty, et ad huius ... possunt ... mani mias, sic distinguere: d hic e error iuris versantis circa rg, huiusq acquisitioq respicientis, ... versantis circa fructus, horumve acquisitioq respicientis, nat. Sibi possunt distinguere mias maiori. ... error, quas het talis possessor circa fructus, dependeat ab ignorania, sive errore, quas het circa rg ista, qua ex errore iuris sua videt ... iuxta predictos authores ... iste e error iuris, ita, et ille; na, ideo error circa rg e error iuris, q ... ignorantiy versatur circa rg ... acquisitionq eius ... ignorantiy, qd semel stante possessor talis rei versatur circa fructus illius respiciens eorq acquisitionq: g error circa fructus n e error iuris.

621. Neq ... ambo, neq ... rationes utriusq ... dubio ... Si error circa fructus sit error facti, qui het ignorantia ... iuris circa rg ... hanc n possit prescribere, possit in prescribere fructus ex illa percepto; si vero error circa fructus sit error iuris nequit prescribere predictos fructus. Rao huius clare ... ex dictis. Resolvere aute, an predicta ignorania sit iuris, l facti, alterius loci e. Videat circa hanc ... citato desup, et Lugo, Navarrus lib. ... de ... Sect. 3a. Quando mala fides authoris noceat, l n noceat successori ad prescribendy?

SECT. VIIa.

Quando mala fides authoris noceat, vel non noceat Successori ad prascribendu.

622. Author dicitur is, a quo res in aliu quocumq titulo derivat: et successor dicit ille, in quo res derivat. Successor possit ee particularis, et possit ee universalis. Particularis dicit

ille, in quo res devenit procuranda titulo sive gratuito, sive oneroso, sive ex testamento, dummodo heres non sit. Successor universalis dicitur, qui ipse, et ipsius est heres, sive ex testamento, sive ab intestato; et sive sit solus heres, sive simul cum aliis. Dico 1º mala fides authoris non nocet successori particulari ad praescribendum, quia post talis successor (dummodo bona fide habeat) incipere praescriptionem computando tempus ab initio suae possessionis. Dicitur probatur ex lege ante vitium ff de diversis, et temporalibus praescriptionibus, et § inter venditionem instituta de usucapionibus ... glossis.
Accedit hoc ratio; quia authoris possessio succedit successori cum re ipsa, et iure, quod habet ad rem, non tamen debet ei computare sua vitia personalia, quale est sua mala fides: quare cum successor aliunde habeat bonam fidem, et titulum, poterit incipere praescriptionem computando tempus ab initio suae possessionis.

623. Ab hac generali doctrina excipitur casus, in quo res immobilis, quae intra decem, vel 20 annos praescribenda erat possidetur ignorante illo, cuius praescribitur; tunc enim ante 30 annos non potest illam praescribere successor, qui illam accepit ab authore malae fidei. Constat exceptio haec ex authentica malae fidei codice de longi temporis praescriptione, ubi dicitur: „malae fidei possessore alienante, cessat „longi temporis praescriptio si verus dominus ignoret ius suum, et alienationem „factam, spectat quia 30 annorum desensio.„ Eadem exceptio probatur aliis rationibus citatis a Doctoribus.

624. Excipitur etiam casus in quo res possessa sit furtiva, vel vi possessa; tunc enim requiruntur 30 anni, ut successor cum bona fide possit illam praescribere. Constat hoc § furtivae instituta de usucapionibus. Res enim furtiva, vel vi possessa habet ex iuris dispositione vitium obsistens ordinariae praescriptioni, ut constat ex loco citato instituta. Hinc colligit P. Dominicus Galli Thaye Soto, de libro 4º de iustitia quaest. 5a art. 2º post Dominicum reliquos docet, filius latronis si bona fide paternam hereditatem adivit et toto tempore praescriptionis eadem bona fide possedit res furtivas in illa, etiam si postea innotescat furtum alienum. Et idem docet de emptore, qui bona fide emit a latrone. Sed hoc est aperte contra res, ut testatur Lessius libro 2º cap. 6 dubit. 13: et quoad heredem authoris malae fidei constabit ex dicendis numquam praescribere titulo heredis: quoad emptorem constat

ex immediate dictis. Vide Lossu loco citato ubi explat legg si aliena to ff de usucapionibus, quas . . . se citat Sotus.

625. Dico 2°: mala fides authoris nocet immediato successori universali ad praescribendum, ita ut nullo tempore possit ipse praescribere, et si ipse bona fide possederit, et tunc non valet accessione temporis, quo author possedit. Et ... DD. ea, quam tenet P. Thelina disp. 65. Est ex lege ... heres ff. de diversis, et temporalibus praescriptionibus ... heres in ... defuncti succedat, ignorante sua defuncti vitia non excludit: veluti cum sciens alienum ille, vel precario possedit, quamvis enim precarium heredis ignoranter non tenet nec interdicto recte conveniat, tamen usucapere non poterit, quod defunctus non potuit." Et § diutina instituta de usucapionibus. Ibi: "si ille (defunctus videlicet) initium iusti non habuit (hoc est si mala fide cepit possidere) heredi, et bonorum possessori, et ignoranti, possessio non prodest." Idem habet lege ultima codice cum de usucapionibus.

626. Accedit ratio, quia immediatus successor universalis, seu immediatus heres persona defuncti reputat, eiusque succedit in omnibus oneribus: et hac de causa quasi una eademque reputatur possessio defuncti, et immediati heredis: cum autem initium eiusdem possessionis in defuncto sit vitiatum mala fide censetur eadem vitiata possessio, quae parte extendit ad heredem, ita ut heres, ... eius mala fide censetur possidere. Sed mala fides nocet praescribendi: quia si defunctus cum praedicta mala fide non potuerat praescribere, ita neque heres: quia dicta intelligenda sunt sive heres ... inveniat, sive non, ut optime ex Covarrubias observat P. Thelina disp. citata.

627. Advertit tamen P. Lessius non videri omnino improbabile, immediatum heredem posse praescribere spatio 30 annorum; quia ad hanc praescriptionem non requiritur titulus, sed solum possessio bonae fidei. Et si pertinere ... immediato heredi dicatur possessio malae fidei quatenus eius possessio ... continuatur cum possessione defuncti, et cum hac una, et eadem censetur, non tamen dicit possessionem malae fidei, si possessio coepta fuerit a defuncto, ac ut ab ipso herede ... initium per novum actum, quo dicta herede cepit possidere. Unde prae

directo heres poterit praescribere spatio 30 annorum non utendo in accessione temporis, quo mala fide res possedit defunctus. Praeterea: mala fides haeredis non est vera, sed ficta, quia illa non est tribuenda tanta vis, quanta tribuitur malae fidei verae: quia licet illa mala fides ficta noceat praescriptioni ordinariae non tamen debet nocere extraordinariae, qualis est 30, vel 40 annorum. Ergo haec tamen non est deserenda communis dicta ficta.

628. Notabis tamen, quod si haeres propriis titulis haereditatis habeat aliquid titulis, quo res illa, quae fuit defuncti, possit praescribere, ut si rem emerit, vel redemerit, tunc mala fides defuncti haeredi non nocet, ut possit rem praescribere non ex titulo haeredis, sed ex alio. Notabis praeterea quod quod dicunt doctores haeredem praescribere non posse, quo autor mala fide possedit, sed intelligendum est de mala fide vera, non autem de ficta, aut praesumpta. Unde licet haeres immediatus, sive qui immediate successit defuncto mala fide vera possidenti praescribere non possit cum bona fide; tamen haeres huius haeredis praescribere posset eam rem non utendo accessione temporis quo haeres immediatus rem possedit. Ratio est quia iura duas fictiones in una et eadem re, et eodem capite detestantur. Unde licet in primo haerede fictione tantum iuris censeatur mala fide possidere, quatenus persona defuncti censeatur mortis expirato; tamen in 2º haerede non est fingenda mala fides ex tali repraesentatione; aliquin oriuntur duae fictiones ex capite repraesentationis eiusdem defuncti. Praeterea: licet mala fides vera defuncti pariat in 1º haerede fictionem, sed veluti umbram malae fidei; haec tamen mala fides ficta, seu umbratilis non potest similiter parere in 1º haerede, quia umbra umbram non facit, sed verum corpus.

629. Notabis insuper nomine successoris universalis, cui nocet mala fides defuncti non intelligi successorem in officio, vel dignitate, licet postea aliunde haeres illius sit. Unde licet defunctus ob malam fidem non posset praescribere, poterit tamen successor in officio, vel dignitate, ut cum Panormitano, et Decio, observat P. Molina. Notabis denique, quod quando defunctus possidebat bona fide, sed absque titulo, atque adeo indigebat longiori tempore ad praescribendum, eius haeres si non sit qui in iure vocatur suus, sed extraneus poterit breviori tempore praescribere: quia incipit possidere bona fide, et cum titulo. Si autem sit haeres, qui suus vocatur in iure non

post praescribere tam a herede, quam cum praeficitur necesse est, ut praescribendo habeat in quo defunctus cum bona fide possedit, tamen eius heres continuet possessionem cum bona fide ipsi necesse est, quod possideri ut sine titulo praescribat.

630 Heres suus, quos Graeci domesticos vocant, est filius, et filia alii patris, nepos, et neptis avi morientis, in cuius erat potestate, ut ex instar exemplar §. Heres. Quod autem ut praedictus heres praescribat requiratur, quod diximus, constat ex lege nihil 2 de herede codice de usucapione pro herede, et lege 2a ff. pro herede. Et ratio est quia heres suus censetur continuare dominium sui praedecessoris, tamquam unus sit ille, et id, cum ante adhuc heredes esset Dominus illius, quod ceteris heredibus non convenit: et hac de causa ex eo quod heres creat, non censetur habere novum titulum ad comparandum dominium rerum, quarum prior possessor erat dominus. Aliqui vero volunt, praedictum heredem habere titulum sufficientem ad praescribendum, si videtur continuare successor de iure civili, et succedere aliquid de iure patrio iuxta quod non desiderat statutum, ac patria potestas. Videat Covarrubias regula possessor parte 2a § 5 n 3 sect. 8 De titulo ad praescriptionem requisito.

SECT. VIIIa

De titulo ad praescriptionem requisito

634. Titulus est causa ex se habilis ad transferendum dominium, ut donatio, emptio, permutatio et aliae similes. Titulus potest esse verus, vel coloratus, vel apparens, vel praesumptus. Verus est quando re ipsa existit, ut si re vera emptio intervenit, et tunc aptus ad praescriptionem habet dominium. Coloratus est, quando intervenit idem titulus habilis, quod invalidus ob causam aliquam ignoratam, ut si intervenit emptio, sed fuit invalida quia infra dimidium recti pretii. Apparens, seu existimatus est, quando non intervenit titulus, quem bona fide credit intervenisse, ut si quis prudenter videatur rem emptam fuisse a suo parente, cum tamen empta non fuerit, neque quidquam per emptorem invalida. Praesumptus est quando non scitur de ullo titulo certo, quo res incepta sit possideri, quem tamen prudenter credit aliquem adfuisse, ut cum quis habet possessionem longissimi temporis.

632. Dico 1°: ad praescriptionem non requiritur verus

titulus. Ratio est, quia si adsit verus titulus, v.g. vera emptio, iam ante ad praescriptionem et independenter ab illa habet possessor dominium rei, et dependenter res est sua: ergo. Dico 2.° ad praescriptionem sufficit titulus coloratus, et etiam existimatus, dummodo non sit titulus emptionis. Hoc constat ex lege 28 ff de usucapionibus ubi: "si existimans debere tibi tradam ita demum usucapio sequitur si et tu putes deberi esse: aliud si putem me ex causa venditionis teneri, et ideo tradam, hic enim nisi actio praecedat emptionis, usucapio locum non habet:" ergo.

633. Dico 3.° ad praescriptionem sufficit etiam titulus praesumptus, ut constat ex lege 2.ª codice de praescriptione 30, vel 40 annorum. Quod autem ita statutum est, eo quod potuerit esse verus titulus in possessionis initio, postea per oblivionem deperditus. Notandum tamen est, ad praesumendum titulum non sufficere possessionem temporis ordinarii requisiti ad praescriptionem, sed requiri possessionem 30, aut 40, vel plurium annorum, quae possessio longissimi temporis solet appellari, quod intelligendum est quando ius non resistit, seu non prohibet per se talem possessionem, neque aliunde est praesumptio malae fidei possessoris.

634. Quando autem vel ius resistit, vel est praesumptio malae fidei, non sufficit ad praescribendum praescriptionis tempus, sed insuper necesse est probare titulum, sufficiens vero possessio temporis, de cuius initio non est memoria, etsi titulus non probetur. Constat ex cap. 1.° de praescriptione in 6.° ubi: "4 et qui ex praescriptione beneficia sibi non est stare ius commune, vel praesumptionem non habeat sufficit bona fides: ubi tamen est contra ius commune stare, vel habeat praesumptionem contra ipsum bona fides non sufficit, sed est necessarius titulus, qui possessori causam tribuat praescribendi, nisi tanti temporis allegetur praescriptio cuius contrarii memoria non exstat." Videatur P. Thoma tomo 4.° de iustitia disp. 35, et 36, ubi explicat discrimen inter praescriptionem centenariam, et praescriptionem temporis de cuius initio non est memoria. Sect. 9.ª quae res possunt praescribi.

SECT. IX.ª

Quae res non possunt praescribi.

635 3.ª conditio ad praescriptionem requisita est, quod res praescribenda non sit vitiosa, hoc est, quod sit apta praescribi: quae conditio ponitur, non illa sunt, cuius praescriptio prohibetur in iure, quae breviter recensuimus.

Utaq statuit in iure res furto ablatas, et quæ per vim possidentur, non posse præscribi non solum a fure, et ab eo, qui per vim eas possedit, sed etiam a quibuscumque aliis, qui bona fide ab eis eas emerunt, seu quocumque alio titulo bona fide eas possederint, ut constat ex institutis de usucapionibus § furtivæ quoque res. Quod intelligendum est de præscriptione ordinaria, non vero de præscriptione 30 annorum, ut notant Doctores ad citatum locum institutionum, et constat ex lege omnes, et lege sicut in 3° codice de præscriptione 30 annorum. Vide quæ diximus n. 622.

636. 2° præscribi non potest ab uno ex heredibus, rem, quæ inter se nondum diviserunt, et ab uno possidet, quocumque enim tempore ea possederit non potest eam præscribere adversus reliquos: quia ille omnium nomine censetur possidere. 3° præscribi non potest ab herede res, quam defunctus mala fide possedit, iuxta dicta a n. 625. 4°: nullo unquam tempore præscribi potest homo liber, ut constat ex lege ultima codice de longi temporis præscriptione, quæ pro libertate, et aliis iuribus citatis a P. Molina tomo 1° de iustitia disp. 69. 5°: neque præscribi potest obedientia a subdito adversus eum, cui alio quin ille debeat, ut constat ex cap. non liceat de præscriptionibus, neque etiam subditi præscribere possunt adversus prælatum, aut Episcopum ut non visitent. Neque insuper ut Episcopo non solvant per certos illi debitum dum ab ipso visitantur, ut constat ex cap. cum ex officio de præscriptionibus, et cap. cum instantia de censibus. Potest tamen aliquis qui subditus non sit talis prælati præscribere adversus prælatum, ut ad ipsum pertineant subditi talis prælati, et ut ab ipso visitentur, ipsique procurationem, et non antiquo prælato debeant, ut ex iis constat ex citato cap. cum ex officio.

637. 6° præscribi non possunt limites, seu fines provinciarum, Episcopatuum, et Parochiarum, si sufficienter constat tales fines præfixos, constitutosque fuisse, ut constat ex cap. super eo de parochiis, et cap. quicumque iuncta glosa, et cap. 1 in sequentibus et cap. iunctis memoratis 16 quæst. 3a. hanc doctrinam expendit Oxoniensis ad limites Ducatuum, Comitatuum &c. At limites prædiorum præscribi possunt ut constat ex cap. volumus 16 quæst. 3a et cap. 2 auditis de præscriptionibus. 7° præscribi non possunt neque in toto, neque in parte respe-

blice, hoc ē, quæ in usu, l. modum publicū sunt deputatæ, ut viæ publicæ, pontes, plateæ &c. ut constat ex lege 2. usucapere ff de usucapione et lege vigesimo codice de operibus publicis. quamvis verum est etiam si populus eis uti desinat, ut constat ex lege vno ff de via publica.

638. 8.º addunt aliqui non posse præscribi aliquid contra nexum ecclesiæ descendens, ut quod in aliqua ecclesia tempore interdicti celebrari possit dilatis campanis, et alta voce ex cap. cum inter de consuetudine, ut adverterit P. Molina tomo 1.º de iustitia disp. 39. n.º 16, et ex ipso Cardinali de Lugo tomo 1.º de iustitia disp. d. sect. 8. n.º 155 ex citato capite non posse consuetudinem, aut præscriptionem illam non fuisse validam, quare dignum revocare fuit de facto revocatam in illo capite: unde magis videtur hæc ex prædicto capite fuisse valida, alioqui necessaria non esset revocatio, quod declaratio nullitatis.

9.º neque præscribere potest simplex sacerdos, etiam præscribere tempore, de cuius initio non sit memoria, facultatem conferendi minores, ordines, et in universum, quæ conveniunt Episcopis ratione ordinis, et nulli alii competere possunt nisi ex delegatione papæ. Ratio est; quia repugnat, aliquid ex mera delegatione habere et illud habere titulo præscriptionis: quod repugnat, simplex sacerdos habere titulo præscriptionis facultatem conferendi minores, ordines: ergo. Ratio minoris est; quia facultas conferendi minores ordines exigit semper haberi a simplici sacerdote ex delegatione. Ratio antecedentis est: quia quod habetur ex delegatione non habetur iure proprio, quod ex mera voluntate delegantis, a qua omnino pendet in fieri, et in conservari: quod autem habetur titulo præscriptionis, ita fit proprium eius, qui præscribit, et consequenter habetur iure proprio.

639. Circa res alienari prohibitas dubitatur, an possint præscribi? Panormitanus in caput cum ecclesia de præscriptionibus n.º 3.º, quem sequuntur communiter Doctores distinctione utitur: nam res, quæ prohibitæ sunt alienari quædam non prohibentur simpliciter alienari, quod solum sine talibus solemnitatibus, ut res ecclesiarum, pupillorum, et minorum: quædam vero prohibentur simpliciter alienari, ut fundus dotalis, res vinculo primogenituræ alligatæ, res fidei commisso relictæ, ut quando bona aliqua alicui relinquuntur, ut post mortem ipsius transeant ea ad alterum, et in iure appellatur fidei commissaria substitutio, et quando aliquid in parochiani alicui legatur, heres namque illud non potest alienare, quod tenetur integrum tradere legatario.

640. De rebus prioris

generis aut Panormitanus, posse praescribi adversus Ecclesias, et minores, etsi non interveniant solemnitates illae, ac proinde alienationes sint ipso iure nullae, dummodo non interveniat mala fides ex parte possessoris, neque concurrat titulus clari, et indubitati; sed solum detur in ipso titulorum facti. Observat in S.a Tholina t. V de iusta tract. 2 disp. 12, post litt. dict. textu 2a § si a pupillo ff. de emptione, et aliis iuribus res pupilli, et res minoris praescribi posse; ista illis postea restitutio in integrum; postea in iure codicis ablata est omnis praescriptio tituli pupillis, etiam praescriptio temporis longissimi ex lege fin. in [illegible], verba quae erat codice de praescriptione 30 annorum, et aliis iuribus: a minoribus vero ablata est omnis praescriptio ordinaria, et relicta sola praescriptio 30 annorum ex lege 3a codice quibus non obiicitur longi temporis praescriptio.

621 De rebus posterioris generis docent V. D.res posse praescribi tempore de cuius initio non sit memoria; hoc enim affert secum praesumptionem facultatis Principis ad alienandum. Docent 2o posse praescribi, si sint prohibitae alienari, quando ante statum prohibitionis iam erat coepta earum praescriptio. Ita colligitur ex lege si fundus ff. de fundo dotali, ubi id expresse statuitur de fundo dotali. Excipiuntur tamen res pupilli, quarum praescriptio sit coepta, et statim ac incipiunt pertinere ad pupillum dormit durante pupillari aetate, ut constat ex lege fin. in [illegible] ante citata. Docent 3o bona maioratus, et alia prohibita alienari non posse praescribi adversus successores tempore ordinario, ut colligitur ex lege ultima § sin autem ff. de [illegible] codice

„communia de legatis, illis verbis: ut nec usucapione, nec longi temporis

„praescriptione contra legatarios, vel fidei commissarios procedat &c.a

622 Neque obstat, quod lege Sticho ff. de usufructu legato videatur decerni prohibita bona praescribi posse spatio longi temporis; tunc enim dicitur de iure antiquiore fortasse validam esse talis praescriptio tamen iure codicis illi derogatum est, ut eius aliis docet citatus R. P. Tholina. = Sed notabis, quod non censent plurimi bona esse prohibita alienari, atque adeo non posse praescribi tempore ordinario quamdiu vivit testator, et institutor maioratus, qui testamentum, vel institutionem revocare potest, quia res illa, quae post eius Dominum pro suo libito possit alia facultate alienare, non est inalienabilis. Secus esset, si fuisset facta irre-

vocabulo instico marozatus.

623\. Dubitat vero, an eiusmi bona lapsu spatio 30 annorum praescribi possint? Communis sententia docet, posse quidem praescribi eiusmi bona adversus possessorem alienantem, et etiam adversus successorem postquam advenit tempus, quo in illis bonis succedere debebat, non vero antea, cum agere non posset, et multo minus adversus nondum natos. Ita Pinelus, Gama, et alij, quos citat, et sequitur P. Molina disp. citata § dubium vero est. Fundamentum huius sententiae desumit ex citata lege ultima § sin autem sub initio, in qua solum prohibet praescriptionem longi temporis, non autem praescriptionem longissimi temporis, quale est 30, vel 40 annorum. Oppositum tenet Antonius Gomez videlicet neque spatio 30 annorum praescribi posse eiusmi bona.

624\. Covarruvias in in regula possessor parte 3a § ultimo probabile iudicat, eiusmi bona spatio 30 annorum praescribi posse adversus omnes successores, etiam nondum natos. Quod multis probat, non tamen audet a communi sententia recedere. Cardinalis de Lugo etiam iudicat probabile praedictam sententiam, et sic illam probat: neque in Vo successores natos, et non sint possessores marozatus, possunt tamen agere adversus praescribentem propter interesse, quod habent, et ipsorum spes succedendi, quaecumque illa sit. Deinde quia tota prohibitio praescriptionis oritur ex voluntate fundatoris, vel testatoris prohibentis alienationem, et ex lege prohibente praescriptionem. Sed his non obstantibus potest praescribi adversus possessorem, cui non potest adversus omnes alios, cum nulla sit lex prohibens talem praescriptionem temporis longissimi, et ideo quoad longissimum remanent bona illa dispositioni iuris communis. Et haec probabilia sunt, non tamen cogunt deserere communem sententiam.

625\. Praeter enarratas sunt aliae res quae praescribi non possunt, ut sunt res cultui Dei consecratae, ut calices, templa etc. quae sunt Dei, qui per suos ministros censetur illas possidere. Neque etiam praescribi potest a laico ius percipiendi decimas, et illud habere potest ex privilegio Sedis Apostolicae. Ecclesia enim tali privilegio laicus est incapax talis iuris, iuxta Concilium Lateranense sub Alexandro 3o circa 1179. Notat tamen P. Molina disp. 75, quod si constet aliquem ante 40 annos possedisse tale ius ante tempora praedicti Concilij posse illud

praescribere; quia praesumitur habuisse privilegium, non ante illa tempora quibus erat dare jura de ecclesia benemeritis, vel regna. Videatur circa hoc Covarrubias Variarum resolutionum Cap. 17.

626. Neque ea, quae principi debentur in signum debitae subiectionis praescribi possunt a subdito ex lege omnis codice de praescriptione 30 annorum. Nos colligitur Bartolus ex lege in omnibus ff de diversis, et temporalibus praescriptionibus. Et tradit lege 6a titulo 29 parte 3a legum Castellae, conatusque lex 1a titulo 15 lib. 2o novae collectionis illis verbis: „y asimismo lo que las leies dicen, que „las cosas del reino no se pueden ganar por tiempo, se entienda, „de los pechos, y tributos a nos debidos.„ Unde id quod supremae potestati innatum est quatenus talis est, non potest praescribi a subdito: ut quod ad principes ab eo in appellat, quod coercere, quod non sit, quod legibus non obliget, et quod tributa in regnis supremae potestati et tribuant: quae omnia late illustrat D. Cholina dissp. 52 ex legibus Castellae, et Lusitaniae.

627. Cum hac in contrarium stat quod possit subditus spatio 40 annorum praescribere immunitatem ab aliquibus gabelis, quae non solvuntur in regnis supremae potestati, dum subditi ad aliquem respectum, ut colligitur ex lege omnis codice de praescriptione 30, vel 40 annorum, et cum Covarrubias notat D. Lessius lib 2o cap 6o dub. 12. Insuper: et non possit praescriptione homini subditus meus subditus exemptus sit ab eo, quae principi competit erga subditos conveniunt, vel ab eorum imperio, censura, iudicio etc., potest tamen negari quod qui erat subditus fiat non subditus, et non agnoscat illum superiorem in spatio temporis; quod multi Principes antea subditi Romano imperio fecere. Ad hoc autem sufficiunt 40 anni cum titulo, et sine titulo tempus immemoriale. Exemptio autem a potestate spirituali Summi Pontificis nullomodo praescribi potest; si neque ipse Pontifex potest aliquem a sua iurisdictione eximere; quia haec iure divino connexa est Pontificatui in verbis Christi ex illis verbis Christi Domini Joan. 21: pasce oves meas.

628 Circa bona, quae sunt Regni corona spectant ut sunt saltus, pratea, venaria, urbes, castra etc., dicendum est, praescribi non posse a Principibus nisi spatio 100 annorum ut colligitur ex lege ut inter divini codice de sacrosanctis ecclesiis, ubi in praescribendo legato donato, vel empto a civitates requirunt

spatiy 100 annorum: q multo magis 3 regni, l provinciae. Circa ea, quae ad iurisdictionem pertinent, et a Principe concessi possunt subditis, quales sunt instituere tabelliones, legitimare, punire ultimo supplicio, et similia, dicendum est, quod sine titulo non possunt praescribi 3 Principem nisi praescriptione immemoriali. Ratio est; quia stat in statu praesumptio iuris cum iurisdictio tota ad Principem pertineat, et non ad subditos: ita adeo defectus tituli suppleri debet per praescriptionem immemorialem; aliter praesumitur mala fides. At vero quando adesset titulus, et bona fides dicunt aliqui cum P. Molina posse a subditis praescribi spatio 40 annorum. Alii cum P. Molina requirunt spatium centum annorum, quia ea omnia ad Regni coronam spectant.

649. Quod dictum est de iis, quae ad iurisdictionem pertinent, dicendum etiam est de tributis, et vectigalibus, videlicet ea non praescribi adversus Principem, ita ut subditus ea imponere, l exigere possit, nisi l praescriptione immemoriali sine titulo, l cum titulo, et bona fide spatio 100 annorum; quia ea pertinent etiam ad coronam. Videatur circa hoc Pater Molina disp. 55 § cum tributa, et sequentibus, ubi observat, quod in legibus Castellae, quas Elisabet, et Ferdinandus Reges Catholici tulerunt, et postea eorum nepos Carolus 5.us et pronepos Philippus 2.us innovarunt, peculiariter sancitum est ut ea tributa (quae alcavalas vocant) quae tempore seditionis Henrici 4.i Elisabelis fratris, necnon seditionis tempore ipsius Elisabelis, quidam usurparunt nullo umquam tempore etiam immemoriali, possint praescribi.

650. Notandum, quod ea omnia, quae diximus non posse praescribi adversus Principem, nisi tempore immemoriali, l spatio 100 annorum, possunt praescribi a privato 3 privatum eo tempore, quo cetera alia bona praescribi possunt. Notandum praeterea, quod ea bona, quae Principi spectant non ut Principi, sed ut privato praescribi possunt 3 eum sicut 3 alios privatos, ut cum Covarruvias docent P.es Molina d. 74, et Lessius. Circa res quae praescribi non possunt plura alia traduntur D.es, quibus supersedeo, quia ponunt ad Iuristas, quae ad Theologos pertinent. Illa si placet D.es citatos, et etiam P.es Azor tomo 3.o institutionum moralium parte 3.a lib. 1. cap. 20. Sect. 10. De tempore ad praescriptionem requisito.

SECT. Xa

De tempore ad praescriptionem requisito.

651. 2a et ultima conditio ad praescriptionem requisita est, quod possessio rei praescribendae sit continuata toto tempore a legibus definito. Pro cujus intelligentia sciendum est, quod sine possessione praescriptio non procedit ut patet regula 3a de regulis juris in 6o. Possessio duplex potest accipi, scilicet active, vel passive, et sic active sumpta est ipsa res possessa, et in hoc sensu praedia, quae possident aliquando in iure appellantur possessiones, ut constat ex lege interdum ff de verborum significatione. Formaliter sumpta est ipsa illa, a qua aliquis dicitur possessor, et res aliqua dicitur possessa. De possessione in hoc 2o sensu in praesenti loquimur.

652. Possessio dicitur a pedum positione, ut ex Labeone voluit Paulus Jurisconsultus in lege 1a § 1o ff de acquirenda possessione; quia potissimus actus, quo possessio rerum immobilium apprehenditur est pedum positio, ut colligitur ex lege 3a § 1 ff eodem titulo. Alii quos refert Covarruvias in rubrica de testamentis parte 1a n. 2o volunt possessionem dici a sedendo seu ponendo: alii ab antiquo nomine pos id est potens, et sedeo, quasi cum potestate sedeo. Quidquid sit de origine vocis difficillimum visum est interpretibus possessionem definire, adeo ut glossa in lege stipulatio, § hoc quoque ff de verborum obligatione dicere-,,rit, possessionem peritissimi aut nunquam definire.,, Cujus rationem esse arbitratur P. Scholastica tomo 1o de iustitia disp. 12, quod ex statutis, hominumque beneplacito pendeat, quid possidere aut non possidere sit censendum: et hac ratione possessio quid instans est, minimeque certa, ac invariabiliter magistris.

653. Hoc non obstante varii de scholasticis conantur Doctores nostram possessionis explicare: ex omnibus quae sunt, quae plus probabilitatis habere videntur 2 magisque conducunt ad nostram possessionis intelligentiam. 1a in suo casu, 2a in suo statu possessionem explicat. 1a sic tradit a Caradali de Lugo et aliis: ,,possessio est rei corporalis detentio corporis, et animi, utriusque adminiculo.,, Paulo aliter a P. Scholastica sic: ,,apprehensio rei corporalis vera, ,,facta corpore, et animo, utriusque adminiculo.,, Haec definitio est in suo

caali: nq possea in se, et sa e quid resultans ex apprehensione vera, l ficta rei corporalis. Sed in explicatione huius definitionis valde utilis e.

654. Dicit iuxta Cardinalis de Lugo sequentes Ostiensis, et Azonis detentio, per quam vocem id intendunt declarare praedicti authores, ac praesuponunt per vocem apprehensio. Haec apprehensio debet esse rei corporalis; quia incorporalia non dicuntur proprie possideri, de quibus possideri: illis tamen poterat applicari definitio possessionis ad hac auferendo voces illas corporalis. Dicit vera, l ficta; quia quilibet sufficit. Tunc autem datur apprehensio vera, quando res corporea manibus accipitur, l pedibus intratur iuxta qualitatem rei corporeae: apprehensio vero ficta datur, quando intervenit aliquis alius actus, qui ex iuris dispositione sufficiens e ad possessionem acquirendam; tunc enim per fictionem iuris censetur eiusmodi res apprehensa per talem actum.

655. Dicit corpore, et animo; quia utrumque requiritur, ut resultet possessio, apprehensio videlicet corporalis, et animus ea apprehensione possidendi, hoc e, hendi talem rem ut suam, ut constat ex lege 3.a in principio, et § in amittenda, et lege quemadmodum ff de acquirenda possessione. Unde non sufficit animus hendi sine re, quam video, ut meum l thesaurum, ut illorum possessionem assequar; si enim alius prius corpore sensu apprehenderat, illius possessionem assequitur. Neque item sufficit sola apprehensio corporalis; si enim non adest animus hendi rem ut suam non comparat illius possessionem sic Bajulus portans pecunias alienas in aedes domini eas corporaliter apprehendit, et tamen illas non possidet. Dicit iuris adminiculo; per hanc autem particulam ostenditur, quod apprehensio rei debeat esse iusta, saltem in existimatione apprehendentis, de solum requiritur quod ius positivum non restat, l ve non reddat personam incapacem possidendi; sunt enim casus aliqui, in quibus certis de causis ius reddit personas aliquas incapaces possidendi, et tunc quantumvis rem corporaliter apprehendant, et animo rem possidendi ut suam nec censentur civiliter rem possidere. Unde ad possessionem requiritur iuris adminiculum non quidem, de nave; quia requiritur, ne iure aliquo reddatur inhabilis persona ad possidendum.

656. Possessio dividitur multipliciter ex multiplicitate titulorum, quibus res possidetur: caeterum in divisio possessionis est in naturalem et civilem. Et licet valde explet a Doctoribus haec divisio, prout nunc supponitur explico, quam tradit P. Gaspar Hurtado tract. de iustitia, et iure disp. 1a diff. 2a, quae explico communiter est inter Doctores. Itaque tunc dicitur aliquis naturaliter possidere, quando actu corporeo, quo possessionem rei acquisivit perseverante naturaliter, seu physice insistit rei tamquam proprio: tunc vero dicitur civiliter possidere, quando suo animo insistit rei tamquam propriae, dummodo eam physice, seu actu corporeo retineat, sive retinuerit, et eam retentionem non revocaverit. Unde possessio alia potest dici pure naturalis, alia pure civilis, et alia simul naturalis, et civilis. Pure naturalis dicitur, qua aliquis physice insistit rei tamquam propriae, alius tamen eam civiliter possidet. Pure civilis dicitur, qua aliquis absens animo insistit rei, quam physice habitualiter retinet, quia eam actu retinuit, et eam retentionem non revocavit. Simul naturalis, et civilis dicitur, qua aliquis physice, et actu insistit rei tamquam propriae absque eo quod alius eam civiliter retineat.

657. Sed notabis quod ad civilem possessionem, sive puram, sive simul cum naturali requiritur quod non detur alius, qui eamdem rem civiliter detineat. Notabis praeterea cum Patribus Molina, et Luziano disp. 34 de iustitia dub. 4o n. 14 quod licet ad separandam possessionem civilem necesse sit, quod cessat naturalis possessio, perseverare non potest sola civilis sine naturali: ut accideret, siquis discederet corpore a re aliqua immobili, quam possidebat, vel agrum ad nundinas proficisceret, et interea alius animo possidendi eam occuparet: tunc enim qui discederet suo discessu amitteret possessionem naturalem, quam alius per ingressum in eam illo animo possidendi operaretur. Possessio tamen civilis remaneret apud illum, qui discessit, quousque reversus non admitteretur in possessionem naturalem, vel timens se non admittendum, nec praevaliturum adversus possidentem naturaliter, desisteret ab illa aggredienda, et occupanda: tunc enim censeretur derelictus a possessione civili, et alius, qui antea solum naturaliter possidebat inciperet possidere etiam civiliter, licet iniuste. In hoc autem medio tempore, quo unus possideret solum civiliter, et alius solum naturaliter, et solum diceretur rem proprie possidere, qui civiliter possideret.

658. Non solum potest quis per se ipsum possidere, sed etiam per alium, sive sit procurator, sive servus, sive filius, aut quicumque alius; ut enim habetur lege generaliter ff. de acquirenda possessione per eos generaliter possidemus, qui nostro nomine possidet. Insuper potest quis per se ipsum possidere solum civiliter, et per alium naturaliter: sic locator per se ipsum solum possidet civiliter, et per colonum aut inquilinum naturaliter ut habetur lege 3 § lege si servus, et § saltus ff. de acquirenda possessione. Notabis demum ad praescriptionem non sufficere solam possessionem naturalem, sed requiri civilem, sive sit simul naturalis, et civilis, sive sit pure civilis, qualis enim ex his sufficiens est.

659 Disputant vero iurisperiti an possessio civilis, et naturalis sint duae, an una tantum possessio. Covarrubias ad regulam possessor parte 2a in initio n. 4, et 5 videtur inclinare in sententiam docentium esse unam tantum possessionem qualitate dumtaxat distinctam. At vero Antonius Gomez ad leges Tauri cum communi iurisperitorum sententia contendit esse duas diversas, et separabiles, eo quod fieri potest, ut unus naturaliter, et alius civiliter possideat eamdem rem. Haec sententia placet P. Molina, dummodo addat efficere unam totalem possessionem constatam ex utraque, quando in eodem hae coniunguntur, eo quod idem homo non dicitur habere duas eiusdem rei possessiones, quamvis dici possit dupliciter possidere civiliter scilicet, et naturaliter.

660. 2a divisio possessionis est in fieri, et facto, et sic traditur a P. Molina disp. 11, quem sequitur P. Turrianus dubio citato: „insistentia actualis, aut quasi habitualis in re aliqua ex apprehensione „corpore, et animo iuris adminiculo proveniens.„ Explicatio huius definitionis satis constat ex dictis pro explicanda definitione. Praeter alias divisiones possessionis dividitur, ab omnibus in possessionem iustam et iniustam, cuius explicatio constat ex dictis circa bonam fidem requisitam ad praescriptionem. Ex hac autem divisione impugnatur P. Molina definitionem possessionis, quam tradit Bartolus videlicet „ius insistendi rei non prohibitio possidenti.„ Nam qui iniuste possidet, vere possidet, ut ipse Bartolus advertit, dum habet ius insistendi rei, quam possidet, cum potius tale ius ad insistendum est in illo, qui iniuste detectus est a possessione: possessio requirit esse tale ius. Itaque possessio habet a iure, quod sit iusta; ab insistentia vero modo dicto habet, quod sit possessio.

661. Notandum est, quod licet ad succedenda possessionem, de qua in iure cum fermento, et cuius exemplum hactenus dedimus, requiratur apprehensio aliqua vera, vel ficta; in eo peculiari iure quorundam regnorum alia datur possessio, quae absque aliqua apprehensione vera, vel ficta transit. Eiusmodi possessio ad dominos illius, cuius fermento in iure cum alteri a Dominus possessio civilissima: Videat circa hanc possessionem Covarruvias 3 variarum resolutionum cap. 5, et Molina Iurisperitus 3 lib. de primogeniis cap. 12 qui plures citant afferentes, quod in regno Galliae, et in multis locis Italiae, ipso bonorum defuncti peculiari lege eorum regnorum transit ad haeredem una cum dominio absque aliqua apprehensione, eo ipso quod haereditatem adiit. Videat etiam Antonius Gomez in lege 45 Tauri.

662. Circa privilegia, quae rara possessio consequitur is, qui rem possidet, videat D. Thomas 4. lo. de iustitia tract. 2 disp. 10, et P. Lessius lib. 2 cap. 1 dub. 13. Eo praedicto privilegio hoc unum noto, quod possessor bonae fidei certo quodam tempore legibus dato praescribit rem, quam possidet. Sed quia res potest esse mobilis, et immobilis, et sic rei diversitate etiam diversum tempus requirit certa leges ad rem praescribendam. Sciendum est, quid sit res mobilis, et quid immobilis. Res proprie mobilis est, quae loco moveri potest, vel a se per animalia, sive ab alio ut festio pecunia &c. Res proprie immobilis, quae loco moveri non potest ut domus, praedia &c. Haec divisio solum convenit proprie rebus corporalibus. Sunt tamen res aliae incorporales, quae ad res mobiles, et immobiles reducuntur, ut iura, servitutes, debita, actiones &c. Quando ergo iura, et actiones sunt ad obtinendas res mobiles, et debita sunt rerum mobilium, praedicta iura, actiones, et debita cum rebus mobilibus computantur: quo vero iura, et debita sunt rerum immobilium, cum rebus immobilibus numerantur; sicut etiam numerantur cum eisdem iura ad res mobiles, et debita eorum, quod non tantum sed sunt recipienda, vel exequenda, sed versantur vicibus ut census, beneficium &c.

663 Tho loquimur de rebus proprie mobilibus, et immobilibus, quae ante tempora Iustiniani brevioris tempore praescribebant in Italia: res enim mobiles praescribebant annali tempore bona fide continuata, et res immobiles praescribebant biennio. Ad hoc ius tamquam praxim aequitati consentaneum, exposuit Iustinianus

litigijs reformavit ipse Justinianus, ut videre est in cap. 4.t. de annali exceptione Italici contractus tollenda, et titulo de usucapione transferanda, cuius reformatione amplexus est ius canonicum.

664. Dico quod V. res mobiles privatorum praescribuntur triennio, si toto hoc tempore possideant a praescribente cum titulo, et bona fide: ita habetur in institut. de usucapionibus in principio, et lege unica cap. de usucapione transferanda. Quod autem requiratur titulus ad hanc praescriptionem operare colligitur ex verbis citatis a P. Molina disp. 66. Praescriptio haec triennalis cum titulo extendit a DD. ad res mobiles ecclesiae, ut videre est apud Covarrubias ad regulam Possessor p. 2a § 2. Hanc extensionem probant ex autentica quas
„ actiones cap. de sacrosanctis ecclesiis ibi: quas actiones alias decennales, alias
„ triennales, alias tricennales praescriptio excludit, haec, si loco religioso
„ competant 40 annis excludentur. Usucapione trienni, l quadrienni praescriptione
„ in suo robore durantibus, sola Romana ecclesia gaudente 100 anno-
„ rum spatio, l privilegio.„ Haec autentica recepta est ab ecclesia, ut cum
„ aliis testatur P. Lessius lib. 2o cap. 6 dubit. 3, et ex illa constat, in rebus,
et actionibus, quae minori tempore, quam decennio praescribuntur, par esse ius privatorum, et ecclesiae. Videatur citatus Lessius, qui etiam enumerat decem titulos ad hanc triennalem praescriptionem.

665. Dubium vero est an haec triennalis praescriptio etiam locum habeat contra ecclesiam Romanam? Affirmative sentit Bonacina tom. 2 disp. 4a de restitutione in omne genere ultimo puncto 2o § 2 n. 28 ubi hanc sententiam fere communem appellat, P. Molina disp. citata, Card. de Lugo tom. 4 de iustitia disp. 3 sect. 6, et eam probabilem esse ait P. Lessius loco citato. Negative sentit Silvester verbo praescriptio, P. Azor tom. 3o de institutione morali p. 3a lib. 4 cap. 22 et alii ab ipso citati, et in hanc sententiam inclinat P. Lessius. Authores 1e sententiae eam probant ex autentica citata n. antecedenti; nam iuxta illam remanet in suo robore triennalis usucapio: ergo haec etiam locum habet contra ecclesiam Romanam. Alia etiam media citant pro eadem sententia Cardinalis de Lugo.

666. Sed authores 2e sententiae arguunt ex eadem autentica: nam post illa verba usucapione trienni, l quadrienni praescriptione in suo robore durantibus

"dumtaxat", sola Romana Ecclesia gaudente centum annorum spatio privilegio", quod Eccla Romana licet haec verba excipiat ab illa regula generali in verbis praecedentibus contenta: de triennalis praescriptio locum non habet contra Romanam Eccliam. Constant ex capitulo, "si nobis de praescriptionibus, ubi agitur ab adversarioque jure infectus, et immediate dicitur, quod contra Romanam Ecclesiam nisi 100 annorum praescriptio locum sibi valeat vendicare; ubi glossa vero centum ait: hoc praescriptio currit in rebus, et possessionibus ... res a praescriptionibus, tamquam mobilia ab immobilibus.

666). Atqui hoc, et similia sunt praecipua fundamenta, quae movent authores ad ... triennalis praescriptionis locum habere contra Eccliam Romanam. Sed ... acriter arguo; quod illa exceptio, sola Romana Ecclia non est exceptio illius regulae contentae in illis verbis usucapere triennio &c. sed exceptio regulae contentae in illis verbis, hoc, si loco religioso spectant &c; illa autem verba usucapere triennio &c velut per parenthesim sunt interjecta. Solus hic constat post ex eo, quod non recte diceret, usucapio triennii in suo robore durare, si tamen ab ea exceptio haberet ... verba: non praedicto usucapio in suo robore durare ... nihil in illa mutari, si autem ... exceptio haberet aliquid in illa mutandum. Ex dictis constat ad reliquum arguit.

668. Ad similia post ... citatum capitulum intelligendum est ita ut requirat spatium 100 annorum ad praescribenda immobilia contra Eccliam Romanam, non vero ita ut etiam requirat spatium 100 annorum ad mobilia praescribenda. Constat post hoc ... ex casu illius capituli, quod quidam Episcopus intendebat praescribere subditos contra libertatem ... monasterii: Papa misit ... abbatibus, ut reciperent testes ... ad probandum praescriptionem contra libertatem monasterii. Cum autem postquam incohata fuisset praescriptio, fuerit in Ecclia schisma ... scribit Papa eidem ... dicens, quod cum Romana Ecclia gaudeat privilegio tam jure civili, quam canonico, ut contra eam non praescribatur nisi spatio 100 annorum in his computari non debent tempora schismatis, et ab illis deduci. Ex his non infert requiri spatium 100 annorum ad praescribenda mobilia contra Ecclia Romana.

669. Hic notare oportet, quod notat ipsa glossa ad citatum capitulum, videtur Romana Ecclia gau-

rese privilegio speali 100 annorum n^o solum in rebus Eccles, d^{ra} Eccl. Roma. sed etiam immediate speali subditis. Hoc intelligunt autores etiam quoad res mobiles. Ad id ad addit in hac ex Glosa nat. ab authentica Si quis ... quo accepit ab expensibus. Sed in explanatione ita ut Glosa n^o distinguat res a possessoribus tamquam mobilia ab immobilibus, d^{ta} ita ut clarius explet per hoc possessores res immobiles, quas per has rebus minus clare explicuerat. Ita ... stabilis e^t, d Kadherro in obsequium P. Molina, et Card. de Lugo. Notandum q^d tr. cont. dicat a D^{ris}, q^d res mobiles privatorum praescribunt triennio, quin distinguant praescriptione inter praesentes, a praescriptione inter absentes: at P. Hurtado tract. de iustitia disp. 2^a difficult. ... hac distinctione dicens, q^d res mobiles privatorum praescribunt triennio inter praesentes, et quadriennio inter absentes, et sic apte explicat authentica citata, ubi dicit usucapione triennii, l quadriennii praescriptione in suo robore durantibus.

6.3. Notandum praeterea, q^d res mobiles privatorum praescribunt sine titulo spatio 30 annorum, ut colligitur ex lege sicut in fine, et lege si quis de bonis. hoc cap. de praescriptione 30 annorum, ubi res immobiles privatorum praescribunt spatio 30 annorum sine titulo. Idem censendum esse videtur de rebus mobilibus, cum de his nihil speale sit statutum, q^{do} n^o adest titulus. Extendunt hanc doctrinam ad res mobiles Eccl^{ae}, et Eccl. Rom^{ae}. Ratio e^t: q^a cum Eccl^{a} et Eccl^{a} Roma in rebus mobilibus n^o habeat privilegium, d solum in rebus immobilibus, eodem modo videndum e^t de rebus mobilibus Eccl^{ae}, et Eccl. Rom^{ae}, ac de rebus mobilibus privatorum.

6.4. Dico 2°: res immobiles privatorum praescribuntur cum titulo spatio 10 annorum inter praesentes, et spatio 20 inter absentes: sine titulo vero spatio 30 annorum tam inter praesentes quam inter absentes. Est com. D^{rum} sententia. Ante probationem sciendum e^t, q^d lege ultima cap. de praescriptione longi temporis praesentes dicuntur qui in eadem provincia commorantur, absentes vero, qui in diversa, d cum in tempore Justiniani tota provincia sub eodem praeside regeretur, n^o videtur ipsa hodie illa, requiritur loquuntur, cum in magnis civitates ... solent sub Gubernatore, qui sub Principis d Senatu subest. Quare dicendum e^t praesentes vocari, qui in eodem territorio habitant, absentes vero, qui in diversis, ut notant P. Molina et alii.

612. Sed [illegible] quoad [illegible] in [illegible]
[illegible] de [illegible] et [illegible] longi [illegible] de [illegible]
[illegible] quoad [illegible] [illegible] spatio 30 annorum
[illegible] ex lege [illegible] emphyteusis [illegible] de
praescriptione 30 annorum et cap. [illegible] de [illegible] loco [illegible] de-
[illegible] tit. [illegible] Notandum [illegible] annis [illegible]
[illegible] annis [illegible] et [illegible]
[illegible] ut [illegible] in autentica [illegible] cap. de [illegible]
longi temporis.

613. Notandum praeterea [illegible] praescriptione 30. [illegible] 40 annorum [illegible] ordinaria
in iure Pontificio, neq. in Caesareo requiri titulum, [illegible]
[illegible] cum bona fide, ut docet Covarruvias [illegible]
§ 50 n. 20 [illegible] [illegible] ordinaria, [illegible]
[illegible] Episcopus [illegible]
[illegible] decimas [illegible] cap. [illegible] de praescriptionibus in 6°.
[illegible] [illegible] praescriptionis [illegible]
[illegible] immemorialis [illegible] praescribi-
[illegible] [illegible] annorum [illegible] dicta n. 640.

614. Dico 3°.
res immobiles [illegible] Romanae [illegible] spatio 100 annorum, res vero
[illegible] spatio 40. [illegible]
[illegible] 30 anni [illegible] praescribendum [illegible], ut constat ex cap. [illegible]
de praescriptionibus; aliquando [illegible] fuisse [illegible], ut [illegible] spatio 100
annorum [illegible] ut [illegible] S. Thoma tom. [illegible] de iustitia,
tract. [illegible] Sed utrumque [illegible] revocatum ut constat ex [illegible]
[illegible] ex cap. [illegible] audita, ex cap. [illegible] nobis, et ex cap. [illegible] diligen-
ti de praescriptionibus, et cap. [illegible] eodem titulo in 6, et ex autentica quas actiones
[illegible] [illegible] ex eadem autentica, et ex cap. [illegible]
[illegible], et ex cap. de [illegible] praescriptionibus.

615. [illegible] Eugenius IV [illegible]
[illegible] S. Benedicti anno 1432 ut [illegible] Tho-
ma [illegible] res immobiles tantum spatio 60 annorum praescri-
berent. [illegible] a Julio XI° [illegible] S. Salvatoris

ut testatur cum aliis Card. de Lugo, et P. Lessius, qui notant, eosdem privilegio [illegible] quicumque communicant eorum privilegiis.

636. Notabis 2.° quod Ecclesia Romana [illegible] Summus Pontifex [illegible] Ecclesiis inferioribus potest praescribere spatio 40 annorum, [illegible] credit [illegible] ad se pertinere, aut ad Romanam [illegible] [illegible] Ecclesiae inferioris, ut notat Panormitanus in capit. [illegible] Notabis 3.° quod si res immobilis [illegible] [illegible] [illegible] pertineat ad Ecclesiam, tunc requiritur [illegible] spatium [illegible] annorum [illegible] requiritur [illegible] Ecclesiam, et quod [illegible] [illegible]

637. [illegible] Notabis 4.° quod [illegible] privilegium, in quo decernebat [illegible] Ecclesiae [illegible] 100 annorum praescriberetur, [illegible] revocatum quoad [illegible] [illegible] [illegible], ad quarum res immobiles sive ex dono [illegible] [illegible] requiritur spatium 100 annorum. [illegible] [illegible] ad immobiles, et mobiles reducuntur. Sect. 11. [illegible] praescribendas servitutes requisito.

SECT. XI.ª

De tempore ad praescribendas servitutes requisito.

638. Notatur ex n. 636, quod [illegible] tempore [illegible] praescribi, ut fiat servus ut constat ex lege ultima Cod. [illegible] qui temporis praescriptione, non dicimus per servum posse praescribere [illegible] spatio 20 annorum [illegible] bona fide [illegible] sine titulo, et constat ex lege [illegible] tit. [illegible] [illegible] quae res [illegible] dicitur [illegible] servitus [illegible] dicta n. 562.

639. [illegible] servitus mixta, quae a re debet [illegible] usufructus et a [illegible] titulo spatio 10 annorum inter praesentes, [illegible] inter absentes [illegible] 20 annorum sine titulo [illegible] immobiles. Colligitur ex lege ultima Cod. de [illegible] longi temporis. [illegible] servitus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum titulo et bona fide. [illegible] [illegible] Cod. de praescriptione longi temporis.

[illegible] [illegible] ... [illegible] ducat ut [illegible] [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] n ducet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] admittend. [illegible] actus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad excruenda [illegible] [illegible] [illegible] et patientia [illegible] [illegible] adest [illegible].

65. [illegible]

[illegible]

68. [illegible]

[illegible]

16. [illegible]

cuj certo tempore nempe spatio 30 annorum inter praesentes, ut constat ex lege (?) quemadmodum servitus amittitur et ex lege ultima co- de servitutibus. Sed dubium est an inter absentes sit eorum du- ratio spatium, ita ut requiratur spatium 20 annorum, ut extinguatur praescriptio servitus. Sed affirmat hoc P. Schmalzgrueber p. 30.

684. Porro

bis etiam quarto tempore praescribuntur actiones et debita. Res debita mobiles et immobiles praescribuntur 30 annis, et excedit actio de ea petenda. Ut ex lege si vero in 29 3a cod. de praescriptione 30 annorum ubi dicitur: nec actiones reales, nec personales ultra 30 annorum spatium protendendas. Et infra omnes huiusmodi actiones 30 annorum iam (?) termino moriuntur. Idem dicendum est de aliis actionibus perso- nalibus universum (?) ortis, ut familiae erciscundae, communi dividundo, fini- um regundorum, ... furti, bonorum vi raptorum &ca. statuit lege 4. Sed hic ... de annali exceptione. Excipitur in actione hypothecaria, quae quando spectat contra creditorem, eiusque heredes non extinguitur nisi 40 annis, quo res hypothecata possidet a debitore ... quando autem res hypothecata possidet ab extraneo, vel quo vendita fuit ignorans hypothecatam esse, extinguitur decem annis inter praesentes et 20 inter absentes, ut patet ex lege cum notissimi septima cod. de praescriptione 30 annorum et lege 1a et 2a cod. si adversus creditorem.

685. Notandum est

esse alias actiones, quae breviori tempore extinguuntur, et praescribitur ad- versus eos, quibus competunt; actio enim redhibitoria ad recuperandum pretium, quod errore dedit cum contraxit (ut cum quis emit rem vitiosam, quam non emisset si vitium cognovisset) praescribitur contra emptorem sex mensibus computandis a die quo vitium nescivit. Quod intelligendum est quoad forum externum, non in foro conscientiae venditor ob dolum non ... bebat. Si autem venditor bona fide processit, potest et praescribere post tempus ... Praeterea ... quae est ad recuperandum pretium, quod non valet dare, si vitium esse praespect... fuisset excluditur anno ex lege 4, et sequenti ff de aedilitio edicto. Si autem eiusmodi actio etiam spectat relique, aut pro ... ad eam exclu

condq requirant anni 30 ut [illegible] cta n. 682. [illegible] a anno
actiones in particulari videnda D.r [illegible] suis nb. 2° cap. 6 dub. vi.

Sect. 12.

De tempore requisito ad præscribendum adversus delicta.

686. Hoc
ē de tpre requisito ut illo transacto n. possit de [illegible] pœna im-
poni accusatore [illegible] in delicto. De hac [illegible] [illegible] n. [illegible]
[illegible] et quidem brevius. [illegible]
[illegible] disp. [illegible] sect. 6 [illegible] hanc [illegible] [illegible] doctrinam,
quæ [illegible] ex [illegible] [illegible] ex delicto [illegible]
actiones [illegible] [illegible] [illegible] recuperandi [illegible]
tē quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] com-
[illegible] [illegible] [illegible] ē. [illegible] circa actiones [illegible] quod [illegible] debitum
ex [illegible] ob damnum acceptum [illegible] ē n. præscribi requiritur [illegible]
patio 30 annorum. [illegible] dicta n. 683.

687. Civiles actiones vero ad
[illegible] [illegible] ē [illegible] cessare variis modis. 1° [illegible] condonaverit credito
[illegible] seu [illegible] quæ [illegible] [illegible] [illegible] hac condonatione [illegible] post
[illegible] [illegible], nec eius hæredes eam a [illegible] intentare, ut [illegible]
[illegible] [illegible] § 1° ff. de [illegible] et [illegible] n. [illegible] § 1 [illegible] [illegible]
ff. de [illegible], et [illegible] unius. § pactus ne peteret [illegible].
[illegible] pacti ff. de pactis [illegible], ad [illegible] [illegible] n. [illegible], [illegible]
[illegible] n. [illegible] [illegible] actio [illegible] ex pacto, et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] remissioni renunciet, [illegible] [illegible] actio [illegible]
,, [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ,, [illegible] [illegible] [illegible] actio
,, [illegible] tolleret, veluti [illegible] n. poterit postea paciscendo ef-
,, [illegible], ut agere possit: [illegible] et [illegible] actio [illegible] ē [illegible] [illegible] pacti ad
,, [illegible] [illegible] [illegible] ex pacto [illegible] actio [illegible]
,, [illegible] ex [illegible] ,,

688. Sed notandum ē n. requiri condonationem expressam [illegible] su-
ficere tacitam, ut observat P. Tholina tomo 3° de iustitia disp.
22 n. 2°. Censetur autem tacitè condonare [illegible], [illegible] [illegible] eq

[illegible] micabitur, [illegible] qui [illegible] aut eu [illegible] cum eo [illegible], [illegible], comedit, aut alio mo pacifice cum [illegible] [illegible], ut [illegible] § [illegible] de [illegible], et [illegible] titulo. [illegible], et bene [illegible] cum [illegible] Diego Lopez, et Antonio Gomez, [illegible] Christiana, [illegible] honeste [illegible] et id [illegible] [illegible] ambo invitati [illegible] et in [illegible] eventibus.
[illegible] Notan-
[illegible].

[illegible] notat citatus Thoma [illegible] n. 3[illegible]) [illegible] [illegible] exterius [illegible] [illegible] remittere [illegible] [illegible] teremur. [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] n [illegible] actio ad [illegible] [illegible] ad [illegible], et [illegible] [illegible] et cum [illegible]. [illegible]
[illegible] Tiquis [illegible], [illegible] et [illegible] extincta actio ad [illegible] in censet extincta actio [illegible] damni; [illegible] et [illegible], et [illegible] ad [illegible] manet [illegible] n [illegible] renunciat, et [illegible] Covarrubias notat [illegible] citatus Thoma [illegible] n. 60.

69. Post [illegible] actio ad [illegible] morte [illegible] ante [illegible]; [illegible] aut [illegible] [illegible], actio ad [illegible] pecuniaria, [illegible] omnia [illegible] n [illegible], it [illegible] quoad [illegible] intelligentia [illegible] ad [illegible]; [illegible] actio ad [illegible] damni n extinguit [illegible] [illegible] qui damni [illegible] heredes [illegible] damnificatori, qui n [illegible] in foro [illegible] etiam in foro externo [illegible] debent, ut [illegible] Thoma tomo citato [illegible] 23 [illegible] in [illegible] [illegible] causa [illegible] Observandum [illegible] actio ad [illegible] n [illegible], quoad

tona in aeterna regulariter extinguat morte delinquentis: sunt in-
numera delicta, quae morte delinquentis non extinguunt, ut crimina perdue-
llionis, haeresis, simoniae, et aliorum, quae enumerat [illegible] leges citata [illegible]
ibi late agit de poena peccatis, et in quibus casibus non extinguat
actio ex delicto morte delinquentis ante litem contestatam, quae omnia vide-
ri possunt apud [illegible].

691. Quod attinet ad praescriptionem dicendum est actionem non
[illegible] tamque, ut praescribatur, injuriarum actionem vero, et criminalis ex
injuria resultantis extingui posse praescriptione intra annum ex lege si
non dolum [illegible] de injuriis. Ubi observavit, quod annus de-
bet esse utilis, hoc est computandus ab eo tempore, a quo offensus po-
tuit (cessante metu, si injuria metu acciderat) de ea intentare ex
lege [illegible] exceptione [illegible] anni juncta glossa in verbo utilis
[illegible] de eo quod metus causa.

692. Quaeres tandem, an annus currere incipiat ad
versus ignorantem factum sibi injuriae illatae a tempore facti nec ne,
an vero a tempore scientiae. P. Tholosanus dicit 22 art. 8 an-
num debere esse utilem, hoc est incurrere a tempore scientiae; et tunc con[illegible]
fert etiam [illegible] doctores, et annum desumunt ex lege annus [illegible]
de calumniatoribus, quod ex [illegible] displiceat P. Tholosanus. Ratio re-
solutionis est, quia valde durum videtur [illegible] non sequitur quod aliquando
gravissimam injuriam passus non possit hic actionem intentare ad illam vin-
dicandam intra annum; at hoc absurdum est. [illegible] Ratio major est, quia evenire
potest, ut toto anno ignoret injuriam sibi factam esse. Igitur [illegible] de
in lege [illegible] exceptione [illegible] annum utilem, hoc est computandus
a tempore, quo metus ad actionem intentandam cessaverit; quia aliter evenire po-
test, ut [illegible] esset annus ad actionem injuriarum intentandam; [illegible]
[illegible] est ratio, imo longe major, quando quis ignorat factum sibi injuriam:
ergo a fortiori in tali casu annus debet esse utilis, hoc est computandus
a tempore scientiae.

693. [illegible] ex eo, quod [illegible] toto anno [illegible] actionem injuriarum
[illegible] pedaneus, et de [illegible] injuria [illegible] non audivit actionem
intentare [illegible] esse [illegible] esset annus. Ratio [illegible]

ignorat facta ... esse iniusta; melius post actiones intentares in casu autem metus ... ea intentare, videtur exponendo ali-cui periculo, adversus quod oportet ac severitas imploranda ... a iudice. — Notabis cum citato S. Thoma, quod quando aliquis ob potentes manus in clericum injectas absolvi non potest, nisi prius satisfacta parte, ut tradit cap. ... de ... ea exercitanda, si annus elapsus sit ab iniuria, et ideo ... actio, non ideo ... ... absolvi sine ... satisfactione ... actio cesset ... ... in per ... exceptiones ... nomine satis-factionis, quae ad absolutionem requirit ... poena ex delic-to debita, quae requirere damna illata; actio autem ad ... dam-na relaxanda non extinguit annum, ac longiori tempore.

Sectio 13.a

De tempore requisito ad praescribendum beneficium.

694. Loquimur de beneficio ecclesiastico, quod unus possidet, cum in se vera ... legitima collatio ad alium pertineat. De hoc S. Thoma, tomo ... de justitia tract. 2 disp. ... dicens, beneficium ecclesiasticum posse adversus quemlibet a possessore cum bona fide et titulo colorato praescribi ... annis inter praesentes, et 20 inter absentes, ... immobilium; sine titulo autem non praescri-bi, quia non praesumitur ... bona fide ... ad beneficium non praescribi, quod beneficium non possit licite sine institutione canonica obtineri ex regula ... de regulis iuris in 6°, et cap. ex frequentibus, de institutionibus.

695. Idem docet S. ... lib. 3 cap. 6 dubit. 10 n° 32, et addit n° 33, eum qui facile aliquod beneficium absque simoniaco ingressu per triennium possedit ... actionem ... et impetitionis ex regula cancellariae 38 et ex eadem docet esse valde consentaneum rationi non solum pro foro externo, sed etiam in foro conscientiae manere securum praedictum bona fide possessorem ita ut acquirat beneficium ... illudque relinquere non teneatur.

696. Sed ut ista dicta beneficiata in-
[illegible] ante [illegible], ut patet, [illegible] sequitur [illegible]
„ sonatus, et brevis explicare. [illegible], [illegible] quo-
„ cumque Ecclesiastica beneficia quaecumque [illegible] [illegible]
„ [illegible] ex [illegible], ordinaria collatione, electione et [illegible]
„ [illegible] [illegible], seu praesentatione et institutione [illegible] aliquis nu-
„ [illegible] beneficiatis [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]
„ [illegible] [illegible] fuerint, [illegible] [illegible]. [illegible] dum-
„ modo in [illegible], [illegible] ex [illegible] [illegible],
„ [illegible] in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible],
„ [illegible] ejus beneficium [illegible] [illegible] [illegible]; [illegible] im-
„ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
„ centur [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] illis motus [illegible] [illegible]
„ [illegible]„

697. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de facto possidere
„ [illegible] [illegible], [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible],
„ [illegible], et [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]
„ [illegible] hactenus volverit, in [illegible], [illegible] [illegible] impe-
„ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mons-
„ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] impedimenti, [illegible]
„ [illegible], et [illegible] [illegible] teneat.„

698. Hinc inferunt Rodulphus, et Alu-
doviceus Gomez, quos citat, et sequitur P. Thomas Sanchez lib. 2° De
[illegible] cap. [illegible] dubio 2o. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] impedimento, [illegible] [illegible] unde sequitur [illegible] Cancellaria [illegible]
[illegible] excipit casus [illegible] impedimenti, ut [illegible] [illegible] a Rota [illegible]
[illegible] [illegible]; [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] dubitat de hac [illegible]
[illegible] in verbis regulae citatae, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a
regula, [illegible] [illegible] [illegible] dederit. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] supponit P. [illegible] [illegible]
lib. 1 cap. [illegible] [illegible], ubi docet, [illegible] [illegible] in [illegible], qui sunt ca-
paces benefici [illegible], qualis non est femina.

699. Cujus ratio ajebat citatus Cardalis,
quia videtur Decily independens a Ponte in cernit circa hoc legg. validè
valere, nec ea tenere jam a Decilio illo ex hoc nisi quatenus approbata
et ibata fuerint a Pontifice, maxime cum illud Decily quoad
multa careat authoritate jam separatam a Pontifice, jam separa-
tum videbatur in eo tempore, et jam 18 decembris, Decily independ-
a Papa, nec ad ejus decreta. Si ergo Pontifex postea in sua regula
in appo(ne)ret exceptionem aliam, merito dubitari potest an debeat apponi
post ipsa verba Decily. Ita discurrit citatus Cardalis, stando in
verbis regulæ: addit tamen, quod si juxta illius curiæ, et praxi a Rota
servatam intelligatur, et ratione regulæ ut docet Thomas Sanchez, tali
intelligenti, et practicæ standum esset. Subscribit Cardalis de Lugo.
700. Cir-
ca prædictam regulam dubitat an ejus in foro ecclesiastico reddat tutos pos-
sessores illius triennalis, sed sola nat. Ita jam, quem citat, et sequitur
Thomas Sanchez. Ratio hujus est, quia licet regula illius videatur negare ac-
tionem in foro externo contra possessorem illius, Pontifice autem potuit illi tri-
buere verum jus: et hoc videtur tribuisse ad standum liter, et scru-
pulos tollendos; alias non videret sufficiens provisio. Sed hæc (inquit
Cardalis de Lugo) satis tuta, et probabilis est. Prima ea docet possessori-
bus possessoribus ex vi talis regulæ non acquirere titulum, sed solam exceptionem, et
possessionem, qua se possit defendere, et prosequi ejus in foro conscientiæ, atque
ideo verum jus remanere adhuc in illo alio, licet suspensum, pro
vita possessoris, quo mortuo ille alius sine nova collatione posset prosequi
suum jus. Ita aliqui suppresso nomine citati a Card. de Lugo.
701. Secunda
quidem multos auctores docet citatus Thomas Sanchez non solum defendi pos-
sessorem in sua possessione, sed etiam acquirere verum titulum; quod magis com-
muniter docetur esse tradit Cardalis de Lugo, juxta quod quod ex vi regulæ
ponitur præscriptio, quæ de jure communi est decennalis facta est triennalis,
præscriptio enim non solum potest vim defendendi in possessione pro tempore vitæ
possessoris, sed etiam transferendi verum titulum. Unde infert non solum talis
possessori, sed etiam ejus successionem, cum quo possessor triennalis permutavit

unam predicta sequi, verumque titulum acquirere, et oppositum doceant aliqui citati a P. Tho. Sanchez dub. 13. Ratio est; quia per veram possessionem acquiritur possessio triennalis, ac proinde de eius successore vindandum est et de aliis, qui vero et legitimo beneficiario succedunt. Infertur praeterea falsum esse, quod docet P. Molina citatus n.º 699 videlicet titulum beneficii numquam perfici.

102. Sed contra hanc doctrinam insurgit P. Castro Palao citatus a Cardinali de Lugo, et arguit sic: si tribueret titulum possessori, sequeretur, quod hac regula possit defendi in possessione beneficii possessor, haereticus, infamis, irregularis, et coloratus recipiens beneficium et tacite triennium illud possidens, posset in conscientia illud retinere; quod hoc est absurdum: ergo. Probatur: quia si triennalis possessio titulum tribueret et possessor redderetur securus in conscientia, non posset episcopus ab eo omni possessione postea in virtute tituli ejicere, et eum omnino subjicere; quod post ut tenet ipse, quem citat, et sequitur Covarrubias regula possessor 2ª parte § 10 n.º 10 ... 8ª: ergo.

103. Sed ergo haec debent dici ab adversante: non est praedicta regula non tribuat titulum possessori, neque illum reddat securum in conscientia, sed tantum defendit in foro externo, et esse in possessione beneficii, ita ut a nemine possit molestari: quod si constaret, illum esse spurium, irregularem, legitime debet in judicio defendi: neque etiam a proprio Episcopo posset molestari, si titulum non ostenderet. Haec autem omnia non minus sunt absurda in foro externo, quam in foro interno. Debet ergo vivere sine angustia P. Castro Palao. Et quidem non desunt authores qui dicant, vel praedictos curare regulam citatam, ut videre est apud Card. de Lugo, et apud Tho. Sanchez lib. 1º in decalogum cap. 23 n.º 83 ubi citat Philippum Probum, Paulum, et alios.

104. Judico tamen cum Card. de Lugo, distinguendum esse duplex esse genus impedimenti, et nullitatis in collatione: aliud se tenens ex parte ipsius personae, quae incapax erat possessionis alicujus circumstantiae beneficii recipiendi; et aliud se tenens ex parte collationis beneficii, de qua praecipue loquitur praedicta regula, ut constat in casibus Simoniae, et reservationis beneficii, quos ipsa excipit; si impedimentum se tenet ex parte ipsius personae, quae jure ipso

e incapax benefi, et è impedimtũ perpetuũ, ĩ it n̄ sit perpetuũ durat adhuc transacto triennio, ideo n̄ suvari predicta regula: unde irregularis, excõicatus &c. durante tali impedimto, et incapaces n̄ suvant predicta regula; si vero impedimtũ, ĩ tet ex pte collatoris vitiõ, poterunt suvari predicta regula, si in ipa n̄ sint excepti.

105. Hęc 2a pars, ĩ tare debet eo qd predicta regula ad hos potissimũ defectus supendos facta videat, ut videt posse triennalis cũ titulo colorato supleat defectũ veri tituli. 3a autẽ pars pbt ex coi doctrina, qua cũ alijs late pbat Thas Dnz a nobis citatus n̄ 572. circa deciũ Dctri Triennij, ubi requirit pretendenti ĩ invalide pfessũ pbt vĩ, metũ, defectũ etatis, l quid sile negat audientia etiã, ĩ quinquennio a dĩe pfessionis, qd tñ decequit pbat citatus Thas Sanchez suo n̄ 32 locũ n̄ tet in illis, quorũ pfessio ob impedimtũ, ex inhabilitate perpetua, ladhuc durante, qua ex natura hent fuit nulla. Sic ipsius ubi id eet impedimtũ irritans pfessionem, et in nra Societate, siquis habitũ alterius religionis habuisset, l silia impedimta irrita habuisset n̄ obstante quinquennio elapso retrogressus n̄ fieret, neq enim pfessio revalidaret, neq verba illa generalia cõcilij debent intelligi, ĩ subito alias habili, et pfessionis capaci: alij si in religione virorũ femina pfiteretur, n̄ posset post quinquenniũ reclamare, l exigi, qd è absurdũ.

106. Jo ad 2a nra insero: ĩ hac difcurrendũ è circa verba regulę, cancellarie, hoc è, debent intelligi in ordine ad subiectũ alias habile ad benefiũ, ita ut posse triennalis operet, qd verus titulus operaret. Sicut g verus titulus n̄ operaret verũ ius in subiecto inhabili, ita nec posse triennalis. Hinc pbat, neq spuriũ, neq hentes plura talia beneficia incompatibilia, neq alios siles suvari posse in foro interno, l externo predicta regula durante tali impedimto. Pbat ex doctrina gerali circa pascuos aliariũ rerũ: ng res alias pscribere n̄ possunt, qui sũt incapaces sunt acquirendi dominiũ talium rerũ; prescriptio enim ius supplet defectũ veri tituli, et intentare debet subiectũ capax domini, l dominij

tunc apparet id, quod ostenderet verum titulum si adesset; et triennalis possessio inducit vim praedictae regulae ad silentium committendum. Praescriptioni et debent intelligi circa titulum alias habilem ad acquirendum beneficium, si praeter verum titulum: constat hinc onus ad partem adversariam.

107.

R. 2o dico Episcopum iure suo posse exigere a parocho titulum sui beneficii pluribus de causis. 1o ut appareat an titulum collationis habuerit; sunt enim plures, qui esse possunt, qui nequidem coloratum titulum habeant. 2o ut ex ipso titulo constet an potuerit bona fide possidere beneficium. 3o ut constet an in tali possessione locum habere possint aliqua conditiones in praedicta regula requisitae, de quibus infra loquemur. Si autem possessor triennalis defendi possit iuxta praedictam regulam, dicendum est Episcopum non posse illum molestare super beneficio sic possesso.

108.

Quaeres ex dictis, quod si impedimentum, vel inhabilitas cessaverit durante triennio, poterit possessor iuvari praedicta regula ad praescribendum: sicut iuvari potest Parochus, qui propter non susceptum Sacerdotium intra annum beneficium amiserat, si ante finem triennii fiat sacerdos; dubitabis, an tunc debeat incipere triennium a tempore, quo capax est beneficii, an vero computari possit etiam tempus praecedens? Resp. computari non posse tempus praecedens, et debere denuo incipere triennium. Moveor ex eo, quod iuxta regulas communes praescriptionis, quando aliquis est incapax possessionis, vel dominii, si cesset incapacitas, ex tunc debet incipere terminum, et tempus aliud requisitum ad praescriptionem: neque possessio praecedens non poterat dare titulum ratione incapacitatis, et sic in casu nostro: neque possessio beneficii utilis ad dandum titulum personae, hinc debet invenire capacem acquirendi titulum, ac proinde praecedens possessio computari non potest.

109.

Ex praemissis doctrina circa praedictam regulam Cancellariae brevis explanandae sunt quaedam conditiones, quae in illa exiguntur, ut triennalis possessor tutus sit contra praedictam regulam. 1a est bona fides: 2a possessio. 3a, quod haec possessio sit pacifica. 4a tempus triennii. 5a quod possessio sit beneficii collativi. 6a, quod adsit titulus. 7a quod sit coloratus. 8a, quod non sit simoniacus possessor. 9a quod non sit violentus. 10a quod non sit intrusus in beneficio dispositione Apostolica

reservato p[illegible] reservatos generaliter contentos in corpore iuris. De his
verb[illegible] agendum est.

110. Circa [illegible] dubitat, an in possessore triennali requiratur bona fides ut possit tueri hac regula? Et ave sent aliqui a [illegible] Sanchez lib. [illegible] motivum ratio est, quia haec regula est speciali et debet aliquid operari ultra ius commune in quo requirit bona fides ad praescribendum. Si nihil operaretur ultra ius coe, si requireret bona fides in triennali possessore: ergo. Sed haec ratio parum urget, quia non parum operatur haec regula cum reducat praescriptionis decennii aut tempus praescriptionis ad triennium contra ius coe. Quare dicendum est cum veriori ea requiri in praedicto possessore bona fide, ut possit tueri hac regula. Ratio manifesta constat ex dictis circa bona fidem requisitam ad praescriptionem.

111. Circa [illegible] [illegible] occurrit [illegible] dicta circa possessores [illegible] praecedentes. Circa [illegible] dicendum est, hanc [illegible] pacificam possessionem quo possessor [illegible] respondet: unde [illegible] et [illegible] [illegible] verbalis [illegible] non [illegible] [illegible] ad [illegible], dicit dari pacifica possessio. Et quia pacifica possessio non turbatur per citationem nam ex [illegible] [illegible]; [illegible] aliquis ingens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] possessor, et postea [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] lib. [illegible]. [illegible] vero non dat pacifica possessio, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ante triennium, et [illegible] possessor [illegible] [illegible] et [illegible] elapsum triennium, ante quam [illegible] [illegible]. [illegible] dat pacifica possessio, [illegible] turbat intra triennium [illegible], quia [illegible] se [illegible] possessor: neque [illegible] possessori movet [illegible] [illegible] [illegible] et non circa [illegible]: neque quando [illegible] [illegible] non pacifice intra triennium, [illegible] turbat possessor, [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible].

112. Sed dubitat an [illegible] [illegible] possessor beneficii intra triennium [illegible] cum [illegible], et non cum [illegible] [illegible] circa possessores beneficii, dicendum [illegible] pacificus possessor [illegible] [illegible], cum quo [illegible] non habuit [illegible] [illegible] [illegible], in cuius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] de Lugo censeat [illegible] ea mente [illegible] [illegible] typographi errore, in mala interpretatione. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ea, quae [illegible] [illegible] de Lugo citatus

quovis tamen recenter sta[illegible] actu. [illegible]
[illegible] possidet [illegible] in [illegible] Antonius non ingante, non in
possidet pacifice beneficij; [illegible] sequitur exigit, quod ipsius beneficij pacifice posse-
derit per triennium: [illegible] in tali casu non possideat beneficium pro tractu
ad hoc requisito. [illegible] possidet pacifice beneficium, qui ab aliquo im-
pugnatur; et in bello non potuit pacifice aliquis qui ab una parte pos-
[illegible], et ab [illegible] non [illegible].

XII. Circa 12. dubium [illegible] triennij debere esse integrum et [illegible]; excipit tamen casus, in quo [illegible] in-
[illegible] ad beneficia [illegible] [illegible]; tunc
tempus illud mediij durante [illegible], [illegible] et [illegible] aliquando [illegible]
[illegible] ac [illegible] le [illegible] [illegible]: hoc triennium e-
sse [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] beneficium,
et [illegible], vel renunciavit, et successor [illegible] possidet, non
[illegible] hec duo tempora, nec successor [illegible] tempore praedecessoris; et
quoad [illegible] praedecessoris morte, [illegible] [illegible] ex [illegible]
et quod in beneficio non succedit iure hereditario. Si autem possessor beneficij
renunciet in favorem alterius ante finem trienni, et postea [illegible]
renunciationem fuisse nullam [illegible] [illegible] defectu redeat ad beneficium,
[illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] triennij cum tempore praecedenti. De
hoc tamen valde dubitat Card. de Luca, quod [illegible] fuit interrupta
possessio; alioquin censeret possedisse illo tempore intermedio, quo ab
alio possidebatur quod [illegible] non [illegible].

XIII. Circa 13. dubium respondendum erat, quid sit
beneficij liberi. Circa hoc videantur P. Azor 2a parte lib. [illegible] cap. [illegible] qu. 2a.
[illegible], et alij [illegible], quos citat Castropalao [illegible] tom. tract. 13 [illegible] punto
[illegible] nota, quod hac regula [illegible] possunt capituli, Collegium, vel Conventus posi-
dens beneficij liberi: regula enim loquitur generaliter de quocumque possidente be-
neficij. Nota praeterea, quod [illegible] dict. [illegible] [illegible] [illegible]
nomine beneficij [illegible] [illegible], ut [illegible] ipsa beneficia non [illegible], quod in [illegible]
[illegible] [illegible] fit mentio: [illegible] desumpta ex decreto praedicti [illegible]
[illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] Candat. [illegible] n. 698, et [illegible].

115. Circa 6° et 7° duos notandum est titulum coloratum esse illum qui non est verus, ... et quia titulus ... ab eo, qui non habet potestatem conferendi, et nisi ... titulus aliquod impedimentum habet ... an ... possit iuvari ... hac regula. Sufficit titulus praesumptus, qui in inducit ... decennii ... Reddidit, quod falsus titulus non est titulus, de titulus praesumptus ita est. Sed gravis ... est cum ... Garcia ... Gomezio, qui ... fuit decisum esse in Rota. Unde qui possidet decennio absque titulo, et post hunc titulum praesumptum triennio requisito per hanc regulam iuvari potest hac triennali regula. Ad ... reddendum ... est, ad hanc regulam non requiri titulum, qui re vera titulus verus sit; nam titulus coloratus talis non est.

116. Dubitatur 2°, an requiratur, quod titulus habeat ab habente, cui iure communi potestas conferendi, an sufficiat, quod habeat ab habente iure speciali. Aliqui ... respondere, quod habeat a habente potestatem conferendi iure speciali. At verius ... Gomezio citatus a Garcia ... dicit ... n° 2, docet, requiri ad effectum huius regulae, quod habeat titulum ab habente potestatem iure communi, quod solus est verbis regulae, in qua exigitur, quod ... ordinaria collatione ingressus sit. Nota ... hanc regulam ... Episcopus, qui de iure ordinario potest beneficium conferre erat ex aliquo accidenti impeditus, quod ... Unde si Episcopus erat excommunicatus denunciatus, quod beneficium ... tunc collatio erat nulla, ... cui collatum erat beneficium, quoad effectum huius regulae haberet titulum coloratum, et triennio elapso iuvaret hac regula; tum quoad effectum ... non diceret habere titulum coloratum.

117. Ratio est; quia quoad effectum huius regulae titulum coloratum habere dicitur ... qui habet ab eo, qui ordinarie potest conferre, eligere et ... tum ex aliquo accidenti sit impeditus. ... regula tamen excipit duos casus, in quibus valet titulum non habere pro colorato: ... in aliquibus casibus huius effectus contra hanc regulam. ... decisum Rota ... Gomez citatus a Garcia ... quod ... habet titulum coloratum quoad effectum huius regulae collatio facta ... de beneficio integro ... hoc est, quod ... erat inter duos super aliquo beneficio, et mortuo ... Episcopus dedit illud beneficium cuidam 3° non ... tum ... collatio ...

nulla ex cap. ... perdere in 6° ... tituli colorati, et si ille,
cui datum est beneficium triennio pacifice possideat, iuvabit hac regula.

718.
Eodem
Colliges 1° possessor admissus de beneficio vacante, cuius resignatio pertinebat ad
alium, ... tituli colorati, non obstante, quod resignatio hæc decreto ... ei
... Gomez Thes. ..., et Card. de Lugo. Col-
liges 2°, quod si resignatio beneficii facta sit in manibus inferioris Epis-
copi, et per hoc ... , et ille, cui collatum est beneficium, possideat
triennio, non iuvat hac regula, nisi ... resignationem
et collationem ... nulla defectu potestatis ex cap. admonet, et cap.
quod in ... de renunciatione.

719.
Colliges 3° ex citato Thes. ..., quod si quis
permutavit suum beneficium cum alio, quod ... evictum est, ... qui
dedit suum beneficium, pacifice possederit beneficium alterius triennio, non iuvabit hac
regula; et ... et non ... cum alio permutaverit, qui etiam pa-
cifice triennio possederit. Tunc namque ... hac regula ...
... ad suum beneficium, evicto beneficio, quod ei est datum
ex cap. ... de beneficio de præbendis in 6°. Ratio est, quia ... nunc
conferens beneficium intendit illi conferre hoc beneficium loco dimissi: hic autem
nihil dimittit, cum non habeat ius: ergo nihil consequitur, quia ... non ...
...; a ex causa permutationis.

720.
Colliges 4°: quod impetrans beneficium
viventis, ... eo vivente beneficium possideat, non iuvat hac regula,
dum alius vivit; at eo mortuo, si triennio pacifice possideat, di-
citur habere titulum coloratum quoad effectum huius regulæ, et sic ea iuvatur,
... quoad alios ... effectus non dicatur habere titulum coloratum. ... in
contrarium tenet Rebuffus dicens non iuvari hac regula, nisi post mor-
tem de novo impetret ... , et postea triennio pacifice
possideat. Colliges 5°, non dari titulum coloratum hac regula requisitum, quo-
ties ... datum: ut si ille, qui ... procurator ... resigna-
ret, cum ei mandatum esset, vel si ei mandatum esset resignare retenta
pensione, et resignasset ea non retenta; nec is, cui ... huius resignationis
facta esset collatio, non iuvaret hac regula.

321. Colliges 6°: qd si titulus coloratus redeat ad n coloratu ipsum triennalis n invabit hoc regula, cū si p colore sui possessor allegat titulū ipsi quesitum per se vacat alterum, cuius ipsa invalida. Hic rogat an titulus coloratus det per solā electionē? Res apparet, at P. Thos Sanchez docet, qd si fiat electio ad eo qui iure pot dat titulus coloratus, qa dat plenum ius in re: si vero electio fiat ab eo, qui iure nequit n dat titulus coloratus, qa tantū dat ius ad rē. Colliges denique qd titulus coloratus debet durare toto triennio possessoris ad effectum huius regulæ; unde si quis biennio absque titulo colorato possideat, et in 3° anno superveniat titulus coloratus tpus triennii ad praescriptionem beneficii requisitu debet incipere a tpore tituli colorati.

322. Circa 8° adrog videlt qd possessor n sit simoniacus, dicendum ē, in praedicta regula sermonē ēē de simonia reali completa, n de mentali, aut conventionali. Sic com DD. neque obstat, qd P. Azius lib. 2° cap. 35 n° 120 id extendat ad simoniam conventionalē etiam ex hac sententia Gonzalez, lt enim hic autor regula de triennali quæst. 12 in principio id docuit: at ut observant P. Thos Snz, et Card. de Lugo in fine praedictæ quæstionis, hunc errorem correxit. = Dubitat an si tpus vg ignorante ipso simoniace procuravit Paulo beneficium, et tertio collao huic nulla, hęc regula triennalis prosit Paulo? Affirmative rendum ē cum cōi sententia, quam tenent citati Sanchez, et Lugo. Rao huius sententiæ fundari pōt in ipsa regula requirente, qd quis absque simoniaco ingressu per triennium pacifice possideat; ubi n solum requirere videt simoniam utcumque, d simoniam se tenentem ex pte ingredientis possessoris beneficii. In casu autem quæstionis simonia se tenet ex pte pri: et si collao utcumque dicatur simoniaca, ingressus in, seu actio qua Paulus ingreditur possessor n ē simoniaca, neque ut talis punitur, d actio pri.

323 Notavi, qd licet sententia P. Thos Snz docentis, aliquas incapacitates se tenentes ex pte subiecti possidentis beneficium n obstare huic regulæ triennali, verum ē qd ipse docet disp. 52 n° 2 videlt

[illegible] eigeat simonia, et in postea supervenerat aliquis novus titulus coloratus, cum quo quis pacifice possideat triennio beneficium, iuvari potest hac regula, quia ius non pendet ex parte tituli simoniaci, sed ex parte novi tituli. Sit vero cum nos diximus a n. 702 praedictas incapacitates quamdiu durant, obstare nunc regulae; ideo ad haec modo dicimus, quod si incapacitas, quae per simoniam intravit ad ipsum beneficium quovis alio titulo habendum, adhuc perseverat, non iuvat hac regula propter ipsam incapacitatem. Si vero illa incapacitas per legitimam dispensationem ablata sit, poterit praescribere beneficium, si post ablatam incapacitatem alio titulo possideat triennio pacifice.

724. [illegible] observabis, quod si mul beneficium possideat ex solo ingressu simoniaco, et dispensatus et absolutus sit a poena simoniae commissae, non iuvat hac regula, si postea non habeat aliquem titulum coloratum; ad veram enim quae remanet poena aliqua, cum omnino dispensatus et absolutus reperitur a poena simoniae; sed tantum possessor caret privilegio, quia haec regula non loquitur cum possidentibus beneficium ex ingressu simoniaco, et aliunde illud non possideat ex alio titulo colorato: a hac regula iuvari nequit.

725. Circa quod possessor videtur non sit violentus possessor dicendus, et quod non [illegible] comprehendatur in hac regula, sit expressa, sit implicita. Cum Basiliensis lege [illegible] Thomas Sanchez ut possit iuvari per hanc regulam. Sed P. Azor citatus a Card. de Lugo ei non admittit, nisi [illegible] per violentiam quis invadit beneficium Sedi Apostolicae reservatum. Nos vero circa hanc doctrinam haec diximus dictis n. 698. et sequentibus ex Card. de Lugo. Sed ex dictis nunc citato facile solvi poterunt argumenta aliqua, quae pro hac doctrina afferat P. Thomas Sanchez dub. 35. Modo redeo ex citato Card. de Lugo vix posse inveniri in hac materia possessorem violentum, qui aliunde non sit exclusus per hanc regulam: ita vero eam, sive a collatore, aut electoris praesentantis [illegible] sit in ipso actu capiendae possessionis excluendo per violentiam possessorem alium. Si [illegible] in collatore esset voltas [illegible] et consequenter possessor non esset vere [illegible] ab illo, praeter exigitur in hac

in hac regula. Si 2°. vir post moralem contingere ad violente expulsus taceat per triennium, eo nec post biennium non reclamet, et de expulsione violenta conqueriat. Cum autem in praedicta regula exigat pacifica possessio per triennium, videtur per hoc subhaerere iustum possessorem violentum.

126. Circa 4°, et ultimum dubium videtur, quod non sit intrusus in beneficio ex potestate Apicis reservato per reservationes generales contentas in corpore iuris, docent Stelinus, Steroz Calderinus, et alii citati a Card. de Luge disp.) sect.) n° 430 per intrusum intelligi, qui sine authoritate eius, cuius est beneficium conferre, se in beneficium immittit, et intrudit: 2° qui sine titulo se in beneficij administrationem infert. 3°, qui post electionem ante confirmationem beneficij administrat: 4°, qui beneficium retinet postquam per sententiam iudicis ab eo est amotus, nisi ab ea sententia rite provocaverit: 5°, qui in excommunicatione, vel suspensione, aut interdicto ab officio adeptus est beneficium.

127. Sed licet Thas Suarez omnes istas esse vera quoad effectus iuris in ordine ad quos omnes illa circumstantia intrusi: quoad effectum in huius regulae triplex tantum dicitur quis intrusus. 1° quando titulo vero, vel praesumpto non habet. 2° quando licet non habet, non ab eo, qui habet potestatem conferendi. 3° quando habet beneficium simoniace: et proinde de beneficio reservatione in corpore iuris clausa reservato, nec facta

excludit [illegible] intuitu in beneficiis [illegible] reservatis in 8 mensibus. Videatur circa hoc Card. de Lugo loco citato.

Hic agendum erat de tempore requisito ad praescribendum ius patronatus, et de remedio restitutionis in integrum adversus praescriptionem [illegible], et [illegible] laicali praescriptum, quae legitima praescriptio: de his tractare nos vetat. Consulat P. Molina t. 1 de iustitia trac. 2° disp. 30 n. 2° et disp. 35 a n. 1° circa praescriptionem iuris patronatus: et disp. 80 circa remedium restitutionis in integrum circa quod agit breviter P. Lessius lib. 2° cap. 3° dub. 18. Et haec sufficiant de hac (ut inquit P. Molina) molesta, oblongaque materia praescriptionis, quam in compendium redigere conatus sum. Siquid in hac opella laude dignum inveniatur, cedat in obsequium Matris Dei, Virginis Mariae ab originali labe semper immunis, necnon Sanctissimi Regis Ferdinandi, lilieq cinamtu, Hispaniae decus, et nostrae felicissimae Civitatis aurea corona. Valete.